Pt III

Pt. Ram Nath

Sri Shiva mahapurane: Pt III – Shata-rudra samhita

श्रीशिव महापुराणे: तृतीया – शतरुद्र संहिता

Sanskrit

Paper – Printed

1963 Sambat (112 years old)

239–282 Folio

14.5" X 7"

Complete

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥ अथ श्रीशिवमहापुराणे तृतीया शतरुद्रसंहिता प्रारभ्यते ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शिवमहापुराण - शतरुद्र संहिता ३

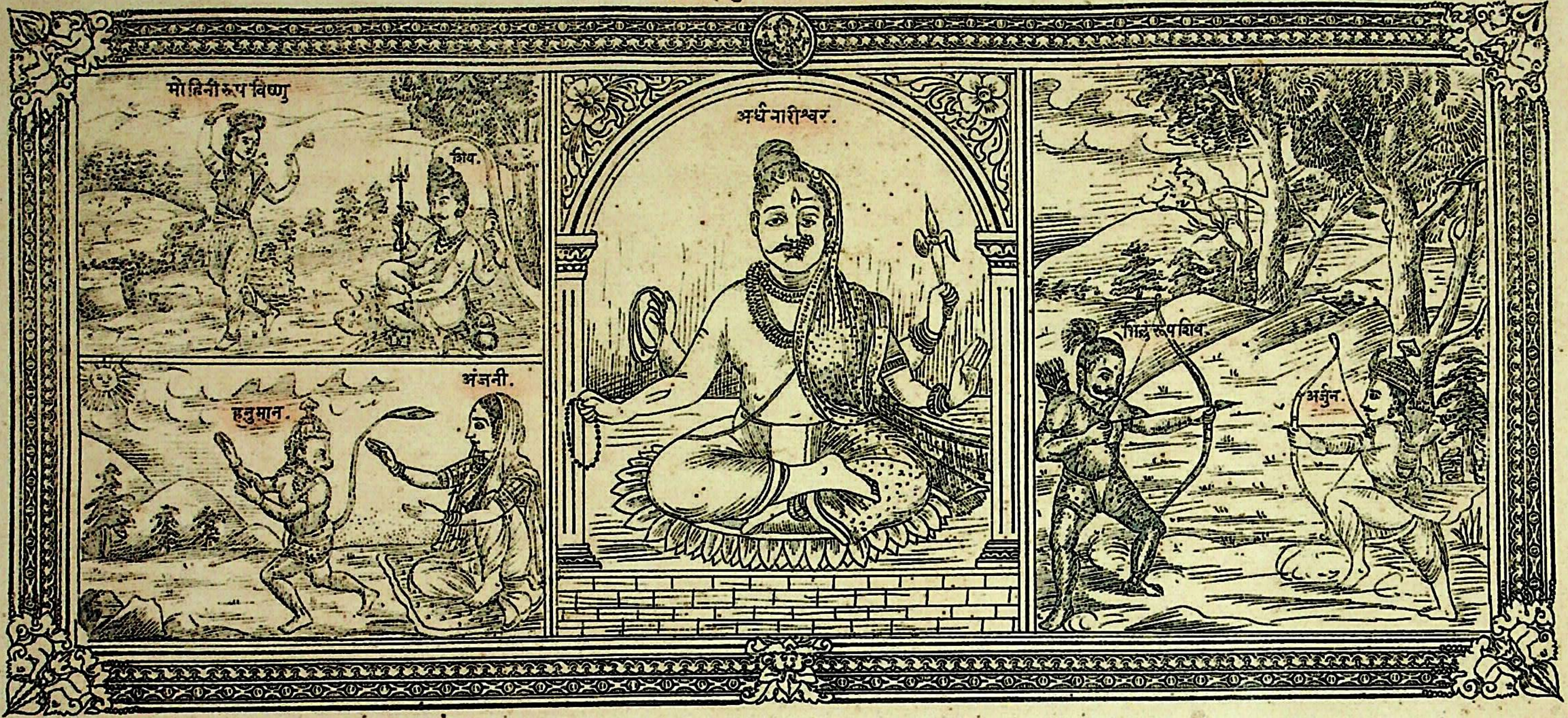

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ तृतीया शतरुद्रसंहिता प्रारभ्यते ॥ “वन्दे महानन्दमनन्तलीलम्महेश्वरं सर्व्वविभुम्महान्तम् ॥ गौरीप्रियं कार्तिकविघ्नरा
जसमुद्भवं शंकरमादिदेवम् ॥ १ ॥” शौनक उवाच ॥ व्यासशिष्य महाभाग सूत ज्ञानदयानिधे ॥ वद शंभ्वतारांश्च येरकार्षीत्सतां शिवम् ॥
॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ मुने शौनक सद्वृत्त्या दत्तचित्तो जितेन्द्रियः ॥ अवताराञ्छिवस्याहं वच्मि ते मुनये शृणु ॥ २ ॥ एतत्पृष्टः पुरा नन्दी
शिवमूर्तिस्सतां गतिः ॥ सनत्कुमारेण मुने तमुवाच शिवं स्मरन् ॥ ३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ असंख्याता हि कल्पेषु विभोः सर्व्वेश्वरस्य वै ॥
अवतारास्तथापीह वच्म्यहं तान्यथामति ॥ ४ ॥ एकोनविंशकः कल्पो विज्ञेयः श्वेतलोहितः ॥ सद्योजातावतारस्तु प्रथमः परिकीर्तितः ॥ ५ ॥
तस्मिंस्तत्परमं ब्रह्म ध्यायतो ब्रह्मणस्तथा ॥ उत्पन्नस्तु शिखायुक्तः कुमारः श्वेतलोहितः ॥ ६ ॥ तं दृष्ट्वा पुरुषं ब्रह्मा ब्रह्मरूपिणमीश्वरम् ॥ ज्ञात्वा
ध्यात्वा स हृदये ववन्दे प्रयताञ्जलिः ॥ ७ ॥ सद्योजातं शिवं बुद्ध्वा जहर्ष भुवनेश्वरः ॥ मुहुर्मुहुश्च सद्बुद्ध्या परं तं समचिन्तयत् ॥ ८ ॥ ततोऽस्य
ध्यायतः श्वेताः प्रादुर्भूता यशस्विनः ॥ कुमाराः परविज्ञानपरब्रह्मस्वरूपिणः ॥ ९ ॥ सुनन्दो नन्दनश्चैव विश्वनन्दोपनन्दनौ ॥ शिष्यास्तस्य महा
त्मानो यैस्तद्ब्रह्म समावृतम् ॥ १० ॥ सद्योजातश्च वै शम्भुर्ददौ ज्ञानं च वेधसे ॥ सर्गशक्तिमपि प्रीत्या प्रसन्नः परमेश्वरः ॥ ११ ॥ (इति सद्योजा
तावतारः १) ततो विंशतिमः कल्पो रक्तो नाम प्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मा यत्र महातेजा रक्तवर्णमधारयत् ॥ १२ ॥ ध्यायतः पुत्रकामस्य प्रादुर्भू
तो विधेस्सुतः ॥ रक्तमाल्याम्बरधरो रक्ताक्षो रक्तभूषणः ॥ १३ ॥ स तं दृष्ट्वा महात्मानं कुमारं ध्यानमाश्रितः ॥ वामदेवं शिवं ज्ञात्वा प्रणनाम
कृतांजलिः ॥ १४ ॥ ततस्तस्य सुता ह्यासंश्चत्वारो रक्तवाससः ॥ विरजाश्च विवाहश्च विशोको विश्वभावनः ॥ १५ ॥ वामदेवः स वै शम्भुर्ददौ
ज्ञानं च वेधसे ॥ सर्गशक्तिमपि प्रीत्या प्रसन्नः परमेश्वरः ॥ १६ ॥ (इति वामदेवावतारः २) एकविंशतिमः कल्पः पीतवासा इति स्मृतः ॥
ब्रह्मा यत्र महाभागः पीतवासा बभूव ह ॥ १७ ॥ ध्यायतः पुत्रकामस्य विधेर्जातः कुमारकः ॥ पीतवस्त्रादिकप्रौढो महातेजा महाभुजः ॥ १८ ॥
तं दृष्ट्वा ध्यानसंयुक्तं ज्ञात्वा तत्पुरुषं शिवम् ॥ प्रणनाम ततो बुद्ध्या गायत्रीं शांकरीं विधिः ॥ १९ ॥ जपित्वा तु महादेवीं सर्व्वलोकनमस्कृ
ताम् ॥ प्रसन्नस्तु महादेवो ध्यानयुक्तेन चेतसा ॥ २० ॥ ततोऽस्य पार्श्वतो दिव्याः प्रादुर्भूताः कुमारकाः ॥ पीतवस्त्रा हि सकला योगमार्गप्रवर्तकाः ॥
॥ २१ ॥ (इति तत्पुरुषावतारः ३) ततस्तस्मिन्गते कल्पे पीतवर्णे स्वयंभुवः ॥ पुनरन्यः प्रवृत्तस्तु कल्पो नाम्ना शिवस्तु सः ॥ २२ ॥ एका
र्णवे सम्व्यतीते दिव्यवर्षसहस्रके ॥ स्रष्टुकामः प्रजा ब्रह्मा चिन्तयामास दुःखितः ॥ २३ ॥ ततोऽपश्यन्महातेजाः प्रादुर्भूतं कुमारकम् ॥ कृष्णव

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

णी महावीर्य्यं दीप्यमानं स्वतेजसा ॥ २४ ॥ धृतकृष्णाम्बरोष्णीषं कृष्णयज्ञोपवीतिनम् ॥ कृष्णेन मौलिना युक्तं कृष्णस्नानानुलेपनम् ॥ २५ ॥
स तं दृष्ट्वा महात्मानमघोरं घोरविक्रमम् ॥ ववन्दे देवदेवेशमद्भुतं कृष्णपिंगलम् ॥ २६ ॥ अघोरन्तु ततो ब्रह्मा ब्रह्मरूपम्व्यचिन्तयत् ॥
तुष्टाव वाग्भिरिष्टाभिर्भक्तवत्सलमव्ययम् ॥ २७ ॥ अथास्य पार्श्वतः कृष्णाः कृष्णस्नानानुलेपनाः ॥ चत्वारस्तु महात्मानः संबभूवुः कुमारकाः ॥
॥ २८ ॥ कृष्णः कृष्णशिखश्चैव कृष्णास्यः कृष्णकण्ठधृक् ॥ इति तेऽव्यक्तनामानः शिवरूपाः सुतेजसः ॥ २९ ॥ एवंभूता महात्मानो
ब्रह्मणः सृष्टिहेतवे ॥ योगं प्रवर्त्तयामासुर्घोराख्यं महदद्भुतम् ॥ ३० ॥ (इत्यघोरावतारश्चतुर्थः ४) अथान्यो ब्रह्मणः कल्पः
प्रावर्त्तत मुनीश्वराः ॥ विश्वरूप इति ख्यातो नामतः परमाद्भुतः ॥ ३१ ॥ ब्रह्मणाः पुत्रकामस्य ध्यायतो मनसा शिवम् ॥
प्रादुर्भूता महानादा विश्वरूपा सरस्वती ॥ ३२ ॥ तथाविधः स भगवानाशानिः परमेश्वरः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशः सर्वाभरण
भूषितः ॥ ३३ ॥ तं दृष्ट्वा प्रणनामासौ ब्रह्मेशानमजं विभुम् ॥ सर्वगं सर्वदं सर्वं सुरूपं रूपवर्जितम् ॥ ३४ ॥ ईशानोऽपि तथादिश्य
सन्मार्गं ब्रह्मणे विभुः ॥ सशक्तिः कल्पयांचक्रे स बालांश्चतुरः शुभान् ॥ ३५ ॥ जटी मुण्डी शिखण्डी च अर्द्धमुण्डश्च जज्ञिरे ॥
योगेनादिश्य सद्धर्मं कृत्वा योगगतिं गताः ॥ ३६ ॥ (इतीशानावतारः पञ्चमः ५) एवं संक्षेपतः प्रोक्तः सद्यादीनां समुद्भवः ॥ सनत्कुमार
सर्वज्ञ लोकानां हितकाम्यया ॥ ३७ ॥ अथ तेषां महाप्राज्ञ व्यवहारं यथायथम् ॥ त्रिलोकहितकारं हि सर्वं ब्रह्माण्डसंस्थितम् ॥ ३८ ॥
ईशानः पुरुषो घोरो वामसंज्ञस्तथैव च ॥ ब्रह्मसंज्ञा महेशस्य मूर्तयः पंच विश्रुताः ॥ ३९ ॥ ईशानः शिवरूपश्च गरीयान्प्रथमः स्मृतः ॥
भोक्तारं प्रकृतेः साक्षात्क्षेत्रज्ञमधितिष्ठति ॥ ४० ॥ शैवस्तत्पुरुषाख्यश्च स्वरूपो हि द्वितीयकः ॥ गुणाश्रयात्मकं भोग्यं सर्वज्ञमधितिष्ठति ॥ ४१ ॥
धर्माय स्वांगसंयुक्तं बुद्धितत्त्वं पिनाकिनः ॥ अघोराख्यस्वरूपो यस्तिष्ठत्यंतस्तृतीयकः ॥ ४२ ॥ वामदेवाह्वयो रूपश्चतुर्थः शङ्करस्य हि ॥
अहंकृतेरधिष्ठानो बहुकार्यकरः सदा ॥ ४३ ॥ ईशानाह्वस्वरूपो हि शंकरस्येश्वरः सदा ॥ श्रोत्रस्य वचसश्चापि विभोर्व्योम्नस्तथैवच ॥ ४४ ॥
त्वक्पाणिस्पर्शवायूनामीश्वरं रूपमैश्वरम् ॥ पुरुषाख्यं विचारज्ञा मतिमन्तः प्रचक्षते ॥ ४५ ॥ वपुषश्च रसस्यापि रूपस्याग्नेस्तथैव च ॥
अघोराख्यमधिष्ठानं रूपमाहुर्मनीषिणः ॥ ४६ ॥ रशनायाश्च पायोश्च रसस्यापां तथैव च ॥ ईश्वरं वामदेवाख्यं स्वरूपं शांकरं स्मृतम् ॥ ४७ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

घ्राणस्य चैवोपस्थस्य गंधस्य च भुवस्तथा ॥ सद्योजाताह्वयं रूपमीश्वरं शांकरं विदुः ॥४८॥ इमे स्वरूपाः शंभोर्हि वन्दनीयाः प्रयत्नतः ॥ श्रेयोर्थिभिर्नरैर्नित्यं श्रेयसामेकहेतवः ॥४९॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि सद्यादीनां समुद्भवम् ॥ स भुक्त्वा सकलान्कामान्प्रयाति परमां गतिम्॥५०॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शिवस्य पञ्चब्रह्मावतारवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु तात महेशस्यावतारान्परमान्प्रभो ॥ सर्वकार्यकराँल्लोके सर्वस्य सुखदान्मुने ॥१॥ तस्य शंभोः परेशस्य मूर्त्यष्टकमयं जगत् ॥ तस्मिन्व्याप्य स्थितं विश्वं सूत्रे मणिगणा इव ॥२॥ शर्वो भवस्तथा रुद्र उग्रो भीमः पशोः पतिः ॥ ईशानश्च महादेवो मूर्तयश्चाष्टविश्रुताः ॥ ३ ॥ भूम्यंभोग्निमरुद्व्योमक्षेत्रज्ञार्कनिशाकराः॥ अधिष्ठिताश्च शर्वाद्यैरष्टरूपैः शिवस्य हि ॥ ४ ॥ धत्ते चराचरं विश्वं रूपं विश्वंभरात्मकम् ॥ शंकरस्य महेशस्य शास्त्रस्यैवेति निश्चयः ॥५॥ संजीवनं समस्तस्य जगतः सलिलात्मकम् ॥ भव इत्युच्यते रूपं भवस्य परमात्मनः॥६॥बहिरंतर्जगद्विश्वं बिभर्ति स्पन्दते स्वयम् ॥ उग्र इत्युच्यते सद्भी रूपमुग्रस्य सत्प्रभो ॥७॥ सर्वावकाशदं सर्वव्यापकं गगनात्मकम् ॥ रूपं भीमस्य भीमाख्यं भूपवृन्दस्य भेदकम् ॥ ८ ॥ सर्वात्मनामधिष्ठानं सर्वक्षेत्रनिवासकम् ॥ रूपं पशुपतेर्ज्ञेयं पशुपाशनिकृन्तनम् ॥९॥ सन्दीपयज्जगत्सर्वं दिवाकरसमाह्वयम् ॥ ईशानाख्यं महेशस्य रूपं दिवि विसर्पति ॥१०॥ आप्याययति यो विश्वममृतांशुर्निशाकरः ॥ महादेवस्य तद्रूपं महादेवस्य चाह्वयम् ॥११॥ आत्मा तस्याष्टमं रूपं शिवस्य परमात्मनः ॥ व्यापिकेतरमूर्तीनां विश्वं तस्माच्छिवात्मकम् ॥ १२ ॥ शाखाः पुष्प्यन्ति वृक्षस्य वृक्षमूलस्य सेचनात् ॥ तद्वदस्य वपुर्विश्वं पुष्प्यते च शिवार्चनात् ॥ १३ ॥ यथेह पुत्रपौत्रादेः प्रीत्या प्रीतो भवेत्पिता ॥ तथा विश्वस्य सम्प्रीत्या प्रीतो भवति शंकरः ॥ १४ ॥ क्रियते यस्य कस्यापि देहिनो यदि निग्रहः ॥ अष्टमूर्तेरनिष्टं तत्कृतमेव न संशयः ॥ १५ ॥ अष्टमूर्त्यात्मना विश्वमधिष्ठायास्थितं शिवम् ॥ भजस्व सर्वभावेन रुद्रं परमकारणम् ॥ १६ ॥ इति प्रोक्ताः स्वरूपास्ते विधिपुत्राष्टविश्रुताः ॥ सर्वोपकारनिरताः सेव्याः श्रेयोर्थिभिर्नरैः॥१७॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शिवाष्टमूर्त्तिवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ नन्दीश्वर उवाच॥शृणु तात महाप्राज्ञ विधिकामप्रपूरकम् ॥ अर्द्धनारीनराख्यं हि शिवरूपमनुत्तमम् ॥ ॥ १ ॥ यदा सृष्टाः प्रजाः सर्वाः न व्यवर्द्धंत वेधसा ॥ तदा चिंताकुलोऽभूत्स तेन दुःखेन दुखितः ॥ २ ॥ नभोवाणी तदाभूद्वै सृष्टिं मिथुनजां कुरु॥ तच्छ्रुत्वा मैथुनीं सृष्टिं ब्रह्मा कर्तुममन्यत ॥ ३ ॥ नारीणां कुलमीशानान्निर्गतं न पुरा यतः ॥ ततो मैथुनजां सृष्टिं कर्तुं शेके न पद्मभूः ॥ ४ ॥

१ पुरुत्वर्माणग् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रभावेण विना शंभोर्न जायेरन्निमाः प्रजाः ॥ एवं संचिन्तयन्ब्रह्मा तपः कर्त्तुं प्रचक्रमे ॥ ५ ॥ शिवया परया शक्त्या संयुक्तं परमेश्वरम् ॥ संचिंत्य
हृदये प्रीत्या तपेशं परमं तपः ॥ ६ ॥ तीव्रेण तपसा तस्य संयुक्तस्य स्वयंभुवः ॥ अचिरेणैव कालेन तुतोष स शिवो द्रुतम् ॥ ७ ॥
ततः पूर्णचिदीशस्य मूर्तिमाविश्य कामदाम् ॥ अर्द्धनारीनरो भूत्वा ततो ब्रह्मान्तिकं हरः ॥ ८ ॥ तं दृष्ट्वा शंकरं देवं शक्त्या परमयान्वितम्॥ प्रणम्य
दण्डवद्ब्रह्मा स तुष्टाव कृताञ्जलिः॥९॥ अथ देवो महादेवो वाचा मेघगभीरया ॥ संभवाय सुसंप्रीतो विश्वकर्त्ता महेश्वरः॥१०॥ ईश्वर उवाच॥ वत्सवत्स
महाभाग मम पुत्र पितामह ॥ ज्ञातवानस्मि सर्वं तत्तत्त्वतस्ते मनोरथम् ॥ ११ ॥ प्रजानामेव वृद्ध्यर्थं तपस्तप्तं त्वयाधुना ॥ तपसा तेन तुष्टोऽस्मि
ददामि च तवेप्सितम् ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वा परमोदारं स्वभावमधुरं वचः ॥ पृथक्चकार वपुषो भागाद्देवीं शिवां शिवः ॥ १३ ॥ तां दृष्ट्वा परमां
शक्तिं पृथग्भूतां शिवागताम् ॥ प्रणिपत्य विनीतात्मा प्रार्थयामास तां विधिः ॥ १४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेवेन सृष्टोऽहमादौ त्वत्पतिना शिवे ॥
प्रजाः सर्वा नियुक्ताश्च शंभुना परमात्मना ॥१५॥ मनसा निर्मिताः सर्वे शिवे देवादयो मया ॥ न वृद्धिमुपगच्छंति सृज्यमानाः पुनः पुनः ॥१६॥
मिथुनप्रभवामेव कृत्वा सृष्टिमतः परम् ॥ संवर्द्धयितुमिच्छामि सर्वा एव मम प्रजाः ॥१७॥ न निर्गतं पुरा त्वत्तो नारीणां कुलमव्ययम् ॥ तेन नारी
कुलं श्रेष्ठं मम शक्तिर्न विद्यते ॥ १८ ॥ सर्वासामेव शक्तीनां त्वत्तः खलु समुद्भवः ॥ तस्मात्त्वां परमां शक्तिं प्रार्थयाम्यखिलेश्वरीम् ॥ १९ ॥
शिवे नारीकुलं स्रष्टुं शक्तिं देहि नमोऽस्तु ते ॥ चराचरं जगद्वृद्धि हेतोर्मातः शिवं प्रिये ॥ २० ॥ अन्यं त्वत्तः प्रार्थयामि वरं च वरदेश्वरि ॥ देहि
मे तं कृपां कृत्वा जगन्मातर्नमोऽस्तु ते ॥ २१ ॥ चराचरविवृद्ध्यर्थमीशेनैकेन सर्वगे ॥ दक्षस्य मम पुत्रस्य पुत्री भव भवाम्बिके ॥ २२ ॥ एवं संया
चिता देवी ब्रह्मणा परेश्वरी ॥ तथास्त्विति वचः प्रोच्य तच्छक्तिं विधये ददौ ॥ २३ ॥ तस्माद्धि सा शिवा देवी शिवशक्तिर्जगन्मयी ॥ शक्तिमेकां
भ्रुवोर्मध्यात्ससर्जात्मसमप्रभाम् ॥ २४ ॥ तामाह प्रहसन्प्रेक्ष्य शक्तिं देववरो हरः ॥ कृपासिन्धुर्महेशानो लीलाकारी भवाम्बिकाम् ॥ २५ ॥ शिव
उवाच ॥ तपसाराधिता देवि ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ प्रसन्ना भव सुप्रीत्या कुरु तस्याखिलेप्सितम् ॥ २६ ॥ तामाज्ञां परमेशस्य शिरसा प्रतिगृह्य सा ॥
ब्रह्मणो वचनाद्देवी दक्षस्य दुहिताभवत् ॥ २७ ॥ दत्त्वैवमतुलां शक्तिं ब्रह्मणे सा शिवा मुने ॥ विवेश देहं शंभोर्हि शंभुश्चान्तर्दधे प्रभुः ॥ २८ ॥ ॥२४०॥
तदाप्रभृति लोकेऽस्मिन्स्त्रिया भागः प्रकल्पितः ॥ आनन्दं प्राप स विधिः सृष्टिर्जाता च मैथुनी ॥ २९ ॥ एतत्ते कथितं तात शिवरूपं महोत्त
मम् ॥ अर्द्धनारीनरार्द्धं हि महामंगलदं सताम् ॥ ३० ॥ एतदाख्यानमनघं यः पठेच्छृणुयादापि ॥ स भुक्त्वा सकलान्भोगान्प्रयाति परमां

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गतिम् ॥२१॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शिवस्यार्द्धनारीश्वरावतारवर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
सनत्कुमार सर्वज्ञ चरितं शांकरं मुदा ॥ रुद्रेण कथितं प्रीत्या ब्रह्मणे सुखदं सदा ॥ १ ॥ शिव उवाच ॥ सप्तमे चैव वाराहे कल्पे मन्वन्तराभिधे ॥
कल्पेश्वरोऽथ भगवान्सर्वलोकप्रकाशनः॥२॥मनोर्वैवस्वतस्यैव ते प्रपुत्रो भविष्यति ॥ तदा चतुर्युगाश्चैव तस्मिन्मन्वन्तरे विधे॥३॥ अनुग्रहार्थं लो
कानां ब्राह्मणानां हिताय च ॥ उत्पश्यामि विधे ब्रह्मन्द्वापराख्ययुगान्तिके ॥ ४ ॥ युगप्रवृत्त्या च तदा तस्मिंश्च प्रथमे युगे ॥ द्वापरे प्रथमे ब्रह्म
न्यदा व्यासः स्वयं प्रभुः ॥ ५ ॥ तदाहं ब्राह्मणार्थाय कलौ तस्मिन्युगान्तिके ॥ भविष्यामि शिवायुक्तः श्वेतो नाम महामुनिः ॥ ६ ॥ हिमवच्छि
खरे रम्ये छागले पर्वतोत्तमे ॥ तदा शिष्याः शिखायुक्ता भविष्यन्ति विधे मम ॥ ७ ॥ श्वेतः श्वेतशिखश्चैव श्वेताश्वः . श्वेतलोहितः ॥ चत्वारो
ध्यानयोगात्ते गमिष्यन्ति पुरं मम ॥ ८ ॥ ततो भक्ता भविष्यन्ति ज्ञात्वा मां तत्त्वतोऽव्ययम् ॥ जन्ममृत्युजराहीनाः परब्रह्मसमाधयः ॥ ९ ॥
द्रष्टुं शक्यो नरैर्नाहं ऋते ध्यानात्पितामह ॥ दानधर्मादिभिर्वत्स साधनैः कर्महेतुभिः ॥ १० ॥ द्वितीये द्वापरे व्यासः सत्यो नाम प्रजापतिः ॥
यदा तदा भविष्यामि सुतारो नामतः कलौ ॥ ११ ॥ तत्रापि मे भविष्यन्ति शिष्या वेदविदो द्विजाः ॥ दुन्दुभिः शतरूपश्च हृषीकः केतुमांस्तथा॥
॥ १२ ॥ चत्वारो ध्यानयोगात्ते गमिष्यन्ति पुरं मम ॥ ततो मुक्ता भविष्यन्ति ज्ञात्वा मां तत्त्वतोऽव्ययम् ॥ १३ ॥ तृतीये द्वापरे चैव यदा व्यासस्तु
भार्गवः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि दमनस्तु पुरान्तिके ॥ १४ ॥ तत्रापि च भविष्यन्ति चत्वारो मम पुत्रकाः ॥ विशोकश्च विशेषश्च विपापः पापना
शनः॥१५॥शिष्यैः साहाय्यं व्यासस्य करिष्ये चतुरानन॥निवृत्तिमार्गं सुदृढं वर्त्तयिष्ये कलाविह॥१६॥चतुर्थे द्वापरे चैव यदा व्यासोऽङ्गिराः स्मृतः॥
तदाप्यहं भविष्यामि सुहोत्रो नाम नामतः ॥ १७ ॥ तत्रापि मम ते पुत्राश्चत्वारो योगसाधकाः ॥ भविष्यंति महात्मानस्तन्नामानि ब्रुवे विधे ॥१८॥
सुमुखो दुर्मुखश्चैव दुर्दर्भो दुरतिक्रमः ॥ शिष्यैः साहाय्यं व्यासस्य करिष्येऽहं तदा विधे ॥१९॥ पंचमे द्वापरे चैव व्यासस्तु सविता स्मृतः ॥ तदा
योगी भविष्यामि कंको नाम महातपाः ॥ २० ॥ तत्रापि मम ते पुत्राश्चत्वारो योगसाधकाः॥भविष्यन्ति महात्मानस्तन्नामानि शृणुष्व मे ॥२१॥
सनकः सनातनश्चैव प्रभुर्यश्च सनन्दनः ॥ विभुः सनत्कुमारश्च निर्मलो निरहंकृतिः ॥ २२ ॥ तत्रापि कंकनामाहं साहाय्यं सवितुर्विधे ॥ व्यासस्य
हि करिष्यामि निवृत्तिपथवर्द्धकः ॥ २३ ॥ परिवृत्ते पुनः षष्ठे द्वापरे लोककारकः ॥ कर्ता वेदविभागस्य मृत्युर्व्यासो भविष्यति ॥ २४ ॥ तदाप्यहं
भविष्यामि लोकाक्षिर्नाम नामतः ॥ व्यासस्य सुसाहाय्यार्थं निवृत्तिपथवर्द्धनः ॥ २५ ॥ तत्रापि शिष्याश्चत्वारो भविष्यन्ति दृढव्रताः ॥ सुधामा

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विरजाश्चैव संजयो विजयस्तथा ॥ २६ ॥ सप्तमे परिवर्त्ते तु यदा व्यासः शतक्रतुः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि जैगीषव्यो विभुर्विधे ॥ २७ ॥ योगं
संदृढयिष्यामि महायोगविचक्षणः॥काश्यां गुहान्तरे संस्थो दिव्यदेशे कुशास्तरिः॥२८॥साहाय्यं च करिष्यामि व्यासस्य हि शतक्रतोः॥ उद्धरिष्यामि
भक्तांश्च संसारभयतो विधे ॥२९॥ तत्रापि मम चत्वारो भविष्यन्ति सुता युगे ॥ सारस्वतश्च योगीशो मेघवाहः सुवाहनः ॥३०॥ अष्टमे परिवर्त्ते हि व
सिष्ठो मुनिसत्तमः ॥ कर्त्ता वेदविभागस्य वेदव्यासो भविष्यति ॥ ३१ ॥ तत्राप्यहं भविष्यामि नाम्नतो दधिवाहनः ॥ व्यासस्य हि करिष्यामि
साहाय्यं योगवित्तम ॥ ३२ ॥ कपिलश्चासुरिः पञ्चशिखः शाल्वलपूर्वकः ॥ चत्वारो योगिनः पुत्रा भविष्यन्ति समा मम ॥ ३३ ॥ नवमे परिवर्त्ते
तु तस्मिन्नेव युगे विधे ॥ भविष्यति मुनिश्रेष्ठो व्यासः सारस्वताह्वयः ॥ ३४ ॥ व्यासस्य ध्यायतस्तस्य निवृत्तिपथवृद्धये ॥ तदाप्यहं भविष्यामि
ऋषभो नामतः स्मृतः ॥ ३५ ॥ पराशरश्च गर्गश्च भार्गवो गिरिशस्तथा ॥ चत्वारस्तत्र शिष्या मे भविष्यन्ति सुयोगिनः ॥ ३६ ॥ तैः साकं दृढ
यिष्यामि योगमार्गं प्रजापते ॥ करिष्यामि साहाय्यं वै वेदव्यासस्य सन्मुने ॥ ३७ ॥ तेन रूपेण भक्तानां बहूनां दुःखिनां विधे ॥ उद्धारं
भवतोऽहं वै करिष्यामि दयाकरः ॥ ३८ ॥ सोऽवतारो विधे मे हि ऋषभाख्यस्सुयोगकृत् ॥ सारस्वतव्यासमनः पत्ती नानोतिकारकः ॥ ३९ ॥
अवतारेण मे येन भद्रायुर्नृपबालकः ॥ जीवितो हि मृतः क्ष्वेडदोषतो जनकोज्झितः ॥ ४० ॥ प्राप्तेऽथ षोडशे वर्षे तस्य राजशिशोः पुनः ॥ ययौ
तद्वेश्म सहसा ऋषभः स मदात्मकः ॥ ४१ ॥ पूजितस्तेन स मुनिः सद्रूपश्च कृपानिधिः ॥ उपादिदेश तद्धर्मान्राज्ययोगान्प्रजापते ॥ ४२ ॥
ततः स कवचं दिव्यं शंखं खड्गं च भास्वरम् ॥ ददौ तस्मै प्रसन्नात्मा सर्वशत्रुविनाशनम् ॥ ४३ ॥ तदङ्गभस्मनामृश्य कृपया दीनवत्सलः ॥ स
द्वादशसहस्रस्य गजानां च बलं ददौ ॥ ४४ ॥ इति भद्रायुषं सम्यगनुश्वास्य समातृकम् ॥ ययौ स्वैरगतस्ताभ्यां पूजितो ऋषभः प्रभुः ॥ ४५ ॥
भद्रायुरपि राजर्षिर्जित्वा रिपुगणान्विधे ॥ राज्यं चकार धर्मेण विवाह्य कीर्त्तिमालिनीम् ॥ ४६ ॥ इत्थं प्रभाव ऋषभोऽवतारः शङ्करस्य मे ॥
सतां गतिर्दीनबन्धुर्नवमः कथितस्तव ॥ ४७ ॥ ऋषभस्य चरित्रं हि परमं पावनं महत् ॥ स्वर्ग्यं यशस्यमायुष्यं श्रोतव्यं च प्रयत्नतः ॥ ४८ ॥
इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां ऋषभचरित्रवर्णनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ दशमे द्वापरे व्यासस्त्रि
धामा नामतो मुनिः ॥ हिमवच्छिखरे रम्ये भृगुतुंगे नगोत्तमे ॥१॥ तत्रापि मम पुत्राश्च भृंगाद्याः श्रुतिसंमिताः ॥ बलबन्धुर्नरा मित्रः केतुशृंगस्तपो

१ आर्षो षष्ठी ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धनः ॥ २ ॥ एकादशे द्वापरे तु व्यासश्च त्रिवृतो यदा ॥ गंगाद्वारे कलौ नाम्ना तपोऽहं भविता तदा ॥ ३ ॥ लम्बोदरश्च लम्बाक्षः केशलम्बः प्रलम्बकः ॥ तत्रापि पुत्राश्चत्वारो भविष्यन्ति दृढव्रताः ॥ ४ ॥ द्वादशे परिवर्त्ते तु शततेजाश्च वेदकृत् ॥ तत्राप्यहं भविष्यामि द्वापरान्ते कलाविह ॥ ५ ॥ हेमकंचुकमासाद्य नाम्ना ह्यत्रिः परिप्लुतः ॥ व्यासस्यैव साहाय्यार्थं निवृत्तिपथरोपणः ॥ ६ ॥ सर्वज्ञः समबुद्धिश्च साध्यः शर्वः सुयोगिनः ॥ तत्रेति पुत्राश्चत्वारो भविष्यन्ति महामुने ॥ ७ ॥ त्रयोदशे युगे तस्मिन्धर्मो नारायणः सदा ॥ व्यासस्तदाहं भविता बलिर्नाम महामुनिः ॥ ॥ ८ ॥ बालखिल्याश्रमे गंधमादने पर्वतोत्तमे ॥ सुधामा काश्यपश्चैव वशिष्ठो विरजाः शुभाः ॥ ९ ॥ यदा व्यासस्तु रक्षाख्यः पर्याये तु चतुर्दशे ॥ वंशे आङ्गिरसे तत्र भविताहं च गौतमः ॥ १० ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यन्ति कलौ तदा ॥ अत्रिर्देवशदश्चैव श्रवणोथ श्रविष्कटः ॥ ११ ॥ व्यासः पञ्चदशे त्रय्यारुणिर्वै द्वापरे यदा ॥ तदाहं भविता वेदशिरा वेदशिरस्तथा ॥ १२ ॥ महावीर्यं तदस्त्रं च वेदशीर्षश्च पर्वतः ॥ हिमवत्पृष्ठमासाद्य सरस्वत्यास्तथोत्तरे ॥ १३ ॥ तत्रापि मम चत्वारो भविष्यन्ति सुता दृढाः ॥ कुणिश्च कुणिबाहुश्च कुशरीरः कुनेत्रकः ॥ १४ ॥ व्यासो युगे षोडशे तु यदा देवो भविष्याति ॥ तदा योगप्रदानाय गोकर्णो भविता ह्ययम् ॥१५॥ तत्रैव च सुपुण्यं च गोकर्णं नाम तद्वनम् ॥ तत्रापि योगिनः पुत्रा भविष्यन्त्यम्बुसंमिताः ॥ १६ ॥ काश्यपोप्युशनाश्चैव च्यवनोऽथ बृहस्पतिः ॥ तेपि तेनैव मार्गेण गमिष्यन्ति शिवालयम् ॥ १७ ॥ परिवर्त्ते सप्तदशे व्यासो देवकृतंजयः ॥ गुहावासीति नाम्नाहं हिमवच्छिखरे शुभे ॥ १८ ॥ महालये महोत्तुंगे शिवक्षेत्रं हिमालयम् ॥ उतथ्यो वामदेवश्च महायोगो महाबलः ॥ १९ ॥ परिवर्त्तेऽष्टादशे तु यदा व्यास ऋतंजयः ॥ शिखण्डीनामतोहं तद्धिमवच्छिखरे शुभे ॥ २० ॥ सिद्धक्षेत्रे महापुण्ये शिखण्डी नाम पर्वतः ॥ शिखण्डिनो वनं वापि यत्र सिद्धनिषेवितम् ॥ २१ ॥ वाचःश्रवा रुचीकश्च स्यावास्यश्च यतीश्वरः ॥ एते पुत्रा भविष्यन्ति तत्रापि च तपोधनाः ॥ २२ ॥ एकोनविंशे व्यासस्तु भरद्वाजो महामुनिः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि जटी माली च नामतः ॥ ॥ २३ ॥ हिमवच्छिखरे तत्र पुत्रा मेऽम्बुधिसंमिताः ॥ हिरण्यनामा कौशल्यो लोकाक्षी प्रधिमिस्तथा ॥ २४ ॥ परिवर्त्ते विंशतिमे भविता व्यास गोतमः ॥ तत्राट्टहासनामाहमट्टहासप्रिया नराः ॥ २५ ॥ तत्रैव हिमवत्पृष्ठे अट्टहासो महागिरिः ॥ देवमानुषयक्षेन्द्रसिद्धचारणसेवितः ॥ २६ ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यन्ति सुयोगिनः ॥ सुमन्तुर्ववंरिर्विद्वान् कबंधः कुशिकन्धरः ॥ २७ ॥ एकविंशे युगे तस्मिन् व्यासो वाचःश्रवा यदा ॥ तदाहं दारुको नाम तस्माद्दारुवनं शुभम् ॥ २८ ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यन्ति सुयोगिनः ॥ प्लक्षो दार्भायणिश्चैव केतुमान् गौतम

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्तथा ॥ २९ ॥ द्वाविंशे परिवर्त्ते तु व्यासः शुष्मायणो यदा ॥ तदाप्यहं भविष्यामि वाराणस्यां महामुनिः ॥ ३० ॥ नाम्ना वै लांगली
भीमो यत्र देवाः सवासवाः ॥ द्रक्ष्यंति मां कलौ तस्मिन्भवं चैव हलायुधम् ॥ ३१ ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति सुधार्मिकाः ॥
भल्लवी मधुपिंगश्च श्वेतकेतुस्तथैव च ॥ ३२ ॥ परिवर्त्ते त्रयोविंशे तृणबिन्दुर्यदा मुनिः ॥ श्वेतो नाम तदाहं वै गिरौ कालंजरे शुभे ॥ ३३ ॥
तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यन्ति तपस्विनः ॥ उशिको बृहदश्वश्च देवलः कविरेव च ॥ ३४ ॥ परिवर्त्ते चतुर्विंशे व्यासो यक्षो यदा विभुः ॥ शूली
नाम महायोगी तद्युगे नैमिषे तदा ॥ ३५ ॥ तत्रापि मम ते शिष्या भविष्यन्ति तपस्विनः ॥ शालिहोत्रोऽग्निवेशश्च युवनाश्वः शरद्वसुः ॥ ३६ ॥
पंचविंशे यदा व्यासः शक्तिर्नाम्ना भविष्यति ॥ तदाप्यहं महायोगी दण्डी मुण्डीश्वरः प्रभुः ॥ ३७ ॥ तत्रापि मम ते शिष्या भविष्यन्ति तपस्वि
नः ॥ छगलः कुण्डकर्णश्च कुम्भाण्डश्च प्रवाहकः ॥ ३८ ॥ व्यासः पराशरो यर्हि षड्विंशे भविताप्यहम् ॥ पुरं भद्रवटं प्राप्य सहिष्णुर्नाम नामतः ॥
॥ ३९ ॥ तत्रापि मम ते शिष्या भविष्यन्ति तपस्विनः ॥ उलूको विद्युतश्चैव शम्बूको ह्याश्वलायनः ॥ ४० ॥ सप्तविंशे यदा व्यासो जातूकर्ण्यो
भविष्यति ॥ प्रभासतीर्थमाश्रित्य सोमशर्मा तदाप्यहम् ॥ ४१ ॥ तत्रापि मम ते शिष्या भविष्यंति तपस्विनः ॥ अक्षपादः कुमारश्चोलूको व
त्सस्तथैव च॥४२॥ अष्टाविंशे द्वापरे तु पराशरसुतो हरिः॥ यदा भविष्यति व्यासो नाम्ना द्वैपायनः प्रभुः ॥४३॥ तदा षष्ठेन चांशेन कृष्णः पुरुषस
त्तमः॥ वसुदेवसुतः श्रेष्ठो वासुदेवो भविष्यति ॥ ४४ ॥ तदाप्यहं भविष्यामि योगात्मा योगमायया ॥ लोकविस्मापनार्थाय ब्रह्मचारिशरीरकः ॥
॥ ४५ ॥ श्मशाने मृतमुत्सृज्य दृष्ट्वा कायमनामयम् ॥ ब्राह्मणानां हितार्थाय प्रविष्टो योगमायया ॥ ४६ ॥ दिव्यां मेरुगुहां पुण्यां त्वया सार्द्धं च
विष्णुना ॥ भविष्यामि तदा ब्रह्मँल्लकुली नाम नामतः ॥४७॥ कायावतार इत्येवं सिद्धक्षेत्रं परं तदा ॥ भविष्यति सुविख्यातं यावद्भूमिर्धरिष्यति॥
॥ ४८ ॥ तत्रापि मम ते शिष्या भविष्यन्ति तपस्विनः ॥ कुशिकश्चैव गर्गश्च मित्रः कौरुष्य एव च ॥ ४९ ॥ योगिनो ब्राह्मणा वेदपारगा ऊर्द्ध्वरे
तसः ॥ प्राप्य माहेश्वरं योगं गमिष्यन्ति शिवं पुरम् ॥ ५० ॥ वैवस्वतेऽन्तरे सम्यक् प्रोक्ता हि परमात्मना ॥ योगेश्वरावताराश्च सर्वावर्तेषु सु
व्रताः ॥ ५१ ॥ व्यासाश्चैवाष्टविंशत्का द्वापरेद्वापरे विभो ॥ योगेश्वरावताराश्च प्रारंभे च कलौकलौ ॥ ५२ ॥ योगेश्वरावताराणां योगमार्गप्रवर्द्धकाः॥
महाशैवाश्च चत्वारः शिष्याः प्रत्येकमव्ययाः ॥५३॥ एते पाशुपताः शिष्या भस्मोद्धूलितविग्रहाः ॥ रुद्राक्षमालाभरणाः त्रिपुण्ड्रांकितमस्तकाः ॥
॥ ५४ ॥ शिष्या धर्मरताः सर्वे वेदवेदांगपारगाः ॥ लिंगार्चनरता नित्यं बाह्याभ्यन्तरतः स्थिताः ॥ ५५ ॥ भक्त्या मयि च योगेन ध्याननिष्ठा

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जितेन्द्रियाः ॥ संख्यया द्वादशाधिक्यशतं च गणिता बुधैः ॥ ९६ ॥ इत्येतद्वै मया प्रोक्तमवतारेषु लक्षणम् ॥ मन्वादिकृष्णपर्यन्तमष्टाविंशद्युग
क्रमात् ॥ ९७ ॥ तत्र श्रुतिसमूहानां विधानं ब्रह्मलक्षणम् ॥ भविष्यति तदा कल्पे कृष्णद्वैपायनो यदा ॥ ९८ ॥ इत्येवमुक्त्वा ब्रह्माणमनुगृह्य महे
श्वरः ॥ पुनः संप्रेक्ष्य देवेशस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ९९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शिवावतारोपाख्याने एकोनविंशति
शिवावतारवर्णनं नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ इति द्विचत्वारिंशावताराः ॥४२॥ अथ नन्दीश्वरावतारमाह ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ भवान्कथमनुप्रा
प्तो महादेवांशजः शिवम् ॥ श्रोतुमिच्छामि तत्सर्वं वक्तुमर्हसि मे प्रभो ॥ १ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ सावधानतया शृणु ॥
यथाहं च शिवं प्राप्तो महादेवांशजो मुने ॥ २ ॥ प्रजाकामः शिलादोऽभूदुक्तः पितृभिरादरात् ॥ तदुद्धर्तुमना भक्त्या समुद्धारमभीप्सुभिः ॥ ३ ॥
अयोदृष्टिः सुधर्मात्मा शिलादो नाम वीर्यवान् ॥ तस्यासीन्मुनिकैर्वृत्तिः शिवलोके च सोगमत् ॥ ४ ॥ शक्रमुदिश्य स मुनिस्तपस्तेपे सुदुःसहम् ॥
निश्चलात्मा शिलादाख्यो बहुकालं दृढव्रतः ॥ ५ ॥ तपतस्तस्य तपसा संतुष्टोऽभूच्छतक्रतुः ॥ जगाम च वरं दातुं सर्वदेवप्रभुस्तदा ॥ ६ ॥ शिला
दमाह सुप्रीत्या शक्रस्तुष्टोऽस्मि तेऽनघ ॥ तेन त्वं मुनिशार्दूल वरयस्व वरानिति ॥ ७ ॥ ततः प्रणम्य देवेशं स्तुत्वा स्तुतिभिरादरात् ॥ शिला
दो मुनिशार्दूलस्तमाह सुकृताञ्जलिः ॥ ८ ॥ शिलाद उवाच ॥ शतक्रतो सुरेशान सन्तुष्टो यदि मे प्रभो ॥ अयोनिजं मृत्युहीनं पुत्रमिच्छामि सुव्र
तम् ॥ ९ ॥ शक्र उवाच ॥ पुत्रं दास्यामि पुत्रार्थिन्योनिजं मृत्युसंयुतम् ॥ अन्यथा तें न दास्यामि मृत्युहीना न सन्ति वै ॥१०॥ न दास्यामि सुतं
तेऽहं मृत्युहीनमयोनिजम् ॥ हरिर्विधिश्च भगवान्किमुतान्ये महामुने ॥ ११ ॥ तावपि त्रिपुरार्यंगसम्भवौ मरणान्वितौ ॥ तयोरप्यायुषां मानं कथितं
निगमे पृथक् ॥ १२ ॥ तस्मादयोनिजे पुत्रे मृत्युहीने प्रयत्नतः ॥ परित्यजाशां विप्रेन्द्र गृहाणात्मक्षमं सुतम् ॥१३॥ किन्तु देवेश्वरो रुद्रः प्रसीदति
महेश्वरः ॥ सुदुर्लभो मृत्युहीनस्तव पुत्रो ह्ययोनिजः ॥ १४ ॥ अहं च विष्णुर्भगवान्द्रुहिणश्च महामुने ॥ अयोनिजं मृत्युहीनं पुत्रं दातुं न शक्नुमः॥
॥ १५ ॥ आराधय महादेवन्तत्पुत्रविनिकाम्यया ॥ सर्वेश्वरो महाशक्तः स ते पुत्रं प्रदास्यति ॥ १६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवं व्याहृत्य विप्रेन्द्र
मनुगृह्य च तं घृणी ॥ देवैर्वृतः सुरेशानस्स्वलोकं समगान्मुने ॥ १७ ॥ गते तस्मिंश्च वरदे सहस्राक्षे शिलाशनः ॥ आराधयन्महादेवं तपसातोषयद्भ
वम् ॥ १८ ॥ अथ तस्यै वमनिशन्तत्परस्य द्विजस्य वै ॥ दिव्यम्वर्षसहस्रन्तु गतं क्षणमिवाद्भुतम् ॥ १९ ॥ वल्मीकेन वृतांगश्च लक्षकीटगणैर्मु
निः ॥ वज्रसूचीमुखैश्चान्यै रक्तभुग्भिश्च सर्वतः ॥ २० ॥ निर्मांसरुधिरत्वग्वै बिले तस्मिन्न व स्थितः ॥ अस्थिशेषोभवत्पश्चाच्छिलादो मुनिस

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तमः ॥ २१ ॥ तुष्टः प्रभुस्तदा तस्मै दर्शयामास स्वां तनुम् ॥ दिव्यां दिव्यगुणैर्युक्तामलभ्यां वामबुद्धिभिः ॥ २२ ॥ दिव्यवर्षसहस्रेण तप्यमानाय शूलधृक् ॥ सर्वदेवाधिपस्तस्मै वरदोस्मीत्यभाषत ॥ २३ ॥ महासमाधिसंलीनस्स शिलादो महामुनिः ॥ नाशृणोत्तद्गिरं शम्भोर्भक्त्यधीनतरस्य वै ॥ २४ ॥ यदा स्पृष्टो मुनिस्तेन करेण त्रिपुरारिणा ॥ तदैव मुनिशार्दूल उत्ससर्ज तपःक्रमम् ॥ २५ ॥ अथोन्मील्य मुनिर्नेत्रे सोमं शंभुविलोकयन्॥ द्रुतं प्रणम्य स मुदा पादयोर्न्यपतन्मुने॥२६॥हर्षगद्गदया वाचा नतस्कंधः कृताञ्जलिः ॥ प्रसन्नात्मा शिलादस्स तुष्टाव परमेश्वरम् ॥२७॥ ततः प्रसन्नो भगवान्देवदेवस्त्रिलोचनः ॥ वरदोऽस्मीति तम्प्राह शिलादं मुनिपुंगवम् ॥ २८ ॥ तपसानेन किं कार्यं भवते हि महामते ॥ ददामि पुत्रं सर्वज्ञं सर्वशास्त्रार्थपारगम् ॥ २९ ॥ ततः प्रणम्य देवेशं तच्छ्रुत्वा च शिलाशनः ॥ हर्षगद्गदया वाचोवाच सोमविभूषणम् ॥ ३० ॥ ॥ शिलाद उवाच ॥ महेश यदि तुष्टोऽसि यदि वा वरदश्च मे ॥ इच्छामि त्वत्समं पुत्रं मृत्युहीनमयोनिजम् ॥ ३१ ॥ ॥ नंदीश्वर उवाच ॥ एवमुक्तस्ततो देवस्त्र्यम्बकस्तेन शङ्करः ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्मा शिलादं मुनिसत्तमम् ॥ ३२ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ पूर्वमाराधितो विप्र ब्रह्मणाहं तपोधन ॥ तपसा चावतारार्थं मुनिभिश्च सुरोत्तमैः ॥ ३३ ॥ तव पुत्रो भविष्यामि नन्दी नाम्ना त्वयोनिजः ॥ पिता भविष्यसि मम पितुर्वै जगतां मुने ॥ ३४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वा मुनिं प्रेक्ष्य प्रणिपत्यास्थितं घृणी ॥ सोमंतूर्णं तमादिश्य तत्रैवान्तर्दधे हरः ॥ ३५ ॥ गते तस्मिन्महादेवे स शिलादो महामुनिः ॥ स्वमाश्रममुपागम्य ऋषिभ्योऽकथयत्ततः ॥ ३६ ॥ कियता चैव कालेन तदासौ जनकः स मे ॥ यज्ञांगणं चकर्षाशु यज्ञार्थं यज्ञवित्तमः ॥ ३७ ॥ ततः क्षणादहं शंभोस्तनुजस्तस्य चाज्ञया ॥ स जातः पूर्व्वमेवाहं युगान्ताग्निसमप्रभः ॥ ३८ ॥ अवर्षंस्तदा पुष्करावर्तकाद्या जगुः खेचराः किन्नराः सिद्धसाध्याः ॥ शिलादात्मजत्वं गते मय्यृषीन्द्रास्समन्ताच्च वृष्टिं व्यधुः कौसुमीं ते ॥ ३९ ॥ अथ ब्रह्मादयो देवा देवपत्न्यश्च सर्वशः ॥ तत्राजग्मुश्च सुप्रीत्या हरिश्चैव शिवोऽम्बिका ॥ ४० ॥ तदोत्सवो महानासीन्ननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ आहत्य मां तथा लिंगं तुष्टुवुर्हर्षिताश्च ते ॥ ४१ ॥ सुप्रशस्य शिलादं तं स्तुत्वा च सुस्तवैः शिवौ ॥ सर्वे जग्मुश्च धामानि शिवावप्यखिलेश्वरौ ॥ ४२ ॥ शिलादोऽपि च मां दृष्ट्वा कालसूर्य्याग्नलप्रभम् ॥ त्र्यक्षं चतुर्भुजं बालं जटामुकुटधारिणम् ॥ ४३ ॥ त्रिशूलाद्यायुधं दीप्तं सर्वथा रुद्ररूपिणम् ॥ महानन्दभरः प्रीत्या प्रणम्यं प्रणनाम च ॥ ४४ ॥ शिलाद उवाच ॥ त्वयाहं नन्दितो यस्मान्नन्दी नाम्ना सुरेश्वर ॥ तस्मात्त्वां देवमानन्दं नमामि जगदीश्वरम् ॥ ४५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ मया सह पिता हृष्टः सुप्रणम्य महेश्वरम् ॥ उटजं स्वं जगामाशु निधिं लब्ध्वेव निर्धनः ॥ ४६ ॥ यदा गतोहमुटजं शिलादस्य महा

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुने ॥ तदाहं तादृशं रूपं त्यक्त्वा मानुष्यमास्थितः ॥४७॥ मानुष्यमास्थितं दृष्ट्वा पिता मे लोकपूजितः ॥ विललापातिदुःखार्त्तः स्वजनैश्च समा
वृतः ॥४८॥ जातकर्मादिकान्येवसर्वाण्यपि चकार मे ॥ शालंकायनपुत्रो वै शिलादः पुत्रवत्सलः ॥४९॥ वेदानध्यापयामास सांगोपांगानशेषतः ॥
शास्त्राण्यन्यान्यपि तथा पञ्चवर्षे पिता च माम् ॥५०॥ सम्पूर्णे सप्तमे वर्षे मित्रावरुणसंज्ञकौ ॥ मुनी तस्याश्रमं प्राप्तौ द्रष्टुं मां चाज्ञया विभोः॥५१॥
सत्कृतौ मुनिना तेन सूपविष्टौ महामुनी ॥ ऊचतुश्च महात्मानौ मां निरीक्ष्य मुहुर्मुहुः॥५२॥ मित्रावरुणावूचतुः ॥ तात नंदी तवाल्पायुः सर्वशास्त्रार्थ
पारगः ॥ न दृष्टमेव चापश्यं ह्यायुर्वर्षादतः परम् ॥५३॥ इत्युक्तवतोर्विप्रयोः शिलादः पुत्रवत्सलः ॥ तमालिङ्ग्य च दुःखार्त्तो रुरोदातीव विस्वरम्॥
॥५४॥ मृतवत्पतितं दृष्ट्वा पितरं च पितामहम् ॥ प्रत्यवोचत्प्रसन्नात्मा स्मृत्वा शिवपदाम्बुजम् ॥५५॥ केन त्वं तात दुःखेन वेपमानश्च रोदिषि ॥
दुःखं ते कुत उत्पन्नं ज्ञातुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ५६ ॥ ॥ पितोवाच ॥ तवाल्पमृत्युदुःखेन दुःखितोऽतीव पुत्रक ॥ को मे दुःखं हरतु वै शरणं तं
प्रयामि हि ॥ ५७ ॥ ॥ पुत्र उवाच ॥ देवो वा दानवो वापि यमः कालोथ वापि हि ॥ ऋध्येयुर्यद्यपि ह्येते मामन्येपि जनास्तथा ॥ ५८ ॥ अथापि
चाल्पमृत्युर्मे न भविष्यति मा तुदः ॥ सत्यं ब्रवीमि जनकं शपथन्ते करोम्यहम् ॥ ५९ ॥ ॥ पितोवाच ॥ किं तपः किं परिज्ञानं कोयोगश्च प्रभु
श्च ते ॥ येन त्वं दारुणं दुःखं वञ्चयिष्यसि पुत्र मे ॥ ६० ॥ ॥ पुत्र उवाच ॥ न तात तपसा मृत्युं वंचयिष्ये न विद्यया ॥ महादेवस्य भजनान्मृत्युं
जेष्यामि नान्यथा ॥ ६१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वाहं पितुः पादौ प्रणम्य शिरसा मुने ॥ प्रदक्षिणीकृत्य च तमगच्छं वनमुत्तमम् ॥
॥ ६२ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां नन्दिकेशावतारवर्णनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ नन्दिकेश्वर उवाच ॥ तत्र
गत्वा मुनेऽहं वै स्थित्वैकान्तस्थले सुधीः ॥ अतपं तप उग्रं सन्मुनीनामपि दुष्करम् ॥ १ ॥ हृत्पुण्डरीकसुषिरे ध्यात्वा देवं त्रियम्बकम् ॥ त्र्यक्षं
दशभुजं शान्तं पञ्चवक्त्रं सदाशिवम् ॥ २ ॥ रुद्रजाप्यमकार्षम्वै परमध्यानमास्थितः ॥ सरितश्चोत्तरे पुण्ये ह्येकचित्तः समाहितः ॥ ३ ॥ तस्मि
ञ्जाप्येऽथ संप्रीतः स्थितं मां परमेश्वरः ॥ तुष्टोऽब्रवीन्महादेवः सोमः सोमार्द्धभूषणः ॥ ४ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ शैलादे वरदोहं ते तपसानेन तो
षितः ॥ साधु तप्तं त्वया धीमन् ब्रूहि यत्ते मनोगतम् ॥ ५ ॥ स एवमुक्तो देवेन शिरसा पादयोर्नतः ॥ अस्तवं परमेशानं जराशोकविनाशनम् ॥
॥ ६ ॥ अथ मां नन्दिनं शम्भुर्भक्त्या परमया युतम् ॥ अश्रुपूर्णेक्षणं सम्यक् पादयोः शिरसा नतम् ॥७॥ उत्थाप्य परमेशानः पस्पर्श परमार्तिहा॥
कराभ्यां संमुखाभ्यान्तु संगृह्य वृषभध्वजः ॥ ८ ॥ निरीक्ष्य गणपांश्चैव देवीं हिमवतः सुताम् ॥ उवाच मां कृपादृष्ट्या समीक्ष्य जगताम्पतिः ॥९॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वत्सं नन्दिन्महाप्राज्ञ मृत्योर्भीतिः कुतस्तव ॥ मयैव प्रेषितौ विप्रौ मत्समस्त्वं न संशयः ॥ १० ॥ अमरो जरया त्यक्तोऽदुःखी गणपतिः सदा ॥
अव्ययश्चाक्षयश्चेष्टः स पिता स सुहृज्जनः ॥११॥ मद्बलः पार्श्वगो नित्यं ममेष्टो भवितानिशम् ॥ न जरा जन्म मृत्युर्वै मत्प्रसादाद्भविष्यति॥ १२ ॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वा शिरोमालां कुशेशयमयीं निजाम्॥ समुन्मुच्य बबन्धाशु मम कण्ठे कृपानिधिः ॥ १३ ॥ तयाहं मालया विप्र
शुभया कण्ठसक्तया ॥ त्र्यक्षो दशभुजश्चासं द्वितीय इव शङ्करः ॥ १४ ॥ तत एव समादाय हस्तेन परमेश्वरः ॥ उवाच ब्रूहि किं तेऽद्य
ददामि वरमुत्तमम्॥१५॥ततो जटाश्रितं वारि गृहीत्वा हारनिर्मलम् ॥ उक्त्वा नन्दी भवेतीह विससर्ज वृषध्वजः ॥१६॥ ततः पञ्चमिता नद्यः प्राव
र्तंत शुभावहाः॥ सुतोयाश्च महावेगा दिव्यरूपा च सुन्दरी॥१७॥जटोदका त्रिस्रोताश्च वृषध्वनिरितीव हि ॥ स्वर्णोदका जम्बुनदी पञ्चनद्यः प्रकीर्तिताः ॥
॥ १८ ॥ एतत्पञ्चनदं नाम शिवपृष्ठतमं शुभम् ॥ जपेश्वरसमीपे तु पवित्रं परमं मुने ॥ १९ ॥ यः पञ्चनदमासाद्य स्नात्वा जप्येश्वरेश्वरम् ॥ पूजये
च्छिवसायुज्यं प्रयात्येव न संशयः ॥ २० ॥ अथ शम्भुरुवाचोमामभिषिञ्चामि नन्दिनम् ॥ गणेन्द्रं व्याहरिष्यामि किं वा त्वं मन्यसेऽव्यये॥२१॥
उमोवाच ॥ दातुमर्हसि देवेश नन्दिने परमेश्वर ॥ महाप्रियतमो नाथ शैलादिस्तनयो मम ॥ २२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ततस्स शङ्करः स्त्री
यान्सस्मार गणपान्वरान् ॥ स्वतन्त्रः परमेशानस्सर्वदो भक्तवत्सलः ॥ २३ ॥ स्मरणादेव रुद्रस्य सम्प्राप्ताश्च गणेश्वराः ॥ असङ्ख्याता महा
मोदाश्शङ्कराकृतयोऽखिलाः ॥ २४ ॥ ते गणेशाश्शिवं देवीं प्रणम्याहुः शुभं वचः ॥ ते प्रणम्य करौ बद्ध्वा नतस्कन्धा महाबलाः ॥ २५ ॥ गणेशा
ऊचुः ॥ किमर्थं च स्मृता देव ह्याज्ञापय महाप्रभो ॥ किङ्करान्नः समायातांस्त्रिपुरार्दन कामद ॥ २६॥ किं सागराञ्शोषयामो यमं वा सह किंकरैः ॥
हन्मो मृत्युं महामृत्युं विशेषं वृद्धपद्मजम् ॥ २७ ॥ बद्ध्वेन्द्रं सह देवैश्च विष्णुं वा पार्षदैः सह ॥ आनयामः सुसंक्रुद्धान्दैत्यान्वा दानवैः सह ॥ २८॥
कस्याद्य व्यसनं घोरं करिष्यामस्तवाज्ञया ॥ कस्य वाद्योत्सवो देव सर्वकामसमृद्धये ॥२९॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचस्तेषां गणानां वीर
वादिनाम् ॥ उवाच तान्स प्रशंस्य गणेशान्परमेश्वरः॥३०॥शिव उवाच॥नन्दीश्वरोयं पुत्रो मे सर्वेषामीश्वरेश्वरः॥ प्रियो गणाग्रणीस्सर्वैः क्रियतां वचनं
मम॥३१॥सर्व्वे प्रीत्याभिषिञ्चध्वं मद्गणानां गतिम्पतिम्॥अद्यप्रभृति युष्माकमयं नन्दीश्वरःप्रभुः॥३२॥नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्ताः शङ्करेण गणपा
स्सर्व्व एव ते ॥ एवमस्त्विति सम्प्रोच्य सम्भारानाहरँस्ततः ॥ ३३ ॥ ततो देवाश्च सेन्द्राश्च नारायणमुखास्तथा ॥ मुनयः सर्व्वतो लोका आजग्मुर्मु
दितानना: ॥ ३४ ॥ पितामहोपि भगवान्नियोगाच्छङ्करस्य वै ॥ चकार नंदिनस्सर्व्वमभिषेकं समाहितः ॥३५॥ ततो विष्णुस्ततश्शक्रो लोकपालास्त ॥२४४॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

थेव च ॥ ऋषयस्तुष्टुवुश्चैव पितामहपुरोगमाः ॥ ३६॥ स्तुतिमत्सु ततस्तेषु विष्णुः सर्वंजगत्पतिः ॥ शिरस्यञ्जलिमाधाय तुष्टाव च समाहितः॥३७॥
प्राञ्जलिः प्राणतो भूत्वा जयशब्दं चकार च ॥ ततो गणाधिपास्सर्व्वे ततो देवास्ततोऽसुराः ॥ ३८ ॥ एवं स्तुतश्चाभिषिक्तो देवैस्सब्रह्मकैस्तदा ॥
नन्दीश्वरोहं विप्रेन्द्र नियोगात्परमेशितुः ॥ ३९ ॥ उद्वाहश्च कृतस्तत्र नियोगात्परमेष्ठिनः ॥ महोत्सवयुतः प्रीत्या विष्णुब्रह्मादिभिर्मम ॥ ४० ॥
मरुतां च सुता देवी सुयशास्तु मनोहरा ॥ पत्नी सा मेऽभवद्दिव्या मनोनयननन्दिनी ॥ ४१ ॥ लब्धं शशिप्रभं छत्रं तया तत्र विभूषितम् ॥ चामरै
श्चामरासक्तहस्ताग्रैः स्त्रीगणैर्युतम् ॥ ४२ ॥ सिंहासनं च परमं तया चाधिष्ठितं मया ॥ अलंकृतो महालक्ष्म्या मुकुटाद्यैस्सुभूषणैः ॥ ४३ ॥ लब्धो
हारश्च परमो देव्याः कण्ठगतस्तथा ॥ वृषेन्द्रश्च शितो नागस्सिंहस्सिंहध्वजस्तथा ॥ ४४ ॥ रथश्च हेमहारश्च चन्द्रबिंबसमः शुभः ॥ अन्यान्यपि च
वस्तूनि लब्धानि हि मया मुने ॥४५॥ एवं कृतविवाहोऽहं तया पत्न्या महामुने ॥ पादौ ववन्दे शम्भोश्च शिवाया ब्रह्मणो हरेः ॥४६॥ तथाविधंत्रि
लोकेशस्सपत्नीकं च माम्प्रभुः ॥ प्रोवाच परया प्रीत्या स शिवो भक्तवत्सलः ॥ ४७ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु सत्पुत्र तातस्त्वं सुयशेयन्तव प्रिया ॥
ददामि ते वरम्प्रीत्या यत्ते मनसि वाञ्छितम् ॥ ४८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सदाहन्तव नन्दीश सन्तुष्टोऽस्मि गणेश्वर ॥ देव्या च सहितो वत्स शृणु
मे परमं वचः॥४९॥सदेष्टश्च विशिष्टश्च परमैश्वर्य्यसंयुतः॥महायोगी महेष्वासः सपिता सपितामहः॥५०॥अजेयस्सर्वजेता च सदा पूज्यो महाबलः ॥
अहं यत्र भवांस्तत्र यत्र त्वं तत्र चाप्यहम् ॥ ५१ ॥ अयं च ते पिता पुत्र परमैश्वर्य्यसंयुतः ॥ भविष्यति गणाध्यक्षो मम भक्तो महाबलः ॥ ५२ ॥
पितामहोऽपि ते वत्स तथास्तु नियमा इमे ॥ मत्समीपं गमिष्यन्ति मया दत्तवरास्तथा ॥ ५३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ततो देवी महाभागा नन्दिनं
वरदाब्रवीत् ॥ वरं ब्रूहीति माम्पुत्र सर्व्वान्कामान्यथेप्सितान् ॥ ५४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं देव्याः प्रावोचत्साञ्जलिस्तदा ॥ भक्तिर्भवतु मे देवि पादयो
स्ते सदा वरा ॥५५॥ श्रुत्वा मम वचो देवी ह्येवमस्त्विति साब्रवीत् ॥ सुयशां ताञ्च सुप्रीत्या नन्दिप्रियतमां शिवा॥५६॥देव्युवाच॥ वत्से वरं यथेष्टं
हिं त्रिनेत्राजन्मवर्जिता ॥ पुत्रपौत्रैस्तु भक्तिर्मे तथा च भर्तुरेव हि ॥ ५७ ॥ नन्द्युवाच ॥ तदा ब्रह्मा च विष्णुश्च सर्व्वे देवगणाश्च वै ॥ ताभ्याम्वरान्द
दुः प्रीत्या सुप्रसन्नाश्शिवाज्ञया ॥ ५८ ॥ सान्वयं मां गृहीत्वेशस्ततस्सम्बन्धिबान्धवैः ॥ आरुह्य वृषमीशानो गतो देव्या निजं गृहम् ॥ ५९ ॥
विष्ण्वादयः सुरास्सर्व्वे प्रशंसन्तो ह्यमी तदा ॥ स्वधामानि ययुः प्रीत्या संस्तुवन्तः शिवं शिवम्॥६०॥ इति ते कथितो वत्स स्वावतारो महामुने ॥
सदानन्दकरः पुंसां शिवभक्तिप्रवर्द्धनः ॥ ६१ ॥ य इदन्नन्दिनो जन्म वरदानन्तथा मम ॥ अभिषेकं विवाहं च शृणुयाच्छ्रावयेत्तथा ॥ ६२ ॥ पठे

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

द्वा पाठयेद्वापि श्रद्धावान्भक्तिसंयुतः ॥ इह सर्व्वसुखम्भुक्त्वा परत्र लभते गतिम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां नन्दि
केश्वरावताराभिषेकविवाहवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः॥७॥ इति त्रिचत्वारिंशावतारः॥४३॥अथभैरवावतारमाह ॥ नन्दीश्वर उवाच॥सनत्कुमार सर्व्व
ज्ञश्शृणु त्वं भैरवीं कथाम् ॥ यस्याः श्रवणमात्रेण शैवी भक्तिर्दृढा भवेत् ॥ १ ॥ भैरवः पूर्णरूपो हि शंकरस्य परात्मनः॥ मूढास्तं वै न जानन्ति
मोहिताश्शिवमायया ॥ २ ॥ सनत्कुमार नो वेत्ति महिमानं महेशितुः ॥ चतुर्भुजोऽपि विष्णुर्वै चतुर्व्वक्त्रोऽपि वै विधिः ॥ ३॥ चित्रमत्र न किञ्चि
द्वै दुर्ज्ञेया खलु शाम्भवी ॥ तया संमोहितास्सर्व्वे नार्चयन्त्यपि तम्परम् ॥ ४ ॥ वेद चेद्यदि वात्मानं स एव परमेश्वरः ॥ तदा विदन्ति ते सर्व्वे स्वे
च्छया न हि केऽपि तम् ॥ ५ ॥ सर्व्वगोऽपि महेशानो नेक्ष्यते मूढबुद्धिभिः ॥ देववद्बुध्यते लोके योऽतीतो मनसां गिराम् ॥ ६ ॥ अत्रे
तिहासं वक्ष्येऽहं परमर्षं पुरातनम् ॥ शृणु तं श्रद्धया तात परमं ज्ञानकारणम् ॥ ७ ॥ मेरुशृङ्गेऽद्भुते रम्ये स्थितम्ब्रह्माणमीश्वरम् ॥ जग्मुर्देवर्षयः
सर्व्वे सुतत्त्वं ज्ञातुमिच्छया ॥ ८ ॥ तत्रागत्य विधिन्नत्वा पप्रच्छुस्ते महादरात् ॥ कृताञ्जलिपुटास्सर्व्वे नतस्कन्धा मुनीश्वराः ॥ ९ ॥
॥ देवर्षय ऊचुः ॥ ॥ देवदेव प्रजानाथ सृष्टिकृल्लोकनायक ॥ तत्त्वतो वद चास्मभ्यं किमेकं तत्त्वमव्ययम् ॥ १० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥
स मायया महेशस्य मोहितः पद्मसम्भवः ॥ अविज्ञाय परम्भावं संभावं प्रत्युवाच ह ॥ ११ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ हे सुरा ऋषयः
सर्व्वे सुमत्या शृणुतादरात् ॥ वच्म्यहं परमं तत्त्वमव्ययं वै यथार्थतः ॥ १२ ॥ जगद्योनिरहं धाता स्वयम्भूरज ईश्वरः ॥ अनादि
भागहं ब्रह्म ह्येक आत्मा निरञ्जनः ॥ १३ ॥ प्रवर्तको हि जगतामहमेव निवर्त्तकः ॥ संवर्तको मदधिको नान्यः कश्चित्सुरोत्तमाः ॥ १४ ॥ नन्दी
श्वर उवाच ॥ तस्यैवं वदतो धातुर्विष्णुस्तत्र स्थितो मुने ॥ प्रोवाच प्रहसन्वाक्यं संक्रुद्धो मोहितोऽजया ॥ १५ ॥ न चैतदुचिता ब्रह्मन्योगयुक्तस्य
मूर्खता ॥ अविज्ञाय परं तत्त्वं वृथैतत्ते निगद्यते ॥ १६ ॥ कर्ताहे सर्वलोकानां परमात्मा परः पुमान् ॥ यज्ञो नारायणो देवो मायाधीशः परा गतिः
॥ १७ ॥ ममाज्ञया त्वया ब्रह्मन्सृष्टिरेषा विधीयते ॥ जगतां जीवनं नैव मामनादृत्य चेश्वरम् ॥१८॥ एवं त्रिप्रकृतौ मोहात्परस्परजयैषिणौ ॥ प्रो
चतुर्निगमांश्चात्र प्रमाणे सर्वथा तनौ ॥ १९ ॥ प्रष्टव्यास्ते विशेषेण स्थिता मूर्तिधराश्च ते ॥ पप्रच्छतुः प्रमाणज्ञानित्युक्त्वा चतुरोऽपि तान् ॥ २० ॥
विधिविष्णू ऊचतुः ॥ वेदाः प्रमाणं सर्व्वत्र प्रतिष्ठा परमामिताः ॥ यूयं वदत विश्रब्धं किमेकं तत्त्वमव्ययम् ॥२१॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य
तयोर्वाचं पुनस्ते हि ऋगादयः ॥ अवदंस्तत्त्वतः सर्व्वे परेशं संस्मरप्रभुम् ॥ २२ ॥ यदि मान्या वयन्देवौ सृष्टिस्थितिकरौ विभू ॥ तदा प्रमाणं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वक्ष्यामो भवत्सन्देहभेदकम् ॥ २३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ श्रुत्युक्तविधिमाकर्ण्य प्रोचतुस्तौ सुरौ श्रुतीः ॥ युष्मदुक्तं प्रमाणं नौ किन्तत्त्वं सम्यगु
च्यताम् ॥२४॥ ऋग्वेद उवाच ॥ यदन्तस्स्थानि भूतानि यतस्सर्व्वंम्प्रवर्त्तते ॥ यदाहुः परमन्तत्त्वं स रुद्रस्त्वेक एव हि ॥२५॥ यजुर्वेद उवाच ॥ यो
यज्ञैरखिलैरीशो योगेन च समिज्यते ॥ येन प्रमाणं खलु नस्स एकस्सर्व्वंदृक्छिवः ॥ २६ ॥ सामवेद उवाच ॥ येनेदम्भ्रम्यते विश्वं योगिभिर्यो
विचिन्त्यते ॥ यद्भासा भासते विश्वं स एकस्त्र्यम्बकः परः ॥ २७ ॥ अथर्वणवेद उवाच ॥ यं प्रपश्यन्ति देवेशम्भक्त्यनुग्रहिणो जनाः ॥ तमाहुरेकं
कैवल्यं शंकरं दुःखतः परम् ॥२८॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ श्रुत्युक्तमिदमाकर्ण्यातीवमायाविमोहितौ ॥ स्मित्वाहतुर्विधिहरी निगमांस्तान्विचेतनौ ॥२९॥
विधिहरी ऊचतुः ॥ हे वेदाः किमिदं यूयम्भाषन्ते गतचेतनाः ॥ किञ्जातं वोऽद्य सर्व्वं हि नष्टं सुवयुनं परम् ॥ ३० ॥ कथम्प्रमथनाथोऽसौ रममाणो
निरन्तरम् ॥ दिगम्बरः पीतवर्णो शिवया धूलिधूसरः ॥३१॥ विरूपवेषो जटिलो वृषगो व्यालभूषणः ॥परं ब्रह्मत्वमापन्नः क्व च तत्संगवर्जितम् ॥३२॥
इत्युदीरितमाकर्ण्य प्रणवः सर्वगस्तयोः ॥अमूर्त्तो मूर्तिमान्प्रीत्या जृम्भमाण उवाच तौ ॥३३॥ प्रणव उवाच ॥ न हीशो भगवाञ्छक्त्या ह्यात्मनो व्यतिरि
क्तया ॥ कदाचिद्रमते रुद्रो लीलारूपधरो हरः ॥३४॥ असौ हि परमेशानस्स्वयंज्योतिस्सनातनः ॥ आनन्दरूपा तस्यैषा शक्तिर्नागन्तुकी शिवा ॥३५॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवमुक्तोऽपि तदा विधेर्विष्णोश्च वै तदा ॥ नाज्ञानमगमन्नाशं श्रीकण्ठस्यैव मायया ॥ ३६ ॥ प्रादुरासीत्ततो ज्योतिरुभयो
रन्तरे महत् ॥ पूरयन्निजया भासा द्यावाभूम्योर्यदन्तरम् ॥३७॥ ज्योतिर्मण्डलमध्यस्थो ददृशे पुरुषाकृतिः ॥ विधिक्रतुभ्यां तत्रैव महाद्भुततनुर्मुने ॥
॥३८॥ प्रजज्वालाथ कोपेन ब्रह्मणः पञ्चमं शिरः ॥ आवयोरन्तरे कोऽसौ बिभृयात्पुरुषाकृतिम् ॥३९॥ विधिः संभावयेद्यावत्तावत्स त्रिविलोचनः ॥
दृष्टः क्षणेन च महापुरुषो नीललोहितः ॥४०॥ त्रिशूलपाणिर्भालाक्षो नागोडुपविभूषणः ॥ हिरण्यगर्भस्तं दृष्ट्वा विहसन्प्राह मोहितः ॥ ४१ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ नीललोहित जाने त्वां मा भैषीश्चन्द्रशेखर ॥ भालस्थलान्मम पुरा रुद्रः प्रादुरभूद्भवान् ॥ ४२ ॥ रोदनाद्रुद्रनामापि योजितोऽसि मया पुरा ॥
मामेव शरणं याहि पुत्र रक्षां करोमि ते ॥ ४३ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथेश्वरः पद्मयोनेः श्रुत्वा गर्वंवतीं गिरम् ॥ चुकोपातीव च तदा कुर्वन्निव
लयम्मुने ॥ ४४ ॥ स कोपतस्समुत्पाद्य पुरुषं भैरवं क्वचित् ॥ प्रज्वलन्तं सुमहसा प्रीत्या च परमेश्वरः ॥ ४५ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ प्राक्च पंक
जजन्मासौ शास्यस्ते कालभैरवः ॥ कालवद्राजसे साक्षात्कालराजस्ततो भवान् ॥४६॥ विश्वं भर्त्तुं समर्थोऽसि भीषणाद्भैरवः स्मृतः ॥ त्वत्तो भेष्यति
कालोऽपि ततस्त्वं कालभैरवः ॥ ४७ ॥ आमर्दयिष्यति भवान्दुष्टो दुष्टात्मनो यतः ॥ आमर्दक इति ख्यातिं ततस्सर्वत्र यास्यसि ॥ ४८ ॥ यतः

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पापानि भक्तानां भक्षयिष्यसि तत्क्षणात् ॥ पापभक्षण इत्येव तव नाम भविष्यति ॥ ४९ ॥ या मे मुक्तिपुरी काशी सर्व्वाभ्योऽपि गरीयसी ॥ आधिपत्यं च तस्यास्ते कालराज सदैव हि ॥ ५० ॥ तत्र ये पातकिनरास्तेषां शास्ता त्वमेव हि ॥ शुभाशुभं च तत्कर्म चित्रगुप्तो लिखिष्यति ॥ ५१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एतान्वरान्प्रगृह्याथ तत्क्षणात्कालभैरवः ॥ वामांगुलिनखाग्रेण चकर्त च विधेश्शिरः ॥ ५२ ॥ यदंगमपराध्नोति कार्यं तस्यैव शासनम् ॥ अतो येन कृता निन्दा तच्छिन्नम्पञ्चमं शिरः ॥५३॥ अथ च्छिन्नं विधिशिरो दृष्ट्वा भीततरो हरिः ॥ शातरुद्रियमन्त्रैश्च भक्त्या तुष्टाव शङ्करम् ॥ ५४ ॥ भीतो हिरण्यगर्भोऽपि जजाप शतरुद्रियम् ॥ इत्थं तौ गतगर्वौ हि संजातौ तत्क्षणान्मुने ॥ ५५ ॥ परब्रह्म शिवः साक्षात्सच्चिदानन्दलक्षणः ॥परमात्मा गुणातीत इति ज्ञानमवापतुः ॥ ५६ ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ शृणु मे परमं शुभम् ॥ यावद्गर्वो भवेत्तावज्ज्ञानगुप्तिर्विशेषतः ॥ ५७ ॥ त्यक्त्वाभिमानं पुरुषो जानाति परमेश्वरम् ॥ गर्विणं हन्ति विश्वेशो जातो गर्वापहारकः ॥ ५८ ॥ अथ विष्णुविधी ज्ञात्वा विगर्वौ परमेश्वरः ॥ प्रसन्नोऽभून्महादेवोऽकरोत्तावभयौ प्रभुः ॥ ५९ ॥ आश्वास्य तौ महादेवः प्रीतः प्रणतवत्सलः ॥ प्राह स्वां मूर्त्तिमपरां भैरवन्तं कपर्दिनम् ॥ ६० ॥ महादेव उवाच ॥ त्वया मान्यो विष्णुरसौ तथा शतधृतिः स्वयम् ॥ कपालम्वै धसम्वापि नीललोहित धारय ॥ ६१ ॥ ब्रह्महत्यापनोदाय व्रतं लोकाय दर्शय ॥ चर त्वं सततं भिक्षां कपालव्रतमाश्रितः ॥ ६२ ॥ इत्युक्त्वा पश्यतस्तस्य तेजोरूपः शिवोऽब्रवीत् ॥ उत्पाद्य चैकां कन्यान्तु ब्रह्महत्याभिविश्रुताम् ॥ ६३ ॥ यावद्वाराणसीन्दिव्याम्पुरीमेषा गमिष्यति ॥ तावत्त्वं भीषणे कालमनुगच्छोग्ररूपिणम् ॥ ६४ ॥ सर्वत्र ते प्रवेशोऽस्ति त्यक्त्वा वाराणसीं पुरीम् ॥ वाराणसीं यदा गच्छेत्तन्मुक्ता भव तत्क्षणात् ॥ ६५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ नियोज्य तामिति तदा ब्रह्महत्यां च ताम्प्रभुः ॥ महाद्भुतश्च स शिवोऽप्यन्तर्धानमगात्ततः ॥ ६६ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां भैरवावतारवर्णनं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ भैरवीमपरां कथाम् ॥ शृणु प्रीत्या महादोषसंहर्त्रीम्भक्तिवर्द्धिनीम् ॥ १ ॥ तत्सान्निध्यं भैरवोऽपि कालोऽभूत्कालकालनः ॥ स देवदेववाक्येन बिभ्रत्कापालिकं व्रतम् ॥ २ ॥ कपालपाणिर्विश्वात्मा चचार भुवनत्रयम् ॥ नात्याक्षीच्चापि तं देवं ब्रह्महत्यापि दारुणा ॥ ३ ॥ प्रतितीर्थं भ्रमन्वापि विमुक्तो ब्रह्महत्यया ॥ अतः कामारिमहिमा सर्वोऽपि ह्यवगम्यताम् ॥४॥ प्रमथैः सेव्यमानोऽपि ह्येकदा विहरन्हरः॥कापालिको ययौ स्वैरी नारायण

१ गुणाभाव अर्थः कुटादित्वस्य पाठाभावात् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निकेतनम् ॥ ५ ॥ अथायान्तं महाकालं त्रिनेत्रं सर्पकुण्डलम् ॥ महादेवांशसम्भूतं पूर्णाकारं च भैरवम् ॥ ६ ॥ पपात दण्डवद्भूमौ तं दृष्ट्वा गरुड
ध्वजः ॥ देवाश्च मुनयश्चैव देवनार्य्यः समन्ततः ॥७॥ अथ विष्णुः प्रणम्यैनं प्रयातः कमलापतिः ॥ शिरस्याञ्जलिमाधाय तुष्टाव विविधैः स्तवैः ॥
॥ ८ ॥ सानन्दोऽथ हरिः प्राह प्रसन्नात्मा महामुने ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतां पद्मां पद्मालयां मुदा ॥ ९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ प्रिये पश्याब्जनयने
धन्यासि सुभगेऽनघे ॥ धन्योऽहं देवि सुश्रोणि यत्पश्यावो जगत्पतिम् ॥ १० ॥ अयन्धाता विधाता च लोकानां प्रभुरीश्वरः ॥ अनादिः शरणः
शान्तः पुरः षड्विंशसंमितः ॥११॥ सर्वज्ञः सर्वयोगीशस्सर्वभूतैकनायकः ॥ सर्वभूतान्तरात्मायं सर्वेषां सर्वदः सदा ॥ १२ ॥ ये विनिद्रा विनिश्वासाः
शान्ता ध्यानपरायणाः ॥ धिया पश्यंति हृदये सोयं पद्मे समीक्षताम् ॥१३॥ यं विदुर्व्वेदतत्त्वज्ञा योगिनो यतमानसाः ॥ अरूपो रूपवान्भूत्वा सो
ऽयमायाति सवर्गः॥१४॥ अहो विचित्रं देवस्य चेष्टितम्परमेष्ठिनः॥यस्याख्यां ब्रुवतो नित्यं न देहः सोऽपि देहभृत्॥१५॥तं दृष्ट्वा न पुनर्जन्म लभ्यते
मानवैर्भुवि ॥ सोयमायाति भगवांस्त्र्यम्बकश्शशिभूषणः॥१६॥पुण्डरीकदलायामे धन्ये मेऽद्य विलोचने ॥ यद्दृश्यते महादेवो ह्याभ्यां लक्ष्मि महेश्वरः
॥१७॥ धिग्धिक्पदन्तु देवानां परं दृष्ट्वा न शंकरम् ॥ लभ्यते यत्र निर्वाणं सर्वदुःखान्तकृत्तु यत् ॥ १८ ॥ देवत्वादशुभं किञ्चिद्देवलोके न विद्यते ॥
दृष्ट्वापि सर्वे देवेशं यन्मुक्तिन्न लभामहे ॥१९॥ एवमुक्त्वा हृषीकेशस्सं प्रहृष्टतनूरुहः ॥ प्रणिपत्य महादेवमिदमाह वृषध्वजम् ॥२०॥ विष्णुरुवाच ॥
किमिदन्देवदेवेन सर्वज्ञेन त्वया विभो ॥ क्रियते जगतां धात्रा सर्वपापहराव्यय ॥ २१ ॥ क्रीडेयन्तव देवेश त्रिलोचन महामते ॥ किङ्कारणं विरू
पाक्ष चेष्टितन्ते स्मरार्दन ॥ २२ ॥ किमर्थं भगवञ्छम्भो भिक्षाश्चरासि शक्तिप ॥ संशयो मे जगन्नाथ तत्त्रैलोक्यराज्यद ॥ २३ ॥ नन्दीश्वर
उवाच ॥ एवमुक्तस्ततः शम्भुर्विष्णुना भैरवो हरः ॥ प्रत्युवाचाद्भुतोतिस्स विष्णुं हि विहसन्प्रभुः ॥ २४ ॥ भैरव उवाच ॥ ॥ ब्रह्मणस्तु शिरश्छिन्न
मङ्गुल्याग्रनखेन ह ॥ तदघम्प्रतिहन्तुं हि चराम्येतद्व्रतं शुभम् ॥ २५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्तो महेशेन भैरवेण रमापतिः ॥ स्मृत्वा
किंचिन्नतशिराः पुनरेवमजिज्ञपत् ॥ २६ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ यथेच्छसि तथा क्रीड सर्वविघ्नोपनोदक ॥ मायया मां महादेव नाच्छादयितु
मर्हसि ॥ २७ ॥ नाभीकमलकोशात्तु कोटिशः कमलासनाः ॥ कल्पे कल्पे पुरा ह्यासन्सत्यं योगबलाद्विभो ॥ २८ ॥ त्यज मायामिमान्देव
दुस्तरामकृतात्मभिः ॥ ब्रह्मादयो महादेव मायया तव मोहिताः ॥ २९ ॥ यथावदनुगच्छामि चेष्टितन्ते शिवापते ॥ तवैवानुग्रहाच्छम्भो सर्वेश्वर
सतां गते ॥ ३० ॥ संहारकाले संप्राप्ते स देवान्निखिलान्मुनीन् ॥ लोकान्वर्णाश्रमवतो हरिष्यसि यदा हर ॥ ३१ ॥ तदा कृते महादेव पापं ब्रह्मव

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धादिकम् ॥ पारतन्त्र्यं न ते शम्भो स्वैरं क्रीडत्यतो भवान् ॥ ३२ ॥ अर्धींव ब्रह्मणो ह्यस्थ्नां स्रक्कण्ठे तव भासते ॥ तथाप्यनुगता शम्भो ब्रह्महत्या
तवानघ ॥ ३३ ॥ कृत्वापि सुमहत्पापं यस्त्वां स्मरति मानवः ॥ आधारं जगतामीश तस्य पापं विलीयते ॥ ३४ ॥ यथा तमो न तिष्ठेत सन्निधा
वंशुमालिनः ॥ तथैव तव यो भक्तः पापन्तस्य व्रजेत्क्षयम् ॥ ३५ ॥ यश्चिन्तयति पुण्यात्मा तव पादाम्बुजद्वयम् ॥ ब्रह्महत्याकृतमपि पापन्तस्य
व्रजेत्क्षयम् ॥ ३६ ॥ तव नामानुरक्ता वाग्यस्य पुंसो जगत्पते ॥ अप्यद्रिकूटतुलितं नैनस्तमनुबाधते ॥ ३७ ॥ परमात्मन्परन्धाम स्वेच्छाभिभृत
विग्रह ॥ कुतूहलं तवेशेदं कृपणाधीनतेश्वर ॥ ३८ ॥ अद्य धन्योऽस्मि देवेश यन्न पश्यंति योगिनः ॥ पश्यामि तं जगन्मूर्त्तिं परमेश्वरमव्ययम् ॥
॥ ३९ ॥ अद्य मे परमो लाभस्त्वद्य मे मंगलं परम् ॥ तं दृष्ट्वामृततृप्तस्य तृणं स्वर्गापवर्गकम् ॥ ४० ॥ इत्थं वदति गोविन्दे
विमला पद्मया तया ॥ मनोरथवती नाम भिक्षा पात्रे समर्पिता ॥ ४१ ॥ भिक्षाटनाय देवोऽपि निरगात्परया मुदा ॥ अन्यत्रापि
महादेवो भैरवश्चात्तविग्रहः ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वानुयायिनीं तान्तु समाहूय जनार्दनः ॥ संप्रार्थयद्ब्रह्महत्यां विमुंच त्वं त्रिशूलिनम् ॥ ४३ ॥ ब्रह्महत्योवाच ॥
अनेनापि मिषेणाहं संसेव्यामुं वृषध्वजम् ॥ आत्मानम्पावयिष्यामि त्वपुनर्भवदर्शनम् ॥ ४४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सा तत्याज न तत्पार्श्वं
व्याहृतापि मुरारिणा ॥ तमूचेऽथ हरिं शंभुः स्मेरास्यो भैरवो वचः ॥ ४५ ॥ भैरव उवाच ॥ त्वद्वाक्पीयूषपानेन तृप्तोऽस्मि बहु मानद ॥ स्वभा
वोऽयं हि साधूनां यत्त्वं वदसि मापते ॥ ४६ ॥ वरं वृणीष्व गोविंद वरदोऽस्मि तवानघ ॥ अग्रणीर्मम भक्तानां त्वं हरे निर्विकारवान् ॥ ४७ ॥
नो माद्यन्ति तथा भैक्ष्यैर्भिक्षवोऽप्यतिसंस्कृतैः ॥ यथा मानसुधापानैर्ननु भिक्षाटनज्वराः ॥४८॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचः शंभोर्भैरवस्य
परात्मनः ॥ सुप्रसन्नतरो भूत्वा समवोचन्महेश्वरम् ॥ ४९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ एष एव वरः श्लाघ्यो यदहं देवताधिपम् ॥ पश्यामि त्वान्देवदेव मनो
वाणीपथातिगम् ॥ ५० ॥ अदभ्रेयं सुधादृष्टिरनया मे महोत्सवः ॥ अयत्ननिधिलाभोयं वीक्षणं हर ते सताम् ॥ ५१ ॥ अवियोगोऽस्तु मे
देव त्वदंघ्रियुगलेन वै ॥ एष एव वरः शंभो नान्यं कञ्चिद्वृणे वरम् ॥५२॥ श्रीभैरव उवाच॥एवम्भवतु ते तात यत्त्वयोक्तं महामते॥सर्वेषामपि देवानां
वरदस्त्वं भविष्यासि ॥ ५३ ॥ नंदीश्वर उवाच ॥ अनुगृह्येति दैत्यारिं केंद्राद्रिभुवनेचरम् ॥ भेजे विमुक्तनगरीं नाम्ना वाराणसीं पुरीम् ॥ ५४ ॥
क्षेत्रे प्रविष्टमात्रेऽथ भैरवे भीषणाकृतौ ॥ हाहेत्युक्त्वा ब्रह्महत्या पातालं चाविशत्तदा ॥ ५५ ॥ कपालं ब्रह्मणः सद्यो भैरवस्य करांबुजात् ॥
पपात भुवि तत्तीर्थमभूत्कापालमोचनम् ॥ ५६ ॥ कपालं ब्रह्मणो रुद्रस्सर्वेषामेव पश्यताम् ॥ हस्तात्पतन्तमालोक्य ननर्त परया मुदा ॥ ५७ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विधेः कपालं नामुंचत्करमत्यन्तदुस्सहम् ॥ परस्य भ्रमतः क्वापि तत्काश्यां क्षणतोऽपतत् ॥ ५८ ॥ शूलिनो ब्रह्मणो हत्या नापैति स्म च या क्वचित् ॥ सा काश्यां क्षणतो नष्टा तस्मात्सेव्या हि काशिका ॥ ५९ ॥ कपालमोचनं काश्यां यः स्मरेत्तीर्थमुत्तमम् ॥ इहान्यत्रापि यत्पापं क्षिप्रं तस्य प्रणश्यति ॥ ६० ॥ आगत्य तीर्थप्रवरे स्नानं कृत्वा विधानतः ॥ तर्पयित्वा पितॄन्देवान्मुच्यते ब्रह्महत्यया ॥ ६१ ॥ कपालमोचनं तीर्थं पुरस्कृत्वा तु भैरवः ॥ तत्रैव तस्थौ भक्तानां भक्षयन्नघसन्ततिम् ॥ ६२ ॥ कृष्णाष्टम्यान्तु मार्गस्य मासस्य परमेश्वरः ॥ आविर्बभूव सल्लीलो भैरवात्मा सताम्प्रियः ॥ ६३ ॥ मार्गशीर्षासिताष्टम्यां कालभैरवसान्निधौ ॥ उपोष्य जागरां कुर्वन्महापापैः प्रमुच्यते ॥६४॥ अन्यत्रापि नरो भक्त्या तद्व्रतं यः करिष्यति ॥ स जागरं महापापैर्मुक्तो यास्यति सद्गतिम् ॥६५॥ अनेकजन्मनियुतैर्यत्कृतं जन्तुभिस्त्वघम् ॥ तत्सर्वं विलयं याति कालभैरवदर्शनात् ॥६६॥ कालभैरवभक्तानां पातकानि करोति यः॥ स मूढो दुःखितो भूत्वा पुनर्दुर्गतिमाप्नुयात् ॥६७॥ विश्वेश्वरेऽपि ये भक्ता नो भक्ताः कालभैरवे ॥ ते लभन्ते महादुःखं काश्यां चैव विशेषतः॥६८॥ वाराणस्यामुषित्वा यो भैरवं न भजेन्नरः ॥ तस्य पापानि वर्द्धन्ते शुक्लपक्षे यथा शशी ॥ ६९ ॥ कालराजं न यः काश्यां प्रतिभूताष्टमीकुजम् ॥ भजेत्तस्य क्षयं पुण्यं कृष्णपक्षे यथा शशी ॥ ७० ॥ श्रुत्वाख्यानमिदम्पुण्यम्ब्रह्महत्यापनोदकम् ॥ भैरवोत्पत्तिसंज्ञं च सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७१ ॥ बन्धनागारसंस्थोऽपि प्राप्तोऽपि विपदम्पराम् ॥ प्रादुर्भावं भैरवस्य श्रुत्वा मुच्येत सङ्कटात् ॥७२॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां भैरवावतारलीलावर्णनं नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ विध्वंसी दक्षयज्ञस्य वीरभद्राह्वयः प्रभो ॥ अवतारश्च विज्ञेयः शिवस्य परमात्मनः ॥ १ ॥ सतीचरित्रे कथितं चरितं तस्य कृत्स्नशः ॥ श्रुतं त्वयापि बहुधा नातः प्रोक्तं सुविस्तरात् ॥ २ ॥ अतः परं मुनिश्रेष्ठ भवत्स्नेहाद्ब्रवीमि तत् ॥ शार्दूलाख्यावतारं च शङ्करस्य प्रभो शृणु ॥ ३ ॥ सदाशिवेन देवानां हितार्थं रूपमद्भुतम् ॥ शारभं च धृतन्दिव्यं ज्वलज्ज्वालासमप्रभम् ॥ ४ ॥ शिवावतारा अमिताः सद्भक्तहितकारकाः ॥ सङ्ख्या न शक्यते कर्तुं तेषां च मुनिसत्तमाः ॥ ५ ॥ आकाशस्य च ताराणां रेणुकानां क्षितेस्तथा ॥ आसाराणां च वृद्धेन बहुकल्पैः कदापि हि ॥ ६ ॥ सङ्ख्या विशक्यते कर्तुं सुप्राज्ञैर्बहुजन्मभिः॥ शिवावताराणां नैव सत्यं जानीहि मद्वचः ॥ ७॥ तथापि च यथाबुद्ध्या कथयामि यथाश्रुतम् ॥ चरित्रं शारभं दिव्यं परमैश्वर्यसूचकम् ॥ ८ ॥ जयश्च विजयश्चैव भवद्भिः शापितौ यदा ॥ तदा दिति

१. भजेदिति शेषः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सुतौ द्वौ तावभूतां कश्यपान्मुने ॥ ९ ॥ हिरण्यकशिपुश्चाद्यो हिरण्याक्षोऽनुजो बली ॥ देवर्षिपार्षदौ जातौ तौ द्वावपि दितेस्सुतौ ॥ १० ॥ पृथ्व्यु
द्धारे विधात्रा वै प्रार्थितो हि पुरा प्रभुः ॥ हिरण्याक्षं जघानासौ विष्णुर्वाराहरूपधृक् ॥ ११ ॥ तं श्रुत्वा भ्रातरं वीरं निहतं प्राणसन्नि
भम् ॥ चुकोप हरयेऽतीव हिरण्यकशिपुर्मुने ॥ १२ ॥ वर्षाणामयुतं तप्त्वा ब्रह्मणो वरमाप सः ॥ न कश्चिन्मारयेन्मां
वै त्वत्सृष्टाविति तुष्टतः ॥ १३ ॥ शोणिताख्यपुरं गत्वा देवानाहूय सर्व्वतः ॥ त्रिलोकीं स्ववशे कृत्वा चक्रे राज्यमकण्टकम् ॥ १४ ॥
देवर्षिकदनं चक्रे सर्वधर्मविलोपकः ॥ द्विजपीडाकरः पापी हिरण्यकशिपुर्मुने ॥ १५ ॥ प्रह्लादेन स्वपुत्रेण हरिभक्तेन दैत्यराट् ॥ यदा विद्वेषमक
रोद्धरिर्वैरी विशेषतः ॥ १६ ॥ सभास्तम्भात्तदा विष्णुरभूदाविर्द्रुतम्मुने ॥ सन्ध्यायां क्रोधमापन्नो नृसिंहवपुषा ततः ॥ १७ ॥ सर्वथा मुनिशार्दूल
करालं नृहरेर्व्वपुः ॥ प्रजज्वालातिभयदं त्रासयन्दैत्यसत्तमान् ॥ १८ ॥ नृसिंहेन तदा दैत्या निहताश्चैव तत्क्षणम् ॥ हिरण्यकशिपुश्चाथ युद्धञ्चक्रे
सुदारुणम् ॥ १९॥ महायुद्धं तयोरासीन्मुहूर्त्तम्मुनिसत्तमाः ॥ विकरालं च भयदं सर्वेषां रोमहर्षणम् ॥ २० ॥ सायं चकर्ष देवेशो देहल्यान्दैत्यपुङ्ग
वम् ॥ व्योम्नि देवेषु पश्यत्सु नृसिंहश्च रमेश्वरः ॥२१॥ अथोत्संगे च तं कृत्वा नखैस्तदुदरन्द्रुतम् ॥ विदार्य मारयामास पश्यतां त्रिदिवौकसाम् ॥
॥२२॥ हते हिरण्यकशिपौ नृसिंहेनैव विष्णुना ॥ जगत्स्वास्थ्यन्तदा लेभे न वै देवा विशेषतः ॥ २३ ॥ देवदुन्दुभयो नेदुः प्रह्लादो विस्मयं गतः ॥
लक्ष्मीश्च विस्मयं प्राप्ता रूपं दृष्ट्वाद्भुतं हरेः ॥ २४ ॥ हतो यद्यपि दैत्येन्द्रस्तथापि न परं सुखम् ॥ ययुर्देवा नृसिंहस्य ज्वाला सा न निवर्तिता ॥
॥२५॥ तया च व्याकुलं जातं सर्वं चैव जगत्पुनः ॥ देवाश्च दुःखमापन्नाः किम्भविष्यति वा पुनः ॥ २६ ॥ इत्येवं च वदन्तस्ते भयाद्दूरमुप
स्थिताः ॥ नृसिंहक्रोधजज्वालाव्याकुलाः पद्मभूमुखाः ॥२७॥ प्रह्लादं प्रेषयामासुस्तच्छान्त्यै निकटं हरेः ॥ सर्वान्मिलित्वा प्रह्लादः प्रार्थितो गत
वांस्तदा ॥ २८ ॥ उरसा लिंगयामास तं नृसिंहः कृपानिधिः ॥ हृदयं शीतलं जातं रुड्ज्वाला न निवर्त्तिता ॥ २९ ॥ तथापि न निवृत्ता रुड्ज्वाला
नरहरेर्यदा ॥ दुःखं प्राप्तास्ततो देवाश्शङ्करं शरणं ययुः ॥ ३० ॥ तत्र गत्वा सुरास्सर्वे ब्रह्माद्या मुनयस्तथा ॥ शंकरं स्तवयामासुर्लोकानां सुखहेतवे
॥३१॥ देवा ऊचुः ॥ देवदेव महादेव शरणागतवत्सल॥पाहि नः शरणापन्नान्सर्वान्देवाञ्जगन्ति च ॥३२॥ नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु सदा
शिव ॥ पूर्वं दुःखं यदा जातं तदा ते रक्षिता वयम् ॥ ३३ ॥ समुद्रो मथितश्चैव रत्नानां च विभागशः ॥ कृते देवैस्तदा शंभो गृहीतं गरलन्त्व
या ॥ ३४ ॥ रक्षिताः स्म तदा नाथ नीलकण्ठ इति श्रुतः ॥ विषंपास्यसि नो चेत्त्वं भस्मीभूतास्तदाखिलाः ॥ ३५ ॥ प्रसिद्धं च यदा यस्य दुःखं

१ भूते लडार्थः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

च जायते प्रभो ॥ तदा त्वन्नाममात्रेण सर्वदुःखं विलीयते ॥ ३६ ॥ इदानीं नृहरिज्वालापीडितान्नस्सदाशिव ॥ तां त्वं शमयितुं देव शक्तोऽसीति
सुनिश्चितम् ॥ ३७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति स्तुतस्तदा देवैश्शंकरो भक्तवत्सलः ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्माऽभयन्दत्वा परं प्रभुः ॥ ३८ ॥ शंकर
उवाच ॥ स्वस्थानं गच्छत सुरास्सर्व्वे ब्रह्मादयोऽभयाः ॥ शमयिष्यामि यद्दुःखं सर्व्वथा हि व्रतम्मम ॥ ३९ ॥ गतो मच्छरणं यस्तु तस्य दुःखं
क्षयं गतम् ॥ मत्प्रियः शरणापन्नः प्राणेभ्योऽपि न संशयः ॥ ४० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा तदा देवा ह्यानन्दम्परमं गताः ॥ यथागतं तथा
जग्मुस्स्मरन्तश्शंकरं मुदा ॥ ४१ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शार्दूलावतारे नृसिंहचरितवर्णनं नाम दशमोऽध्यायः
॥ १० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमभ्यर्थितो देवैर्मतिं चक्रे कृपालयः ॥ महातेजो नृसिंहाख्यं संहर्त्तुं परमेश्वरः ॥१॥ तदूर्द्धं स्मृतवान्रुद्रो वीरभद्रम्म
हाबलम् ॥ आत्मनो भैरवं रूपं प्राह प्रलयकारकम् ॥ २ ॥ आजगाम ततस्सद्यो गणानामग्रणीर्हसन् ॥ साट्टहासैर्गणवरैरुत्पतद्भिरितस्ततः ॥ ३ ॥
नृसिंहरूपैरत्युग्रैः कोटिभिः परिवारितः ॥ माद्यद्भिरभितो वीरैर्नृत्यद्भिश्च मुदान्वितैः ॥ ४ ॥ क्रीडद्भिश्च महावीरैर्ब्रह्माद्यैः कन्दुकैरिव ॥ अदृष्टपूर्वैर
न्यैश्च वेष्टितो वीरवन्दितः ॥ ५ ॥ कल्पान्तज्वलनज्वालो विलसल्लोचनत्रयः ॥ अशस्त्रो हि जटाजूटी ज्वलद्बालेन्दुमण्डितः ॥ ६ ॥ बालेन्दुवल
याकारतीक्ष्णदंष्ट्रांकुरद्वयः ॥ आखण्डलधनुः खण्डाशनिभभ्रूलतान्वितः ॥ ७ ॥ महाप्रचण्डहुङ्कारबधिरीकृतदिङ्मुखः ॥ नीलमेघाञ्जनश्यामो भी
षणः श्मश्रुलोद्धुतः ॥ ८ ॥ वाद्यखण्डमखण्डाभ्यां[१] भ्रामयंस्त्रिशिखं मुहुः ॥ वीरभद्रोऽपि भगवान्वीरशक्तिविजृम्भितः ॥ ९ ॥ स्वयं विज्ञापया
मास किमत्र स्मृतिकारणम् ॥ आज्ञापय जगत्स्वामिन् प्रसादः क्रियताम्मयि ॥ १० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य महेशानो वीरभद्रोक्तमाद
रात् ॥ विलोक्य वचनम्प्रीत्या प्रोवाच खलदण्डधृक् ॥ ११ ॥ शंकर उवाच ॥ अकाले भयमुत्पन्नं देवानामपि भैरवम् ॥ ज्वलितस्स नृसिंहाग्निश्श
मयैन दुरासदम् ॥ १२ ॥ सान्त्वयन् बोधयादौ तं तेन किन्नोपशाम्यति ॥ ततो मत्परमं भावं भैरवं सम्प्रदर्शय ॥ १३ ॥ सूक्ष्मं संहृत्य सूक्ष्मेण
स्थूलं स्थूलेन तेजसा ॥ वक्रमानय कृत्तिं च वीरभद्र ममाज्ञया ॥ १४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति निष्ठो गणाध्यक्षो प्रशान्तं वपुरास्थितः ॥
जगाम रंहसा तत्र यत्रास्ते नरकेसरी ॥ १५ ॥ ततस्तम्बोधयामास वीरभद्रो हरो हरिम् ॥ उवाच वाक्यमीशानः पितापुत्रमिवौरसम् ॥ १६ ॥

---

१. भुजाभ्यामिति शेषः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वीरभद्र उवाच ॥ जगत्सुखाय भगवन्नवतीर्णोसि माधव ॥ स्थित्यर्थं त्वं प्रयुक्तोऽसि परेशः परमेष्ठिना ॥ १७ ॥ जन्तुचक्रं भगवता
प्रच्छिन्नं मत्स्यरूपिणा ॥ पुच्छेनैव समाबध्य भ्रमन्नेकार्णवे पुरा ॥ १८ ॥ बिभर्षि कूर्मरूपेण वाराहेणोद्धृता मही ॥ अनेन हरिरूपेण
हिरण्यकशिपुर्हतः ॥ १९ ॥ वामनेन बलिर्बद्धस्त्वया विक्रमता पुनः ॥ त्वमेव सर्व्वभूतानां प्रभवः प्रभुरव्ययः ॥ २० ॥ यदा
यदा हि लोकस्य दुःखं किञ्चित्प्रजायते ॥ तदा तदावतीर्णस्त्वं करिष्यासि निरामयम् ॥ २१ ॥ नाधिकस्त्वत्समोऽप्यस्ति हरे शिवपरा
यणः ॥ त्वया वेदाश्च धर्मांश्च शुभमार्गे प्रतिष्ठिताः ॥ २२ ॥ यदर्थमवतारोऽयं निहतस्स हि दानवः ॥ हिरण्यकशिपुश्चैव प्रह्लादोऽपि सुर
क्षितः ॥ २३ ॥ अतीव घोरं भगवन्नरसिंहवपुस्तव ॥ उपसंहर विश्वात्मंस्त्वमेव मम सन्निधौ ॥ २४ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥ इत्युक्तो
वीरभद्रेण नृसिंहः शान्तया गिरा ॥ ततोऽधिकं महाघोरं कोपञ्चक्रे महामदः ॥ २५ ॥ उवाच च महाघोरं कठिनं वचनन्तदा ॥ वीरभद्रम्महावीरं
न्दंष्ट्राभिर्भीषयन्मुने ॥ २६ ॥ नृसिंह उवाच ॥ आगतोसि यतस्तत्र गच्छ त्वम्मा हितं वद ॥ इदानीं संहरिष्यामि जगदेतच्चराचरम् ॥२७॥ संहर्तुर्न
हि संहारः स्वतो वा परतोऽपि वा ॥ शासितम्मम सर्व्वत्र शास्ता कोऽपि न विद्यते ॥ २८ ॥ मत्प्रसादेन सकलमभयं हि प्रवर्त्तते ॥ अहं हि सर्व्वश
क्तीनां प्रवर्त्तकनिवर्त्तकः ॥ २९ ॥ यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ॥ तत्तद्विद्धि गणाध्यक्ष मम तेजोविजृम्भितम् ॥ ३० ॥ देवतापरमार्थज्ञं
मामेव परमम्विदुः ॥ मदंशाश्शक्तिसम्पन्ना ब्रह्मशक्रादयस्सुराः ॥ ३१ ॥ मन्नाभिकमलाज्जातः पुरा ब्रह्मा जगत्करः ॥ सर्वाधिकस्स्वतन्त्रश्च कर्ता हर्ता
खिलेश्वरः ॥ ३२ ॥ इदन्तु मत्परं तेजः किं पुनः श्रोतुमिच्छसि ॥ अतो मां शरणम्प्राप्य गच्छ त्वं विगतज्वरः ॥ ३३ ॥ अवेहि परमं भावमि
दम्भूतं गणेश्वर ॥ मामकं सकलं विश्वं सदेवासुरमानुषम् ॥ ३४ ॥ कालोऽस्म्यहं लोकविनाशहेतुर्लोकान्समाहर्तुमहम्प्रवृत्तः ॥ मृत्योर्मृत्युं विद्धि
मां वीरभद्र जीवन्त्येते मत्प्रसादेन देवाः ॥ ३५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥ साहङ्कारं वचः श्रुत्वा हरेरमितविक्रमः ॥ विहस्योवाच सावज्ञन्ततो
विस्फुरिताधरः ॥ ३६ ॥ वीरभद्र उवाच ॥ किन्न जानासि विश्वेशं संहर्तारम्पिनाकिनम् ॥ असद्वादो विवादश्च विनाशस्त्वयि केवलः ॥ ३७ ॥
तवान्योन्यावताराणि कानि शेषाणि साम्प्रतम् ॥ कृतानि येन केनैव कथाशेषो भविष्यति ॥ ३८ ॥ दोषं तं वद येन त्वमवस्थामीदृशीं गतः ॥ ॥२४९॥
तेन संहारदक्षेण दक्षिणाशेषमेष्यसि ॥ ३९ ॥ प्रकृतिस्त्वं पुमान्रुद्रस्त्वयि वीर्य्यं समाहितम् ॥ त्वन्नाभिपङ्कजाज्जातः पञ्चवक्त्रः पितामहः ॥ ४० ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जगत्त्रयीसर्जनार्थं शङ्करं नीललोहितम्॥ललाटेऽचिन्तयत्सोयन्तपस्युग्रे च संस्थितः॥४१॥तल्ललाटादभूच्छम्भुः सृष्ट्यर्थं तेन भूषणम्॥अतोऽहं देवदेव
स्य तस्य भैरवरूपिणः॥४२॥त्वत्संहारे नियुक्तोऽस्मि विनयेन बलेन च॥देवदेवेन रुद्रेण सकलप्रभुणा हरे॥४३॥एकं रक्षो विदार्यैव तच्छक्तिकलया युतः॥
अहंकारावलेपेन गर्जसि त्वमतन्द्रितः ॥ ४४ ॥ उपकारो हि साधूनां सुखाय किल संमतः ॥ उपकारो ह्यसाधूनामपकाराय केवलम् ॥ ४५ ॥
यन्नृसिंह महेशानं पुनर्भूतं तु मन्यसे ॥ तर्ह्यज्ञानी महागर्वी विकारी सर्वथा भवान् ॥ ४६ ॥ न त्वं स्रष्टा न संहर्ता भर्तापि न नृसिंहक ॥ परतन्त्रो
विमूढात्मा न स्वतन्त्रो हि कुत्रचित् ॥ ४७ ॥ कुलालचक्रवच्छक्त्या प्रेरितोसि पिनाकिना ॥ नानावतारकर्ता त्वं तदधीनस्सदा हरे ॥ ४८ ॥
अद्यापि तव निक्षिप्तं कपालं कूर्मरूपिणा ॥ हरहारलतामध्ये दग्धः कश्चिन्न वध्यते ॥ ४९ ॥ विस्मृतिः किं तदंशेन दंष्ट्रोत्पातनपीडितम् ॥ वाराह
विग्रहस्तेऽद्य याक्रोशन्तारकारिणा ॥ ५० ॥ दग्धोसि पश्य शूलाग्रैर्विष्वक्सेनच्छलाद्भवान् ॥ दक्षयज्ञे शिरश्छिन्नं मया तेजःस्वरूपिणा ॥ ५१ ॥
अद्यापि तव पुत्रस्य ब्रह्मणः पञ्चमं शिरः ॥ छिन्नं न सज्जितं भूयो हरे तद्विस्मृतन्त्वया ॥ ५२ ॥ निर्जितस्त्वं दधीचेन संग्रामे समरुद्गणः ॥
कण्डूयमाने शिरसि कथं तद्विस्मृतन्त्वया ॥५३॥ चक्रं विक्रमतो यस्य चक्रपाणे तव प्रियम् ॥ कुतः प्राप्तं कृतं केन त्वया तदपि विस्मृतम् ॥
॥ ५४ ॥ ये मया सकला लोका गृहीतास्त्वं पयोनिधौ ॥ निद्रापरवशश्शेषे स कथं सात्त्विको भवान् ॥ ५५ ॥ त्वदादिस्तम्बपर्यन्तं रुद्रशक्ति
विजृम्भितम् ॥ शक्तिमानभितस्त्वं च ह्यनलात्त्वं विमोहितः ॥ ५६ ॥ तत्तेजसो हि माहात्म्यं पुमान्द्रष्टुन्न हि क्षमः ॥ अस्थूला ये प्रपश्यन्ति
तद्विष्णोः परमम्पदम् ॥ ५७ ॥ द्यावापृथिव्या इन्द्राग्न्येर्यमस्य वरुणस्य च ॥ ध्वान्तोदरे शशांके च जनित्वा परमेश्वरः ॥५८॥ कालोसि त्वं
महाकालः कालकालो महेश्वरः ॥ अतस्त्वमुग्रकलया मृत्योर्मृत्युर्भविष्यसि ॥ ५९ ॥ स्थिरोग्र त्वक्षरो वीरो वीरो विश्वावकः प्रभुः ॥ उपहन्ता
ज्वरं भीमो मृगः पक्षी हिरण्मयः ॥ ६० ॥ शास्ता शेषस्य जगतस्तत्त्वं नैव चतुर्मुखः ॥ नान्ये च केवलं शम्भुस्सर्वशास्ता न संशयः ॥ ६१ ॥
इत्थं सर्वं समालोक्य संहरात्मानमात्मना ॥ न विनष्टन्त्वमात्मानं कुरु हे नृहरे बुध ॥ ६२ ॥ नोचेदिदानीं क्रोधस्य महाभैरवरूपिणः ॥ वज्रा
शनिरिव स्थाणोत्वयि मृत्युः पतिष्यति ॥६३॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा वीरभद्रोपि विरराम‌ाकुतोभयः ॥ दृष्ट्वा नृसिंहाभिप्रायं क्रोधमूर्त्तिश्शि
वस्य सः ॥ ६४॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शलभावतारवर्णनं नामैकादशोऽध्यायः ॥११॥ सनत्कुमार उवाच॥नन्दीश्वर
महाप्राज्ञ विज्ञातन्तदनन्तरम् ॥ ममोपरि कृपां कृत्वा प्रीत्या त्वन्तद्वदाधुना॥१॥नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तो वीरभद्रेण नृसिंहः क्रोधविह्वलः॥निनद

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्नुवेगेन तं ग्रहीतुम्प्रचक्रमे ॥२॥ अत्रान्तरे महाघोरं प्रत्यक्षभयकारणम् ॥ गगनव्यापि दुर्धर्षं शैवतेजस्समुद्भवम् ॥३॥ वीरभद्रस्य तद्रूपमदृश्यन्तु
ततः क्षणात् ॥ तद्वै हिरण्मयं सौम्यं न सौरन्नाग्निसम्भवम् ॥ ४ ॥ न तडिच्चन्द्रसदृशमनौपम्यम्महेश्वरम् ॥ तदा तेजांसि सर्वाणि तस्मिल्लीनानि
शङ्करे ॥ ५ ॥ न तद्व्योम महत्तेजो व्यक्तान्तश्चाभवत्ततः ॥ रुद्रसाधारणं चैव चिह्नितं विकृताकृति ॥ ६ ॥ ततस्संहाररूपेण सुव्यक्तं परमेश्वरः ॥
पश्यतां सर्वदेवानां जयशब्दादिमंगलैः ॥ ७ ॥ सहस्रबाहुर्जटिलश्चन्द्रार्द्धकृतशेखरः ॥ समृद्धोग्रशरीरेण पक्षाभ्याञ्चञ्चुना द्विजः ॥ ८ ॥ अति
तीक्ष्णो महादंष्ट्रो वज्रतुल्यनखायुधः ॥ कण्ठे कालो महाबाहुश्चतुष्पाद्वह्निसन्निभः ॥ ९ ॥ युगान्तोद्यतजीमूतभीमगम्भीरनिस्वनः ॥ महाकुपितकृ
त्याग्निव्यावृत्तनयनत्रयः ॥ १० ॥ स्पष्टदंष्ट्राधरोष्ठश्च हुंकारसंयुतो हरः ॥ ईदृग्विधस्वरूपश्च ह्युग्र आविर्बभूव ह ॥११ ॥ हरिस्तद्दर्शनादेव विनष्टबल
विक्रमः ॥ बिभ्रद्धाम सहस्रांशोरधः खद्योतविभ्रमम् ॥ १२ ॥ अथ विभ्रम्य पक्षाभ्यां नाभिपादान्विदारयन् ॥ पादान्बबंध पुच्छेन बाहुभ्याम्बाहु
मण्डलम् ॥१३॥ भिन्दन्नुरसि बाहुभ्यान्निजग्राह हरो हरिम् ॥ ततो जगाम गगनन्देवैस्सह महर्षिभिः ॥१४॥ सहसैवाभयाद्विष्णुं स हि श्येन इवोर
गम् ॥ उत्क्षिप्योत्क्षिप्य संगृह्य निपात्य च निपत्य च॥१५॥उड्डीयोड्डीय भगवान्पक्षघातविमोहितम् ॥ हरिं हरस्तं वृषभं विवेशानन्त ईश्वरः ॥१६॥
अनुयान्तं सुरास्सर्वे नमोवाक्येन तुष्टुवुः ॥ प्रणेमुस्सादरं प्रीत्या ब्रह्माद्याश्च मुनीश्वराः ॥ १७ ॥ नीयमानः परवशो दीनवक्त्रः कृताञ्जलिः ॥ तुष्टा
व परमेशानं हरिस्तं ललिताक्षरैः ॥ १८ ॥ नाम्नामष्टशतेनैव स्तुत्वा तम्मृडमेव च ॥ पुनश्च प्रार्थयामास नृसिंहः शरभेश्वरम् ॥ १९ ॥ यदायदा
ममाज्ञेयं मतिस्स्याद्गर्वदूषिता ॥ तदातदाऽपनेतव्या त्वयैव परमेश्वर ॥२०॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवं विज्ञापयन्प्रीत्या शङ्करं नरकेसरी ॥ नत्वा
शक्तोऽभवद्विष्णुर्जीवितान्तपराजितः ॥ २१ ॥ तद्वक्त्रं शेषगात्रान्तं कृत्वा सर्वस्वविग्रहम् ॥ शक्तियुक्तं तदीयांगं वीरभद्रः क्षणात्ततः ॥ २२ ॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ अथ ब्रह्मादयो देवाश्शारभं रूपमास्थितम् ॥ तुष्टुवुः शंकरं देवं सर्वलोकैकशंकरम् ॥ २३ ॥ ॥ देवा ऊचुः ॥ ब्रह्मविष्णिव
न्द्रचन्द्रादिसुराः सर्वे महर्षयः ॥ दितिजाद्याः सम्प्रसूतास्त्वत्तस्सर्वे महेश्वर ॥ २४ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेन्द्रांश्च सूर्याद्यानसुरान्सुरान् ॥ त्वं वै सृजसि
पास्यत्सि त्वमेव सकलेश्वर ॥ २५ ॥ यतो हरसि संसारं हर इत्युच्यते बुधैः ॥ निगृहीतो हरिर्यस्माद्धर इत्युच्यते बुधैः ॥ २६ ॥ यतो बिभर्षि ॥२५०॥
सकलं विभज्य तनुमष्टधा ॥ अतोस्मान्पाहि भगवन् सुरादानैरभीप्सितैः ॥ २७ ॥ त्वं महापुरुषः शम्भुः सर्वेशस्सुरनायकः ॥ निःस्वात्मा निर्वि
कारात्मा परब्रह्म सतां गतिः ॥ २८ ॥ दीनबन्धुर्दयासिन्धुरद्भुतोतिः परात्मदृक् ॥ प्राज्ञो विराट् विभुस्सत्यः सच्चिदानन्दलक्षणः ॥ २९ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचः शम्भुर्देवानां परमेश्वरः ॥ उवाच तान् सुरान्देवमहर्षींश्च पुरातनान् ॥ ३० ॥ यथा जलं जले
क्षिप्तं क्षीरे क्षीरं घृते घृतम् ॥ एक एव तदा विष्णुः शिवे लीनो न चान्यथा ॥ ३१ ॥ एको विष्णुर्नृसिंहात्मा सदर्पश्च महाबलः ॥ जगत्संहारक
रणे प्रवृत्तो नरकेसरी ॥ ३२ ॥ प्रार्थनीयो नमस्तस्मै मद्भक्तैस्सिद्धिकारिभिः ॥ मद्भक्तप्रवरश्चैव मद्भक्तवरदायकः ॥ ३३ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
एतावदुक्त्वा भगवान् पक्षिराजो महाबलः ॥ पश्यतां सर्वदेवानान्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ३४ ॥ वीरभद्रोऽपि भगवान्गणाध्यक्षो महाबलः ॥ नृसिंह
कृत्तिं निष्कृष्य समादाय ययौ गिरिम् ॥ ३५ ॥ नृसिंहकृत्तिवसनस्तदाप्रभृति शंकरः ॥ तद्वक्त्रं मुण्डमालायां नायकत्वेन कल्पितम् ॥ ३६ ॥
ततो देवा निरातङ्काः कीर्त्तयन्तः कथामिमाम् ॥ विस्मयोत्फुल्लनयना जग्मुः सर्वे यथागतम् ॥ ३७ ॥ य इदम्परमाख्यानं पुण्यं वेदरसान्वितम् ॥
पठति शृणुयाच्चैव सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ धन्यं यशस्यमायुष्यमारोग्यम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ सर्वविघ्नप्रशमनं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ ३९ ॥
दुःस्वप्नप्रशमनं वाञ्छासिद्धिदं मंगलालयम् ॥ अपमृत्युहरं बुद्धिप्रदं शत्रुविनाशनम् ॥ ४० ॥ इदन्तु शरभाकारं परं रूपम्पिनाकिनः ॥ प्रकाशनीयं
भक्तेषु शंकरस्य चरेषु वै ॥ ४१ ॥ तैरेव पठितव्यं च श्रोतव्यं च शिवात्मभिः ॥ नवधा भक्तिदं दिव्यमन्तःकरणबुद्धिदम् ॥ ४२ ॥ शिवोत्सवेषु
सर्वेषु चतुर्दश्यष्टमीषु च ॥ पठेत्प्रतिष्ठाकाले तु शिवसन्निधिकारणम् ॥ ४३ ॥ चौरव्याघ्रनृसिंहात्मकृतराजभयेषु च ॥ अन्येषूत्पातभूकम्पदस्य्वादि
पांशुवृष्टिषु ॥ ४४ ॥ उल्कापाते महावाते विनावृष्ट्यति वृष्टिषु ॥ पठेद्यः प्रयतो विद्वाञ्शिवभक्तो दृढव्रतः ॥ ४५ ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि निःका
मो वृतमैश्वरम् ॥ रुद्रलोकं समासाद्य रुद्रस्यानुचरो भवेत् ॥ ४६ ॥ रुद्रलोकमनुप्राप्य रुद्रेण सह मोदते ॥ ततस्सायुज्यमाप्नोति शिवस्य कृपया
मुने ॥ ४७ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शरभावतारवर्णनं नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ [अथ गृहपत्यवतारकथा ॥]
नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु ब्रह्मसुत प्रीत्या चरितं शशिमौलिनः ॥ सोऽवतीर्णो यथा प्रीत्या विश्वानरगृहे शिवः ॥ १ ॥ नाम्ना गृहपतिः
सोऽभूदग्निलोकपतिर्मुने ॥ अग्निरूपस्तैजसश्च सर्व्वात्मा परमः प्रभुः ॥ २ ॥ नर्मदायास्तटे रम्ये पुरे नर्मपुरे पुरा ॥ पुरारिभक्तः पुण्यात्माभवद्वि
श्वानरो मुनिः ॥ ३ ॥ ब्रह्मचर्य्याश्रमे निष्ठो ब्रह्मयज्ञरतस्सदा ॥ शाण्डिल्यगोत्रः शुचिमान्ब्रह्मतेजोनिधिर्व्वशी ॥ ४ ॥ विज्ञाता
खिलशास्त्रार्थस्सदाचाररतस्सदा ॥ शैवाचारप्रवीणोऽति लौकिकाचारविद्वरः ॥ ५ ॥ चित्ते विचार्य्य गृहिणीगुणान्विश्वानरः शुभान् ॥
उद्वुह विधानेन स्वोचिताङ्कालकन्यकाम् ॥ ६ ॥ अग्निशुश्रूषणरतः पञ्चयज्ञपरायणः ॥ षट्कर्मनिरतो नित्यं देवपित्रातिथि

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रियः ॥ ७ ॥ एवम्बहुतिथे काले गते तस्याग्रजन्मनः ॥ भार्य्या शुचिष्मती नाम भर्तारम्प्राह सुव्रता ॥ ८ ॥ नाथ भोगा मया सर्वे भुक्ता वै त्वत्प्रसादतः ॥ स्त्रीणां समुचिता ये स्युस्त्वां समेत्य मुदावहाः ॥ ९ ॥ एवम्मे प्रार्थितन्नाथ चिराय हृदि संस्थितम् ॥ गृहस्थानां समुचितं त्वमेतद्दातुमर्हसि ॥ १० ॥ विश्वानर उवाच ॥ किमदेयं हि सुश्रोणि तव प्रियहितैषिणि ॥ तत्प्रार्थय महाभागे प्रयच्छाम्य विलम्बितम् ॥ ११ ॥ महेशितुः प्रसादेन मम किञ्चिन्न दुर्लभम् ॥ इहामुत्र च कल्याणि सर्वकल्याणकारिणः ॥ १२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य वचः पत्युस्तस्य सा पतिदेवता ॥ उवाच हृष्यवदना करौ बद्ध्वा विनीतिका ॥ १३ ॥ शुचिष्मत्युवाच ॥ वरयो ग्यास्मि चेन्नाथ यदि देयो वरो मम ॥ महेशसदृशम्पुत्रन्देहि नान्यं वरं वृणे ॥ १४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तस्या वचश्श्रुत्वा ब्राह्मणस्स शुचिव्रतः ॥ क्षणं समाधिमाधाय हृद्येतत्समचिन्तयत् ॥ १५ ॥ अहो किं मे तया तन्व्या प्रार्थितं ह्यतिदुर्लभम् ॥ मनोरथपथाद्दूरमस्तु वा स हि सर्व्वकृत् ॥ १६ ॥ तेनैवास्या मुखे स्थित्वा वाक्स्वरूपेण शम्भुना ॥ व्याहृतं कोऽन्यथा कर्त्तुमुत्सहेत भवेदिदम् ॥ १७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति सञ्चित्य स मुनिर्विश्वानर उदारधीः ॥ ततः प्रोवाच ताम्पत्नीमेकपत्नीव्रते स्थितः ॥ १८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्थमाश्वास्य ताम्पत्नीञ्जगाम तपसे मुनिः ॥ यत्र विश्वेश्वरः साक्षात्काशीनाथोऽधितिष्ठति ॥ १९ ॥ प्राप्य वाराणसींतूर्णं दृष्ट्वा ताम्मणिकर्णिकाम् ॥ तत्याज तापत्रितयमपि जन्मशतार्जितम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वा सर्वाणि लिंगानि विश्वेशप्रमुखानि च ॥ स्नात्वा सर्वेषु कुण्डेषु वापीकूपसरस्सु च ॥ २१ ॥ नत्वा विनायकान्सर्वान्गौरीं शर्वां प्रणम्य च ॥ सम्पूज्य कालराजञ्च भैरवम्पापभक्षणम् ॥ २२ ॥ दण्डनायकमुख्यांश्च गणान्स्तुत्वा प्रयत्नतः ॥ आदिकेशवमुख्यांश्च केशवम्परितोष्य च ॥ २३ ॥ लोलार्कमुखसूर्यांश्च प्रणम्य स पुनः पुनः ॥ कृत्वा च पिण्डदानानि सर्वतीर्थेष्वतन्द्रितः ॥ २४ ॥ ॥ सहस्रभोजनाद्यैश्च मुनीन्विप्रान्प्रतर्प्य च ॥ महापूजोपचारैश्च लिंगान्यभ्यर्च्य भक्तितः ॥ २५ ॥ असकृच्चिन्तयामास किं लिंगं क्षिप्रसिद्धिदम् ॥ यत्र निश्चलतामेति तपस्तनयकाम्यया ॥ २६ ॥ क्षणं विचार्य्य स मुनिरिति विश्वानरस्सुधीः ॥ क्षिप्रम्पुत्रप्रदं लिंगं वीरेशम्प्रशशंस ह ॥ २७ ॥ असंख्यातास्सहस्राणि सिद्धाः सिद्धिं गतास्ततः ॥ सिद्धलिंगमिति ख्यातन्तस्माद्वीरेश्वरम्परम् ॥ २८ ॥ वीरेश्वरम्महालिंगमब्दमभ्यर्च्य भक्तितः ॥ आयुर्मनोरथं सर्वं पुत्रादिकमनेकशः ॥ २९ ॥ अहमप्यत्र वीरेशं समाराध्य त्रिकालतः ॥ आशु पुत्रमवाप्स्यामि यथाभिलषितं स्त्रिया ॥ ३० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति कृत्वा मतिन्धीरो विप्रो विश्वानरः कृती ॥ चन्द्रकूपजले स्नात्वा जग्राह

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नियमं व्रती ॥ ३१ ॥ एकाहारोऽभवन्मासं मासं नक्ताशनोऽभवत् ॥ अयाचिताशनो मासम्मासन्त्यक्ताशनः पुनः ॥ ३२ ॥ पयोव्रतोऽभवन्मासम्मासं शाकफलाशनः ॥ मासम्मुष्टितिलाहारो मासं पानीयभोजनः ॥ ३३ ॥ पञ्चगव्याशनो मासम्मासश्चान्द्रायणव्रती ॥ मासं कुशाग्रजलभुग्मासं श्वसनभक्षणः ॥३४॥ एवमब्दमितं कालन्तताप स तपोऽद्भुतम् ॥ त्रिकालमर्चयद्भक्त्या वीरेशं लिङ्गमुत्तमम् ॥३५॥ अथ त्रयोदशे मासि स्नात्वा त्रिपथगाम्भसि ॥ प्रत्यूष एव वीरेशं यावदायाति स द्विजः ॥ ३६ ॥ तावद्विलोकयाञ्चक्रे मध्ये लिंगन्तपोधनः ॥ विभूतिभूषणम्बालमष्टवर्षाकृतिं शिशुम् ॥ ३७ ॥ आकर्णायतनेत्रञ्च सुरक्तदशनच्छदम् ॥ चारुपिंगजटामौलिन्नग्नम्प्रहसिताननम् ॥ ३८ ॥ शैशवोचितनेपथ्यधारिणञ्चितिधारिणम् ॥ पठन्तं श्रुतिसूक्तानि हसन्तं च स्वलीलया ॥ ३९ ॥ तमालोक्य मुदम्प्राप्य रोमकञ्चुकितो मुनिः ॥ प्रोच्चचार हृदालापान्नमोऽस्त्विवति पुनः पुनः ॥ ४० ॥ अभिलापप्रदैः पद्यैरष्टभिर्बालरूपिणम् ॥ तुष्टाव परमानन्दं शंभुं विश्वानरः कृती ॥ ४१ ॥ विश्वानर उवाच ॥ एकम्ब्रह्मैवाद्वितीयं समस्तं सत्यं सत्यं नेह नानास्ति किञ्चित् ॥ एको रुद्रो न द्वितीयोऽवतस्थे तस्मादेकन्त्वाम्प्रपद्ये महेशम् ॥ ४२ ॥ कर्ता हर्ता त्वं हि सर्वस्य शम्भो नानारूपेष्वेकरूपोऽप्यरूपः ॥ यद्वत्प्रत्यग्धर्म एकोऽप्यनेकस्तस्मान्नान्यन्त्वां विनेशम्प्रपद्ये ॥ ४३ ॥ रज्जौ सर्पश्शुक्तिकायां च रौप्यं नैरः पूरस्तन्मृगाख्ये मरीचौ ॥ यद्यत्तद्विद्विष्वगेव प्रपञ्चो यस्मिञ्ज्ञाते तम्प्रपद्ये महेशम् ॥४४॥ तोये शैत्यं दाहकत्वं च वह्नौ तापो भानौ शीतभानौ प्रसादः ॥ पुष्पे गन्धो दुग्धमध्येऽपि सर्पिर्यत्तच्छंभो त्वं ततस्त्वाम्प्रपद्ये ॥ ४५ ॥ शब्दं गृह्णास्यश्रवास्त्वं हि जिघ्रस्यघ्राणस्त्वं व्यंघ्रिरायासि दूरात् ॥ व्यक्षः पश्येस्त्वं रसज्ञोऽप्यजिह्वः कस्त्वां सम्यग्वेत्त्यतस्त्वाम्प्रपद्ये ॥ ४६ ॥ नो वेद त्वामीश साक्षाद्धि वेदो नो वा विष्णुर्नो विधाताखिलस्य ॥ नो योगीन्द्रा नेन्द्रमुख्याश्च देवा भक्तो वेद त्वामतस्त्वाम्प्रपद्ये ॥ ४७ ॥ नो ते गोत्रं नो सजन्मापि नाशा नो वा रूपं नैव शीलन्न देशः ॥ इत्थम्भूतोऽपीश्वरस्त्वं त्रिलोक्यास्सर्वान्कामान्पूरयेस्त्वं भजे त्वाम् ॥ ४८ ॥ त्वत्तस्सर्वं त्वं हि सर्वं स्मरारे त्वं गौरीशस्त्वं च नग्नोऽतिशान्तः ॥ त्वं वै वृद्धस्त्वं युवा त्वं च बालस्तत्त्वं यत्किं नान्यतस्त्वां नतोऽहम् ॥४९॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ स्तुत्वेति विप्रो निपपात भूमौ संबद्धपाणिर्भवतीह यावत् ॥ तावत्स बालोऽखिलवृद्धवृद्धः प्रोवाच भूदेवमतीव हृष्टः ॥५०॥ बाल उवाच ॥ विश्वानर मुनिश्रेष्ठ भूदेवाहं त्वयाद्य वै ॥ तोषितस्सुप्रसन्नात्मा वृणीष्व वरमुत्तमम् ॥५१॥ तत उत्थाय हृष्टात्मा मुनिर्विश्वानरः कृती ॥ प्रत्यब्रवीन्मुनिश्रेष्ठः शंकरम्बालरूपिणम् ॥५२॥ विश्वानर उवाच ॥ महेश्वर किमज्ञातं सर्वज्ञस्य तव प्रभो ॥ सर्वान्तरात्मा भगवाञ्छर्वस्सर्वप्रदो भवान् ॥५३॥ याच्ञाम्प्रति नियुक्तम्मां किं ब्रूषे दैन्यकारिणीम् ॥ इति ज्ञात्वा

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

महेशान यथेच्छासि तथा कुरु ॥५४॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य देवो[1]विश्वानरस्य हि ॥ शुचिश्शुचिव्रतस्याथ शुचि स्मित्वाब्रवी
च्छिशुः॥५५॥ त्वया शुचे शुचिष्मत्यां योऽभिलाषः कृतो हृदि ॥ अचिरेणैव कालेन स भविष्यत्यसंशयम् ॥५६॥ तव पुत्रत्वमेष्यामि शुचिष्मत्यां
महामते ॥ ख्यातो गृहपतिर्नाम्ना शुचिस्सर्व्वामरप्रियः ॥५७॥ अभिलाषाष्टकं पुण्यं स्तोत्रमेतत्त्वयेरितम् ॥ अब्दत्रिकालपठनात्कामदं शिवसन्निधौ
॥५८॥एतत्स्तोत्रप्रपठनं पुत्रपौत्रधनप्रदम्॥ सर्व्वशान्तिकरञ्चापि सर्व्वापत्तिविनाशनम् ॥५९॥ स्वर्गापवर्गसम्पत्तिकारकन्नात्र संशयः॥ सर्वस्तोत्रसमं
ह्येतत्सर्व्वकामप्रदं सदा ॥ ६० ॥ प्रातरुत्थाय सुस्नातो लिंगमभ्यर्च्य शाम्भवम् ॥ वर्षं जपन्निदं स्तोत्रमपुत्रः पुत्रवान्भवेत् ॥ ६१ ॥ अभिलाषा
ष्टकमिदन्न देयं यस्य कस्यचित् ॥ गोपनीयं प्रयत्नेन महावन्ध्याप्रसूतिकृत् ॥ ६२ ॥ स्त्रिया वा पुरुषेणापि नियमाल्लिंगसन्निधौ ॥ अब्दं जप्तमिदं
स्तोत्रम्पुत्रदन्नात्र संशयः ॥ ६३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे शम्भुर्बलरूपः सतां गतिः ॥ सोऽपि विश्वानरो विप्रो हृष्टात्मा स्वगृहं ययौ
॥ ६४ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां गृहपत्यवतारवर्णनं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ स विप्रो
गृहमागत्य महाहर्षसमन्वितः ॥ प्रियायै कथयामास तद्वृत्तान्तमशेषतः ॥ १॥ तच्छ्रुत्वा विप्रपत्नी सा मुदम्प्राप शुचिष्मती ॥ अतीव प्रेमसंयुक्ता
प्रशशंस विधिन्निजम् ॥ २ ॥ अथ कालेन तद्योषिदन्तर्वत्नी बभूव ह ॥ विधिवद्विहिते तेन गर्भाधानाख्यकर्म्मणि ॥ ३ ॥ ततः पुंसवनन्तेन स्पन्द
नात्प्राग्विपश्चिता ॥ गृह्योक्तविधिना सम्यक्कृतम्पुंस्त्वविवृद्धये ॥ ४ ॥ सीमन्तोऽथाष्टमे मासे गर्भरूपसमृद्धिकृत् ॥ सुखप्रसवसिद्धौ च तेनाकारि
कृपाविदा॥५॥अथातश्शुभताराशु ताराधिपवराननः ॥ केन्द्रे गुरौ शुभे लग्ने सुग्रहेषु युगेषु च॥६॥अरिष्टदीपनिर्वाणस्सर्वारिष्टविनाशकृत् ॥ तनयो
नाम तस्यान्तु शुचिष्मत्याम्बभूव ह ॥ ७ ॥ शर्वस्समस्तसुखदो भूर्भुवः स्वर्न्निवासिनाम् ॥ गन्धवाहनवाहाश्च दिग्वधूमुखवाससः ॥
॥ ८ ॥ इष्टगन्धप्रसूनौघैर्ववृषुस्ते घनाघनाः ॥ देवदुन्दुभयो नेदुः प्रसेदुस्सर्व्वतो दिशः ॥ ९ ॥ परितस्सारितस्स्वच्छा भूतानां
मानसैस्सह ॥ तमोऽताम्यत्तु नितरां रजोऽपि विरजोऽभवत् ॥ १० ॥ सत्त्वास्सत्त्वसमायुक्ताः सुधावृष्टिर्बभूव वै ॥ कल्याणी सर्वथा वाणी
प्राणिनः प्रियवत्यभूत् ॥ ११ ॥ रंभामुख्या अप्सरसो मङ्गलद्रव्यपाणयः ॥ विद्याधर्य्यश्च किन्नर्य्यस्तथामर्त्यस्सहस्रशः ॥ १२ ॥ गन्धर्वो
रगयक्षाणां सुमानिन्यः शुभस्वराः ॥ गायन्त्यो मंगलं गीतन्तत्राजग्मुरनेकशः॥१३॥मरीचिरत्रिः पुलहः पुलस्त्यः क्रतुरङ्गिराः ॥ वसिष्ठः कश्यपोऽ

१ इडभाव आर्षः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पोऽगस्त्यो विभाण्डो माण्डवीसुतः ॥ १४ ॥ लोमशो रोमचरणो भरद्वाजोऽथ गौतमः ॥ भृगुस्तु गालवो गर्गो जातूकर्णः पराशरः ॥ १५ ॥ आप
स्तम्बो याज्ञवल्क्यो दक्षवाल्मीकिमुद्गलाः ॥ शातातपश्च लिखितश्शिलादः शंख उञ्छभुक् ॥ १६ ॥ जमदग्निश्च संवर्तो मतंगो भरतोंशुमान् ॥
व्यासः कात्यायनः कुत्सः शौनकस्सुश्रुतश्शुकः ॥ १७ ॥ ऋष्यश्रृङ्गोऽथ दुर्वासाश्शुचिर्नारदतुम्बुरू ॥ उत्तंको वामदेवश्च पवनोऽशितदेवलौ ॥
॥ १८ ॥ सालंकायनहारीतौ विश्वामित्रोऽथ भार्गवः ॥ मृकण्डस्सह पुत्रेण पर्व्वतो दारुकस्तथा ॥ १९ ॥ धौम्योपमन्युवत्साद्या मुनयो मुनिकन्य
काः ॥ तच्छान्त्यर्थं समाजग्मुर्धन्यं विश्वानराश्रमम् ॥ २० ॥ ब्रह्मा बृहस्पतियुतो देवो गरुडवाहनः ॥ नन्दिभृङ्गिसमायुक्तो गौर्य्यासह वृषध्वजः॥
॥ २१ ॥ महेन्द्रमुख्या गीर्वाणा नागाः पातालवासिनः ॥ रत्नान्यादाय बहुशस्ससरित्कामहाब्धयः ॥ २२ ॥ स्थावरा जंगमं रूपं धृत्वायाता
स्सहस्रशः ॥ महामहोत्सवे तस्मिन्बभूवाकालकौमुदी ॥ २३ ॥ जातकर्म स्वयं तस्य कृतवान्विधिरानतः ॥ श्रुतिं विचार्य्यं तद्रूपन्नाम्ना गृहपति
स्त्वयम् ॥ २४ ॥ इति नाम ददौ तस्मै देयमेकादशेऽहनि ॥ नामकर्मविधानेन तदर्थं श्रुतिमुच्चरन् ॥ २५ ॥ चतुर्निगममन्त्रोक्तैराशीर्भिरभिनन्द्य
च ॥ समयाद्धंसमारुह्य सर्वेषाञ्च पितामहः ॥ २६ ॥ कृत्वा बालोचितां रक्षां लौकिकीं गतिमाश्रितः ॥ आरुह्य यानं स्वन्धाम हरोऽपि हरिणा ययौ
॥ २७ ॥ अहो रूपमहो तेजस्त्वहो सर्वांगलक्षणम् ॥ अहो शुचिष्मती भाग्यमाविरासीत्स्वयं हरः ॥ २८ ॥ अथ वा किमिदं चित्रं सर्वभक्तजने
ष्वहो ॥ स्वयमाविरभूद्रुद्रो यतो रुद्रस्तदर्चितः ॥ २९ ॥ इति स्तुवन्तस्तेन्योन्यं सम्प्रहृष्टतनूरुहाः ॥ विश्वानरं समापृच्छ्य जग्मुः सर्वे यथागतम्॥
॥ ३० ॥ अतः पुत्रं समीहन्ते गृहस्थाश्रमवासिनः ॥ पुत्रेण लोकाञ्जयति श्रुतिरेषा सनातनी ॥ ३१ ॥ अपुत्रस्य गृहं शून्यमपुत्रस्यार्जनं वृथा ॥
अपुत्रस्य तपश्छिन्नं नोपवित्रत्यपुत्रतः ॥ ३२ ॥ न पुत्रात्परमो लाभो न पुत्रात्परमं सुखम् ॥ न पुत्रात्परमं मित्रम्परत्रेह च कुत्रचित् ॥ ३३ ॥
निष्क्रमोऽथ चतुर्थेऽस्य मासि पित्रा कृतो गृहात् ॥ अन्नप्राशनमब्दाह्ने चूडाद्धें चार्थवत्कृता ॥ ३४ ॥ कर्णवेधन्ततः कृत्वा श्रवणर्क्षे स कर्मवित् ॥
ब्रह्मतेजोभिवृद्ध्यर्थं पञ्चमेऽब्दे व्रतन्ददौ ॥ ३५ ॥ उपाकर्म ततः कृत्वा वेदानध्यापयत्सुधीः ॥ अब्दं वेदान्स विधिनाऽध्यैष्ट सांगपदक्रमान् ॥३६॥
विद्याजातं समस्तं च साक्षिमात्रं गुरोर्मुखात् ॥ विनयादिगुणानाविष्कुर्वञ्जग्राह शक्तिमान् ॥ ३७ ॥ ततोऽथ नवमे वर्षे पित्रोश्शुश्रूषणे रतम् ॥ वैश्वा
नरं गृहपतिं द्रष्टुमायाच्च नारदः ॥ ३८ ॥ विश्वानरोटजम्प्राप्य देवर्षिस्तं तु कौतुकी ॥ अपृच्छत्कुशलन्तत्र गृहीतार्घासनः क्रमात् ॥ ३९ ॥ ततः
सर्वं च तद्भाग्यं पुत्रधर्मं च सम्मुखे ॥ वैश्वानरं समवदत्स्मृत्वा शिवपदाम्बुजम् ॥ ४० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तो मुनिना बालः पित्रोराज्ञाम

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वाप्य सः ॥ प्रणम्य नारदं श्रीमान् भक्त्या प्रह्व उपाविशत ॥ ४१ ॥ वैश्वानर समभ्येहि ममोत्संगे निषीद भोः ॥ लक्षणानि परीक्षेऽहं पाणिन्दर्शय दक्षिणम् ॥ ४२ ॥ ततो दृष्ट्वा तु सर्वं हि तालुजिह्वादि नारदः ॥ विश्वानरं समवदच्छिवप्रेरणया सुधीः ॥ ४३ ॥ नारद उवाच ॥ विश्वानरमुने वच्मि शृणु पुत्रांकमादरात् ॥ सर्वांगस्वंकवान्पुत्रो महालक्षणवानयम् ॥ ४४ ॥ किन्तु सर्वगुणोपेतं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ सम्पूर्णनिर्मलकलं पालयेद्विधुवद्विधिः ॥ ४५ ॥ तस्मात्सर्व्वप्रयत्नेन रक्षणीयस्त्वसौ शिशुः ॥ गुणोऽपि दोषतां याति वक्रीभूते विधातरि ॥ ४६ ॥ शंकेऽस्य द्वादशे मासि प्रत्यूहो विद्युदग्नितः ॥ इत्युक्त्वा नारदोऽगच्छद्देवलोकं यथागतम् ॥ ४७ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां गृहपत्यवतारोपाख्याने गृहपत्यवतारवर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ विश्वानरस्सपत्नीकस्तच्छ्रुत्वा नारदेरितम् ॥ तदेवम्मन्यमानोभूद्वज्रपातं सुदारुणम् ॥ १ ॥ हा हतोस्मीति वचसा हृदयं समताडयत् ॥ मूर्च्छामवाप महतीं पुत्रशोकसमाकुलः ॥ २ ॥ शुचिष्मत्यपि दुःखार्त्ता रुरोदातीव दुस्सहम् ॥ अतिस्वरेण हारावैरत्यन्तं व्याकुलेन्द्रिया ॥३॥ श्रुत्वार्त्तनादमिति विश्वनरोपि मोहं हित्वोत्थितः किमिति किंत्विति किं किमेतत् ॥ उच्चैर्वदन् गृहपतिः क्व स मे बहिस्थः प्राणोन्तरात्मनिलयस्सकलेन्द्रियेशः ॥४॥ ततो दृष्ट्वा स पितरौ बहुशोकसमावृतौ ॥ स्मित्वोवाच गृहपतिस्सबालश्शंकरांशजः॥५॥ गृहपतिरुवाच ॥ हे मातस्तात किं जातं कारणन्तद्वदाधुना॥किमर्थं रुदितोऽत्यर्थं त्रासस्तादृक्कुतो हि वाम्॥६॥न मां कृतवपुस्त्राणम्भवच्चरणरेणुभिः ॥ कालः कलयितुं शक्तो वराकीं चिञ्चलालिपिका ॥ ७ ॥ प्रतिज्ञां शृणुतान्तातौ यदि वान्तनयो ह्यहम् ॥ करिष्येहं तथा येन मृत्युस्त्रस्तो भविष्यति ॥८॥ मृत्युंजयं समाराध्य सर्वज्ञं सर्व्वदं सताम॥ जपिष्यामि महाकालं सत्यं तातौ वदाम्यहम् ॥९॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य जारितौ द्विजम्पती ॥ अकालामृतवर्षौघैर्गततापौ तदोचतुः ॥ १०॥ द्विजदम्पती ऊचतुः ॥ पुनर्ब्रूहि पुनर्ब्रूहि कीदृक्कीदृक् पुनर्वद॥ कालः कलयितुन्नालं वराकी चञ्चलास्ति का ॥ ११ ॥ आवयोस्तापनाशाय महोपायस्त्वयेरितः ॥ मृत्युंजयाख्यदेवस्य समाराधनलक्षणः ॥ १२॥ तद्वच्च शरणं शम्भोर्नातः परतरं हि तत् ॥ मनोरथपथातीतकारिणः पापहारिणः ॥ १३ ॥ किन्न श्रुतन्त्वया तात श्वेतकेतुं यथा पुरा ॥ पाशितं कालपाशेन ररक्ष त्रिपुरान्तकः ॥ १४ ॥ शिलादतनयं मृत्युग्रस्तमष्टाब्दमात्रकम् ॥ शिवो निजजनश्चक्रे नन्दिनं विश्वनंदिनम् ॥ १५ ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतं प्रलयानलसन्निभम् ॥ पीत्वा हालाहलं घोरमरक्षद्भुवनत्रयम् ॥ १६ ॥ जलन्धरं महादर्पं हृतत्रैलोक्यसम्पदम् ॥ रुचिरांगुष्ठरेखोत्थचक्रेण निजघान यः ॥ १७ ॥ य एकेषुनिपातोत्थज्वलनैस्त्रिपुरम्पुरा ॥ त्रैलोक्यैश्वर्य्यसम्मूढं शोषयामास भानुना ॥ १८ ॥ कामं दृष्टिनिपातेन त्रै

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

लोक्यविजयोर्जितम् ॥ निनायानंगपदवीं वीक्ष्यमाणेष्वजादिषु ॥ १९ ॥ तम्ब्रह्माद्यैककर्तारम्मेघवाहनमच्युतम् ॥ प्रयाहि पुत्र शरणं विश्वरक्षामणिं शिवम् ॥ २० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ पित्रोरनुज्ञाम्प्राप्येति प्रणम्य चरणौ तयोः ॥ प्रादक्षिण्यमुपावृत्य बह्वाश्वास्य विनिर्ययौ॥ २१ ॥ सम्प्राप्य काशीं दुष्प्रापाम्ब्रह्मनारायणादिभिः॥ महासंवर्त्तसन्तापहन्त्रीं विश्वेशपालिताम् ॥ २२ ॥ स्वर्धुन्या हारयष्ट्येव राजितां कण्ठभूमिषु ॥ विचित्रगुणशालिन्या हरपत्न्या विराजिताम् ॥ २३ ॥ तत्र प्राप्य स विप्रेशः प्राग्ययौ मणिकर्णिकाम् ॥ तत्र स्नात्वा विधानेन दृष्ट्वा विश्वेश्वरम्प्रभुम् ॥ २४ ॥ साञ्जलिर्नतशीर्षो सौ महानन्दान्वितस्सुधीः ॥ त्रैलोक्यप्राणसन्त्राणकारिणम्प्रणनाम ह ॥ २५ ॥ आलोक्यालोक्य तल्लिंगं तुतोष हृदये मुहुः ॥ परमानन्दकंदाढ्यं स्फुटमेतन्न संशयः ॥२६॥ अहो न मत्तो धन्योस्ति त्रैलोक्ये सचराचरे ॥ यदद्राक्षिषमद्याहं श्रीमद्विश्वेश्वरं विभुम् ॥२७॥ मम भाग्योदयायैव नारदेन महर्षिणा ॥ पुरागत्य तथोक्तं यत्कृतत्योस्म्यहन्ततः ॥ २८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्यानन्दामृतरसैर्विधाय स हि पारणम् ॥ ततश्शुभेह्नि संस्थाप्य लिंगं सर्व्वहितप्रदम् ॥ २९ ॥ जग्राह नियमान्घोरान् दुष्करानकृतात्मभिः ॥ अष्टोत्तरशतैः कुम्भैः पूर्णैर्गंगाम्भसा शुभैः ॥ ॥ ३० ॥ संस्नाप्य वाससा पूतैः पूतात्मा प्रत्यहं शिवम् ॥ नीलोत्पलमयीम्मालां समर्पयति सोऽन्वहम् ॥ ३१ ॥ अष्टाधिकसहस्रैस्तु सुमनोभिर्विनिर्मिताम् ॥ स पक्षे वाथ वा मासे कन्दमूलफलाशनः ॥ ३२ ॥ शीर्णपर्णाशनैर्धीरः षण्मासं सम्बभूव सः ॥ षण्मासं वायुभक्षोऽभूत्षण्मासं जलबिन्दुभुक् ॥ ३३ ॥ एवं वर्षद्वयस्तस्य व्यतिक्रान्तं महात्मनः ॥ शिवैकमनसो विप्रास्तप्यमानस्य नारद ॥ ३४ ॥ जन्मतो द्वादशे वर्षे तद्वचो नारदेरितम् ॥ सत्यंकरिष्यन्निव तमभ्यगात्कुलिशायुधः ॥ ३५ ॥ उवाच च वरं ब्रूहि ददमि त्वन्मनसि स्थितम् ॥ अहं शतक्रतुर्विप्र प्रसन्नोस्मि शुभव्रतैः ॥ ३६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य महेन्द्रस्य वाक्यम्मुनिकुमारकः ॥ उवाच मधुरन्धीरः कीर्तयन्मधुराक्षरम् ॥ ३७ ॥ गृहपतिरुवाच ॥ मघवन् वृत्रशत्रो त्वां जाने कुलिशपाणिनम् ॥ नाहं वृणे वरन्त्वत्तश्शंकरो वरदोऽस्ति मे ॥ ३८ ॥ इन्द्र उवाच ॥ न मत्तश्शङ्करस्त्वन्यो देवदेवोऽस्म्यहं शिशो ॥ विहाय बालिशत्वं त्वं वरं याचस्व मा चिरम् ॥ ३९ ॥ गृहपतिरुवाच ॥ गच्छाहल्यापतेऽसाधो गोत्रारे पाकशासन ॥ न प्रार्थये पशुपतेरन्यं देवान्तरं स्फुटम् ॥ ४० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ उद्यम्य कुलिशं घोरम्भीषयामास बालकम् ॥ ४१ ॥ स दृष्ट्वा बालको वज्रं विद्युज्ज्वालासमाकुलम् ॥ स्मरन्नारदवाक्यं च मुमूर्च्छ भयविह्वलः ॥ ४२ ॥ अथ गौरीपतिश्शम्भुराविरासीत्तमोनुदः ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रन्ते स्पर्शैस्संजीवयन्निव ॥ ४३ ॥ उन्मील्य नेत्रकमले सुप्ते इव दिन

CC.0-Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

क्षये ॥ अपश्यदग्रे चोत्थाय शम्भुमर्कशताधिकम् ॥ ४४ ॥ भाले लोचनमालोक्य कण्ठेकालं वृषध्वजम् ॥ वामाङ्गसन्निविष्टाद्रितनयं चन्द्रशे
खरम् ॥ ४५ ॥ कपर्देन विराजन्तं त्रिशूलाजगवायुधम् ॥ स्फुरत्कर्पूरगौरांगं परिणद्धगजाजिनम् ॥ ४६ ॥ परिज्ञाय महादेवं गुरुवाक्यत
आगमात् ॥ हर्षवाष्पाकुलासन्नकण्ठरोमाञ्चकञ्चुकः ॥ ४७ ॥ क्षणं च गिरिवत्तस्थौ चित्रकूटत्रिपुत्रकः ॥ यथा तथा सुसम्पन्नो विस्मृत्यात्मानमेव
च ॥ ४८ ॥ न स्तोतुं न नमस्कर्तुं किञ्चिद्विज्ञप्तिमेव च ॥ यदा स न शशाकालं तदा स्मित्वाह शङ्करः ॥ ४९ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शिशो गृहपते
शक्राद्वज्रोद्यतकराद्दहो ॥ ज्ञातं भीतोऽसि मामैषीर्जिज्ञासा ते मया कृता ॥ ५० ॥ मम भक्तस्य नो शक्रो न वज्रं चान्तकोऽपि च ॥ प्रभ
वेदिन्द्ररूपेण मयैव त्वम्विभीषितः ॥ ५१ ॥ वरन्ददामि ते भद्र त्वमग्निपदभाग्भव ॥ सर्वेषामेव देवानां वरदस्त्वं भविष्यसि ॥ ५२ ॥ सर्वेषामेव
भूतानां त्वमग्नेऽन्तश्चरो भव ॥ धर्मराजेन्द्रयोर्मध्ये दिगीशो राज्यमाप्नुहि॥५३॥ त्वयेदं स्थापितं लिंगं तव नाम्ना भविष्यति ॥ अग्नीश्वर इति ख्यातं
सर्वतेजोविवृंहणम् ॥ ५४ ॥ अग्नीश्वरस्य भक्तानां न भयं विद्युदग्निभिः ॥ अग्निमांद्यभयं नैव नाकालमरणं क्वचित् ॥ ५५ ॥ अग्नीश्वरं समभ्यर्च्य
काश्यां सर्वसमृद्धिदम् ॥ अन्यत्रापि मृतो दैवाद्वह्निलोके महीयते ॥ ५६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वानीय तद्बन्धून्पित्रोश्च परिपश्यतोः ॥ दिक्प
तित्वेऽभिषिच्याग्निं तत्र लिंगे शिवोऽविशत ॥ ५७ ॥ इत्थमग्न्यवतारस्ते वर्णितो मे जनार्दनः ॥ नाम्ना गृहपतिस्तात शंकरस्य परात्मनः॥
॥ ५८ ॥ चित्रहोत्रपुरी रम्या सुखदार्चिष्मती वरा ॥ जातवेदसि ये भक्ता ते तत्र निवसन्ति वै ॥ ५९ ॥ अग्निप्रवेशं ये कुर्य्युर्दृढसत्त्वा जितेन्द्रि
याः ॥ स्त्रियो वा सत्त्वसम्पन्नास्ते सर्व्वेप्यग्नितेजसः ॥ ६० ॥ अग्निहोत्ररता विप्राः स्थापिता ब्रह्मचारिणः ॥ पञ्चाग्निवर्त्तिनोऽप्येवमग्निलोकेग्निव
र्चसः ॥ ६१ ॥ शीते शीतापनुत्त्यै यस्त्वेधोभारान्प्रयच्छति ॥ कुर्य्यादग्न्यष्टिकां वाथ स वसेदग्निसन्निधौ ॥ ६२ ॥ अनाथस्याग्निसंस्कारं यः
कुर्य्याच्छ्रद्धयान्वितः ॥ अशक्तः प्रेरयेदन्यं सोग्निलोके महीयते ॥ ६३ ॥ अग्निरेको द्विजातीनां निश्श्रेयसकरः परः ॥ गुरुर्देवो व्रतं तीर्थं
सर्वमग्निर्विनिश्चितम् ॥ ६४ ॥ अपावनानि सर्वाणि वह्निसंसर्गतः क्षणात् ॥ पावनानि भवन्त्येव तस्माद्यः पावकः स्मृतः ॥ ६५ ॥ अन्त
रात्मा ह्ययं साक्षान्निश्चयो ह्याशुशुक्षणिः ॥ मांसग्रासान्पचेत्कुक्षौ स्त्रीणां नो मांसपेशिकाम् ॥ ६६ ॥ तैजसी शाम्भवी मूर्त्तिः प्रत्यक्षा दहना
त्मिका ॥ कर्त्री हर्त्री पालयित्री विनैतां किं विलोक्यते ॥ ६७ ॥ चित्रभानुरयं साक्षान्नेत्रन्त्रिभुवनेशितुः ॥ अन्धन्तमोमये लोके विनैनं कः प्रका
शनः ॥ ६८ ॥ धूपप्रदीपनैवेद्यपयोदधिघृतैक्षवम् ॥ एतद्भुक्तं निषेवन्ते सर्वे दिवि दिवौकसः ॥ ॥ ६९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शत

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रुद्रसंहितायां गृहपत्यवतारवर्णनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ यक्षेश्वरावतारं च शृणु शंभोर्मुनीश्वर ॥ गर्विणं गर्वहन्तारं
सताम्भक्तिविवर्द्धनम् ॥ १ ॥ पुरा देवाश्च दैत्याश्च पीयूषार्थम्महाबलाः ॥ क्षीरोदधिं ममन्थुस्ते सुकृतस्वार्थसन्धयः ॥ २ ॥ मथ्यमानेऽमृते पूर्वं क्षी
राब्धेस्सुरदानवैः॥अग्नेः समुत्थितं तस्माद्विषं कालानलप्रभम् ॥३॥ तं दृष्ट्वा निखिला देवा दैत्याश्च भयविह्वलाः॥विद्रुत्य तरसा तात शंभोस्ते शरणं
ययुः ॥४॥ दृष्ट्वा तं शंकरं स्सर्वे सर्वदेवशिखामणिम् ॥ प्रणम्य तुष्टुवुर्भक्त्या साच्युता नतमस्तकाः ॥५॥ ततः प्रसन्नो भगवाञ्छङ्करो भक्तवत्सलः ॥
पपौ विषं महाघोरं सुरासुरगणार्दनम्॥६॥ पीतं तं विषमं कण्ठे निदधे विषमुल्बणम्॥रेजे तेनाति स विभुर्नीलकण्ठो बभूव ह ॥७॥ ततः सुरासुरगणा
ममन्थुः पुनरेव तम्॥विषदाहविनिर्मुक्ताः शिवानुग्रहतोऽखिलाः॥८॥ततो बहूनि रत्नानि निस्सृतानि ततो मुने॥अमृतं च पदार्थं हि सुरदानवयोर्मुने॥९॥
तम्पपुः केवलन्देवा नासुराः कृपया हरेः ॥ ततो बभूव सुमहान् रत्नं तेषां मिथोऽकदम् ॥ १० ॥ द्वन्द्वयुद्धम्बभूवाथ देवदानवयोर्मुने ॥ तत्र राहु
भयाचन्द्रो विदुद्राव तदर्दितः ॥ ११ ॥ जगाम सदनं शंभोः शरणम्भयविह्वलः ॥ सुप्रणम्य च तुष्टाव पाहि पाहीति संवदन् ॥ १२ ॥ ततस्स
तामभयदः शंकरो भक्तवत्सलः ॥ दध्रे शिरसि चन्द्रं स विभुश्शरणमागतम् ॥ १३ ॥ अथागतस्तदा राहुस्तुष्टाव सुप्रणम्य तम् ॥ शंकरं सकला
धीशं वाग्भिरिष्टाभिरादरात् ॥१४॥ शंभुस्तन्मतमाज्ञाय तच्छिरांस्यच्युतेन ह ॥ पुरा छिन्नानि वै केतुसंज्ञानि निदधे गले ॥१५॥ ततो युद्धेऽसुराः
सर्वे दैवैश्चैव पराजिताः ॥ पीत्वामृतं सुरास्सर्व्वे जयम्प्रापुर्महाबलाः ॥१६॥ विष्णुप्रभृतयः सर्व्वे बभूवुश्चातिगर्विताः ॥ बलानि चाकुर्वत्यन्ताश्शिवमा
याविमोहिताः ॥ १७ ॥ ततस्स शंकरो देवः सर्वाधीशोऽथ गर्वहा ॥ यक्षो भूत्वा जगामाशु यत्र देवाः स्थिता मुने ॥ १८ ॥ सर्वान्दृष्ट्वाच्युतमुखान्दे
वान्यक्षपतिस्स वै ॥ महागर्वाढ्यमनसा महेशः प्राह गर्वहा ॥ १९ ॥ यक्षेश्वर उवाच ॥ किमर्थं संस्थिता यूयमत्र सर्वे सुरा मिथः ॥ किमु काष्ठा
खिलम्ब्रूत कारणं मेनुपृच्छते ॥ २० ॥ ॥ देवा ऊचुः ॥ अभूदत्र महान्देवरणः परमदारुणः ॥ असुरा नाशितास्सर्वेऽवशिष्टा विद्रुता गताः ॥२१॥
वयं सर्वे महावीरा दैत्यघ्ना बलवत्तराः ॥ अग्रेस्माकं कियन्तस्ते दैत्याः क्षुद्रबलास्सदा ॥ २२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तेषां
सुराणां गर्वगर्भितम् ॥ गर्वहासौ महादेवो यक्षरूपो वचोऽब्रवीत ॥ २३ ॥ ॥ यक्षेश्वर उवाच ॥ हे सुरा निखिला यूयं मद्वचश्शृणुतादरात् ॥
यथार्थं वच्मि नासत्यं सर्वगर्वापहारकम् ॥ २४ ॥ गर्व्वमेनं न कुरुत कर्त्ता हर्त्ताऽपरः प्रभुः ॥ विस्मृताश्च महेशानं कथयध्वम्वृथाबलाः ॥ २५ ॥
युष्माकञ्चेत्स हि मदो जानतां स्वबलम्महत् ॥ मत्स्थापितं तृणमिदं छिन्त स्वास्त्रैश्च तैस्सुराः ॥ २६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वैकतृणन्तेषां

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निचिक्षेप पुरस्ततः ॥ जह्ने सर्वमदं यक्षरूप ईशस्सतां गतिः ॥२७॥ अथ सर्वे सुरा विष्णुप्रमुखा वीरमानिनः ॥ कृत्वा स्वपौरुषन्तत्र स्वायु धानि विचिक्षिपुः ॥ २८ ॥ तत्रासन् विफलान्याशु तान्यस्त्राणि दिवौकसाम् ॥ शिवप्रभावतस्तेषां मूढगर्वापहारिणः ॥ २९ ॥ अथासीत्तु नभोवाणी देवविस्मयहारिणी॥यक्षोऽयं शंकरो देवाः सर्वगर्वापहारकः॥३०॥ कर्ता हर्त्ता तथा भर्त्ता ऽयमेव परमेश्वरः ॥ एतद्बलेन बलिनो जीवाः सर्वेऽन्यथा न हि ॥३१॥ अस्य मायाप्रभावाद्वै मोहिताः स्वप्रभुं शिवम् ॥ मदतो बुबुधुर्नैवाद्यापि बोधतनुम्प्रभुम् ॥३२॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा नभोवाणीं बुबुधुस्तेग तस्मयाः ॥ यक्षेश्वरम्प्रणेमुश्च तुष्टुवुश्च तमीश्वरम् ॥ ३३ ॥ देवा ऊचुः ॥ देवदेव महादेव सर्वगर्वापहारक ॥ यक्षेश्वर महालील मायातेत्यद्भुता प्रभो ॥ ३४ ॥ मोहिता माययाद्यापि तव यक्षस्वरूपिणः ॥ सगर्वमभिभाषन्तस्त्वत्पुरो हि पृथङ्मयाः ॥ ३५ ॥ इदानीं ज्ञानमायातन्तवैव कृपया प्रभो ॥ कर्ता हर्ता च भर्ता च त्वमेवान्यो न शंकर ॥ ३६ ॥ त्वमेव सर्वशक्तीनां सर्वेषां हि प्रवर्तकः ॥ निवर्तकश्च सर्वेशः परमात्माव्ययोऽद्वयः ॥ ॥३७॥ यक्षेश्वरस्वरूपेण सर्वेषां नो मदो हृतः ॥ कृतो मन्यामहे तत्तेऽनुग्रहो हि कृपालुना ॥३८॥ अथो स यक्षनाथोऽनुगृह्य वै सकलान् सुरान्॥ विबोध्य विविधैर्वाक्यैस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ३९ ॥ इत्थं स वर्णितः शम्भोरवतारः सुखावहः ॥ यक्षेश्वराख्यस्सुखदस्सतान्तुष्टोऽभयंकरः ॥ ४० ॥ इदमाख्यानममलं सर्वगर्वापहारकम् ॥ सतां सुशान्तिदन्नित्यं भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणाम् ॥ ४१ ॥ य इदं शृणुयाद्भक्त्या श्रावयेद्वा सुधीः पुमान् ॥ सर्वकामानवाप्नोति ततश्च लभते गतिम् ॥ ४२ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां रुद्रसंहितायां यक्षेश्वरावतारवर्णनं नाम षोडशोध्यायः ॥१६॥

शृण्वथो गिरिशस्याद्यावतारान् दशसंख्यकान् ॥ महाकालमुखान् भक्त्योपासनाकाण्डसेवितान् ॥ १ ॥ तत्राद्यो हि महाकालो भुक्तिमुक्तिप्रदस्सताम् ॥ शक्तिस्तत्रमहाकाली भक्तेप्सितफलप्रदा ॥ २ ॥ तारनामा द्वितीयश्च तारा शक्तिस्तथैव सा ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदौचोभौ स्वसेवकसुखप्रदौ ॥३॥ भुवनेशो हि बालाह्वस्तृतीयः परिकीर्तितः॥ भुवनेशी शिवा तत्र बालाह्वा सुखदा सताम् ॥ ४ ॥ श्रीविद्येशः षोडशाह्वः श्रीविद्या षोडशी शिवा ॥ चतुर्थो भक्तसुखदो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ५ ॥ पञ्चमो भैरवः ख्यातः सर्वदा भक्तकामदः ॥ भैरवी गिरिजा तत्र सदुपासककामदा ॥ ६ ॥ छिन्नमस्तकनामासौ शिवः षष्ठः प्रकीर्तितः ॥ भक्तकामप्रदा चैव गिरिजा छिन्नमस्तका ॥७॥ धूमवान् सप्तमः शम्भुस्सर्वकामफलप्रदः ॥ धूमावती शिवा तत्र सदुपासककामदा ॥ ८ ॥ शिवावतारः सुखदो ह्यष्टमो बगलामुखः ॥ शक्तिस्तत्र महानन्दा विख्याता बगलामुखी ॥ ९ ॥ शिवावतारो मातङ्गो नवमः परिकीर्तितः ॥ मातंगी तत्र शर्वाणी सर्वकामफलप्रदा ॥१०॥ दशमः कमलः शम्भुर्भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ कमला गिरिजा तत्र स्वभक्तपारि

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पालिनी ॥ ११ ॥ एते दशमिताः शैवा अवतारास्सुखप्रदाः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाश्चैव भक्तानां सर्वदास्सताम् ॥ १२ ॥ एते दशावतारा हि शंकरस्य महात्मनः॥नानासुखप्रदा नित्यं सेवतां निर्विकारतः॥१३॥एतद्दशावताराणां माहात्म्यं वर्णितं मुने ॥ सर्वकामप्रदं ज्ञेयं तंत्रशास्त्रादिगर्भितम्॥१४॥ एतासामपि शक्तीनामद्भुतो महिमा मुने ॥ सर्वकामप्रदो ज्ञेयस्तंत्रशास्त्रादिगर्भितः ॥ १५ ॥ शत्रुमारणकार्य्यादौ तत्तच्छक्तिः परा मता ॥ खलदण्ड करी नित्यम्ब्रह्मतेजोविवर्द्धिनी ॥ १६ ॥ इत्युक्तास्ते मया ब्रह्मन्नवतारा महेशितुः ॥ सशक्तिका दशमिता महाकालमुखाश्शुभाः ॥ १७ ॥ शैवपर्वसु सर्वेषु योऽधीते भक्तितत्परः ॥ एतदाख्यानममलं सोतिशम्भुप्रियो भवेत् ॥ १८ ॥ ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्वी क्षत्रियो विजयी भवेत् ॥ धनाधिपो हि वैश्यः स्याच्छूद्रः सुखमवाप्नुयात् ॥ १९ ॥ शांकरा निजधर्मस्थाः शृण्वन्तश्चरितन्त्विदम् ॥ सुखिनः स्युर्विशेषेण शिवभक्ता भवन्तु च ॥ २० ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां शिवदशावतारवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एकादशावतारान्वै शृण्वथो शांकरान्वरान् ॥ याञ्छ्रुत्वा न हि बाध्येत बाधासत्यादिसम्भवा ॥ १ ॥ पुरा सर्वे सुराश्शक्रमुखा दैत्यपराजिताः ॥ त्यक्त्वामरावती म्भीत्याऽपलायन्त निजाम्पुरीम् ॥ २ ॥ दैत्यप्रपीडिता देवा जग्मुस्ते कश्यपान्तिकम् ॥ बद्धा करान्नतस्कन्धा प्रणेमुस्तं सुविह्वलम् ॥ ३ ॥ स्तुत्वा तं सुरास्सर्वे कृत्वा विज्ञप्तिमादरात् ॥ सर्वं निवेदयामासुस्स्वदुःखन्तत्पराजयम् ॥ ४ ॥ ततस्सकश्यपस्तात तत्पिता शिवसक्तधीः ॥ तदाकर्ण्यामराकं वै दुःखितोभून्न चाधिकम् ॥ ५ ॥ तानाश्वास्य मुनिस्सोऽथ धैर्य्यमाधाय शान्तधीः ॥ काशीं जगाम सुप्रीत्या विश्वेश्वरपुरी म्मुने ॥ ६ ॥ गंगाम्भसि ततः स्नात्वा कृत्वा तं विधिमादरात् ॥ विश्वेश्वरं समानर्च साम्बं सर्वेश्वरम्प्रभुम् ॥ ७ ॥ शिवलिंगं सुसंस्थाप्य चकार विपुलन्तपः ॥ शम्भुमुद्दिश्य सुप्रीत्या देवानां हितकाम्यया ॥ ८ ॥ महान्कालो व्यतीयाय तपतस्तस्य वै मुने ॥ शिवपादाम्बुजासक्तमनसो धैर्य्य शालिनः ॥ ९ ॥ अथ प्रादुरभूच्छम्भुर्वरन्दातुन्तदर्षये ॥ स्वपदासक्तमनसे दीनबन्धुस्सतां गतिः ॥ १० ॥ वरम्ब्रूहीति चोवाच सुप्रसन्नो महेश्वरः ॥ कश्यपं मुनिशार्दूलं स्वभक्तं भक्तवत्सलः ॥ ११ ॥ दृष्ट्वाथ तं महेशानं स प्रणम्य कृताञ्जलिः ॥ तुष्टाव कश्यपो हृष्टो देवतातः प्रसन्नधीः ॥ १२ ॥ ॥ कश्यप उवाच ॥ ॥ देवदेव महेशान शरणागतवत्सल ॥ सर्वेश्वरः परात्मा त्वं ध्यानगम्योद्वयोऽव्ययः ॥ १३ ॥ बलनिग्रहकर्ता त्वं महेश्वर सतां गतिः ॥ दीनबन्धुर्दयासिन्धुर्भक्तरक्षणदक्षधीः ॥ १४ ॥ एते सुरास्त्वदीया हि त्वद्भक्ताश्च विशेषतः ॥ दैत्यैः पराजिताश्चाद्य पाहि तान्दुःखितान् प्रभो ॥ १५ ॥ असमर्थो रमेशोपि दुःखदस्ते मुहुर्मुहुः ॥ अतो सुरा मच्छरणावेदयन्तोसुखं च तत् ॥ १६ ॥ तदर्थं देव

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

देवेश देवदुःखविनाशकः ॥ तत्पूरितुं तपोनिष्ठां प्रसन्नार्थं तवासदम् ॥ १७ ॥ शरणन्ते प्रपन्नोऽस्मि सर्वथाहं महेश्वर ॥ कामं मे पूरय
स्वामिन्देवदुःखं विनाशय ॥ १८ ॥ पुत्रदुःखैश्च देवेश दुःखितोऽहं विशेषतः ॥ सुखिनं कुरु मामीश सहायस्त्वन्दिवौकसाम् ॥ १९ ॥ भूत्वा
मम सुतो नाथ देवा यक्षाः पराजिताः ॥ दैत्यैर्महाबलैश्शम्भो सुरानन्दप्रदो भव ॥ २० ॥ सदैवास्तु महेशान सर्वलेखसहायकृत् ॥ यथा दैत्य
कृता बाधा न बाधेत सुरान्प्रभो ॥ २१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्य तु सर्वेशस्तथेति प्रोच्य शंकरः ॥ पश्यतस्तस्य भगवान्तत्रैवान्तर्दधे हरः
॥ २२ ॥ कश्यपोऽपि महाहृष्टः स्वस्थानमगमद्द्रुतम् ॥ देवेभ्यः कथयामास सर्ववृत्तान्तमादरात ॥ २३ ॥ ततस्स शंकरश्शर्वस्सत्यं कर्तुं स्वकं
वचः ॥ सुरभ्यां कश्यपाज्जज्ञे एकादशस्वरूपवान् ॥ २४ ॥ महोत्सवस्तदासीद्धि सर्वं शिवमयं त्वभूत् ॥ आसन्हृष्टाः सुराश्चाथ मुनिना कश्यपेन
च ॥ २५ ॥ कपाली १ पिंगलो २ भीमो ३ विरूपाक्षो ४ विलोहितः ५ ॥ शास्ताऽ६ जपाद ७ हिर्बुध्न्य ८ श्शंभु ९ श्चण्डो १० भवस्तथा ११
॥ २६ ॥ एकादशैते रुद्रास्तु सुरभीतनयाः स्मृताः ॥ देवकार्य्यार्थमुत्पन्नाश्शिवरूपास्सुखास्पदम् ॥ २७ ॥ ते रुद्राः काश्यपा वीरा महाबलपराक्र
माः ॥ दैत्याञ्जघ्नुश्च संग्रामे देवसाहाय्यकारिणः ॥ २८ ॥ तद्रुद्रकृपया देवा दैत्याञ्जित्वा च निर्भयाः ॥ चक्रुः स्वराज्यं सर्वे ते शक्राद्यास्स्वस्थमान
साः ॥ २९ ॥ अद्यापि ते महारुद्रास्सर्वे शिवस्वरूपकाः ॥ देवानां रक्षणार्थाय विराजन्ते सदा दिवि ॥ ३० ॥ ऐशान्यास्पुरि ते वासं चक्रिरे भक्त
वत्सलाः ॥ विरमन्ते सदा तत्र नानालीलाविशारदाः ॥ ३१ ॥ तेषामनुचरा रुद्राः कोटिशः परिकीर्तिताः ॥ सर्वत्र संस्थितास्तत्र त्रिलोकेष्वभि
भागशः ॥ ३२ ॥ इति ते वर्णितास्तातावताराश्शंकरस्य वै ॥ एकादशमिता रुद्रास्सर्वलोकसुखावहाः ॥ ३३ ॥ इदमाख्यानममलं सर्वपापप्रणा
शकम् ॥ धन्यं यशस्यमायुष्यं सर्वकामप्रदायकम् ॥ ३४ ॥ य इदं शृणुयात्तात श्रावयेद्वै समाहितः ॥ इह सर्वसुखम्भुक्त्वा ततो मुक्तिं लभेत सः
॥ ३५ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां एकादशावतारवर्णनं नामाष्टदशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथान्यच्चरितं
शम्भोश्शृणु प्रीत्या महामुने ॥ यथा बभूव दुर्वासाश्शंकरो धर्महेतवे ॥ १ ॥ ब्रह्मपुत्रो बभूवातितपस्वी ब्रह्मवित्प्रभुः ॥ अनसूयापतिर्धीमान्ब्रह्माज्ञाप्र
तिपालकः ॥ २ ॥ मुनिर्देशाद्ब्रह्मणो हि सस्त्रीकः पुत्रकाम्यया ॥ स त्र्यक्षकुलनामानं ययौ च तपसे गिरिम् ॥ ३ ॥ प्राणानायम्य विधिवन्निर्विन्ध्या
तटिनीतटे ॥ तपश्चचार सुमहद्द्वन्दोऽब्दशतम्मुनिः ॥ ४ ॥ य एक ईश्वरः कश्चिदविकारो महाप्रभुः ॥ स मे पुत्रवरं दद्यादिति निश्चितमानसः ॥५॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

बहुकालो व्यतीयाय तस्मिंस्तपति सत्तपः ॥ आविर्बभूव तत्कान्तु शुचिर्ज्वाला महीयसी ॥ ६ ॥ तयासन्निखिला लोका दग्धप्राया मुनीश्वराः ॥ तथासुरर्षयः सर्वे पीडिता वासवादयः ॥ ७ ॥ अथ सर्वे वासवाद्याःसुराश्च मुनयो मुने ॥ ब्रह्मस्थानं ययुश्शीघ्रं तज्ज्वालातिप्रपीडिताः ॥ ८ ॥ नुत्वा नुत्वा विधिन्देवास्तत्स्वदुःखन्न्यवेदयन् ॥ ब्रह्मा सह सुरैस्तात विष्णुलोकं ययावरम् ॥ ९ ॥ तत्र गत्वा रमानाथं नत्वा नुत्वा विधिस्सुरैः ॥ स्वदुःखन्तत्समाचख्यौ विष्णवेऽनन्तकं मुने ॥ १० ॥ विष्णुश्च विधिना देवैरुद्रस्थानं ययौ द्रुतम् ॥ हरं प्रणम्य तत्रैत्य तुष्टाव परमेश्वरम् ॥ ११ ॥ स्तुत्वा बहुतया विष्णुं स्वदुःखं च न्यवेदयत् ॥ शर्वं ज्वालासमुद्भूतमत्रेश्च तपसः परम् ॥१२॥ अथ तत्र समेतास्तु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ मुने संमन्त्र याञ्चक्रुरन्योन्यं जगतां हितम् ॥१३॥ तदा ब्रह्मादयो देवास्त्रयस्ते वरदर्षभाः॥ जग्मुस्तदाश्रमं शीघ्रं वरन्दातुन्तदर्षये ॥१४॥ स्वचिह्नचिह्नितांस्तान्स दृष्ट्वात्रिर्मुनिसत्तमः ॥ प्रणनाम च तुष्टाव वाग्भिरिष्टाभिरादरात् ॥ १५ ॥ ततस्स विस्मितो विप्रस्तानुवाच कृताञ्जलिः ॥ ब्रह्मपुत्रो विनीतात्मा ब्रह्मविष्णुहराभिधान् ॥ १६ ॥ अत्रिरुवाच ॥ हे ब्रह्मन् हे हरे रुद्र पूज्यास्त्रिजगताम्मताः ॥ प्रभवश्चेश्वराः सृष्टिरक्षासंहारकारकाः ॥ १७ ॥ एक एव मया ध्यात ईश्वरः पुत्रहेतवे ॥ यः कश्चिदीश्वरः ख्यातो जगतां स्वस्त्रिया सह ॥ १८ ॥ यूयं त्रयस्सुराः कस्मादागता वरदर्षभाः ॥ एतन्मे संशयं छित्त्वा ततो दत्तेप्सितं वरम् ॥ १९ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य प्रत्यूचुस्ते सुरास्त्रयः ॥ यादृक्कृतस्ते संकल्पस्तथैवाभून्मुनीश्वर ॥ २० ॥ वयं त्रयो भवेशानास्समाना वरदर्षभाः ॥ अस्मदंशभवास्तस्माद्भविष्यन्ति सुतास्त्रयः ॥ २१ ॥ विदिता भुवने सर्वे पित्रोः कीर्तिविवर्द्धनाः ॥ इत्युक्तास्ते त्रयो देवास्स्वधामानि ययुर्मुदा ॥ २२ ॥ वरं लब्ध्वा मुनिस्सोऽथ जगाम स्वाश्रमं मुदा ॥ युतोऽनुसूयया प्रीतो ब्रह्मानन्दप्रदो मुने ॥ २३ ॥ अथ ब्रह्मा हरिश्शम्भुरवतेरुः स्त्रियां ततः ॥ पुत्ररूपैः प्रसन्नात्मनानालीलाप्रकाशकाः ॥ २४ ॥ विधेरंशाद्विधुर्जज्ञेऽनसूयायां मुनीश्वरात् ॥ आविर्बभूवोदधितः क्षिप्तो देवैस्स एव हि ॥ २५ ॥ विष्णोरंशात्स्त्रियान्तस्यामत्रेर्दत्तो व्यजायत ॥ सन्यासपद्धतिर्येन वर्द्धिता परमा मुने ॥ २६ ॥ दुर्वासा मुनिशार्दूलः शिवांशान्मुनिसत्तमः ॥ जज्ञे तस्यां स्त्रियामत्रेर्वरधर्मप्रवर्तकः ॥ २७ ॥ भूत्वा रुद्रश्च दुर्वासा ब्रह्मतेजोविवर्द्धनः ॥ चक्रे धर्मपरीक्षाञ्च बहूनां स दयापरः ॥ २८ ॥ सूर्य्यवंशे समुत्पन्नो योऽम्बरीषो नृपोऽभवत् ॥ तत्परीक्षामकार्षीत्स तां शृणु त्वं मुनीश्वर ॥ २९ ॥ सोऽम्बरीषो नृपवरः सतद्वीपरसापतिः ॥ नियमं हि चकारासावेकादश्या व्रते दृढम् ॥ ३० ॥ एकादश्या व्रतं कृत्वा द्वादश्यां चैव पारणाम् ॥ करिष्यामीति सुदृढ

१ तस्य काञ्चिद्रसः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

संकल्पस्तु नराधिपः ॥ ३१ ॥ ज्ञात्वा तन्नियमन्तस्य दुर्वासा मुनिसत्तमः ॥ तदन्तिकं गतश्शिष्यैर्बहुभिश्शंकरांशजः ॥ ३२ ॥ पारणे द्वादशीं स्व
ल्पां ज्ञात्वा यावत्स भोजनम् ॥ कर्तुं व्यवसितस्तावदागतं स न्यमन्त्रयत् ॥ ३३ ॥ ततः स्नानार्थमगमद्दुर्वासाः शिष्यसंयुतः ॥ विलम्बं कृतवांस्तत्र
परीक्षार्थं मुनिर्बहु ॥ ३४ ॥ धर्मविघ्नं तदा ज्ञात्वा स नृपः शास्त्रशासनात् ॥ जलम्प्राश्यास्थितस्तत्र तदागमनकांक्षया ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र
दुर्वासा मुनिरागतः ॥ कृताशनं नृपं ज्ञात्वा परीक्षार्थं धृताकृतिः ॥ ३६ ॥ चुक्रोधाति नृपे तस्मिन्परीक्षार्थं वृषस्य सः ॥ प्रोवाच वचनन्तूग्रं स
मुनिश्शंकरांशजः ॥ ३७ ॥ दुर्वासा उवाच ॥ मां निमन्त्र्य नृपाभोज्य जलं पीतन्त्वयाधम ॥ दर्शयामि फलं तस्य दुष्टदण्डधरो ह्यहम् ॥ ३८ ॥
इत्युक्त्वा क्रोधताम्राक्षो नृपं दग्धुं समुद्यतः ॥ समुत्तस्थौ द्रुतं चक्रं तत्स्थं रक्षार्थमैश्वरम् ॥ ३९ ॥ प्रजज्वालाति तं चक्रं मुनिं दग्धुं सुदर्शनम् ॥ शिव
रूपं तमज्ञात्वा शिवमायाविमोहितम् ॥ ४० ॥ एतस्मिन्नन्तरे व्योमवाण्युवाचाशरीरिणी ॥ अम्बरीषम्महात्मानं ब्रह्मभक्तं च वैष्णवम् ॥ ४१ ॥
व्योमवाण्युवाच ॥ सुदर्शनमिदं चक्रं हरये शम्भुनार्पितम् ॥ शांतं कुरु प्रज्वलितमद्य दुर्वाससे नृप ॥ ४२ ॥ दुर्वासायं शिवः साक्षाद्यच्चक्रं हरयेऽ
र्पितम् ॥ एवं साधारणमुनिं न जानीहि नृपोत्तम ॥ ४३ ॥ तव धर्मपरीक्षार्थमागतोऽयं मुनीश्वरः ॥ शरणं याहि तस्याशु भविष्यत्यन्यथा लयः ॥
॥ ४४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा च नभोवाणी विरराम मुनीश्वर ॥ अस्तावीत्स हरांशं तमम्बरीषोऽपि चादरात् ॥ ४५ ॥ अम्बरीष उवाच ॥
यद्यस्ति दत्तमिष्टं च स्वधर्मो वा स्वनुष्ठितः ॥ कुलं नो विप्रदैवं चेद्धरेरस्त्रं प्रशाम्यतु ॥ ४६ ॥ यदि नो भगवान्प्रीतो मद्भक्तो भक्तवत्सलः ॥ सुदर्शन
मिदं चास्त्रं प्रशाम्यतु विशेषतः ॥ ४७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति स्तुवति रुद्रांग्रे शैवं चक्रं सुदर्शनम् ॥ अशाम्यत्सर्वथा ज्ञात्वा तं शिवांशं सुल
ब्धधीः ॥ ४८ ॥ अथाम्बरीषस्स नृपः प्रणनाम च तं मुनिम् ॥ शिवावतारं संज्ञाय स्वपरीक्षार्थमागतम् ॥ ४९ ॥ सुप्रसन्नो बभूवाथ स मुनिः शंकरां
शजः ॥ भुक्त्वा तस्मै वरं दत्वा स्वाभीष्टं स्वालयं ययौ ॥ ५० ॥ अम्बरीषपरीक्षायां दुर्वासश्चरितम्मुने ॥ प्रोक्तमन्यच्चरित्रन्त्वं शृणु तस्य
मुनीश्वर ॥ ५१ ॥ पुनर्दाशरथेश्चक्रे परीक्षां नियमेन वै ॥ मुनिरूपेण कालेन यः कृतो नियमो मुने ॥ ५२ ॥ तदैव मुनिना तेन
सौमित्रिः प्रेपितो हठात् ॥ तन्तत्याज द्रुतं रामो बन्धुं प्रणवशान्मुने ॥ ५३ ॥ सा कथा विहिता लोके मुनिभिर्बहुधोदिता ॥ नातो मे
विस्तरात्प्रोक्ता ज्ञाता यत्सर्वथा बुधैः ॥ ५४ ॥ नियमं सुदृढं दृष्ट्वा सुप्रसन्नोऽभवन्मुनिः ॥ दुर्वासास्सुप्रसन्नात्मा वरन्तस्मै प्रदत्तवान् ॥ ५५ ॥

१ सन्धिरार्षः । २ अहं भक्तो यस्येति विग्रहः । अकच् तु न । न बहुव्रीहाविति निषेधात् भाष्यकृन्मते तु नैतत्सम्भवः ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीकृष्णनियमस्यापि परीक्षां स चकार ह ॥ तां शृणु त्वं मुनिश्रेष्ठ कथयामि कथां च ताम् ॥ ५६ ॥ ब्रह्मप्रार्थनया विष्णुर्वसुदेवसुतोऽ
भवत् ॥ धराभारावतारार्थं साधूनां रक्षणाय च ॥ ५७ ॥ हत्वा दुष्टान्महापापान्ब्रह्मद्रोहकरान्खलान् ॥ ररक्ष निखिलान्साधून्ब्राह्मणान्कृष्णनाम
भाक् ॥ ५८ ॥ ब्रह्मभक्तिं चकारातिं स कृष्णो वसुदेवजः ॥ नित्यं हि भोजयामास सुरसान्ब्राह्मणान्बहून् ॥ ५९ ॥ ब्रह्मभक्तो विशेषेण कृष्णश्चेति
प्रथामगात् ॥ संद्रष्टुकामस्स मुनिः कृष्णान्तिकमगान्मुने ॥ ६० ॥ रुक्मिणीसहितं कृष्णं मग्नं कृत्वा रथे स्वयम् ॥ संयोज्य संस्थितो वाहं सुप्रसन्न
उवाह तम् ॥ ६१ ॥ मुनी रथात्समुत्तीर्य्य दृष्ट्वा तां दृढताम्पराम् ॥ तस्मै भूत्वा सुप्रसन्नो वज्राङ्गत्ववरन्ददौ ॥ ६२ ॥ द्युनद्यामेकदा स्नानंकुर्वन्नग्नो
बभूव ह ॥ लज्जितोभून्मुनिश्रेष्ठो दुर्वासाः कौतुकी मुने ॥ ६३ ॥ तज्ज्ञात्वा द्रौपदी स्नानं कुर्वती तत्र चादरात् ॥ तल्लज्जां छादयामास भिन्नस्वा
ञ्चलदानतः ॥६४॥ तदादाय प्रवाहेनागतं स्वनिकटं मुनिः ॥ तेनाच्छाद्य स्वगुह्यं च तस्यै तुष्टो बभूव सः ॥६५॥ द्रौपद्यै च वरम्प्रादात्तदञ्चलविवर्द्धं
नम् ॥ पाण्डवान्सुखिनश्चक्रे द्रौपदी तद्वरात्पुनः ॥६६॥ हंसडिम्भौ नृपौ कौचित्स्वावमानकरौ खलौ ॥ दत्वा निदेशं च हरेर्नाशयामास स प्रभुः ॥
॥ ६७ ॥ ब्रह्मतेजो विशेषेण स्थापयामास भूतले ॥ सन्यासपद्धतिश्चैव यथाशास्त्रविधिक्रमम् ॥६८॥ बहूनुद्धारयामास मूपदेशं विबोध्य च ॥ ज्ञान
न्दत्वा विशेषेण बहून्मुक्तांश्चकार सः ॥ ६९ ॥ इत्थं चक्रे स दुर्वासा विचित्रं चरितम्बहु ॥ धन्यं यशस्यमायुष्यं शृण्वतस्सर्वकामदम् ॥ ७० ॥ य
इदं शृणुयाद्भक्त्या दुर्वासश्चरितम्मुदा ॥ श्रावयेद्वा परान्यश्च स सुखी ह परत्र च ॥ ७१ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां दुर्वा
सश्चरित्रवर्णनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अतः परं शृणु प्रीत्या हनुमच्चरितम्मुने ॥ यथा चकाराशु हरो लीलास्तद्रू
पतो वराः ॥ १ ॥ चकार सुहितं प्रीत्या रामस्य परमेश्वरः ॥ तत्सर्वं चरितं विप्र शृणु सर्वसुखावहम् ॥ २ ॥ एकस्मिन्समये शम्भुरद्भुतोतिकरः
प्रभुः ॥ ददर्श मोहिनीरूपं विष्णोस्स हि वसद्गुणः ॥ ३ ॥ चक्रे स्वं क्षुभितं शम्भुः कामबाणहतो यथा ॥ स्वम्बीर्यम्पातयामास रामकार्य्यार्थमी
श्वरः ॥ ४ ॥ तद्वीर्यं स्थापयामासुः पत्रे सप्तर्षयश्च ते ॥ प्रेरिता मनसा तेन रामकार्यार्थमादरात् ॥ ५ ॥ तैर्गौतमसुतायां तद्वीर्यं शम्भोर्महर्षिभिः ॥
कर्णद्वारा तथांजन्यां रामकार्यार्थमाहितम् ॥ ६ ॥ ततश्च समये तस्माद्धनूमानिति नामभाक् ॥ शम्भुर्जज्ञे कपितनुर्महाबलपराक्रमः ॥ ७ ॥ हनू
मान्स कपीशानः शिशुरेव महाबलः ॥ रविबिम्बं बभक्षाशु ज्ञात्वा लघुफलम्प्रगे ॥ ८ ॥ देवप्रार्थनया तं सोऽत्यजज्ज्ञात्वा महाबलम् ॥ शिवावतारं
च प्राप वरान्दत्तान्सुरर्षिभिः ॥ ९ ॥ स्वजनन्यन्तिकम्प्रागादथ सोति प्रहर्षितः ॥ हनूमान्सर्वमाचख्यौ तस्यै तद्वृत्तमादरात् ॥ १० ॥ तदाज्ञया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ततो धीरस्सर्वविद्यामयत्नतः ॥ सूर्यात्पपाठ स कपिर्गत्वा नित्यं तदन्तिकम् ॥ ११ ॥ सूर्याज्ञया तदंशस्य सुग्रीवस्यान्तिकं ययौ ॥ मातुराज्ञामनु
प्राप्य रुद्रांशः कपिसत्तमः ॥ १२ ॥ ज्येष्ठभ्रात्रा वालिना हि स्वस्त्रीभोक्त्रा तिरस्कृतः ॥ ऋष्यमूकगिरौ तेन न्यवसत्स हनूमता ॥ १३ ॥ ततोऽ
भूत्स सुकण्ठस्य मन्त्री कपिवरस्सुधीः ॥ सर्व्वथा सुहितं चक्रे सुग्रीवस्य हरांशजः ॥ १४ ॥ तत्रागतेन सभ्रात्रा हृतभार्य्येण दुःखिना ॥ कारया
मास रामेण तस्य सख्यं सुखावहम् ॥ १५ ॥ घातयामास रामश्च वालिनं कपिकुञ्जरम् ॥ भ्रातृपत्न्याश्च भोक्तारं पापिनम्वीरमानिनम् ॥१६॥ ततो
रामाऽऽज्ञया तात हनूमान्वानरेश्वरः ॥ स सीतान्वेषणञ्चक्रे बहुभिर्वानरैस्सुधीः ॥ १७ ॥ ज्ञात्वा लङ्कागतां सीतां गतस्तत्र कपीश्वरः ॥ द्रुतमुल्लं
घ्य सिंधुन्तमनिस्तीर्य्यं परैस्स वै ॥ १८ ॥ चक्रेऽद्भुतचरित्रं स तत्र विक्रमसंयुतम् ॥ अभिज्ञानन्ददौ प्रीत्या सीतायै स्वप्रभोर्वरम् ॥ १९ ॥ सीता
शोकं जहाराशु स वीरः कपिनायकः ॥ श्रावयित्वा रामवृत्तं तत्प्राणावनकारकम् ॥ २० ॥ तदभिज्ञानमादाय निवृत्तो रामसन्निधिम् ॥ रावणाऽऽ
राममाहत्य जघान बहुराक्षसान् ॥ २१ ॥ तदैव रावणसुतं हत्वा सबहुराक्षसम् ॥ स महोपद्रवं चक्रे महोतिस्तत्र निर्भयः ॥ २२ ॥ यदा दग्धो राव
णेनावगुंठ्य वसनानि च ॥ तैलाभ्यक्तानि सुदृढं महाबलवता मुने॥२३॥उत्प्लुत्योत्प्लुत्य च तदा महादेवांशजः कपिः॥ददाह लंकां निखिलां कृत्वा
व्याजन्तमेव हि॥२४॥दग्ध्वा लंकां वंचयित्वा विभीषणगृहं ततः॥अपतद्वारिधौ वीरस्ततस्स कपिकुञ्जरः ॥२५॥ स्वपुच्छं तत्र निर्वाप्य प्राप तस्य
परन्तटम् ॥ अखिन्नस्स ययौ रामसन्निधिं गिरिशांशजः॥२६॥अविलंबेन सुजवो हनूमान् कपिसत्तमः॥रामोपकण्ठमागत्य ददौ सीताशिरोमणिम्॥२७॥
ततस्तदाज्ञया वीरस्सिन्धौ सेतुमबन्धयत् ॥ वानरैस्स समानीय बहून्गिरिवरान्बली ॥ २८ ॥ गत्वा तत्र ततो रामस्तर्तुकामो यथा ततः ॥
शिवलिंगं समानर्च्य प्रतिष्ठाप्य जयेप्सया ॥ २९ ॥ तद्वरात्स जयं प्राप्य वरं तीर्त्वोदधिं ततः ॥ लंकामावृत्य कपिभी रणं चक्रे स राक्षसैः ॥३०॥
जघानाथासुरान्वीरो रामसैन्यं ररक्ष सः ॥ शक्तिक्षतं लक्ष्मणं च संजीविन्या ह्यजीवयत् ॥ ३१ ॥ सर्वथा सुखिनं चक्रे सरामं लक्ष्मणं हि सः ॥
सर्व्वसैन्यं ररक्षासौ महादेवात्मजः प्रभुः ॥ ३२ ॥ रावणं परिवाराढ्यं नाशयामास विश्रमः ॥ सुखीचकार देवान्स महाबलगृहः कपिः ॥ ३३ ॥
महीरावणसंज्ञं स हत्वा रामं सलक्ष्मणम् ॥ तत्स्थानादानयामास स्वस्थानम्परिपाल्य च ॥ ३४ ॥ रामकार्यं चकाराशु सर्व्वथा कपिपुंगवः ॥
असुरान्नमयामास नानालीलां चकार च ॥ ३५ ॥ स्थापयामास भूलोके रामभक्तिं कपीश्वरः ॥ स्वयं भक्तवरो भूत्वा सीतारामसुखप्रदः ॥ ३६ ॥
लक्ष्मणप्राणदाता च सर्वदेवमदापहः ॥ रुद्रावतारो भगवान्भक्तोद्धारकरस्स वै ॥ ३७ ॥ हनुमान्स महावीरो रामकार्य्यैककरस्सदा ॥ रामदूताभिधो

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

लोके दैत्यघ्नो भक्तवत्सलः ॥ ३८ ॥ इति ते कथितं तात हनुमच्चरितम्वरम् ॥ धन्यं यशस्यमायुष्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥३९॥ य इदं शृणुयाद्भक्त्या
श्रावयेद्वा समाहितः ॥स भुक्त्वेहाखिलान्कामानन्ते मोक्षं लभेत्परम् ॥ ४० ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां हनुमदवतारच
रित्रवर्णनं नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथ प्रीत्या शृणु मुनेऽवतारं परमं प्रभोः ॥ शंकरस्यात्मभूपुत्र शृण्वतां सर्वकामदम् ॥
॥ १ ॥ एकदा मुनिशार्दूल गिरिजाशंकरावुभौ ॥ विहर्तुकामौ संजातौ स्वेच्छया परमेश्वरौ ॥ २ ॥ भैरवं द्वारपालं च कृत्वाभ्यन्तरमागतौ ॥
नानासखिगणैः प्रीत्या सेवितौ नरशीलितौ ॥ ३ ॥ चिरं विहृत्य तत्र द्वौ स्वतन्त्रौ परमेश्वरौ ॥ बभूवतुः प्रसन्नौ तौ नानालीलाकरौ मुने ॥४॥ अथो
न्मत्ताकृतिर्देवी स्वतन्त्रा लीलया शिवा ॥ आगता द्वारि तद्रूपा प्रभोराज्ञामवाप सा ॥ ५ ॥ तां देवीं भैरवस्सोथ नारीदृष्ट्या विलोक्य च ॥
निंषिषेध बहिर्गन्तुं तद्रूपेण विमोहितः॥६॥ नारीदृष्ट्या सुदृष्टा सा भैरवेण यदा मुने॥क्रुद्धाऽभवच्छिवा देवी तं शशाप तदाम्बिका ॥७॥शिवोवाच ॥
नारीदृष्ट्या पश्यसि त्वं यतो मां पुरुषाधम ॥ अतो भव धरायां हि मानुषस्त्वं च भैरव ॥ ८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्थं यदाऽभवच्छप्तो भैरवश्शि
वया मुने ॥ हाहाकारो महानासीद्दुःखमाप स लीलया ॥ ९ ॥ ततश्च शंकरः शीघ्रं तमागत्य मुनीश्वर ॥ आश्वासयद्भैरवं हि नानाऽनुनयकोविदः ॥ १० ॥ तच्छापाद्भैरवस्सोथ क्षिताववतरन्मुने ॥ मनुष्ययोन्यां वेतालसंज्ञकश्शंकरेच्छया ॥११॥ तत्स्नेहतः शिवः सोपि क्षिताववतरद्विभुः॥
शिवया सह सल्लीलो लौकिकीङ्गतिमाश्रितः ॥ १२ ॥ महेशाह्वः शिवश्चासीच्छारदा गिरिजा मुने ॥ सुलीलां चक्रतुः प्रीत्या नानालीलाविशारदौ
॥ १३ ॥ इति ते कथितं तात महेशचरितम्वरम् ॥ धन्यं यशस्यमायुष्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १४ ॥ य इदं शृणुयाद्भक्त्या श्रावयेद्वा समाहितः ॥
स भुक्त्वेहाखिलान्भोगानन्ते मोक्षमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां महेशावतारवर्णनं नामैकविंशोध्यायः ॥
॥ २१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु ब्रह्मसुत प्राज्ञ वृषेशाख्यं मुनीश्वर ॥ शिवावतारं सल्लीलं हरिगर्वहरम्वरम् ॥ १ ॥ पुरा देवासुराः सर्वे जरामृत्युभ
यार्दिताः॥परस्परं च संधाय रत्नान्यादित्सवोऽभवन् ॥ २ ॥ ततः सुराऽसुराः सर्वे क्षीरोदं सागरोत्तमम् ॥ उद्यता मथितुं तं च बभूवुर्मुनिनन्दन॥३॥
आसञ्शुचिस्मितास्सर्वे केनेदं मन्थनं भवेत ॥ स्वकार्य्यसिद्धये तस्य ब्रह्मन्निति सुरासुराः ॥ ४॥ तदा नभोगता वाणी मेघगम्भीरनिस्स्वना॥उवाच
देवान्दैत्यांश्च श्वासयन्तीश्वराज्ञया ॥५॥ नभोवाण्युवाच ॥ हे देवा असुराश्चैव मन्थध्वं क्षीरसागरम् ॥ भवताम्बलवृद्धिर्हि भविष्यति न संशयः॥६॥
मन्दरं चैव मन्थानं रज्जुं कुरुतवासुकिम्॥मिथस्सर्वे मिलित्वा तु मंथनं कुरुतादरता॥७॥नन्दीश्वर उवाच॥नभोगतां तदा वाणीं निशम्याथ सुरासुराः॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

उद्योगं चक्रिरे सर्वे तत्कर्तुं मुनिसत्तम ॥८॥ सुसन्धायाखिलास्ते वै मन्दरम्पर्वतोत्तमम् ॥ कनकाभं च सरलं नानाशोभार्चितं ययुः॥९॥सुप्रसाद्य गि
रीशं तं तदाज्ञप्ताः सुरासुराः॥बलादुत्पाटयामासुर्नेतुकामाः पयोऽर्णवम्॥१०॥भुजैरुत्पाट्य ते सर्व्वे जग्मुः क्षीरार्णवं मुने॥अशक्ता अभवंस्तत्र तमानेतुं
हतौजसः॥११॥तद्भुजैस्स परिभ्रष्टः पतितो मन्दरो गिरिः ॥ सहसातिगुरुस्सद्यो देवदैत्योपरि ध्रुवम् ॥१२॥ एवम्भग्नोद्यमा भग्नाः सम्बभूवुस्सुरासुराः॥
चेतनाः प्राप्य च ततस्तुष्टुवुर्जगदीश्वरम्॥१३॥तदिच्छयोद्यतास्सर्वे पुनरुत्थाप्य तं गिरिम् ॥ निचिक्षिपुर्जले नीत्वा क्षीरोदस्योत्तरे तटे ॥ १४ ॥ तत
स्सुरासुरगणा रज्जुं कृत्वा च वासुकिम् ॥ रत्नान्यादातुकामास्ते ममन्थुः क्षीरसागरम्॥१५॥क्षीरोदे मथ्यमाने तु श्रीस्स्वर्लोकमहेश्वरी॥ समुद्भूता
समुद्राच्च भृगुपुत्री हरिप्रिया ॥ १६ ॥ धन्वन्तरिः शशांकश्च पारिजातो महाद्रुमः ॥ उच्चैश्श्रवाश्च तुरगो गज ऐरावतस्तथा ॥ १७ ॥ सुरा हरिध
नुश्शङ्खो गावः कामदुघास्ततः ॥ कौस्तुभाख्यो मणिश्चैव तथा पीयूषमेव च ॥ १८ ॥ पुनश्च मथ्यमाने तु कालकूटं महाविषम् ॥ युगान्तानलभं
जातं सुरासुरभयावहम् ॥ १९ ॥ पीयूषजन्मकाले तु बिन्दवो ये वहिर्गताः ॥ तेभ्यः कान्ता समुद्भूता बह्व्यो ह्यद्भुतदर्शनाः ॥ २० ॥ शरत्पूर्णेन्दुवद
नास्तडित्सूर्य्यानलप्रभाः ॥ हारकेयूरकटकैर्दिव्यरत्नैरलङ्कृताः ॥ २१ ॥ लावण्यामृततोयेन तासिंचन्त्यो दिशो दश ॥ जगदुन्मादयन्त्येव भ्रूभंगा
यतवीक्षणाः ॥२२॥ कोटिशस्तास्समुत्पन्नास्त्वमृतात्कामिनस्स्मृताः ॥ ततोऽमृतं समुत्पन्नं जरामृत्युनिवारणम् ॥२३॥ लक्ष्मीं शंखं कौस्तुभं च खड्गं
जग्राह केशवः ॥ जग्राहार्को हयं दिव्यमुच्चैःश्रवसमादरात् ॥ २४ ॥ पारिजातं तरुवरमैरावतमिभेश्वरम् ॥ शचीपतिश्च जग्राह निर्जरेशो महादरात् ॥
॥ २५ ॥ कालकूटं शशांकं च देवत्राणाय शंकरः ॥ स्वकण्ठे धृतवाञ्छम्भुस्स्वेच्छया भक्तवत्सलः ॥ २६ ॥ दैत्यास्सुराख्यां रमणीमीश्वराजाविमो
हिताः ॥ जगृहुः सकला व्यास सर्वे धन्वन्तरिं जनाः ॥ २७ ॥ जगृहुर्मुनयस्सर्वे कामधेनुम्मुनीश्वराः ॥ सामान्यतस्त्रियस्ताश्च स्थिता आसन्वि
मोहिकाः ॥ २८ ॥ अमृतार्थे महायुद्धं संबभूव जयैषिणाम् ॥ सुराणामसुराणां च मिथः संक्षुब्धचेतसाम् ॥ २९ ॥ हतं सोमं च दैतेयैर्बलाद्देवान्वि
जित्य च ॥ बलिप्रभृतिभिर्व्यास युगान्ताग्न्यर्कसुप्रभैः ॥ ३० ॥ देवाश्शंकरमापन्ना विह्वलाश्शिवमायया ॥ सर्वे शक्रादयस्तात दैतेयैरर्दिता बला
त् ॥ ३१ ॥ ततस्तदमृतं यत्नात्स्त्रीस्वरूपेण मायया ॥ शिवाज्ञया रमेशेन दैत्येभ्यश्च हृतम्मुने ॥ ३२ ॥ अपाययत्सुरांस्तांश्च मोहिनी स्त्रीस्वरूप ॥२५९॥
धृक् ॥ मोहयित्वा सुरान्सर्वान्हरिर्मायाविनां वरः ॥३३॥ गत्वा निकटमेतस्या ऊचिरे दैत्यपुंगवाः ॥ पाययस्व सुधामेतां माभूद्भेदोऽत्र पंक्तिषु ॥३४॥
एतदुक्त्वा ददुस्तस्मै विष्णवे छलरूपिणे ॥ ते दैत्या दानवाः सर्वे शिवमायाविमोहिताः ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नन्तरे दृष्ट्वा स्त्रियो दानवपुंगवाः ॥ अन

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यन्नमृतोद्भूता यथास्थानं यथासुखम् ॥ ३६ ॥ तासाम्पुराणि दिव्यानि स्वर्गाच्छतगुणान्यपि ॥ वोरैर्यन्त्रैस्सुगुप्तानि मयमायाकृतानि च ॥ ३७ ॥
सुरक्षितानि सर्वाणि कृत्वा युद्धाय निर्ययुः ॥ अस्पृष्टवक्षसो दैत्याः कृत्वा समयमेव हि ॥ ३८ ॥ न स्पृशामः स्त्रियश्चेमा यदि
देवैर्विनिर्जिताः ॥ इत्युक्त्वा ते महावीरा दैत्यास्सर्वे युयुत्सवः ॥ ३९ ॥ सिंहनादन्ततश्चक्रुश्शंखान्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥ पू
रयन्त इवाकाशं तर्पयन्तो बलाहकान् ॥ ४० ॥ युद्धं बभूव देवानामसुरैस्सह भीकरम् ॥ देवासुराख्यमतुलं प्रसिद्धं भुवनत्रये ॥ ४१ ॥ जयं प्रापु
स्सुरास्सर्वे विष्णुना परिरक्षिताः ॥ दैत्याः पलायितास्तत्र हताः सामरविष्णुना ॥ ४२ ॥ दैत्याः संमोहिता देवैर्विष्णुना च महात्मना ॥ हैताव
शिष्टाः पातालं विविशुर्विवराणि च ॥ ४३ ॥ अनुवव्राज तान्विष्णुश्चक्रपाणिर्महाबलः ॥ पातालं परमं गत्वा संस्थितान्भीतभीतवत् ॥ ४४ ॥
एतस्मिन्नन्तरे विष्णुर्ददर्शामृतसम्भवाः ॥ कान्ताः पूर्णेन्दुवदना दिव्यलावण्यगर्विताः ॥ ४५ ॥ संमोहितः कामबाणैर्लेभे तत्रैव निर्वृतिम् ॥ ताभिश्च
वरनारीभिः क्रीडमानो बभूव ह ॥ ४६ ॥ ताभ्यः पुत्रानजनयद्विष्णुर्वरपराक्रमान् ॥ महीं सर्वां कंपयतो नानायुद्धविशारदान् ॥ ४७ ॥ ततो वै
हरिपुत्रास्ते महाबलपराक्रमाः ॥ महोपद्रवमाचेरुस्स्वर्गे भुवि च दुःखदम् ॥ ४८ ॥ लोकोपद्रवमालक्ष्य निर्जरा मुनयोऽथ वै ॥ चक्रुर्निवेदन
न्तेषां ब्रह्मणे प्रणिपत्य च ॥ ४९ ॥ तच्छ्रुत्वादाय तान्ब्रह्मा ययौ कैलासपर्वतम् ॥ तत्र दृष्ट्वा शिवं दे[१]वैः प्रणनाम पुनः पुनः ॥ ५० ॥ तुष्टाव
विविधैस्तोत्रैर्नतस्कन्धः कृताञ्जलिः ॥ जय देव महादेव सर्वस्वामिन्निति ब्रुवन् ॥ ५१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेव महादेव लोकान्रक्षाखिलान्प्रभो ॥
उपद्रुतान्विष्णुपुत्रैः पातालस्थैर्विकारिभिः ॥ ५२ ॥ नारीष्वमृतभूतासु संसक्तात्मा हरिर्विभो ॥ पाताले तिष्ठतीदानीं रमते हि विकारवान् ॥ ५३ ॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्थं बहु स्तुतः शम्भुर्ब्रह्मणा सर्षिनिर्जरैः ॥ लोकसंरक्षणार्थाय विष्णोरानयनाय च ॥ ५४ ॥ ततस्स भगवाञ्छम्भुः कृपासिन्धु
र्महेश्वरः ॥ तदुपद्रवमाज्ञाय वृषरूपो बभूव ह ॥ ५५ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां विष्णूपद्रववृषावतारवर्णनं नाम द्वाविं
शोऽध्यायः ॥ २२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ततो वृषभरूपेण गर्जमानः पिनाकधृक् ॥ प्रविष्टो विवरं तत्र निनदन्भैरवान्रवान् ॥ १ ॥ निपेतुस्तस्य नि
नदैः पुराणि नगराणि च ॥ प्रकम्पो हि बभूवाथ सर्वेषां पुरवासिनाम् ॥ २ ॥ ततो वृषो हरेः पुत्रान्संग्रामोद्यतकार्मुकान्[२] ॥ शिवमायाविमूढात्ममहाबलपरा
क्रमान् ॥ ३ ॥ हरिपुत्रास्ततस्तेऽथ प्राकुप्यन्मुनिसत्तम ॥ प्रदुद्रुवुः प्रगर्ज्योच्चैर्वीराश्शंकरसन्मुखम् ॥ ४ ॥ आयातांस्तान्हरेः पुत्रान्रुद्रो वृषभरूप

१ सहेति शेषः । २ धानज्यार्थः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

धृक् ॥ प्राकुप्यद्विष्णुपुत्रांश्च खुरैश्शृंगैर्व्यदारयत् ॥ ५ ॥ विदारितांगा रुद्रेण सर्वे हरिसुताश्च ते ॥ नष्टा द्रुतं सम्बभूवुर्गतप्राणा विचेतसः ॥ ६ ॥ हतेषु तेषु पुत्रेषु विष्णुर्बलवतां वरः ॥ निष्क्रम्याथ प्रणम्योच्चैर्ययौ शीघ्रं हरान्तिकम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा रुद्रं प्रव्रजंतं हतविष्णुसुतं वृषम् ॥ शरैस्सन्ताडयामास दिव्यैरस्त्रैश्च केशवः ॥ ८ ॥ ततः क्रुद्धो महादेवो वृषरूपी महाबलः ॥ अस्त्राणि तानि विष्णोश्च जग्रास गिरिगोचरः ॥ ९ ॥ अथ कृत्वा महाकोपं वृषात्मा स महेश्वरः ॥ विननाद महाघोरं कम्पयंस्त्रिजगन्मुने ॥ १० ॥ तत उत्प्लुत्य तरसा खुरैश्शृंगैर्व्यदारयत् ॥ विष्णुं क्रोधाकुलं मूढमजानन्तं निजं हरिम् ॥ ११ ॥ ततस्स शिथिलात्मा हि व्यथितांगो बभूव ह ॥ तत्प्रहारमसह्याशु हरिर्मायाविमोहितः ॥ १२ ॥ गतगर्वो हरिश्चैव विचेता गतचेतनः ॥ ज्ञातवान्परमेशानं विहरन्तं वृषात्मना ॥ १३ ॥ अथ विज्ञाय गौरीशमागतं वृषरूपतः ॥ प्राह गम्भीरया वाचा नतस्कन्धः कृताञ्जलिः ॥ १४ ॥ ॥ हरिरुवाच ॥ देवदेव महादेव करुणासागर प्रभो ॥ मायया ते महेशान मोहितोहं विमूढधीः ॥ १५ ॥ कृतं युद्धं त्वयेशेन स्वनाथेन मया प्रभो ॥ कृपां कृत्वा मयि स्वामिन्सोऽपराधो हि सह्यताम् ॥ ॥ १६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा हरेर्दीनतया मुने ॥ भगवाञ्छंकरः प्राह रमेशं भक्तवत्सलः ॥ १७ ॥ हे विष्णो हे महाबुद्धे कथं मां ज्ञातवान्न हि ॥ युद्धं कृतं कुतस्तेऽद्य ज्ञानं सर्व्वं च विस्मृतम् ॥१८॥ आत्मानं किन्न जानासि मदधीनपराक्रमम् ॥ त्वया नात्र रतिः कार्या निवर्तस्व कुचारतः ॥ १९ ॥ कामाधीनं कथं ज्ञानं स्त्रीषु सक्तो विहारकृत् ॥ नोचितन्तव देवेश स्मरणं विश्वतारणम् ॥ २० ॥ तच्छ्रुत्वा शम्भुवचनं विज्ञानप्रदमादरात् ॥ व्रीडयन्स्वमनसा विष्णुः प्राह वाचं महेश्वरम् ॥ २१ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ममात्र व्रियते चक्रं तद्गृहीत्वेतदादरात् ॥ गमिष्यामि स्वलोकन्तन्त्वदाज्ञापरिपालकः ॥२२॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तदाकर्ण्य महेशानो वचनं वैष्णवं हरः ॥ प्रत्युवाच वृषात्मा हि वृषरक्षः पुनर्हरिम्॥ ॥ २३ ॥ न विलम्बः प्रकर्त्तव्यो गन्तव्यमित आशु ते ॥ मच्छासनाद्धरे लोके चक्रमत्रैव तिष्ठताम् ॥ २४ ॥ सन्तानादित्यसंस्थानाच्छिवत्ववचनादपि ॥ अहं घोरतरं तस्माच्चक्रमन्यद्ददामि ते ॥ २५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एतदुक्त्वा हरोऽलेखीद्दिव्यं कालानलप्रभम् ॥ परं चक्रं प्रदीप्तं हि सर्वदुष्टविनाशनम् ॥ २६ ॥ विष्णवे प्रददौ चक्रं घोरार्कायुतसुप्रभम् ॥ सर्वामरमुनीन्द्राणां रक्षकाय महात्मने ॥ २७ ॥ लब्ध्वा सुदर्शनं चान्यच्चक्रं परमदीप्तिमत् ॥ उवाच विबुधांस्तत्र विष्णुर्बुद्धिमतां वरः ॥ २८ ॥ सर्वदेववरा यूयं मद्वाक्यं शृणुतादरात् ॥ कर्तव्यन्तत्तथा शीघ्रं ततश्शं वो भविष्यति ॥ २९ ॥ दिव्याम्बरांगनास्सन्ति पाताले यौवनान्विताः ॥ ताभिः सार्द्धं महाक्रीडां यः करोतु करोतु सः ॥३०॥ तच्छ्रुत्वा

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

केशवाद्वाक्यं शूरास्त्रिदशयोनयः ॥ प्रवेष्टुकामाः पातालम्बभूवुर्विष्णुना सह ॥ ३१ ॥ विचारमथ विज्ञाय तन्तदा भगवान्हरः ॥ क्रोधाच्छाप
न्ददौ घोरं देवयोन्यष्टकस्य च ॥ ३२ ॥ हर उवाच ॥ वर्जयित्वा मुनिं शान्तं दानवान्वा मदंशजम् ॥ इदं यः प्रविशेत्स्थानं तस्य स्या
न्निधनं क्षणात् ॥ ३३ ॥ श्रुत्वावासमिदं घोरं मनुष्यहितवर्धनम् ॥ प्रत्याख्यातास्तु रुद्रेण देवास्स्वगृहमाययुः ॥ ३४ ॥ एवं स्त्रीलः परो विष्णुशि
वेन प्रतिशासितः ॥ स्वलोकमगमब्द्यास स्वास्थ्यं प्राप जगच्च तत् ॥ ३५ ॥ वृषेश्वरोऽपि भगवाञ्छंकरो भक्तवत्सलः ॥ इत्थं कृत्वा देवकार्यं
जगाम स्वागिरीश्वरम् ॥ ३६ ॥ वृषेश्वरावतारस्तु वर्णितश्शंकरस्य च ॥ विष्णुमोहहरश्शर्वस्त्रैलोक्यसुखकारकः ॥ ३७ ॥ पवित्रमिदमाख्यानं शत्रु
बाधाहरम्परम् ॥ स्वर्ग्यं यशस्यमायुष्यं भुक्तिमुक्तिप्रदं सताम् ॥ ३८ ॥ य इदं शृणुयाद्भक्त्या श्रावयेद्वै समाहितः ॥ स भुक्त्वा सकलान्कामानन्ते
मोक्षमवाप्नुयात् ॥ तथा पठति यो हीदं पाठयेत्सुधियो नरान् ॥ ३९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां वृषेश्वरसंज्ञक
शिवावतारवर्णनं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ पिप्पलादाख्यपरममवतारं महेशितुः ॥ शृणु प्राज्ञ महाप्रीत्या भक्तिवर्धन
मुत्तमम् ॥ १ ॥ यः पुरा गदितो विप्रो दधीचिर्मुनिसत्तमः॥ महाशैवस्सुप्रतापी च्यावनिर्भृगुवंशजः ॥२॥ क्षुवेण सह संग्रामे येन विष्णुः पराजितः ॥
सनिर्जरोऽथ संशप्तो महेश्वरसहायिना ॥ ३ ॥ तस्य पत्नी महाभागा सुवर्चा नाम नामतः॥ महापतिव्रता साध्वी यया शप्ता दिवौकसः ॥४॥ तस्मा
त्तस्यां महादेवो नानालीलाविशारदः ॥ प्रादुर्बभूव तेजस्वी पिप्पलादेति नामतः ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥ इत्याकर्ण्य मुनिश्रेष्ठो नन्दीश्वरवचोऽद्भुतम् ॥
सनत्कुमारः प्रोवाच नतस्कन्धः कृताञ्जलिः ॥ ६ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ नन्दीश्वर महाप्राज्ञ साक्षाद्रुद्रस्वरूपधृक् ॥ धन्यस्त्वं सद्गुरुस्तात श्रावि
तेयं कथाद्भुता ॥ ७ ॥ क्षुवेण सह संग्रामे श्रुतो विष्णुपराजयः ॥ ब्रह्मणा मे पुरा तात तच्छापश्च शिलादज ॥ ८ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि देवशापं
सुवर्चया ॥ दत्तं पश्चात्पिप्पलादचरितं मङ्गलायनम् ॥ ९ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वाथ शैलादिर्विधिपुत्रवचश्शुभम् ॥ प्रत्युवाच
प्रसन्नात्मा स्मृत्वा शिवपदाम्बुजम् ॥१०॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एकदा निर्जरास्सर्वे वासवाद्या मुनीश्वर ॥ वृत्रासुरसहायैश्च दैत्यैरासन्पराजिताः ॥
॥ ११ ॥ स्वानि स्वानि वरास्त्राणि दधीचस्याश्रमेऽखिलाः ॥ निःक्षिप्य सहसा सद्योऽभवन्देवाः पराजिताः ॥१२॥ तदा सर्वे सुरास्सेन्द्रा वध्यमाना
स्तथर्षयः ॥ ब्रह्मलोकं गताश्शीघ्रं प्रोचुः स्वं व्यसनं च तत् ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वा देववचनं ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ सर्वं शशंस तत्त्वेन त्वष्टुश्चैव चिकी
र्षितम् ॥ १४ ॥ भवद्वधार्थं जनितस्त्वष्ट्रायं तपसासुरः ॥ वृत्रो नाम महातेजाः सर्वदैत्याधिपो महान् ॥ १५ ॥ अथ प्रयत्नः क्रियतां भवेदस्य वधो

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यथा ॥ तत्रोपायं शृणु प्राज्ञ धर्महेतोर्वदामि ते ॥ १६ ॥ महामुनिर्दधीचिर्यस्स तपस्वी जितेन्द्रियः ॥ लेभे शिवं समाराध्य वज्रास्थित्ववरम्पुरा ॥
॥ १७ ॥ तस्यास्थीन्येव याचध्वं स दास्यति न संशयः ॥ निर्माय तैर्दण्डवज्रं वृत्रं जहि न संशयः ॥ १८ ॥ नन्दीश्वर उवाच[1] ॥ तच्छ्रुत्वा ब्रह्मवचनं
शक्रो गुरुसमन्वितः ॥ आगच्छत्सामरस्सद्यो दधीच्याश्रममुत्तमम् ॥१९॥ दृष्ट्वा तत्र मुनिं शक्रः सुवर्चान्वितमादरात् ॥ ननाम साञ्जलिर्नम्रः सगुरुः
सामरश्च तम् ॥२०॥ तदभिप्रायमाज्ञाय स मुनिर्बुधसत्तमः ॥ स्वपत्नीं प्रेषयामास सुवर्चां स्वाश्रमान्तरम् ॥ २१ ॥ ततस्सदेवराजश्च सामरः स्वार्थ
साधकः ॥ अर्थशास्त्रपरो भूत्वा मुनीशं वाक्यमब्रवीत् ॥२२॥ शक्र उवाच ॥ त्वष्ट्रा विप्रकृताः सर्वे वयन्देवास्तथर्षयः॥ शरण्यं त्वां महाशैवं दातारं
शरणं गताः ॥ २३ ॥ स्वास्थीनि देहि नो विप्र महावज्रमयानि हि ॥ अस्थ्ना ते स्वपविं कृत्वा हनिष्यामि सुरद्रुहम् ॥ २४ ॥ इत्युक्तस्तेन स
मुनिः परोपकरणे रतः ॥ ध्यात्वा शिवं स्वनाथं हि विससर्ज कलेवरम् ॥ २५ ॥ ब्रह्मलोकं गतस्सद्यस्स मुनिर्ध्वस्तबन्धनः ॥ पुष्पवृष्टिरभूत्तत्र सर्वे
विस्मयमागताः ॥ २६ ॥ अथ गां सुरभिं शक्र आहूयाशु ह्यलेहयत् ॥ अस्त्रनिर्मितये त्वाष्ट्रं निदिदेश तदस्थिभिः ॥ २७ ॥ विश्वकर्मा तदाज्ञप्तश्चक्र
पेऽस्त्राणि कृत्स्नशः ॥ तदस्थिभिर्वज्रमयैस्सुदृढैश्शिववर्चसा ॥ २८ ॥ तस्य वंशोद्भवं वज्रं शरो ब्रह्मशिरस्तथा ॥ अन्यास्थिभिर्बहूनि स्वपराण्य
स्त्राणिं निर्ममे ॥ २९ ॥ तमिन्द्रो वज्रमुद्यम्य वर्द्धितः शिववर्चसा ॥ वृत्रमभ्यद्रवत्क्रुद्धो मुने रुद्र इवान्तकम् ॥ ३० ॥ ततः शक्रस्सुसन्नद्धस्तेन
वज्रेण स द्रुतम् ॥ उच्चकर्त शिरो वात्रं गिरिशृंगमिवोजसा ॥ ३१ ॥ तदा समुत्सवस्तात बभूव त्रिदिवौकसाम् ॥ तुष्टुवुर्निर्जराश्शक्रम्पेतुः कुसु
मवृष्टयः ॥ ३२ ॥ इति ते कथितन्तात प्रसंगाच्चरितन्त्विदम् ॥ पिप्पलादावतारम्मे शृणु शम्भोर्महादरात् ॥ ३३ ॥ सुवर्चा सा मुनेः पत्नी दधीचस्य
महात्मनः ॥ ययौ स्वमाश्रमाभ्यन्तस्तदाज्ञप्ता पतिव्रता ॥ ३४ ॥ आगत्य तत्र सा दृष्ट्वा न पतिं स्वन्तपस्विनी ॥ गृहकार्यं च सा कृत्वाखिलम्प
तिनिदेशतः ॥ ३५ ॥ आजगाम पुनस्तत्र पश्यन्ती बहुशोभनम् ॥ देवांश्च तान्मुनिश्रेष्ठ सुवर्चा विस्मिताभवत् ॥ ३६ ॥ ज्ञात्वा च तत्सर्वमिदं
सुराणां कृत्यं तदानीश्च चुकोप साध्वी ॥ ददौ तदा शापमतीव रुष्टा तेषां सुवर्चा ऋषिवर्य्यभार्य्या ॥३७॥ ॥ सुवर्चोवाच ॥ अहो सुरा दुष्टतराश्च
सर्वे स्वकार्य्यदक्षा ह्यबुधाश्च लुब्धाः॥ तस्माच्च सर्वे पशवो भवन्तु सेन्द्राश्च मे ऽद्य प्रभृतीत्युवाच ॥३८॥ एवं शापन्ददौ तेषां सुराणां सा तपस्विनी ॥

१ शापादिति शेषः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सशकाणां च सर्वेषां सुवर्चा मुनिकामिनी ॥ ३९ ॥ अनुगन्तुम्पतेर्लोकमथैच्छत्सा पतिव्रता ॥ चितां चक्रे समेधोभिः सुपवित्रैर्मनस्विनी ॥ ४० ॥
ततो नभोगिरो प्राह सुवर्चान्ताम्मुनिप्रियाम् ॥ आश्वासयन्ती गिरिशप्रेरिता सुखदायिनी ॥ ४१ ॥ आकाशवाण्युवाच ॥ साहसं न कुरु प्राज्ञे शृणु
मे परमं वचः ॥ मुनितेजस्त्वदुदरे तदुत्पाद्य यत्नतः ॥ ४२ ॥ ततः स्वाभीष्टचरणन्देवि कर्तुन्त्वमर्हसि ॥ सगर्भा न दहेद्गात्रमिति ब्रह्मनिदेशनम् ॥
॥ ४३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा सा नभोवाणी विरराम मुनीश्वर ॥ तां श्रुत्वा सा मुनेः पत्नी विस्मिताभूत्क्षणं च सा ॥ ४४ ॥ सुवर्चा सा
महासाध्वी पतिलोकमभीप्सती ॥ उपविश्याश्मना भूयः सोदरं विददार ह ॥ ४५ ॥ निर्गतो जठरात्तस्या गर्भो मुनिवरस्य सः ॥ महादिव्यतनु
र्दीप्तो भासयंश्च दिशो दश ॥ ४६ ॥ साक्षाद्रुद्रावतारोऽसौ दधीचवरतेजसः ॥ प्रादुर्भूतस्स्वयन्तात स्वलीलाकरणे क्षमः ॥ ४७ ॥ तन्दृष्ट्वा स्वसुत
न्दिव्यस्वरूपम्मुनिकामिनी ॥ सुवर्चाज्ञाय मनसा साक्षाद्रुद्रावतारकम् ॥ ४८ ॥ प्रहृष्टाभून्महासाध्वी प्रणम्याशु नुनाव सा ॥ स्वहृदि स्थापयामास
तत्स्वरूपम्मुनीश्वर ॥ ४९ ॥ सुवर्चा तनयं तं च प्रहस्य विमलेक्षणा ॥ जननी प्राह सुप्रीत्या पतिलोकमभीप्सती ॥ ५० ॥ सुवर्चोवाच ॥ हे तात
परमेशान चिरन्तिष्ठास्य सन्निधौ ॥ अश्वत्थस्य महाभाग सर्वेषां सुखदो भवेः ॥ ५१ ॥ मामाज्ञापय सुप्रीत्या पतिलोकाय चाधुना ॥ तत्रस्थाहं
च पतिना त्वां ध्यास्ये रुद्ररूपिणम् ॥ ५२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवं सा बभाषेऽथ सुवर्चा तनयम्प्रति ॥ पतिमन्वगमत्साध्वी परमेण समा
धिना ॥ ५३ ॥ एवन्दधीचपत्नी सा पतिना संगता मुने ॥ शिवलोकं समासाद्य सिषेवे शंकरम्मुदा ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवास्सेन्द्राश्च मुनिभि
स्सह ॥ तत्राजग्मुस्त्वरा तात आहूता इव हर्षिताः ॥ ५५ ॥ हरिर्ब्रह्मा च सुप्रीत्यावतीर्णं शंकरं भुवि ॥ सुवर्चायां दधीचाद्वा ययतुस्स्वगणैस्सह ॥
॥ ५६ ॥ तत्र दृष्ट्वावतीर्णन्तं मुनिपुत्रत्वमागतम् ॥ रुद्रं सर्वे प्रणेमुश्च तुष्टुवुर्बद्धपाणयः ॥ ५७ ॥ तदोत्सवो महानासीद्देवानां मुनिसत्तम ॥ नेदुर्दु
न्दुभयस्तत्र नर्तक्यो ननृतुर्मुदा ॥ ५८ ॥ जगुर्गन्धर्वपुत्राश्च किन्नरा वाद्यवादकाः ॥ वादयामासुरमराः पुष्पवृष्टिं च चक्रिरे ॥ ५९ ॥ पिप्पलस्य
शर्वंपितुर्विलसन्तं सुतं च तम् ॥ संस्कृत्य विधिवत्सर्वे विष्णवाद्यास्तुष्टवुः पुनः ॥ ६० ॥ पिप्पलादेति तन्नाम चक्रे ब्रह्मा प्रसन्नधीः ॥ प्रसन्नो भव
देवेश इत्यूचे हरिणा सुरैः ॥ ६१ ॥ इत्युक्त्वा तमनुज्ञाय ब्रह्मा विष्णुस्सुरास्तथा ॥ स्वं स्वं धाम ययुस्सर्वे विधाय च महोत्सवम् ॥ ६२ ॥

१. अनादेराकृतिगणत्वादार्षत्वाद्वा टाप् । २. विसंज्ञार्षी । ३ आत्मनेपदमार्षम् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ रुद्रः पिप्पलादोऽश्वत्थमूले महाप्रभुः ॥ तताप सुचिरं कालं लोकानां हितकाम्यया ॥ ६३ ॥ इत्थं सुतपतस्तस्य पिप्पलादस्य सन्मु
खे ॥ महाकालो व्यतीयाय लोकचर्य्यानुसारिणः ॥ ६४ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां पिप्पलादावतारवर्णनं नाम चतु
र्विंशोऽध्यायः ॥२४॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथ लोके व्यवस्थाय धर्मस्य स्थापनेच्छया ॥ महालीलां चकारेशस्तामहो सन्मुने शृणु ॥ १ ॥ एकदा
पुष्पभद्रायां स्नातुं गच्छन्मुनीश्वरः ॥ ददर्श पद्मां युवतीं शिवांशां सुमनोहराम् ॥ २ ॥ तल्लिप्सुस्तत्पितुः स्थानमनरण्यस्य भूपतेः ॥ जगामभुव
नाचारी लोकतत्त्वविचक्षणः ॥ ३ ॥ राजा नराणां तं दृष्ट्वा प्रणम्य च भयाकुलः ॥ मधुपर्कादिकं दत्वा पूजयामास भक्तितः ॥४॥ स्नेहात्सर्वं गृहीत्वा
स ययाचे कन्यकां मुनिः ॥ मौनी बभूव नृपतिः किंचिन्निर्वक्तुमक्षमः ॥ ५ ॥ मुनिः प्रोवाच नृपतिं कन्यां मे देहि भक्तितः ॥ अन्यथा भस्मसा
त्सर्वं करिष्येहं त्वया सह ॥ ६ ॥ अथो बभूवुराच्छन्नाः सर्वे राजजनास्तदा ॥ तेजसा पिप्पलादस्य दाधीचस्य महामुने ॥ ७ ॥ अथ राजा महा
भीतो विलप्य च मुहुर्मुहुः ॥ कन्यामलंकृताम्पद्मां वृद्धाय मुनये ददौ ॥ ८ ॥ पद्मां विवाह्य स मुनिश्शिवांशाम्भूपतेः सुताम् ॥ पिप्पलादो गृहीत्वा
तां मुदितः स्वाश्रमं ययौ ॥ ९ ॥ तत्र गत्वा मुनिवरो वयसा जर्जरोऽधिकः ॥ उवाच नार्य्यां स तया तपस्वी नातिलम्पटः ॥ १० ॥ अथोऽनरण्य
कन्या सा सिषेवे भक्तितो मुनिम् ॥ कर्मणा मनसा वाचा लक्ष्मीर्नारायणं यथा ॥ ११ ॥ इत्थं स पिप्पलादो हि शिवांशो मुनिसत्तमः ॥ रेमे तया
युवत्या च युवाभूय स्वलीलया ॥ १२ ॥ दश पुत्रा महात्मानो बभूवुस्सुपस्विनः ॥ मुनेः पितुस्समाः सर्वे पद्मायाः सुखवर्द्धनाः ॥ १३ ॥ एवं लीला
वतारो हि शंकरस्य महाप्रभोः ॥ पिप्पलादो मुनिवरो नानालीलाकरः प्रभुः ॥ १४ ॥ येन दत्तो वरः प्रीत्या लोकेभ्यो हि दयालुना ॥ दृष्ट्वा
लोके शनेः पीडां सर्वेषामनिवारिणीम् ॥ १५ ॥ षोडशाब्दावधि नृणां जन्मतो न भवेच्च सा ॥ तथा च शिवभक्तानां सत्यमेतद्धि मे वचः ॥ १६ ॥
अथानादृत्य मद्वाक्यं कुर्यात्पीडां शनिः क्वचित् ॥ तेषां नृणां तदा स स्याद्भस्मसान्न हि संशयः ॥ १७ ॥ इति तद्भयतस्तात विकृतोऽपि शनैश्वरः ॥
तेषां न कुरुते पीडां कदाचिद्ग्रहसत्तमः ॥ १८ ॥ इति लीलामनुष्यस्य पिप्पलादस्य सन्मुने ॥ कथितं सुचरित्रन्ते सर्वकामफल
प्रदम् ॥ १९ ॥ गाधिश्च कौशिकश्चैव पिप्पलादो महामुनिः ॥ शनैश्चरकृतां पीडां नाशयन्ति स्मृतास्त्रयः ॥ २० ॥ पिप्प
लादस्य चरितं पद्माचरितसंयुतम् ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि सुभक्त्या भुवि मानवः ॥ २१ ॥ शनिपीडाविनाशार्थमेतच्चरितमुत्तमम् ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यः पठेच्छृणुयाद्वापि सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ धन्यो मुनिवरो ज्ञानी महाशैवः सताम्प्रियः ॥ अस्य पुत्रो महेशानः पिप्पलादाख्य आत्मवान् ॥ २३ ॥ इदमाख्यानमनघं स्वर्ग्यं कुग्रहदोषहृत् ॥ सर्वकामप्रदन्तात शिवभक्तिविवर्द्धनम् ॥ २४ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां पिप्पलादावतारचरितवर्णनं नाम पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु तात प्रवक्ष्यामि शिवस्य परमात्मनः ॥ अवतारं परानन्दं वैश्यनाथाह्वयं मुने ॥ १ ॥ नन्दिग्रामे पुरा कश्चिन्महानन्देति विश्रुता ॥ बभूव वारवनिता शिवभक्ता सुसुन्दरी ॥ २ ॥ महाविभवसम्पन्ना सुधनाढ्या महोज्ज्वला ॥ नानारत्नपरिच्छिन्नशृंगाररसनिर्भरा ॥ ३ ॥ सर्वसंगीतविद्यासु निपुणातिमनोहरा ॥ तस्या गेयेन हृष्यन्ति राज्ञ्यो राजान एव च ॥ ४ ॥ समानर्च सदा साम्बं सा वेश्या शंकरं मुदा ॥ शिवनामजपासक्ता भस्मरुद्राक्षभूषणा ॥ ५ ॥ शिवं सम्पूज्य सा नित्यं सेवन्ती जगदीश्वरम् ॥ ननर्त परया भक्त्या गायन्ती शिवसद्यशः ॥ ६ ॥ रुद्राक्षैर्भूषयित्वैकं मर्कटं चैव कुक्कुटम् ॥ करतालैश्च गीतैश्च सदा नर्तयति स्म सा ॥ ७ ॥ नृत्यमानौ च तौ दृष्ट्वा शिवभक्तिरता च सा ॥ वेश्या स्म विहसत्युच्चैः प्रेम्णा सर्वसखीयुता ॥ ८ ॥ रुद्राक्षैः कृतकेयूरकर्णाभरणमण्डना ॥ मर्कटः शिक्षया तस्याः पुरो नृत्यति बालवत् ॥ ९ ॥ शिखासंबद्धरुद्राक्षः कुक्कुटः कपिना सह ॥ नित्यं ननर्त नृत्यज्ञः पश्यतां हितमावहन् ॥ १० ॥ एवं सा कुर्वती वेश्या कौतुकम्परमादरात् ॥ शिवभक्तिरता नित्यं महानन्दभराऽभवत् ॥११॥ शिवभक्तिं प्रकुर्वन्त्या वेश्याया मुनिसत्तम ॥ बहुकालो व्यतीयाय तस्याः परमसौख्यतः ॥ १२ ॥ एकदा च गृहे तस्या वैश्यो भूत्वा शिवस्स्वयम् ॥ परीक्षितुं च तद्भावमाजगाम शुभो व्रती ॥ १३ ॥ त्रिपुण्ड्रविलसद्भालो रुद्राक्षाभरणः कृती ॥ शिवनामजपासक्तो जटिलः शैववेषभृत् ॥ १४ ॥ स बिभ्रद्भस्मनिचयं प्रकोष्ठे वरकंकणम् ॥ महारत्नपरिस्तीर्णं राजते परकौतुकी ॥ १५ ॥ तमागतं सुसंपूज्य सा वेश्या परया मुदा ॥ स्वस्थाने सादरं वैश्यं सुन्दरी हि न्यवेशयत् ॥ १६ ॥ तत्प्रकोष्ठे वरं वीक्ष्य कंकणं सुमनोहरम् ॥ तस्मिञ्जातस्पृहा सा च तं प्रोवाच सुविस्मिता ॥ १७ ॥ महानन्दोवाच ॥ महारत्नमयश्चायं कंकणस्त्वत्करे स्थितः॥ मनो हरति मे सद्यो दिव्यस्त्रीभूषणोचितः॥१८॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तां नवरत्नाढ्ये सस्पृहां करभूषणे ॥ वीक्ष्योदारमतिर्वैश्यः सस्मितं समभाषत ॥१९॥ वैश्यनाथ उवाच ॥ अस्मिन् रत्नवरे दिव्ये सस्पृहं यदि ते मनः ॥ त्वमेवाधत्स्व सुप्रीत्या मौल्यमस्य ददासि किम् ॥२०॥ वेश्योवाच॥वयं हि स्वैरचारिण्यो वेश्यास्तु न पतिव्रताः ॥ अस्मत्कुलोचितो धर्मो व्यभिचारो न संशयः ॥२१॥ यद्येतदखिलं चित्तं गृह्णाति करभूषणम् ॥ दिनत्रयमहोरात्रं पत्नी तव भवाम्यहम्॥२२॥वैश्य उवाच॥ तथास्तु यदि ते सत्यं वचनं वीरवल्लभे ॥ ददामि रत्नवलयं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्रिरात्रं भव मे वधूः ॥२३॥ एतस्मिन्व्यवहारे तु प्रमाणं शशिभास्करौ ॥ त्रिवारं सत्यमित्युक्त्वा हृदयं मे स्पृश प्रिये ॥२४॥ वैश्योवाच ॥ दिनत्रयमहोरात्रं पत्नी भूत्वा तव प्रभो ॥ सहधर्मं चरामीति सत्यं सत्यं न संशयः ॥ २५ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा हि महानन्दा त्रिवारं शशिभास्करौ ॥ प्रमाणीकृत्य सुप्रीत्या सा तद्धृदयमस्पृशत् ॥ २६ ॥ अथ तस्यै स वैश्यस्तु प्रदत्वा रत्नकंकणम् ॥ लिंगं रत्नमयं तस्या हस्ते दत्वेदमब्रवीत् ॥ २७ ॥ ॥ वैश्यनाथ उवाच ॥ इदं रत्नमयं लिंगं शैवं मत्प्राणवल्लभम् ॥ रक्षणीयं त्वया कान्ते गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ २८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमस्त्विति सा प्रोच्य लिंगमादाय रत्नजम् ॥ नाट्यमण्डपिकामध्ये निधाय प्राविशद्गृहम् ॥ २९ ॥ सा तेन संगता रात्रौ वैश्येन विटधर्मिणा ॥ सुखं सुष्वाप पर्यंके मृदुतल्पोपशोभिते ॥ ३० ॥ ततो निशीथसमये मुने वैश्यपतीच्छया ॥ अकस्मादुत्थिता वाणी नृत्यमण्डपिकान्तरे ॥ ३१ ॥ महाप्रज्वलितो वह्निः सुसमीरसहायवान् ॥ नाट्यमण्डपिकां तात तामेव सहसावृणोत् ॥ ३२ ॥ मण्डपे दह्यमाने तु सहसोत्थाय संभ्रमात् ॥ मर्कटं मोचयामास सा वेश्या तत्र बन्धनात् ॥ ३३ ॥ स मर्कटो मुक्तबन्धः कुक्कुटेन सहामुना ॥ भिया दूरं हि दुद्राव विधूयाग्निकणान्बहून् ॥ ३४ ॥ स्तम्भेन सह निर्दग्धं तल्लिंगं शकलीकृतम् ॥ दृष्ट्वा वेश्या सवैश्यश्च दुरंतं दुःखमापतुः ॥३५॥ दृष्ट्वा ह्यात्मसमं लिंगं दग्धं वैश्यपतिस्तदा ॥ ज्ञातुन्तद्भावमन्तःस्थम्मरणाय मतिन्दधे ॥ ३६ ॥ निर्विश्येतितरां खेदाद्वैश्यस्तामाह दुःखिताम् ॥ नानालीलो महेशानः कौतुकान्नरदेहवान् ॥ ३७ ॥ ॥ वैश्यपतिरुवाच ॥ शिवलिंगे तु निर्भिन्ने दग्धे मत्प्राणवल्लभे ॥ सत्यं वच्मि न सन्देहो नाहं जीवितुमुत्सहे ॥३८॥ चितां कारय मे भद्रे स्वभृत्यैस्त्वं वरैर्लघु ॥ शिवे मनस्समावेश्य प्रवेक्ष्यामि हुताशनम् ॥ ३९ ॥ यदि ब्रह्मेन्द्रविष्ण्वाद्या वारयेयुः समेत्य माम् ॥ तथाप्यस्मिन् क्षणे भद्रे प्रविशामि त्यजाम्यसून् ॥ ४० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तमेवं दृढनिर्बन्धं सा विज्ञाय सुदुःखिता ॥ स्वभृत्यैः कारयामास चितां स्वभवनाद्बहिः ॥ ४१ ॥ ततस्स वैश्यशिव एक एव प्रदक्षिणीकृत्य समिद्धमग्निम् ॥ विवेश पश्यत्सु नरेषु धीरः सुकौतुकी संगतिभावमिच्छुः ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वा सा तद्गतिं वेश्या महानन्दाति विस्मिता ॥ अनुतापं च युवती प्रपेदे मुनिसत्तम ॥ ४३ ॥ अथ सा दुःखिता वेश्या स्मृत्वा धर्मं सुनिर्मलम् ॥ सर्वान्बंधुजनान्वीक्ष्य बभाषे करुणं वचः ॥ ४४ ॥ ॥ महानन्दोवाच ॥ रत्नकंकणमादाय मया सत्यमुदाहृतम् ॥ दिनत्रयमहं पत्नी वैश्यस्यामुष्य संमता ॥ ४५ ॥ कर्मणा मत्कृतेनायं मृतो वैश्यः शिवव्रती ॥ तस्मादहं प्रवेक्ष्यामि सहानेन हुताशनम् ॥ ४६ ॥ स्वधर्मचारिणीत्युक्तमाचार्य्यैः सत्यवादिभिः ॥ एवं कृते मम प्रीत्या सत्यं मयि न नश्यतु ॥ ४७ ॥ सत्याश्रयः परो धर्मः सत्येन परमा गतिः ॥ सत्येन स्वर्ग

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मोक्षौ च सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ४८ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति सा दृढनिर्बन्धा वार्य्यमाणापि बन्धुभिः ॥ सत्यलोकपरा नारी प्राणां
स्त्यक्तुं मनो दधे ॥ ४९ ॥ सर्वस्वं द्विजमुख्येभ्यो दत्वा ध्यात्वा सदाशिवम् ॥ तमग्निं त्रिः परिक्रम्य प्रवेशाभिमुखी ह्यभूत् ॥ ५० ॥ तां पतन्तीं
समिद्धेग्नौ स्वपदार्पितमानसाम् ॥ वारयामास विश्वात्मा प्रादुर्भूतः स वै शिवः ॥ ५१ ॥ सा तं विलोक्याखिलदेवदेवन्त्रिलोचनं चन्द्रकलावतंसम् ॥ शशांकसूर्य्यानलकोटिभासं स्तब्धेव भीतेव तथैव तस्थौ ॥ ५२ ॥ तां विह्वलां सुवित्रस्तां वेपमानां जडीकृताम् ॥ समाश्वास्यगलद्बाष्पां
करौ धृत्वाऽब्रवीद्वचः ॥ ५३ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ सत्यं धर्मं च धैर्यं च भक्तिं च मयि निश्चलाम् ॥ परीक्षितुं त्वत्सकाशं वैश्यो भूत्वाहमागतः
॥ ५४ ॥ माययाग्निं समुद्दीप्य दग्धन्ते नाट्यमण्डपम् ॥ दग्धं कृत्वा रत्नलिंगं प्रविष्टोहं हुताशनम् ॥ ५५ ॥ सा त्वं सत्यमनुस्मृत्य प्रविष्टाग्निं
मया सह ॥ अतस्ते संप्रदास्यामि भोगांस्त्रिदशदुर्लभान् ॥ ५६ ॥ यद्यदिच्छसि सुश्रोणि तदेव हि ददामि ते ॥ त्वद्भक्त्याहं प्रसन्नोस्मि तवादेयं न
विद्यते ॥ ५७ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति ब्रुवति गौरीशे शंकरे भक्तवत्सले ॥ महानन्दा च सा वेश्या शंकरम्प्रत्यभाषत ॥ ५८ ॥
वेश्योवाच ॥ न मे वाञ्छास्ति भोगेषु भूमौ स्वर्गे रसातले ॥ तव पादाम्बुजस्पर्शादन्यात्किंचिन्न कामये ॥ ५९ ॥ ये मे भृत्याश्च दास्यश्च ये चा
न्ये मम बान्धवाः ॥ सर्वे त्वद्दर्शनपरास्त्वयि सन्न्यस्तवृत्तयः ॥ ६० ॥ सर्वानेतान्मया सार्द्धं निनीयात्मपरम्पदम् ॥ पुनर्जन्मभयं घोरं विमोचय
नमोऽस्तु ते ॥ ६१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ततस्स तस्या वचनम्प्रतिनन्द्य महेश्वरः ॥ ताः सर्वांश्च तया सार्धं निनाय स्वम्परम्पदम् ॥ ६२ ॥
वैश्यनाथावतारस्ते वर्णितः परमो मया ॥ महानन्दासुखकरो भक्तानन्दप्रदस्सदा ॥ ६३ ॥ इदं चरित्रं परमं पवित्रं सतां च सर्वप्रदमाशु दिव्यम् ॥ शिवावतारस्य
विशाम्पतेर्महानन्दामहासौख्यकरं विचित्रम् ॥ ६४ ॥ इदं यः शृणुयाद्भक्त्या श्रावयेद्वा समाहितः ॥ च्यवते न स्वधर्मात्स परत्र लभते गतिम् ॥ ६५ ॥ इति श्रीशिव
महापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां वैश्यनाथाह्वयशिवावतारवर्णनं नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ (७६) अथ द्विजेश्वरावतारमाह ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
शृणु तात प्रवक्ष्यामि शिवस्य परमात्मनः ॥ द्विजेश्वरावतारं च सशिवं सुखदं सताम् ॥ १ ॥ यः पूर्वं वर्णितस्तात भद्रायुर्नृपसत्तमः ॥ यस्मिन्नृष
भरूपेणानुग्रहं कृतवाञ्छिवः ॥ २ ॥ तद्धर्मस्य परीक्षार्थं पुनराविर्बभूव सः ॥ द्विजेश्वरस्वरूपेण तदेव कथयाम्यहम् ॥ ३ ॥ ऋषभस्य प्रभावेण
शत्रूञ्जित्वा रणे प्रभुः ॥ प्राप्तसिंहासनस्तात भद्रायुः संबभूव ह ॥ ४ ॥ चन्द्रांगदस्य तनया सीमन्तिन्याः शुभांगजा ॥ पत्नी तस्याभवद्ब्रह्मन् सुसाध्वी
कीर्त्तिमालिनी ॥ ५ ॥ स भद्रायुः कदाचित्स्वप्रियया गहनं वनम् ॥ प्राविशत्संविहारार्थं वसन्तसमये मुने ॥ ६ ॥ अथ तस्मिन्वने रम्ये विजहार स

CC-0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भूपतिः ॥ शरणागतपालिन्या तया स्वप्रियया सह ॥ ७ ॥ अथ तद्धर्मदृढतां प्रतीक्षन्परमेश्वरः ॥ लीलां चकार तत्रैव शिवया सह शङ्करः ॥ ८ ॥ शिवा शिवश्च भूत्वोभौ तद्वने द्विजदम्पती ॥ व्याघ्रं मायामयं कृत्वाविर्भूतौ निजलीलया ॥ ९ ॥ अथाविदूरे तस्यैव द्रवन्तौ भयविह्वलौ ॥ अन्वीयमानौ व्याघ्रेण रुदन्तौ तौ बभूवतुः ॥ १० ॥ अथ विद्धौ च तौ तात भद्रायुः स महीपतिः ॥ ददर्श क्रन्दमानौ हि शरण्यः क्षत्रियर्षभः ॥ ११ ॥ अथ तौ मुनिशार्दूल स्वमायाद्विजदम्पती ॥ भद्रायुषं महाराजमूचतुर्भयविह्वलौ ॥ १२ ॥ द्विजदम्पती ऊचतुः ॥ पाहिपाहि महाराज नावुभौ धर्मवित्तम ॥ एष आयाति शार्दूलो जग्धुमावां महाप्रभो ॥ १३ ॥ एष हिंस्रः कालसमः सर्वप्राणिभयङ्करः ॥ यावन्न खादति प्राप्य तावन्नौ रक्ष धर्मवित ॥ १४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्थमाक्रन्दितं श्रुत्वा तयोश्च नृपतीश्वरः ॥ अति शीघ्रं महावीरः स यावद्धनुराददे ॥ १५ ॥ तावदभ्येत्य शार्दूलस्त्वरमाणोतिमायिकः॥ स तस्य द्विजवर्य्यस्य मध्ये जग्राह तां वधूम्॥१६॥हे नाथ नाथ हे कान्त हा शम्भो हा जगद्गुरो ॥ इति रोरूयमानां तां व्याघ्रो जग्रास भीषणः ॥ १७ ॥ तावत्स राजा निशितैर्भल्लैर्व्याघ्रमताडयत् ॥ न स तैर्विव्यथे किंचिद्गिरीन्द्र इव वृष्टिभिः ॥ १८ ॥ स शार्दूलो महासत्त्वो राज्ञः स्वैरकृतव्यथः ॥ बलादाकृष्य तां नारीमपाक्रमत सत्त्वरः॥१९॥ व्याघ्रेणापहृतां नारीं वीक्ष्य विप्रोति विस्मितः॥लौकिकीं गतिमाश्रित्य रुरोदाति मुहुर्मुहुः॥२०॥रुदित्वा चिरकालं च स विप्रो माययेश्वरः ॥ भद्रायुषं महीपालं प्रोवाच मदहारकः॥२१॥ द्विजेश्वर उवाच॥राजन्क्व ते महास्त्राणि क्व ते त्राणं महद्धनुः॥क्व ते द्वादशसाहस्रमहानागायुतम्बलम्॥२२॥किन्ते खड्गेन शङ्खेन किं ते मंत्रास्त्रविद्यया॥ किं सत्त्वेन महास्त्राणां किं प्रभावेण भूयसा॥२३॥तत्सर्वं विफलं जातं यच्चान्यत्त्वयि तिष्ठति॥यस्त्वं वनौकसां घातं न निवारयितुं क्षमः॥२४॥क्षत्रस्यायं परो धर्मो क्षताच्च परिरक्षणम् ॥ तस्मिन्कुलोचिते धर्मे नष्टे त्वज्जीवितेन किम् ॥ २५ ॥ आर्तानां शरणाप्तानां त्राणं कुर्वन्ति पार्थिवाः ॥ प्राणैरर्थैश्च धर्मज्ञास्तद्विना च मृतोपमाः ॥ २६ ॥ आर्तत्राणविहीनानां जीवितान्मरणं वरम् ॥ धनिनान्दानहीनानां गार्हस्थ्याद्भिक्षुता वरम् ॥ २७ ॥ वरं विषाशनं प्राज्ञैर्वरमग्निप्रवेशनम् ॥ कृपणानामनाथानां दीनानामपरक्षणात् ॥ २८ ॥ नन्दीश्वर उवाच॥ इत्थं विलपितं तस्य स्ववीर्य्यस्य च गर्हणम् ॥ निशम्य नृपतिः शोकादात्मन्येवमचिन्तयत् ॥ २९ ॥ अहो मे पौरुषं नष्टमद्य दैवविपर्ययात् ॥ अद्य कीर्तिश्च मे नष्टा पातकम्प्राप्तमुत्कटम् ॥ ३० ॥ धर्मः कुलोचितो नष्टो मन्दभाग्यस्य दुर्मतेः॥नूनं मे सम्पदो राज्यमायुष्यं क्षयमेष्यति ॥ ३१ ॥ अद्य चैनं द्विजन्मानं हतदारं शुचार्दितम् ॥ हतशोकं करिष्यामि दत्वा प्राणानतिप्रियान् ॥ ३२ ॥ इति निश्चित्य मनसा स भद्रायुर्नृपोत्तमः ॥ पतित्वा पादयोस्तस्य बभाषे परिसान्त्वयन् ॥ ३३ ॥ भद्रा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

युरुवाच ॥ कृपां कृत्वा मयि ब्रह्मन् क्षत्रबन्धौ हतौजसि ॥ शोकन्त्यज महाप्राज्ञ दास्याम्यद्य तु वाञ्छितम् ॥ ३४ ॥ इदं राज्यमियं राज्ञी ममेदञ्च
कलेवरम् ॥ त्वदधीनमिदं सर्वं किन्तेऽभिलषितं वरम् ॥ ३५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ किमादर्शेन चान्धस्य किंगृहैर्भैक्ष्यजीविनः ॥ किम्पुस्तकेन
मूढस्य निस्त्रीकस्य धनेन किम् ॥ ३६ ॥ अतोऽहं हतपत्नीको भुक्तभोगो न कर्हिचित् ॥ इमान्तवाग्रमहिषीं कामये दीयतामिति ॥३७॥ भ०उ०॥
दाता रसान्तवित्तस्य राज्यस्य गजवाजिनाम् ॥ आत्मदेहस्य कस्यापि कलत्रस्य न कर्हिचित् ॥ ३८ ॥ परदारोपभोगेन यत्पापं समुपार्जितम् ॥
न तत्क्षालयितुं शक्यं प्रायश्चित्तशतैरपि ॥ ३९ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ आस्तां ब्रह्मबधं घोरमपि मद्यनिषेवणम् ॥ तपसा विधमिष्यामि किं पुनः पार
दारिकम् ॥ ४० ॥ तस्मात्प्रयच्छ भार्यां स्वामिमां कामो न मेऽपरः ॥ अरक्षणाद्भयार्तानां गन्तासि निरयन्ध्रुवम् ॥ ४१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
इति विप्रगिरा भीतश्चिन्तयामास पार्थिवः ॥ अरक्षणान्महापापं पत्नीदानन्ततो वरम् ॥ ४२ ॥ अतः पत्नीं द्विजाग्र्याय दत्वा निर्मुक्तकि
ल्बिषः ॥ सद्यो वह्निं प्रवेक्ष्यामि कीर्तिश्च विदिता भवेत् ॥ ४३ ॥ इति निश्चित्य मनसा समुज्ज्वाल्य हुताशनम् ॥ तमाहूय द्विजं चक्रे
पत्नीदानं सहोदकम् ॥ ४४ ॥ स्वयं स्नातः शुचिर्भूत्वा प्रणम्य विबुधेश्वरान् ॥ तमग्निं त्रिः परिक्रम्य शिवं दध्यौ समाहितः ॥ ४५ ॥ तमथाग्निं पति
ष्यन्तं स्वपद्मासक्तचेतसम् ॥ प्रत्यषेधत विश्वेशः प्रादुर्भूतो द्विजेश्वरः ॥ ४६ ॥ तमीश्वरं पञ्चमुखं त्रिनेत्रं पिनाकिनं चन्द्रकलावतंसम् ॥ प्रलम्बपिंगासुजटाक
लापं मध्याह्नसद्भास्करकोटितेजसम् ॥ ४७ ॥ मृणालगौरं गजचर्मवाससं गंगातरंगोक्षितमौलिदेशकम् ॥ नागेन्द्रहारावलिकण्ठभूषणं किरीटकांच्यंग
दकंकणोज्ज्वलम् ॥ ४८ ॥ शूलासिखट्वांगकुठारचर्ममृगाभयाष्टांगपिनाकहस्तम् ॥ वृषोपरिस्थं शितिकण्ठभूषणं प्रोद्भूतमग्रे स नृपो ददर्श ॥ ४९ ॥ ततो
म्बराद्द्रुतं पेतुर्दिव्याः कुसुमवृष्टयः ॥ प्रणेदुर्देवतूर्य्याणि देव्यश्च ननृतुर्जगुः ॥ ५० ॥ तत्राजग्मु स्तूयमाना हरिर्ब्रह्मा तथा सुराः ॥ इन्द्रादयो नारदाद्या
मुनयश्चापरेऽपि च ॥ ५१ ॥ तदोत्सवो महानासीत्तत्र भक्तिप्रवर्धनः ॥ सति पश्यति भूपाले भक्तिनम्रीकृताञ्जलौ ॥ ५२ ॥ तद्दर्शनानन्दविजृम्भिता
शयः प्रवृद्धवाष्पाम्बुविलिप्तगात्रः ॥ प्रहृष्टरोमा स हि गद्गदाक्षरस्तुष्टाव गीर्भिर्मुकुलीकृतांजलिः ॥ ५३ ॥ ततस्स भगवान्राज्ञा संस्तुतः परमेश्वरः ॥
प्रसन्नः सह पार्वत्या तमुवाच दयानिधिः ॥ ५४ ॥ राजंस्ते परितुष्टोहं भक्त्या त्वद्धर्मतोऽधिकम् ॥ वरम्ब्रूहि सपत्नीकम्प्रयच्छामि न संशयः ॥५५॥
तव भावपरीक्षार्थं द्विजो भूत्वाहमागतः ॥ व्याघ्रेण या परिग्रस्ता साक्षाद्देवी शिवा हि सा ॥ ५६ ॥ व्याघ्रो मायामयो यस्ते शरैरक्षतविग्रहः ॥
धीरतान्द्रष्टुकामस्ते पत्नीं याचितवाहनम् ॥ ५७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्याकर्ण्य प्रभोर्वाक्यं स भद्रायुर्महीपतिः ॥ पुनः प्रणम्य संस्तूय स्वामिनं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नतकोऽब्रवीत् ॥ ५८ ॥ भद्रायुरुवाच ॥ एक एव वरो नाथ यद्भवान्परमेश्वरः ॥ भवतापप्रतप्तस्य मम प्रत्यक्षतां गतः ॥ ५९ ॥ यद्दासि पुनर्नोऽ
थ वरं स्वकृपया प्रभो ॥ वृणेहं परमं त्यक्तो वरं हि वरदर्षभात् ॥ ६० ॥ वज्रबाहुः पिता मेहि सपत्नीको महेश्वर ॥ सपत्नीकस्त्वहं नाथ सदा
त्वत्पादसेवकः ॥ ६१ ॥ वैश्यः पद्माकरो नाम तत्पुत्रस्सनयाभिधः ॥ सर्वानेतान्महेशान सदा त्वं पार्श्वगान्कुरु ॥ ६२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
अथ राज्ञी च तत्पत्नी प्रमत्ता कीर्तिमालिनी ॥ भक्त्या प्रसाद्य गिरिशं ययाचे वरमुत्तमम् ॥ ६३ ॥ राज्ञ्युवाच ॥ चन्द्रांगदो मम पिता माता सीम
न्तिनी च मे ॥ तयोर्याचे महादेव त्वत्पार्श्वे सन्निधिं मुदा ॥ ६४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमस्त्विति गौरीशः प्रसन्नो भक्तवत्सलः ॥ तयोः कामव
रन्दत्वा क्षणादन्तर्हितोऽभवत् ॥ ६५ ॥ भद्रायुरपि सुप्रीत्या प्रसादम्प्राप्य शूलिनः ॥ सहितः कीर्तिमालिन्या बुभुजे विषयान्बहून् ॥ ६६ ॥ कृत्वा
वर्षायुतं राज्यमव्याहतपराक्रमः ॥ राज्यं विक्षिप्य तनये जगाम शिवसन्निधिम् ॥ ६७ ॥ चन्द्रांगदोपि राजेन्द्रो राज्ञी सीमन्तिनी च सा ॥
भक्त्या संपूज्य गिरिशं जग्मतुः शाम्भवं पदम् ॥ ६८ ॥ द्विजेश्वरावतारस्ते वर्णितः परमो मया ॥ महेश्वरस्य भद्रायुपरमानन्ददः प्रभो ॥ ६९ ॥
इदं चरित्रं परमं पवित्रं शिवावतारस्य पवित्रकीर्त्तेः ॥ द्विजेशसंज्ञस्य महाद्भुतं हि शृण्वन्पठञ्शम्भुपदम्प्रयाति ॥ ७० ॥ य इदं शृणुयान्नित्यं श्राव
येद्वा समाहितः ॥ न श्रोतति स्वधर्मात्स परत्र लभते गतिम् ॥ ७१ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां द्विजेशनामाशिवावतार
वर्णनं नाम सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ (७७) ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु प्राज्ञ प्रवक्ष्यामि शिवस्य परमात्मनः ॥ अवतारं पुरानन्दं यतिनाथाह्वयं
मुने ॥ १ ॥ अर्बुदाचलसंज्ञे तु पर्वते भिल्लवंशजः ॥ आहुकश्च तदभ्यासे वसति स्म मुनीश्वर ॥ २ ॥ तत्पत्नी ह्याहुका नाम बभूव किल सुव्रता ॥
उभावपि महाशैवावास्तान्तौ शिवपूजकौ ॥ ३ ॥ कस्मिँश्चित्समये भिल्लः शिवभक्तिरतः सदा ॥ आहारार्थं स्वपत्न्याश्च सुदूरं स गतो मुने ॥ ४ ॥
एतस्मिन्नन्तरे तत्र गेहे भिल्लस्य शङ्करः ॥ भूत्वा यतिवपुः सायं परीक्षार्थं समाययौ ॥ ५ ॥ तस्मिन्नवसरे तत्राजगाम स गृहाधिपः ॥ पूजनं च
यतीशस्य चकार प्रेमतः सुधीः ॥ ६ ॥ तद्भावस्य परीक्षार्थं पतिरूपस्स शंकरः ॥ महालीलाकरः प्रीत्या भीतं प्रोवाच दीनगीः ॥ ७ ॥ यति
नाथ उवाच ॥ अद्य स्थलं निवासार्थं देहि मे प्रातरेव हि ॥ यास्यामि सर्वथा भिल्ल स्वस्ति स्यात्तव सर्वदा ॥ ८ ॥ भिल्ल उवाच ॥ सत्यम्प्रोक्तं त्वया
स्वामिञ्शृणु मद्वचनं च ते ॥ अतिस्वल्पं स्थलं मे हि स्यान्निवासः कथन्तव ॥ ९ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्स यतिस्तेन गमनाय मतिन्दधे ॥
तावद्भिल्ल्या वचः प्रोक्तं स्वामिनं संविचार्य्य वै ॥ १० ॥ भिल्ल्युवाच ॥ स्वामिन्देहि यतेः स्थानं विमुखं कुरु मातिथिम् ॥ गृहधर्मं विचार्य्य त्वम

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न्यथा धर्मसंक्षयः ॥ ११ ॥ स्थीयतान्ते गृहाभ्यंतः सुखेन यतिना सह ॥ अहं बहिस्स्थितिं कुर्य्यामायुधानि वृहन्त्यपि ॥ १२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा भिल्लया धर्मान्वितं शिवम् ॥ स्वपत्न्या मनसा तेन भिल्लेन च विचारितम् ॥१३॥ स्त्रियं बहिश्च निष्कास्य कथं स्थेयं मया गृहे ॥ यतेरन्यत्र गमनमधर्म्मकरमात्मनः ॥ १४ ॥ द्वयमप्युचितं नैव सर्वथा गृहमेधिनः ॥ यद्भावि तद्भवेदेव मया स्थेयं गृहाद्बहिः ॥ १५ ॥ इत्याग्रहन्तदा कृत्वा गृहान्तः स्थाप्य तौ मुदा ॥ स्वायुधानि च संस्थाप्य भिल्लोऽतिष्ठद्गृहाद्बहिः ॥ १६॥ रात्रौ तम्पशवः क्रूरा हिंसकाः समपीडयन् ॥ तेनापि च यथाशक्ति कृतो यत्नो महांस्तदा ॥ १७ ॥ एवं यत्नं प्रकुर्वाणः स भिल्लो बलवानपि ॥ प्रारब्धात्प्रेरितैर्हिंस्रैर्बलादासीच्च भक्षितः ॥ १८ ॥ प्रातरुत्थाय स यतिर्दृष्ट्वा हिंस्रैश्च भक्षितम् ॥ भिल्लं वनेचरं तं वै दुःखितोऽभूदतीव हि ॥ १९ ॥ दुःखितं तं यतिन्दृष्ट्वा भिल्ली सा दुःखितापि हि ॥ धैर्यात्स्वदुःखं संहृत्य वचनं चेदमब्रवीत् ॥ २० ॥ भिल्ल्युवाच ॥ किमर्थं क्रियते दुःखं भद्रं जातं यतेऽधुना ॥ धन्योयं कृतकृत्यश्च यज्जातो मृत्युरीदृशः ॥२१॥ अहं चैनं गमिष्यामि भस्म भूत्वानले यते ॥ चितां कारय सुप्रीत्या स्त्रीणां धर्म्मः सनातनः ॥ २२ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा हितं मत्वा स्वयं यतिः ॥ चितां व्यरचयत्सा हि प्रविवेश स्वधर्मतः ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नन्तरे साक्षात्पुरः प्रादुरभूच्छिवः ॥ धन्ये धन्ये इति प्रीत्या प्रशंसन्तां हरोऽब्रवीत् ॥ २४ ॥ हर उवाच ॥ वरं ब्रूहि प्रसन्नोस्मि त्वदाचरणतोऽनघे ॥ तवादेयं न वै किंचिद्वश्योऽहं ते विशेषतः ॥ २५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा शम्भुवचनं परमानन्ददायकम् ॥ सुखं प्राप्तं विशेषेण न किंचित्स्मरणं ययौ ॥ २६ ॥ तस्यास्तद्गतिमालक्ष्य सुप्रसन्नो हरोऽभवत ॥ उवाच च पुनः शम्भुर्वरं ब्रूहीति ताम्प्रभुः ॥ २७ ॥ शिव उवाच ॥ ॥ अयं यतिश्च मद्रूपो हंसरूपो भविष्यति ॥ परजन्मनि वां प्रीत्या संयोगं कारयिष्यति ॥ २८ ॥ भिल्लश्च वीरसेनस्य नैषधे नगरे वरे ॥ महान्पुत्रो नलो नाम भविष्यति न संशयः ॥ २९ ॥ त्वं सुता भीमराजस्य वैदर्भे निगरेऽनघे ॥ दमयन्ती च विख्याता भविष्यसि गुणान्विता ॥ ३० ॥ युवां चोभौ मिलित्वा च राजभोगं सुविस्तरम् ॥ भुक्त्वा मुक्तिं च योगीन्द्रैर्लप्स्येथे दुर्लभां ध्रुवम् ॥ ३१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा च स्वयं शम्भुर्लिंगरूपोऽभवत्तदा ॥ तस्मान्न चलितो धर्मादचलेश इति स्मृतः ॥ ३२ ॥ स भिल्ल आहुकश्चापि वीरसेनसुतोऽभवत् ॥ नैषधे नगरे तात नलनामा महानृपः ॥ ३३ ॥ आहुका सा महाभिल्ली भीमस्य तनयाऽभवत् ॥ वैदर्भे नगरे राज्ञो दमयन्तीति विश्रुता ॥ ३४ ॥ यतिनाथाह्वयस्सोपि हंसरूपोऽभवच्छिवः ॥ विवाहं कारयामास दमयन्त्या नलेन वै ॥ ३५ ॥ पूर्वसत्कारूपेण महापुण्येन शङ्करः ॥ हंसरूपं विधायैव ताभ्यां सुखमदात्प्रभुः ॥ ३६ ॥

CC0-Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शिवो हंसावतारो हि नानावार्त्ताविचक्षणः॥दमयन्त्या नलस्यापि परमानन्ददायकः ॥३७॥ इदं चरित्रं परमं पवित्रं शिवावतारस्य पवित्रकीर्तेः॥ यतीश
संज्ञस्य महाद्भुतं हि हंसाह्वयस्यापि विमुक्तिदं हि॥३८॥यतीशब्रह्महंसाख्यावतारचरितं शुभम् ॥ शृणुयाच्छ्रावयेद्यो हि स लभेत परां गतिम् ॥३९॥
इदमाख्यानमनघं सर्वकामफलप्रदम्॥स्वर्ग्यं यशस्यमायुष्यं भक्तिवर्धनमुत्तमम्॥४०॥श्रुत्वैतच्चरितं शम्भोर्यतिहंसस्वरूपयोः॥इह सर्वसुखम्भुक्त्वासोऽ
न्ते शिवपुरं व्रजेत्॥४१॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृ०शतरु०संहि०यतिनाथब्रह्महंसाह्वयशिवावतारचरितवर्णनं नामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥२८॥ नन्दीश्वर
उवाच॥सनत्कुमार शम्भोस्त्ववतारं परमं शृणु॥नभगज्ञानदं कृष्णदर्शनाह्वयमुत्तमम्॥१॥इक्ष्वाकुप्रमुखा आसञ्श्राद्धदेवसुताश्च ये॥ नभगस्तत्र नवमो
नाभगस्तत्सुतः स्मृतः ॥ २ ॥ अम्बरीषस्सुतस्तस्य विष्णुभक्तो बभूव सः ॥ यस्योपरि प्रसन्नोभूद्दुर्वासा ब्रह्मभक्तितः ॥ ३ ॥ पितामहोऽम्बरीषस्य
नभगो यः प्रकीर्तितः ॥ तच्चरित्रं शृणु मुने यस्मै ज्ञानमदाच्छिवः ॥ ४ ॥ नभगो मनुपुत्रस्तु पठनार्थं सुबुद्धिमान् ॥ चक्रे गुरुकुले वासं बहुकालं
जितेन्द्रियः ॥ ५ ॥ एतस्मिन्समये ते वा इक्ष्वाकुप्रमुखास्सुताः ॥ तस्मै भागमकल्प्यैव भेजुर्भागान्निजान्क्रमात् ॥ ६ ॥ स्वं स्वं भागं गृहीत्वा ते
बुभुजू राज्यमुत्तमम् ॥ अविषादं महाभागा पित्रादेशात्सुबुद्धयः ॥७॥ स पश्चादागतस्तत्र ब्रह्मचारी गुरुस्थलात् ॥ नभगोऽधीत्य सर्वांश्च सांगोपांगाः
श्रुतीः क्रमात् ॥ ८ ॥ भ्रातॄन्विलोक्य नभगो विभक्तान्सकलान्निजान्॥ दायार्थी प्राह तान्स्नेहादिक्ष्वाकुप्रमुखान्मुने ॥९॥ नभग उवाच ॥ भ्रातरोऽ
भक्त्वैकं मह्यं दायं कृत्वा यथातथम् ॥ सर्वे विभक्तास्सुप्रीत्या स्वदायार्थागताय च ॥ १० ॥ तदा विस्मृतमस्माभिरिदानीं पितरं तव ॥ विभजामो
वयं भागं तं गृहाण न संशयः ॥ ११ ॥ तच्छ्रुत्वा भ्रातृवचनं नभगः परविस्मृतः ॥ तदोपकण्ठमागत्य पितरं समभाषत ॥ १२ ॥ नभग उवाच ॥
हे तात भ्रातरः सर्वे त्यक्त्वा मां व्यभजंश्च ते ॥ पठनार्थं गतश्चाहं ब्रह्मचारी गुरोः कुले ॥ १३ ॥ तत आगत्य मे पृष्टा दायदानार्थमादरात् ॥ ते
त्वामूचुर्विभागं मे तदर्थमहमागतः॥१४॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचस्तस्य पिता तं प्राह विस्मितः॥ आश्वास्य श्राद्धदेवस्स सत्यधर्मरतं मुने
॥ १५ ॥ मनुरुवाच ॥ तदुक्तं माद्दथास्तात प्रतारणकरं हि तत् ॥ न ह्यहं परमं दायं सर्व्वथा भोगसाधनम् ॥ १६ ॥ तथापि दायभावेन दत्तोऽहं
तैः प्रतारिभिः ॥ तव वै जीवनोपायं वदामि शृणु तत्त्वतः ॥ १७ ॥ सत्रमांगिरसा विप्राः कुर्वन्त्यद्य सुमेधसः ॥ तत्र कर्मणि मुह्यन्ति षष्ठं षष्ठमहः
प्रति ॥ १८ ॥ तत्र त्वं गच्छ नभग तान् सुशंस महाकवे ॥ सूक्ते द्वे वैश्वदेवे हि सत्रं शुद्धं हि तद्भवेत् ॥ १९ ॥ तत्कर्मणि समाप्ते हि स्वर्यान्तो

१एकवचनमार्षम्।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ब्राह्मणाश्च ते ॥ धनं दास्यन्ति ते तुष्टास्स्वसत्रपरिशेषितम् ॥ २० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तदाकर्ण्य पितुर्वाक्यं नभगः सत्यसारवान् ॥ जगाम तत्र सुप्रीत्या यत्र तत्सत्रमुत्तमम् ॥ २१ ॥ तदाह्नःकर्मणि मुने सत्रे तस्मिन्स मानवः ॥ सूक्ते द्वे वैश्वदेवे हि प्रोवाच स्पष्टतस्सुधीः ॥ २२ ॥ समाप्ते कर्मणि ततो विप्रा आंगिरसाश्च ते ॥ तस्मै दत्वा ययुः स्वर्गं स्वंस्वं सत्रावशेषितम् ॥ २३ ॥ तत्तदा स्वीकरिष्यंतं सुसत्रपरिशेषितम् ॥ विज्ञाय गिरिशः सद्य आविर्भूतः सदूतिकृत् ॥२४॥ सर्वांगसुन्दरः श्रीमान्पुरुषः कृष्णदर्शनः ॥ भावं समीक्षितुं भागं दातुं ज्ञानं परं च तत् ॥२५॥ अथो स शंकरः शम्भुः परीक्षाकर ईश्वरः॥ उवाचोत्तरतोऽभ्येत्य नभगं तं हि मानवम् ॥२६॥ ईश्वर उवाच ॥ कस्त्वं गृह्णासि पुरुष ममेदं वास्तुकं वसु ॥ प्रेषितः केन तत्सर्वं सत्यं वद ममाग्रतः॥२७॥नन्दीश्वर उवाच॥तच्छ्रुत्वा तद्वचस्तात मानवो नभगः कविः॥प्रत्युवाच विनीतात्मा पुरुषं कृष्णदर्शनम् ॥२८॥ नभग उवाच ॥ ॥ ममेदमृषिभिर्दत्तं वसु यज्ञगतं खलु ॥ कथं वारयसे मां त्वं गृह्णंतं कृष्णदर्शनम् ॥ २९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ आकर्ण्य नाभगं वाक्यमिदं सत्यमुदीरितम् ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्मा पुरुषः कृष्णदर्शनः ॥ ३० ॥ ॥ कृष्णदर्शन उवाच ॥ विवादेऽस्मिन्हि नौ तात प्रमाणं जनकस्तव ॥ याहि तम्पृच्छ स ब्रूयात्तत्प्रमाणन्तु सत्यतः ॥ ३१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचस्तस्य नभगो मानवः कविः ॥ आगच्छत्पितरं प्रीत्या तदुक्तं पृष्टवान्मुने ॥ ३२ ॥ पुत्रोदितं समाकर्ण्य श्राद्धदेवस्स वै मनुः ॥ स्मृत्वा शिवपदाम्भोजं प्राप्तस्मृतिरुवाच तम् ॥ ३३ ॥ ॥ मनुरुवाच ॥ हे तात शृणु मद्वाक्यं स देवः पुरुषः शिवः ॥ तस्यैव सकलं वस्तु यज्ञप्राप्तं विशेषतः ॥ ३४ ॥ अध्वरोर्वरितं वस्तु रुद्रभागः प्रकीर्तितः ॥ इत्यपि प्राज्ञवादो हि क्वचिज्जातस्तदिच्छया ॥ ३५ ॥ स देव ईश्वरः सर्वं वस्त्वर्हति न संशयः ॥ यज्ञावशिष्टं किमुत परे तस्येच्छया विभोः ॥ ३६ ॥ अनुग्रहार्थमायातस्तव तद्रूपतः प्रभुः ॥ तत्र त्वं गच्छ नभग प्रसन्नं कुरु सत्यतः ॥ ३७ ॥ क्षमापय स्वापराधं सुप्रणम्य स्तुतिं कुरु ॥ सर्वप्रभुस्स एवेशो यज्ञाधीशोऽखिलेश्वरः ॥ ३८ ॥ विष्णुब्रह्मादयो देवाः सिद्धास्सर्वर्षयोऽपि हि ॥ तदनुग्रहतस्तात समर्थः सर्वकर्मणि ॥ ३९ ॥ किम्बहूक्त्यात्मजश्रेष्ठ गच्छ तत्राशु मा चिरम् ॥ प्रसादय महादेवं सर्वथा सकलेश्वरम् ॥ ४० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा स मनुः श्राद्धदेवश्च तनयं द्रुतम् ॥ प्रेषयामास निकटं शम्भोस्सोऽपि समेत्य तम् ॥ ४१ ॥ नभगश्च प्रणम्याशु साञ्जलिर्नतमस्तकः ॥ प्रोवाच सुप्रसन्नात्मा विनयेन महामतिः ॥ ४२ ॥ ॥ नभग उवाच ॥ इदं तवेश सर्वं हि वस्तु त्रिभुवने हि यत् ॥ इत्याह मे पिता नूनं किमुताध्वरशेषितम् ॥ ४३ ॥ अजानता मया नाथ यदुक्तन्तद्वचो भ्रमात् ॥ अपराधन्त्वं क्षमस्व शिरसा त्वां प्रसादये ॥ ४४ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

इत्युक्तां नभगस्सोतिदीनधीस्तुकृताञ्जलिः ॥ तुष्टाव तं महेशानं कृष्णदर्शनमानतः ॥ ४५ ॥ श्राद्धदेवोऽपि शुद्धात्मा नतकस्साञ्जलिस्सुधीः ॥
तुष्टाव तं प्रभुं नत्वा स्वापराधं क्षमापयत् ॥ ४६ ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र विष्णुर्ब्रह्माखिलः सुधीः ॥ वासवाद्याः समाजग्मुः सिद्धाश्च मुनयोऽपि हि
॥ ४७ ॥ महोत्सवं प्रकुर्वन्तः सुकृताञ्जलयोऽखिलाः ॥ तुष्टुवुर्नतका भक्त्या सुप्रणम्य पृथक्पृथक् ॥४८॥ अथ रुद्रः प्रसन्नात्मा कृपादृष्ट्या विलोक्य
तान् ॥ उवाच नभगं प्रीत्या सस्मितं कृष्णदर्शनः ॥ ४९ ॥ ॥ कृष्णदर्शन उवाच ॥ यत्ते पितावदद्धर्म्यं वाक्यन्तत्तु तथैव हि ॥
त्वथापि सत्यमुक्तं तत्साधुस्त्वन्नात्र संशयः ॥ ५० ॥ अतोऽहं सुप्रसन्नोऽस्मि सर्वथा सुव्रतेन ते ॥ ददामि कृपया ते हि ज्ञानम्ब्रह्म सनातनम् ॥५१॥
महाज्ञानी भव त्वं हि सविप्रो नभगं द्रुतम् ॥ गृहाण वस्त्विदं सर्वं मदत्तं कृपयाधुना ॥ ५२ ॥ इह सर्वसुखं भुङ्क्ष्व निर्विकारं महामते ॥ सुगतिं प्रा
प्स्यसि त्वं हि स विप्रः कृपया मम ॥ ५३ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा तात भगवान्स रुद्रः सत्यवत्सलः ॥ सर्वेषाम्पश्यतान्ते
षान्तत्रैवान्तर्दधे हरः ॥ ५४ ॥ विष्णुर्ब्रह्मापि देवाद्यास्सर्वे ते मुनिसत्तम ॥ स्वं स्वं धाम ययुः प्रीत्या तस्यै नत्वा दिशे मुदा ॥ ५५ ॥
सपुत्रः श्राद्धदेवोऽपि स्वस्थानमगमन्मुदा ॥ भुक्त्वा भोगान्सुविपुलान्सोऽन्ते शिवपुरं ययौ ॥ ५६ ॥ इत्थन्ते कीर्तितो ब्रह्मन्नवतारः
शिवस्य हि ॥ कृष्णदर्शननामा वै नभगानन्ददायकः ॥ ५७ ॥ इदमाख्यानमनघं भुक्तिमुक्तिप्रदं सताम् ॥ पठतां शृण्वतां वापि सर्वका
मफलप्रदम् ॥ ५८ ॥ य एतच्चरितम्प्रातस्सायं च स्मरते सुधीः ॥ कविर्भवति मन्त्रज्ञो गतिमन्ते लभेत्पराम् ॥ ५९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे
तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां नन्दीश्वरसनत्कुमारसंवादे कृष्णदर्शनशिवावतारवर्णनं नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
शृणु त्वं ब्रह्मपुत्राद्यावतारं परमेशितुः ॥ अवधूतेश्वराह्वं वै शक्रगर्वापहारकम् ॥ १ ॥ शक्रः पुरा हि सगुरुः सर्वदेवसमन्वितः ॥ दर्शनं कर्तुमीशस्य
कैलासमगमन्मुने ॥ २ ॥ अथ गुर्विन्द्रयोर्ज्ञात्वागमनं शंकरस्तयोः ॥ परीक्षितुं च तद्भावं स्वदर्शनरतात्मनोः ॥ ३ ॥ अवधूतस्वरूपोऽभून्नानाली
लाकरः प्रभुः ॥ दिगंबरो महाभीमो ज्वलदग्निसमप्रभः ॥ ४ ॥ सोऽवधूतस्वरूपो हि मार्गमारुध्य सद्गतिः ॥ लंभमानपटः शंभुरतिष्ठच्छोभिताकृ
तिः ॥ ५ ॥ अथ तौ गुरुशक्रौ च गच्छन्तौ शिवसन्निधिम् ॥ अद्राष्टां पुरुषं भीमं मार्गमध्येऽद्भुताकृतिम् ॥ ६ ॥ अथ शक्रो मुनेऽपृच्छत्स्वाधि ॥२६७॥
कारेण दुर्मदः ॥ पुरुषं तं स्वमार्गान्तः स्थितमज्ञाय शंकरम् ॥ ७ ॥ शक्र उवाच ॥ कस्त्वं दिगंबराकारावधूतः कुत आगतः ॥ किन्नाम तव विख्यातं
तत्त्वतो वद मेऽचिरम् ॥ ८ ॥ स्वस्थाने संस्थितः शंभुः किम्वान्यत्र गतोऽधुना ॥ दर्शनार्थं हि तस्याहं गच्छामि सगुरुस्सुरैः ॥ ९ ॥ नन्दीश्वर

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

उवाच ॥ शक्रेणेत्थं स पृष्टश्च किंचिन्नोवाच पूरुषः ॥ लीलागृहीतदेहस्स शङ्करो मदहा प्रभुः ॥ १० ॥ शक्रः पुनरपृच्छत्तं नोवाच स दिगम्बरः ॥
अविज्ञातगतिश्शम्भुर्महाकौतुककारकः ॥ ११ ॥ पुनः पुरन्दरोऽपृच्छत्त्रैलोक्याधिपतिस्स्वराट् ॥ तूष्णीमास महायोगी महालीलाकरस्स वै ॥१२॥
इत्थं पुनः पुनः पृष्टः शक्रेण स दिगम्बरः ॥ नोवाच किंचिद्भगवाञ्शक्रदर्प्पजिघांसया ॥ १३ ॥ अथ चुक्रोध देवेशस्त्रैलोक्यैश्वर्य्यगर्वितः ॥
उवाच वचनं क्रोधात्तं निर्भर्त्स्य जटाधरम् ॥ १४ ॥ इन्द्र उवाच ॥ पृच्छमानोऽपि रे मूढ नोत्तरं दत्तवानसि ॥ अतस्त्वां हन्मि वज्रेण कस्ते
त्रातास्ति दुर्मते ॥ १५ ॥ इत्युदीर्य्य ततो वज्री संनिरीक्ष्य क्रुधा हि तम् ॥ हन्तुन्दिगम्बरं वज्रमुद्यतं स चकार ह ॥ १६ ॥ वज्रहस्तं च
तं दृष्ट्वा शक्रं शीघ्रं सदाशिवः ॥ चकार स्तम्भनं तस्य वज्रपातस्य शंकरः ॥१७॥ ततः स पुरुषः क्रुद्धः करालाक्षो भयंकरः ॥ द्रुतमेव प्रजज्वाल
तेजसा प्रदहन्निव ॥ १८ ॥ बाहुप्रतिष्टम्भभुवा मन्युनान्तश्शचीपतिः ॥ समदह्यत भोगीव मंत्ररुद्धपराक्रमः ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा बृहस्पति
स्त्वेनम्प्रज्वलन्तं स्वतेजसा ॥ पुरुषन्तं धियामास प्रणनाम हरं द्रुतम् ॥ २० ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा ततो गुरुरुदारधीः ॥ दण्डवत्कौ पुन
र्नत्वा प्रभुं तुष्टाव भक्तितः॥२१॥गुरुरुवाच ॥देवदेव महादेव शरणागतवत्सल॥प्रसन्नो भव गौरीश सर्वेश्वर नमोऽस्तु ते॥ २२ ॥मायया मोहितास्सर्वे ब्रह्म
विष्णवादयोपि ते ॥ त्वां न जानन्ति तत्त्वेन जानन्ति त्वदनुग्रहात् ॥ २३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ बृहस्पतिरिति स्तुत्वा स तदा शंकरम्प्रभुम् ॥
पादयोः पातयामास तस्येशस्य पुरन्दरम् ॥ २४ ॥ ततस्तात सुराचार्य्यः कृताञ्जलिरुदारधीः ॥ बृहस्पतिरुवाचेदं प्रश्रयावनतः सुधीः ॥ २५ ॥
बृहस्पतिरुवाच ॥ दीननाथ महादेव प्रणतन्तव पादयोः ॥ समुद्धर च मां तत्त्वं क्रोधं न प्रणयं कुरु ॥ २६ ॥ तुष्टो भव महादेव पाहीन्द्रं शरणा
गतम् ॥ वह्निरेष समायाति भालनेत्रसमुद्भवः ॥ २७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्य गुरोर्वाक्यमवधूताकृतिः प्रभुः ॥ उवाच करुणासिंधु
र्विहसन् स सदूतिकृत् ॥२८॥ अवधूत उवाच ॥ ॥ क्रोधाच्च निस्सृतन्तेजो धारयामि स्वनेत्रतः॥कथं हि कंचुकीं सर्पस्संधत्ते चोज्झितां पुनः॥२९॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य शंकरस्य बृहस्पतिः ॥ उवाच साञ्जलिर्भूयो भयव्याकुलमानसः ॥ ३० ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥
हे देव भगवन्भक्ता अनुकम्प्याः सदैव हि ॥ भक्तवत्सलनामेति स्वं सत्यं कुरु शंकर ॥ ३१ ॥ क्षेप्तुमन्यत्र देवेश स्वतेजोत्युग्रमहंसि ॥ उद्धर्ता सर्व

१ आमर्षः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भक्तानां समुद्धर पुरन्दरम् ॥ ३२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तो गुरुणा रुद्रो भक्तवत्सलनामभाक् ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्मा सुरेज्यम्प्रणतार्तिहा ॥ ३३ ॥ ॥ रुद्र उवाच ॥ प्रीतस्तेहं सुराचार्य्य ददामि वरमुत्तमम् ॥ इन्द्रस्य जीवदानेन जीवेति त्वं प्रथाम्व्रज ॥ ३४ ॥ समुद्भूतोऽनलो योयं भालनेत्रात्सुरासहः ॥ एनन्त्यक्ष्याम्यहं दूरे यथेन्द्रं नैव पीडयेत् ॥ ३५ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा स करे धृत्वा स्वतेजोऽनलमद्भुतम् ॥ भालनेत्रसमुद्भूतं प्राक्षिपल्लवणाम्भसि ॥३६॥ अथो शिवस्य तत्तेजो भालनेत्रसमुद्भवम् ॥ क्षिप्तं च लवणाम्भोधौ सद्यो बालो बभूव ह ॥३७॥ स जलन्धरनामाभूत्सिन्धुपुत्रोऽसुरेश्वरः ॥ तं जघान महेशानो देवप्रार्थनया प्रभुः ॥ ३८ ॥ इत्थं कृत्वा सुचरितं शंकरो लोकशंकरः ॥ अवधूतस्वरूपेण ततश्चान्तर्हितोऽभवत् ॥ ३९ ॥ बभूवुः सकला देवाः सुखिनश्चातिनिर्भयाः ॥ गुरुशक्रौ भयान्मुक्तौ जग्मतुः सुखमुत्तमम् ॥ ४० ॥ यदर्थं गमनो द्युक्तौ दर्शनं प्राप्य तस्य तौ ॥ कृतार्थौ गुरुशक्रौ हि स्वस्थानं जग्मतुर्मुदा ॥ ४१ ॥ अवधूतेश्वराह्वोऽवतारस्ते कथितो मया ॥ परमेशस्य परमानन्ददः खलदण्डदः ॥४२॥ इदमाख्यानमनघं यशस्यं स्वर्ग्यमेव च ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं दिव्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥४३॥ य इदं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वा समाहितः ॥ इह सर्वसुखं भुक्त्वा सोन्ते शिवगतिं लभेत् ॥४४॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां नन्दीश्वरसनत्कुमारसम्वादे अवधूतेश्वरशिवावतारचरित्रवर्णनं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथ वक्ष्ये मुनिश्रेष्ठ शंभोः शृण्ववतारकम् ॥ स्वभक्तदया विप्र नारीसन्देहभंजकम् ॥ १ ॥ आसीत्सत्यरथो नाम्ना विदर्भविषये नृपः ॥ धर्म्मात्मा सत्यशीलश्च महाशैवजनप्रियः ॥ २ ॥ तस्य राज्ञस्सुधर्मेण महीं पालयतो मुने ॥ महान्कालो व्यतीयाय सुखेन शिवधर्म्मतः ॥ ३ ॥ कदाचित्तस्य राज्ञस्तु शाल्वैश्च पुररोधिभिः ॥ महान्रणो बभूवाथ बहुसैन्यैर्बलोद्धतैः ॥ ४ ॥ स विदर्भनृपः कृत्वा सार्धं तैर्दारुणं रणम् ॥ प्रनष्टोरुबलः शाल्वैर्निहतो दैवयोगतः ॥ ५ ॥ तस्मिन्नृपे हते युद्धे शाल्वैस्तु भयविह्वलाः ॥ सैनिका हतशेषाश्च मन्त्रिभिस्सह दुद्रुवुः ॥ ६ ॥ अथ तस्य महाराज्ञी रात्रौ स्वपुरतो मुने ॥ संरुद्धा रिपुभिर्यत्नादन्तर्वत्नी बहिर्ययौ ॥ ७ ॥ निर्गता शोकसंतप्ता सा राजमहिषी शनैः ॥ प्राचीं दिशं ययौ दूरं स्मरन्तीशपदाम्बुजम् ॥ ८ ॥ अथ प्रभाते सा राज्ञी ददर्श विमलं सरः ॥ अतीता दूरमध्वानं दयया शङ्करस्य हि ॥ ९ ॥ तत्रागत्य प्रिया राज्ञस्संतप्ता सुकुमारिणी ॥ निवासार्थं सरस्तीरे छाया वृक्षमुपाश्रयत् ॥ १० ॥ तत्र दैववशाद्राज्ञी मुहूर्त्ते सद्गुणान्विते ॥ असूत तनयं दिव्यं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ ११ ॥ अथ तज्जननी दैवात्तृषितातिनृपाङ्गना ॥ सरोवतीर्णा पानार्थं ग्रस्ता ग्राहेण पाथसि ॥ १२ ॥ स सुतो जातमात्रस्तु क्षुत्पिपासार्दितो भृशम् ॥ रुरोद च सरस्तीरे विनष्ट

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पितृमातृकः ॥ १३ ॥ तस्मिन्वने क्रन्दमाने जातमात्रे सुते मुने ॥ कृपान्वितो महेशोऽभूदन्तर्यामी स रक्षकः ॥ १४ ॥ प्रेरिता मनसा काचिदी
शेन त्रासहारिणा ॥ अकस्मादागता तत्र भ्रमन्ती भैक्ष्यजीविनी ॥ १५ ॥ सा एकहायनं बालं वहन्ती विधवा निजम् ॥ अनाथमेकं क्रंदन्तं शिशु
न्तत्र ददर्श ह ॥ १६ ॥ सा दृष्ट्वा तत्र तम्बालं वने निर्मनुजे मुने ॥ विस्मितातीव द्विजस्त्री सा चिचिन्त हृदये बहु ॥ १७ ॥ अहो सुमहदाश्चर्य
मिदं दृष्टम्मयाधुना ॥ असम्भाव्यमकथ्यं च सर्वथा मनसा गिरा ॥ १८ ॥ अच्छिन्ननाभिनालोयं रसायां केवलं शिशुः ॥ शेते मातृविहीनश्च
क्रन्दंस्तेजस्विनां वरः ॥ १९ ॥ अस्य पित्रादयः केऽपि न सन्तीह सहायिनः ॥ कारणं किं बभूवाथ ह्यहो दैवबलं महत् ॥ २० ॥ न जाने कस्य
पुत्रोऽयमस्य ज्ञातात्र कोपि न ॥ यतः पृच्छाम्यस्य जन्म जाता च करुणा मयि ॥ २१ ॥ इच्छाम्येनं पोषितुं हि बालमौरसपुत्रवत् ॥ संप्रष्टुं नोत्सहे
ऽज्ञात्वा कुलजन्मादि चास्य वै ॥ २२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति संचिन्त्यमानायां तस्यां विप्रवरस्त्रियाम् ॥ कृपां चकार महतीं शंकरो भक्त
वत्सलः ॥ २३ ॥ दध्रे भिक्षुस्वरूपं हि महालीलो महेश्वरः ॥ सर्वथा भक्तसुखदो निरुपाधिः स्वयं सदा ॥ २४ ॥ तत्राजगाम सहसा स भिक्षुः
परमेश्वरः ॥ यत्रास्ति संदेहवती द्विजस्त्री ज्ञातुमिच्छती ॥ २५ ॥ भिक्षुवर्य्यस्वरूपोऽसावविज्ञातगतिः प्रभुः ॥ तामाह विप्रवनितां विहस्य करुणा
निधिः ॥ २६ ॥ ॥ भिक्षुवर्य्य उवाच ॥ सन्देहं कुरु नो चित्ते विप्रभामिनि मा खिद ॥ रक्षैनम्बालकं प्रीत्या सुपवित्रं स्वपुत्रकम् ॥ २७ ॥
अनेन शिशुना श्रेयः प्राप्स्यसे न चिरात्परम् ॥ पुष्णीहि सर्वथा ह्येनं महातेजस्विनं शिशुम् ॥ २८ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ॥ इत्युक्तवन्तं तं
भिक्षुस्वरूपं करुणानिधिम् ॥ सा विप्रवनिता शम्भुं प्रीत्या पप्रच्छ सादरम् ॥ २९ ॥ ॥ विप्रवनितोवाच ॥ त्वदाज्ञयैनं बालं हि रक्षिष्यामि स्वपुत्र
वत् ॥ पोक्ष्यामि नात्र सन्देहो मद्भाग्यात्त्वमिहागतः ॥ ३० ॥ तथापि ज्ञातुमिच्छामि विशेषेण तु तत्त्वतः ॥ कोयं कस्य सुतश्चायं कस्त्वमत्र समागतः ॥
॥ ३१ ॥ मुहुर्मम समायाति ज्ञानं भिक्षुवर प्रभो ॥ त्वं शिवः करुणासिन्धुस्त्वद्भक्तोयं शिशुः पुरा ॥ ३२ ॥ केनचित्कर्मदोषेण सम्प्राप्तोयं दशामि
माम् ॥ तद्भुक्त्वा परमं श्रेयः प्राप्स्यते त्वदनुग्रहात् ॥ ३३ ॥ त्वन्माययैव साहं वै मार्गभ्रष्टा विमोहिता ॥ आगता प्रेषिता त्वत्तो ह्यस्य रक्षणहे
तुतः ॥ ३४ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तद्दर्शनप्राप्तविज्ञानां विप्रकामिनीम् ॥ ज्ञातुकामां विशेषेण प्रोचे भिक्षुतनुश्शिवः ॥ ३५ ॥ ॥ भिक्षु
वर्य्य उवाच ॥ शृणु प्रीत्या विप्रपत्नि बालस्यास्य पुरेहितम् ॥ सर्वमन्यस्य सुप्रीत्या वक्ष्यते तत्त्वतोऽनघे ॥ ३६ ॥ सुतो विदर्भराजस्य शिव
भक्तस्य धीमतः ॥ अयं सत्यरथस्यैव स्वधर्मनिरतस्य हि ॥ ३७ ॥ शृणु सत्यरथो राजा हतः शाल्वै रणे परैः ॥ तत्पत्नी निशि सुव्यग्रा निर्यं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यौ स्वगृहाद्रुतम् ॥ ३८ ॥ असूत तनयं चैनं समायाता प्रगेत्र हि ॥ सरोवतीर्णा तृषया ग्रस्ता ग्राहेण दैवतः ॥ ३९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
इति तस्य समुत्पत्तिं तत्पितुः संगरे मृतिम् ॥ तन्मातृमरणं ग्राहात्सर्वं तस्यै न्यवेदयत् ॥ ४० ॥ अथ सा ब्राह्मणी सा हि विस्मितातीति मुनीश्वर ॥
पुनः पप्रच्छ तं भिक्षुं ज्ञानिनं सिद्धरूपकम् ॥ ४१ ॥ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ स राज्ञोऽस्य पिता भिक्षो वरभोगान्तरैव हि ॥ कस्माच्छाल्वैस्स्वारि
पुभिस्स्वल्पेहैश्च विघातितः ॥ ४२ ॥ कस्मादस्य शिशोर्माता ग्राहेणाशु सुभक्षिता ॥ कस्मादनाथोयं जातो विवन्धुश्चैव जन्मतः ॥ ४३ ॥ कस्मा
त्सुतो ममापीह सुदरिद्रो हि भिक्षुकः ॥ भवेत्कथं सुखं भिक्षो पुत्रयोरनयोर्वद ॥ ४४ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा स भिक्षुः
परमेश्वरः ॥ विप्रपत्न्याः प्रसन्नात्मा प्रोवाच विहसँश्च ताम् ॥ ४५ ॥ ॥ भिक्षुवर्य्य उवाच ॥ विप्रपत्नि विशेषेण सर्वंप्रश्नान्वदामि ते ॥ शृणु त्वं
सावधानेन चरित्रमिदमुत्तमम् ॥ ४६ ॥ अमुष्य बालस्य पिता स विदर्भमहीपतिः ॥ पूर्वजन्मनि पाण्ड्योऽसौ बभूव नृपसत्तमः ॥ ४७ ॥
स शैवनृपतिर्धर्मात्पालयन्निखिलां महीम् ॥ स्वप्रजा रंजयामास सर्वोपद्रवनाशनः ॥ ४८ ॥ कदाचित्स हि सर्वेशं प्रदोषे पर्यपूज
यत् ॥ त्रयोदश्यां निराहारो दिवानक्तव्रती शिवम् ॥ ४९ ॥ तस्य पूजयतः शम्भुं प्रदोषे गिरिशं रते ॥ महाञ्शब्दो बभूवाथ वि
कटस्सर्वथा पुरे ॥५०॥ तमाकर्ण्य स्वं सोथ राजा त्यक्तशिवार्चनः ॥ रिप्वागमनशंकातो निर्ययौ भवनाद्बहिः ॥ ५१ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु तस्या
मात्यो महाबली ॥ गृहीतशत्रुसामन्तो राजान्तिकमुपाययौ ॥ ५२ ॥ तन्दृष्ट्वाशत्रुसामन्तं महाक्रोधेन विह्वलः ॥ अविचार्य वृषन्तस्य शिर
श्छेदमकारयत् ॥ ५३ ॥ असमाप्येशपूजान्तामशुचिर्नष्टधीर्नृपः ॥ रात्रौ चकार सुप्रीत्या भोजनन्नष्टमंगलः ॥ ५४ ॥ विदर्भे सोभवद्राजा जन्म
नीह शिवव्रती ॥ शिवार्चनान्तरायेण परैर्भोगान्तरे हतः ॥ ५५ ॥ तत्पुत्रो यः पूर्वभवे सोऽस्मिञ्जन्मनि तत्सुतः ॥ अहमेव हतैश्वर्य्यः शिवपूजाव्य
तिक्रमात् ॥ ५६ ॥ अस्य माता पूर्वभवे सपत्नीं छद्मनाहरत् ॥ भक्षिता तेन पापेन ग्राहेणाऽस्मिन्न भवे हि सा ॥ ५७ ॥ एषा प्रवृत्तिरेतेषां भवत्यै
परिकीर्तिता ॥ अनर्चिता शिवाभक्त्या प्राप्नुवन्ति दरिद्रताम् ॥ ५८ ॥ एष ते तनयः पूर्वजन्मनि ब्राह्मणोत्तमः ॥ प्रतिग्रहैर्वयो निन्ये न यज्ञाद्यै
स्सुकर्मभिः ॥ ५९ ॥ अतो दारिद्र्यमापन्नः पुत्रस्ते द्विजभामिनि ॥ तद्दोषपरिहारार्थं शरणं शंकरं व्रज ॥ ६० ॥ एताभ्यां खलु बालाभ्यां शिवपू
जा विधीयताम् ॥ उपवीतानन्तरं हि शिवः श्रेयः करिष्यति ॥ ६१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तामुपदिश्याथ भिक्षुवर्य्यतनुः शिवः ॥ स्वरूपं
दर्शयामास परमं भक्तवत्सलः ॥६२॥ अथ सा विप्रवनिता ज्ञात्वा तं शंकरम्प्रभुम् ॥ सुप्रणम्य हि तुष्टाव प्रेम्णा गद्गदया गिरा ॥६३॥ ततस्स भग

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वात्र शम्भुर्धृतभिक्षुतनुर्द्रुतम् ॥ पश्यन्त्या विप्रपत्न्यास्तु तत्रैवान्तरधीयत ॥ ६४ ॥ अथ तस्मिन् गते भिक्षौ विश्रब्धा ब्राह्मणी च सा ॥ तमर्भकं समादाय सस्वपुत्रा गृहं ययौ ॥ ६५ ॥ एकचक्राह्वये रम्ये ग्राम्ये कृतनिकेतना ॥ स्वपुत्रं राजपुत्रं च वरान्नैश्च व्यवर्द्धयत् ॥ ६६ ॥ ब्राह्मणैः कृतसंस्कारौ कृतोपनयनौ च तौ ॥ ववृधाते स्वगेहे च शिवपूजनतत्परौ ॥ ६७ ॥ तौ शाण्डिल्यमुनेस्तात निदेशान्नियमास्थितौ ॥ प्रदोषे चक्रतुः शम्भोः पूजां कृत्वा व्रतं शुभम् ॥ ६८ ॥ कदाचिद्द्विजपुत्रेण विनाऽसौ द्विजनन्दनः ॥ नद्यां स्नातुं गतः प्राप निधानकलशं वरम्॥ ६९ ॥ एवं पूजयतोः शम्भुं राजद्विजकुमारयोः ॥ सुखेनैव व्यतीयाय तयोर्मासचतुष्टयम् ॥ ७० ॥ एवमर्चयतोः शम्भुं भूयोपि परया मुदा ॥ सम्वत्सरो व्यतीयाय तस्मिन्नेव तयोर्गृहे ॥ ७१ ॥ सम्वत्सरे व्यतिक्रान्ते स राजतनयो मुने ॥ गत्वा वनान्ते विप्रेण शिवस्यानुग्रहाद्विभोः ॥ ७२ ॥ अकस्मादागतां तत्र दत्तां तज्जनकेन ह ॥ विवाह्य गन्धर्वसुतां चक्रे राज्यमकण्टकम् ॥ ७३ ॥ या विप्रवनिता पूर्वं तमपुष्णात्स्वपुत्रवत् ॥ सैव माताभवत्तस्य स भ्राता द्विजनन्दनः ॥७४॥ इत्थमाराध्य देवेशं धर्मगुप्ताह्वयस्स वै ॥ विदर्भविषये राज्ञ्या तया भोगं चकार ह ॥ ७५ ॥ भिक्षुवर्य्यावतारस्ते वर्णितश्च मयाधुना ॥ शिवस्य धर्मगुप्ताह्वनृपबालसुखप्रदः ॥ ७६ ॥ एतदाख्यानमनघं पवित्रं पावनं महत् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां साधनं सर्वकामदम् ॥ ७७ ॥ य एतच्छृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वा समाहितः ॥ स भुक्त्वेहाखिलान्कामान् सोन्ते शिवपुरम्व्रजेत् ॥७८॥ इति श्रीशिवमहापुराणे शतरुद्रसंहितायां भिक्षुवर्य्याह्वशिवावतारचरित्रवर्णनं नामैकत्रिंशोऽध्यायः॥३१॥श्रृणु तात प्रवक्ष्यामि शिवस्य परमात्मनः॥सुरेश्वरावतारस्ते धौम्याग्रजहितावहम् ॥१॥ व्याघ्रपादसुतो धीमानुपमन्युस्सताम्प्रियः ॥ जन्मान्तरेण संसिद्धः प्राप्तो मुनिकुमारताम् ॥ २ ॥ उवास मातुलगृहे समात्रा शिशुरेव हि ॥ उपमन्युर्व्याघ्रपादिस्स्यांद्दरिद्रश्च दैवतः ॥ ३ ॥ कदाचित्क्षीरमत्यल्पम्पीतवान्मातुलाश्रमे ॥ ययाचे मातरम्प्रीत्या बहुशो दुग्धलालसः ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वा पुत्रवचनं तन्माता च तपस्विनी ॥ सांतः प्रविश्याथ तदा शुभोपायमरीरचत् ॥ ५ ॥ उञ्छवृत्त्यर्जितान्बीजान्पिष्ट्वालोड्य जलेन तान् ॥ उपलाल्य सुतन्तस्मै सा ददौ कृत्रिमम्पयः ॥ ६ ॥ पीत्वा च कृत्रिमं दुग्धं मात्रा दत्तं स बालकः ॥ नैतत्क्षीरमिति प्राह मातरं चारुदत्पुनः ॥ ७ ॥ श्रुत्वा सुतस्य रुदितं प्राह सा दुःखिता सुतम् ॥ संमार्ज्य नेत्रे पुत्रस्य कराभ्यां कमलाकृतिः ॥ ८ ॥ मातोवाच ॥ क्षीरमत्र कुतोऽस्माकं वने निवसतां सदा ॥ प्रसादेन विना शंम्भोः पयःप्राप्तिर्भवेन्न हि ॥ ९ ॥ पूर्वजन्मनि यत्कृतयं शिवमुद्दिश्य हे सुत ॥ तदेव लभ्यते नूनन्नात्र काय्र्या विचा

१ भूते लिङार्षः । २ सन्धद्वाव आर्षः । ३ पुंस्त्वमार्षम् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रणा ॥ १० ॥ इति मातृवचश्श्रुत्वा व्याघ्रपादिस्स बालकः ॥ प्रत्युवाच विशोकात्मा मातरं मातृवत्सलः ॥ ११ ॥ शोकेनालमिमं मातः शंभु
र्यद्यस्ति शङ्करः ॥ त्यज शोकं महाभागे सर्वं भद्रम्भविष्यति ॥ १२ ॥ शृणु मातर्वचो मेऽद्य महादेवोऽस्ति चेत्क्वचित् ॥ चिराद्वा ह्यचिराद्वापि क्षी
रोदं साधयाम्यहम् ॥१३॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा स शिशुः प्रीत्या शिवं मेऽस्त्वित्युदीर्य्य च॥विसृज्य तां सुप्रणम्य तपः कर्तुं प्रचक्रमे ॥१४॥
हिमवत्पर्वतगतः वायुभक्षस्समाहितः ॥ अष्टेष्टकाभिः प्रासादं कृत्वा लिंगं च मृन्मयम् ॥ १५ ॥ तत्रावाह्य शिवं साम्बं भक्त्या पञ्चाक्षरेण ह ॥ पत्र
पुष्पादिभिर्वन्यैस्समानर्च शिशुः स वै ॥ १६ ॥ ध्यात्वा शिवं च तं साम्बं जपन्पञ्चाक्षरम्मनुम् ॥ समभ्यर्च्य चिरं कालं चचार परमन्तपः ॥ १७॥
तपसा तस्य बालस्य ह्युपमन्योर्महात्मनः ॥ चराचरं च भुवनं प्रदीपितमभून्मुने ॥ १८ ॥ एतस्मिन्नन्तरे शंभुर्विष्णवाद्यैः प्रार्थितः प्रभुः ॥ परीक्षितुं
च तद्भक्तिं शक्ररूपोऽभवत्तदा ॥ १९ ॥ शिवा शचीस्वरूपाभूद्गणाः सर्वेऽभवन्सुराः ॥ ऐरावतगजो नन्दी सर्वमेव च तन्मयम् ॥ २० ॥ ततः साम्ब
शिवः शक्रस्वरूपस्सगणो द्रुतम् ॥ जगामानुग्रहं कर्तुमुपमन्योस्तदाश्रमम् ॥ २१ ॥ परीक्षितुं च तद्भक्तिं शक्ररूपधरो हरः ॥ प्राह गंभीरया वाचा
बालकन्तं मुनीश्वर ॥ २२ ॥ सुरेश्वर उवाच ॥ तुष्टोऽस्मि ते वरं ब्रूहि तपसानेन सुव्रत ॥ ददामि चेच्छितान्कामान्सर्वान्नात्रास्ति संशयः ॥ २३ ॥
एवमुक्तः स वै तेन शक्ररूपेण शम्भुना॥वरयामि शिवे भक्तिमित्युवाच कृताञ्जलिः॥२४॥तन्निशम्य हरिः प्राह मां न जानासि लेखपम्॥त्रैलोक्याधिपतिं
शक्रं सर्वदेवनमस्कृतम्॥२५ ॥ मद्भक्तो भव विप्रर्षे मामेवार्चय सर्वदा॥ददामि सर्वं भद्रन्ते त्यज रुद्रं च निर्गुणम्॥२६॥रुद्रेण निर्गुणेनालं किन्ते कार्यं भ
विष्यति॥देवजातिबहिर्भूतो यः पिशाचत्वमागतः॥२७॥नन्दीश्वर उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा स मुनेः पुत्रो जपन्पञ्चाक्षरम्मनुम्॥मन्यमानो धर्मविघ्नम्प्राह तं
कर्तुमागतम् ॥२८॥ ॥ उपमन्युरुवाच ॥ त्वयैवं कथितं सर्वं भवनिन्दारतेन वै॥प्रसंगाद्देवदेवस्य निर्गुणत्वं पिशाचता ॥२९॥ त्वं न जानासि वै रुद्रं
सर्वदेवेश्वरेश्वरम् ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां जनकम्प्रकृतेः परम् ॥३०॥ सदसद्व्यक्तमव्यक्तं यमाहुर्ब्रह्मवादिनः॥ नित्यमेकमनेकं च वरं तस्माद्वृणोम्यहम् ॥
॥ ३१ ॥ हेतुवादविनिर्मुक्तं सांख्ययोगार्थदम्परम् ॥ यमुशन्ति हि तत्त्वज्ञा वरन्तस्माद्वृणोम्यहम् ॥ ३२ ॥ नास्ति शम्भोः परन्तत्त्वं सर्वकारणका
रणम् ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिदेवानां श्रेष्ठो गुणपराद्विभोः ॥ ३३ ॥ नाहं वृणे वरं त्वत्तो न विष्णोर्ब्रह्मणोऽपि वा ॥ नान्यस्मादमराद्वापि शङ्करो वरदोऽस्तु
मे॥३४॥बहुनात्र किमुक्तेन वच्मि तत्त्वं मतं स्वकम् ॥ न प्रार्थये पशुपतेरन्यं देवादिकं स्फुटम्॥३५॥मद्भावं शृणु गोत्रारे मयाद्यानुमितन्त्विदम् ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भवान्तरे कृतं पापं श्रुता निन्दा भवस्य चेत् ॥ ३६ ॥ श्रुत्वा निन्दाम्भवस्याथ तत्क्षणादेव संत्यजेत् ॥ स्वदेहं तन्निहत्याशु शिवलोकं स गच्छति ॥ ३७ ॥ आस्तां तावन्ममेच्छेयं क्षीरम्प्रति सुराधम ॥ निहत्य त्वां शिवास्त्रेण त्यजाम्येतत्कलेवरम् ॥३८॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वोपमन्युस्तं मर्तुं व्यवसितः स्वयम् ॥ क्षीरे वाञ्छामपि त्यक्त्वा निहन्तुं शक्रमुद्यतः ॥ ३९ ॥ भस्मादाय तदाधारादघोरास्त्राभिमन्त्रितम् ॥ विसृज्य शक्रमुद्दिश्य ननाद स मुनिस्तदा ॥ ४० ॥ स्मृत्वा स्वेष्टपदद्वन्द्वं स्वदेहं दग्धुमुद्यतः ॥ आग्नेयीं धारणां बिभ्रदुपमन्युरवस्थितः ॥ ४१ ॥ एवं व्यवसिते विप्रे भगवाञ्छक्ररूपवान् ॥ वारयामास सौम्येन धारणान्तस्य योगिनः ॥ ४२ ॥ तद्विसृष्टमघोरास्त्रं नन्दीश्वरनियोगतः ॥ जगृहे मध्यतः क्षिप्तं नन्दी शंकरवल्लभम् ॥ ४३ ॥ स्वरूपमेव भगवानास्थाय परमेश्वरः ॥ दर्शयामास विप्राय बालेन्दुकृतशेखरम् ॥ ४४ ॥ क्षीरार्णवसहस्रं च दध्यादेरर्णवन्तथा ॥ भक्ष्यभोज्यार्णवन्तस्मै दर्शयामास स प्रभुः ॥४५॥ एवं स ददृशे शम्भुर्देव्यासार्द्धं वृषोपरि ॥ गणेश्वरैस्त्रिशूलाद्यैर्दिव्यास्त्रैरपि सम्वृतः ॥ ४६ ॥ दिवि दुन्दुभयो नेदुः पुष्पवृष्टिः पपात ह ॥ विष्णुब्रह्मेन्द्रप्रमुखैर्देवैश्छन्ना दिशो दश ॥४७॥ अथोपमन्युरानन्दसमुद्रोर्मिभिरावृतः ॥ पपात दण्डवद्भूमौ भक्तिनम्रेण चेतसा ॥ ४८ ॥ एतस्मिन्समये तत्र सस्मितो भगवान्भवः ॥ एह्येहीति समाहूय मूर्ध्न्याघ्राय ददौ वरान् ॥ ४९ ॥ शिव उवाच ॥ वत्सोपमन्यो तुष्टोऽस्मि त्वदाचरणतो वरात् ॥ दृढभक्तोऽसि विप्रर्षे मया जिज्ञासितोऽधुना ॥ ५० ॥ भक्ष्यभोगान्यथाकामं बान्धवैर्भुंक्ष्व सर्वदा ॥ सुखी भव सदा दुःखनिर्मुक्तो भक्तिमान्मम ॥ ५१ ॥ उपमन्यो महाभाग तवाम्बैषा हि पार्वती ॥ मया पुत्री कृतो ह्यद्य कुमारत्वं सनातनम् ॥ ५२ ॥ दुग्धदध्याज्यमधुनामर्णवाश्च सहस्रशः ॥ भक्ष्यभोज्यादिवस्तूनामर्णवाश्चाखिलास्तथा ॥ ५३ ॥ तुभ्यं दत्ता मया प्रीत्या त्वं गृह्णीष्व महामुने ॥ अमरत्वन्तथा दक्ष गाणपत्यं च शाश्वतम् ॥ ५४ ॥ पिताहन्ते महादेवो माता ते जगदम्बिका ॥ वरान्वरय सुप्रीत्या मनोभिलषितान्परान् ॥ ५५ ॥ अजरश्चामरश्चैव भव त्वं दुःखवार्जितः ॥ यशस्वी वरतेजस्वी दिव्यज्ञानी महाप्रभुः॥५६॥ अथ शम्भुः प्रसन्नात्मा स्मृत्वा तस्य तपो महत् ॥ पुनर्ददौ वरान्दिव्यान्मुनये ह्युपमन्यवे ॥५७॥ व्रतं पाशुपतं ज्ञानं व्रतयोगं च तत्त्वतः ॥ ददौ तस्मै प्रवक्तृत्वं पाटवं च निजं पदम् ॥ ५८ ॥ एवन्दत्वा महादेवः कराभ्यामुपगृह्य तम् ॥ मूर्ध्न्याघ्राय सुतस्तेऽयमिति देव्यै न्यवेदयत् ॥ ५९ ॥ देवी च शृण्वती प्रीत्या मूर्ध्नि देशे कराम्बुजम् ॥ विन्यस्य प्रददौ तस्मै कुमारपदमक्षयम ॥ ६० ॥ क्षीराब्धिमपि साकारं क्षीरस्वादु

१ तुमार्थः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

करोदधिः ॥ उपास्थाय ददौ तस्मै पिण्डीभूतमनश्वरम् ॥ ६१ ॥ योगैश्वर्य्यं सदा तुष्टम्ब्रह्मविद्यामनश्वराम् ॥ समृद्धिं परमान्तस्मै ददौ सन्तुष्टमा
नसः ॥ ६२ ॥ सोऽपि लब्ध्वा वरान्दिव्यान्कुमारत्वं च सर्वदा ॥ तस्माच्छिवाच्च तस्याश्च शिवाया मुदितोऽभवत् ॥ ६३ ॥ ततः प्रसन्नचेतस्कः
सुप्रणम्य कृताञ्जलिः ॥ ययाचे सवरम्प्रीत्या देवदेवान्महेश्वरात् ॥ ६४ ॥ ॥ उपमन्युरुवाच ॥ प्रसीद देवदेवेश प्रसीद परमेश्वर ॥ स्वभक्तिन्देहि
परमां दिव्यामव्यभिचारिणीम् ॥ ६५ ॥ श्रद्धान्देहि महादेव स्वसम्बन्धिषु मे सदा ॥ स्वदास्यं परमं स्नेहं स्वसान्निध्यं च सर्वदा ॥ ६६ ॥ ॥
॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वा प्रसन्नात्मा हर्षगद्गदया गिरा ॥ तुष्टाव स महादेवमुपमन्युर्द्विजोत्तमः ॥ ६७ ॥ एवमुक्तश्शिवस्तेन सर्वेषां शृण्व
ताम्प्रभुः ॥ प्रत्युवाच प्रसन्नात्मोपमन्युं सकलेश्वरः ॥ ६८ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ वत्सोपमन्यो धन्यस्त्वं मम भक्तो विशेषतः ॥ सर्वन्दत्तम्मया
ते हि यद्दत्तम्भवतानघ ॥ ६९ ॥ अजरश्चामरश्च त्वं सर्वदा दुःखवर्जितः ॥ सर्वपूज्यो निर्विकारी भक्तानाम्प्रवरो भव ॥ ७० ॥ अक्षया बान्धवा
श्चैव कुलं गोत्रं च ते सदा ॥ भविष्यति द्विजश्रेष्ठ मयि भक्तिश्च शाश्वती ॥ ७१ ॥ सान्निध्यं चाश्रमे नित्यं करिष्यामि मुने तव ॥ तिष्ठ वत्स यथा
कामं नोत्कण्ठां च करिष्यसि ॥ ७२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवमुक्त्वा स भगवांस्तस्मै दत्वा वरान्वरान् ॥ साम्बश्च सगणस्सद्यस्तत्रै
वान्तर्दधे प्रभुः ॥ ७३ ॥ उपमन्युः प्रसन्नात्मा प्राप्य शम्भोर्वरान्वरान् ॥ जगाम जननीस्थानं मात्रे सर्वमवर्णयत् ॥ ७४ ॥ तच्छ्रुत्वा तस्य जननी
महाहर्षमवाप सा ॥ सर्वपूज्योऽभवत्सोऽपि सुखं प्रापाधिकं सदा ॥ ७५ ॥ इत्थन्ते वर्णितस्तात शिवस्य परमात्मनः ॥ सुरेश्वरावतारो
हि सर्वदा सुखदः सताम् ॥ ७६ ॥ इदमाख्यानमनघं सर्वकामफलप्रदम् ॥ स्वर्ग्यं यशस्यमायुष्यं भुक्तिमुक्तिप्रदं सताम् ॥ ७७ ॥
य एतच्छृणुयाद्भक्त्या श्रावयेद्वा समाहितः ॥ इह सर्वसुखं भुक्त्वा सोऽन्ते शिवगतिं लभेत् ॥ ७८ ॥ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे
तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां सुरेश्वराख्यशिवावतारचरितवर्णनं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ (८३) ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार
सुप्रीत्या शिवस्य परमात्मनः ॥ अवतारं शृणु विभोर्जटिलाह्वं सुपावनम् ॥ १ ॥ पुरा सती दक्षकन्या त्यक्त्वा देहं पितुर्मखे ॥ स्वपित्राऽनादृता ॥२७१॥
जज्ञे मेनायां हिमभूधरात् ॥ २ ॥ सा गत्वा गहनेऽरण्ये तेपे सुविमलं तपः ॥ शंकरम्पतिमिच्छन्ती सखीभ्यां संयुता शिवा ॥ ३ ॥ तत्तपःसुपरीक्षार्थं
सप्तर्षीन्प्रैषयाच्छिवः॥तपःस्थानं तु पार्वत्या नानालीलाविशारदः॥४॥ते गत्वा तत्र मुनयः परीक्षां चक्रुरादरात्॥तस्याःसुयत्नतो नैव समर्था ह्यभवंश्च ते॥५॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तत्रागत्य शिवन्नत्वा वृत्तान्तं च निवेद्य तत् ॥ तदाज्ञां समनुप्राप्य स्वलोकं जग्मुरादरात् ॥६॥ गतेषु तेषु मुनिषु स्वस्थानं शंकरः स्वयम् ॥ परी
क्षितुं शिवावृत्तमैच्छत्सूतिकरः प्रभुः ॥ ७ ॥ सुप्रसन्नस्तपस्वीच्छाशमनादयमीश्वरः ॥ ब्रह्मचर्य्यस्वरूपोऽभूत्तदाद्भुततरः प्रभुः ॥ ८ ॥ अतीव स्थ
विरो विप्रदेहधारी स्वतेजसा ॥ प्रज्वलन्मनसा हृष्टो दण्डी छत्री महोज्ज्वलः ॥ ९ ॥ धृत्वैवं जाटिलं रूपं जगाम गिरिजावनम् ॥ अतिप्रीतियुतः
शम्भुश्शङ्करो भक्तवत्सलः ॥ १० ॥ तत्रापश्यत्स्थितान्देवीं सखीभिः परिवारिताम् ॥ वेदिकोपरि शुद्धान्तां शिवामिव विधोः कलाम् ॥ ११ ॥
शंभुर्निरीक्ष्य तान्देवीं ब्रह्मचारिस्वरूपवान् ॥ उपकण्ठं ययौ प्रीत्या चोत्सुखी भक्तवत्सलः ॥ १२ ॥ आगतं सा तदा दृष्ट्वा ब्राह्मणं तेजसाद्भुतम् ॥
अंगेषु लोमशं शान्तं दण्डचर्मसमन्वितम् ॥ १३ ॥ ब्रह्मचर्य्यधरं वृद्धं जटिलं सकमण्डलुम् ॥ अपूजयत्परप्रीत्या सर्वपूजोपहारकैः ॥ १४ ॥ तत
स्सा पार्वती देवी पूजित परया मुदा ॥ कुशलं पर्यपृच्छत्तं ब्रह्मचारिणमादरात् ॥ १५ ॥ ब्रह्मचारिस्वरूपेण कस्त्वं हि कुत आगतः ॥ इदं वनं
भासयसि वद वेदविदां वर ॥ १६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति पृष्टस्तु पार्वत्या ब्रह्मचारी स वै द्विजः ॥ प्रत्युवाच द्रुतम्प्रीत्या शिवाभावपरीक्षया
॥ १७ ॥ ॥ ब्रह्मचार्य्युवाच ॥ अहमिच्छाभिगामी च ब्रह्मचारी द्विजस्स वै ॥ तपस्वी सुखदोऽन्येषामुपकारी न संशयः ॥ १८ ॥ ॥ नन्दीश्वर
उवाच ॥ इत्युक्त्वा ब्रह्मचारी स शंकरो भक्तवत्सलः ॥ तस्थिवानुपकण्ठं स गोपायन्रूपमात्मनः ॥ १९ ॥ ब्रह्मचार्य्युवाच ॥ किम्ब्रवीमि महादेवि
कथनीयन्न विद्यते ॥ महानर्थकरं वृत्तं दृश्यते विकृतं महत् ॥ २० ॥ नवे वयसि सद्भोगसाधने सुखकारणे ॥ महोपचारसद्भोगैर्वृथैव त्वं तपस्यसि
॥ २१ ॥ का त्वं कस्यासि तनया किमर्थं विजने वने ॥ तपश्चरसि दुर्धर्षं मुनिभिः प्रयतात्मभिः ॥ २२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा
प्रहस्य परमेश्वरी ॥ उवाच वचनं प्रीत्या ब्रह्मचारिणमुत्तमम् ॥ २३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ शृणु विप्र ब्रह्मचारिन्मद्वृत्तमखिलं मुने ॥ जन्म मे भारते
वर्षे साम्प्रतं हिमवद्गृहे ॥ २४ ॥ पूर्वं दक्षगृहे जन्म सती शङ्करकामिनी ॥ योगेन त्यक्तदेहाहं तातेन पतिनिन्दिना ॥ २५ ॥ अत्र जन्मनि संप्राप्य
सुपुण्येन शिवो द्विज ॥ मां त्यक्त्वा भस्मसात्कृत्वा मन्मथं स जगाम ह ॥ २६ ॥ प्रयाते शङ्करे तापाद्व्रीडिताहं पितुर्गृहात् ॥ आगच्छमत्र तप
से गुरुवाक्येन संयता ॥ २७ ॥ मनसा वचसा साक्षात्कर्मणा पतिभावतः ॥ सत्यम्ब्रवीमि नोऽसत्यं संवृतः शङ्करो मया ॥ २८ ॥ जानामि दुर्लभं
वस्तु कथम्प्राप्यं मया भवेत् ॥ तथापि मनसौत्सुक्यात्तप्यते मे[1] तपोऽधुना ॥ २९ ॥ हित्वेन्द्रप्रमुखान्देवान्विष्णुम्ब्रह्माणमप्यहम् ॥ पतिम्पिनाक

१ सम्बन्धसामान्यविवक्षया कर्तरिषष्ठी ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पाणिं वै प्राप्तुमिच्छामि सत्यतः ॥ ३० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवं वचनं श्रुत्वा पार्वत्या हि सुनिश्चितम् ॥ मुने स जटिलो रुद्रो विहसन्वाक्यम ब्रवीत् ॥ ३१ ॥ जटिल उवाच ॥ हिमाचलसुते देवि का बुद्धिः स्वीकृता त्वया ॥ रुद्रार्थे विबुधान्हित्वा करोषि विपुलन्तपः ॥ ३२ ॥ जानाम्यहं च तं रुद्रं शृणु त्वम्प्रवदामि ते ॥ वृषध्वजस्स रुद्रो हि विकृतात्मा जटाधरः ॥ ३३ ॥ एकाकी च सदा नित्यं विरागी च विशेषतः ॥ तस्मात्त्वं तेन रुद्रेण मनो योक्तुं न चार्हसि ॥ ३४ ॥ सर्वं विरुद्धरूपादि तव देवि हरस्य च ॥ मह्यं न रोचते ह्येतद्यदीच्छसि तथा कुरु ॥ ३५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा च पुना रुद्रो ब्रह्मचारिस्वरूपवान् ॥ निनिन्द बहुधात्मानं तदग्रे तां परीक्षितुम् ॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वा पार्वती देवी विप्रवाक्यं दुरासहम् ॥ प्रत्युवाच महाक्रुद्धा शिवनिन्दापरं च तम् ॥ ३७ ॥ एतावद्धि मया ज्ञातं कश्चिद्धन्यो भविष्यति ॥ परन्तु सकलं ज्ञातमवध्यो दृश्यतेऽधुना ॥ ३८ ॥ ब्रह्मचारिस्वरूपेण कश्चित्त्वं धूर्त आगतः ॥ शिवनिन्दा कृता मूढ त्वयामन्युरभून्मम ॥ ३९ ॥ शिवं त्वं च न जानासि शिवा त्वं हि बहिर्मुखः ॥ त्वत्पूजा च कृता यन्मे तस्मात्तापयुताऽभवम् ॥ ४० ॥ शिवमिन्दां करोतीह तत्त्वमज्ञाय यः पुमान् ॥ आजन्मसंचितं पुण्यं तस्य भस्मीभवत्युत ॥ ४१ ॥ शिवविद्वेषिणं स्पृष्ट्वा प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ ४२ ॥ रेरे दुष्ट त्वया प्रोक्तमहं जानामि शंकरम् ॥ निश्चयेन न विज्ञातः शिव एव परः प्रभुः ॥ ४३ ॥ यथा तथा भवेद्रुद्रो मायया बहुरूपवान् ॥ ममाभीष्टप्रदोऽत्यन्तं निर्विकारः सताम्प्रियः ॥ ४४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वास्ते शिवा देवी शिवतत्त्वं जगाद सा ॥ यत्र ब्रह्मतपा रुद्रः कथ्यते निर्गुणोऽव्ययः ॥ ४५ ॥ तदाकर्ण्य वचो देव्या ब्रह्मचारी स वै द्विजः ॥ पुनर्वचनमादातुं यावदेव प्रचक्रमे ॥ ४६ ॥ प्रोवाच गिरिजा तावत्स्वसखीं विजयान्द्रुतम् ॥ शिवासक्तमनोवृत्तिः शिवनिन्दापराङ्मुखी ॥ ४७ ॥ गिरिजोवाच ॥ वारणीयः प्रयत्नेन सख्ययं हि द्विजाधमः ॥ पुनर्वक्तुमनाश्चायं शिवनिन्दां करिष्यति ॥ ४८ ॥ न केवलंभवेत्पापं निन्दाकर्तुः शिवस्य हि ॥ यो वै शृणोति तन्निन्दां पापभाक्स भवेदिह ॥ ४९ ॥ शिवनिन्दाकरो वध्यस्सर्वथा शिवकिंकरैः ॥ ब्राह्मणश्चेत्स वै त्याज्यो गन्तव्यं तत्स्थलाद्द्रुतम् ॥ ५० ॥ अयन्दुष्टः पुनर्निंदां करिष्यति शिवस्य हि ॥ ब्राह्मणत्वादवध्यश्च त्याज्योऽदृश्यश्च सर्वथा ॥ ५१ ॥ स्थलमेतद्द्रुतं हित्वा यास्यामोऽन्यत्र मा चिरम् ॥ यथा संभाषणं न स्यादनेनाविदुषा पुनः ॥ ५२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा चोमया यावत्पदमुत्क्षिप्यते मुने ॥ असौ तावच्छिवः साक्षादालम्बे पटं स्वयम् ॥ ५३ ॥ कृत्वा स्वरूपं दिव्यं च शिवाध्यानं यथा तथा ॥ दर्शयित्वा शिवायै तामुवाचावाङ्मुखीं शिवः ॥ ५४ ॥ शिव उवाच

१ अन्यत्र गन्तुमितिशेषः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कुत्र त्वं यासि मां हित्वा न त्वन्त्याज्या मया शिवे ॥ मया परीक्षितासि त्वं दृढभक्तासि मेऽनघे ॥ ५५ ॥ ब्रह्मचारिस्वरूपेण भावमिच्छुस्त्वदीय
कम् ॥ तवोपकण्ठमागत्य प्रावोचं विविधं वचः ॥५६॥ प्रसन्नोऽस्मि दृढं भक्त्या शिवे तव विशेषतः ॥ चित्तेप्सितं वरंब्रूहि नादेयं विद्यते तव ॥५७॥
अद्यप्रभृति ते दासस्तपोभिः प्रेमनिर्भरे ॥ कृतोऽस्मि तव सौन्दर्य्यात्क्षण एको युगायते ॥ ५८ ॥ त्यज्यतां च त्वया लज्जा मम पत्नी सनातनी ॥
एहि प्रिये त्वया साकं द्रुतं यामि स्वकं गिरिम् ॥ ५९ ॥ इत्युक्तवति देवेशे शिवातिमुदमाप सा ॥ तपोदुःखन्तु यत्सर्वं तज्जहौ द्रुतमेव हि ॥ ॥
॥ ६० ॥ ततः प्रहृष्टा सा दृष्ट्वा दिव्यरूपं शिवस्य तत् ॥ प्रत्युवाच प्रभुं प्रीत्या लज्जयाधोमुखी शिवा ॥६१॥ शिवोवाच ॥ यदि प्रसन्नो देवेश करोषि
च कृपां मयि ॥ पतिर्मे भव देवेश इत्युक्ताश्शिवया शिवः ॥६२॥ गृहीत्वा विधिवत्पाणिं कैलासं स तया ययौ ॥ पतिं तं गिरिजा प्राप्य देवकार्य्यं
चकार सा ॥ ६३ ॥ इति प्रोक्तस्तु ते तात ब्रह्मचारिस्वरूपकः ॥ शिवावतारो हि मया शिवाभावपरीक्षकः ॥ ६४ ॥ इदमाख्यानमनघं परमं
व्याहृतं मया ॥ य एतच्छृणुयात्प्रीत्या स सुखी गतिमाप्नुयात् ॥६५॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां ब्रह्मचारिशिवावतारवर्णनं
नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥३३॥ इति चतुरशीत्यवताराः (८४) ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ शिवस्य परमात्मनः ॥ अवातारं शृणु विभोस्सु
नर्तकनटाह्वयम् ॥ १ ॥ यदा हि कालिका देवी पार्वती हिमवत्सुता ॥ तेपे तपस्सुविमलं वनं गत्वा शिवाप्तये ॥ २ ॥ तदा शिवः प्रसन्नोभूत्तस्या
स्सुतपसो मुने ॥ तद्वृत्तसुपरीक्षार्थं वरं दान्तुम्मुदा ययौ ॥ ३ ॥ स्वरूपन्दर्शयामास तस्यै सुप्रीतमानसः ॥ वरम्ब्रूहीति चोवाच तां शिवां शंकरो
मुने ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वा शम्भुवचनं दृष्ट्वा तद्रूपमुत्तमम् ॥ सुजहर्ष शिवातीव प्राह तं सुप्रणम्य सा ॥ ५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ यदि प्रसन्नो देवेश मह्यं देयो
वरो यदि ॥ पतिर्भव ममेशान कृपां कुरु ममोपरि ॥ ६ ॥ पितुर्गृहे मया सम्यग्गम्यते त्वदनुज्ञया ॥ गन्तव्यम्भवता नाथ मत्पितुः पार्श्वतः प्रभो
॥ ७ ॥ याचस्व मान्ततो भिक्षुः ख्यापयंश्च यशः शुभम् ॥ पितुर्मे सफलं सर्वं कुरु प्रीत्या गृहाश्रमम् ॥ ८ ॥ ततो यथोक्तविधिना कर्तुमर्हसि
भो प्रभो ॥ विवाहं त्वं महेशान देवानां कार्य्यसिद्धये ॥ ९ ॥ कामं मे पूरय विभो निर्विकारो भवान्सदा ॥ भक्तवत्सलनामा हि तव भक्तास्म्यहं
सदा ॥ १० ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्स तया शम्भुर्महेशो भक्तवत्सलः ॥ तथास्त्विति वचः प्रोच्यान्तर्हितस्स्वागिरिं ययौ ॥ ११ ॥ पार्व
त्यपि ततः प्रीत्या स्वसखीभ्यां वयोन्विता ॥ जगाम स्वपितुर्गेहं रूपं कृत्वा तु सार्थकम् ॥ १२ ॥ पार्वत्यागमनं श्रुत्वा मेनया स हिमाचलः ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परिवारयुतो द्रष्टुं स्वसुतां तां ययौ मुदा ॥१३॥ दृष्ट्वा तां सुप्रसन्नास्यामानयामासतुर्गृहम् ॥ कारयामासतुः प्रीत्या महानन्दौ महोत्सवम् ॥१४॥ धन
न्ददौ द्विजादिभ्यो मेना गिरिवरस्तथा ॥ मंगलं कारयामास सवेदध्वनिमादरात् ॥ १५ ॥ ततः स्वकन्यया सार्द्धमुवास प्रांगणे मुदा ॥ मेना च हिम
वाञ्छैलः स्नातुं गंगां जगाम सः ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नन्तरे शम्भुः सुलीलो भक्तवत्सलः ॥ सुनर्तकनटो भूत्वा मेनकासन्निधिं ययौ ॥ १७ ॥
शृंगं वामे करे धृत्वा दक्षिणे डमरुन्तथा ॥ पृष्ठे कन्थां रक्तवासा नृत्यगानविशारदः ॥ १८ ॥ ततस्तु नटरूपोऽसौ मेनकाप्रांगणे मुदा ॥ चक्रे स
नृत्यं विविधं गानञ्चातिमनोहरम् ॥ १९ ॥ शृंगञ्च डमरुन्तत्र वादयामास सुध्वनिम् ॥ महोतिं विविधाम्प्रीत्या स चकार मनोहराम् ॥२० ॥ तन्द्रष्टुं
नागरास्सर्वे पुरुषाश्च स्त्रियस्तथा ॥ आजग्मुस्सहसा तत्र बाला वृद्धा अपि ध्रुवम् ॥२१॥ श्रुत्वा सुगीतं तन्दृष्ट्वा सुनृत्यं च मनोहरम् ॥ सहसा मुमुहुः
सर्वे मेनापि च तदा मुने ॥२२॥ ततो मेनाशुरत्नानि स्वर्णपात्रस्थितानि च ॥ तस्मै दातुं ययौ प्रीत्या तद्भूतिप्रीतमानसा ॥२३॥तानि न स्वीचकारा
सौ भिक्षां चेते शिवां च ताम् ॥ पुनस्सुनृत्यं गानं च कौतुकात्कर्तुमुद्यतः ॥ २४ ॥ मेना तद्वचनं श्रुत्वा चुकोपातिसुविस्मिता ॥ भिक्षुकम्भर्त्सया
मास बहिष्कर्तुमियेष सा ॥ २५ ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र गंगातो गिरिराडचयौ ॥ ददर्श पुरतो भिक्षुं प्रांगणस्थं नराकृतिम् ॥ २६ ॥ श्रुत्वा मेना
मुखाद्वृत्तन्तत्सर्वं सुचुकोप सः ॥ आज्ञां चकारानुचरान्बहिः कर्तुं च भिक्षुकम् ॥ २७ ॥ महाग्निमिव दुस्पर्शं प्रज्वलन्तं सुतेजसम् ॥ न शशाक
वहिः कर्तुं कोऽपि तं मुनिसत्तम ॥२८॥ ततः स भिक्षुकस्तात नानालीलाविशारदः ॥ दर्शयामास शैलाय स्वप्रभावमनन्तकम् ॥
॥ २९ ॥ शैलो ददर्श तन्तत्र विष्णुरूपधरन्द्भुतम् ॥ ततो ब्रह्मस्वरूपं च सूर्य्यरूपं ततः क्षणात् ॥ ३० ॥ ततो ददर्श तं तात
रुद्ररूपं महाद्भुतम् ॥ पार्वतीसहितं रम्यं विहसन्तं सुतेजसम् ॥ ३१ ॥ एवं स बहुरूपाणि तस्य तत्र ददर्श सः ॥ सुविस्मितो बभूवाशु परमान
न्दसंप्लुतः ॥ ३२ ॥ अथासौ भिक्षुवर्य्यो हि तस्मात्तस्याश्च सूतिकृत् ॥ भिक्षां ययाचे दुर्गान्तान्नान्यज्जग्राह किञ्चन ॥ ३३ ॥ ततश्चान्तर्दधे भिक्षु
स्वरूपः परमेश्वरः ॥ स्वालयं स जगामाशु दुर्गावाक्यप्रणोदितः ॥ ३४ ॥ तदा बभूव सुज्ञानं मेनाशैलेशयोरपि ॥ आवां शिवो वञ्चयित्वा गतवा
न्स्वालयं विभुः ॥ ३५ ॥ अस्मै देया स्वकन्येयं पार्वती सुतपस्विनी ॥ एवं विचार्य्य च तयोः शिवे भक्तिरभूत्परा ॥ ३६ ॥ अतो रुद्रो महोतिश्च
कृत्वा भक्तमुदावहम् ॥ विवाहं कृतवान्प्रीत्या पावत्या स विधानतः ॥ ३७ ॥ इति प्रोक्तस्तु ते तात सुनर्तकनटाह्वयः ॥ शिवावतारो हि मया शिवा

१ चते चदे याचने चेति भौवादिकाल्लिट् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वाक्यप्रपूरकः ॥ ३८ ॥ इदमाख्यानमनघं परमं व्याहृतम्मया ॥ य एतच्छृणुयात्प्रीत्या स सुखी गतिमाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृती
यायां शतरुद्रसंहितायां सुनर्तकनटाह्वशिवावतारवर्णनं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ शिवस्य परमा
त्मनः ॥ अवतारं शृणु विभोस्साधुवेषद्विजाह्वयम् ॥१॥ मेनाहिमालयोर्भक्तिं शिवे ज्ञात्वा महोत्तमाम् ॥ चिन्तामापुस्सुरास्सर्वे मन्त्रयामासुरादरात् ॥
॥ २ ॥ एकान्तभक्त्या शैलश्चेत्कन्यां दास्यति शम्भवे ॥ ध्रुवं निर्वाणतां सद्यः सम्प्राप्स्यति शिवस्य वै ॥ ३ ॥ अनन्तरत्नाधारोऽसौ चेत्प्रयास्य
ति मोक्षताम् ॥ रत्नगर्भाभिधा भूमिर्मिथ्यैव भविता ध्रुवम् ॥ ४ ॥ अस्थिरत्वम्परित्यज्य दिव्यरूपं विधाय सः ॥ कन्यां शूलभृते दत्वा शिवलोकं
गमिष्यति ॥ ५ ॥ महादेवस्य सारूप्यं प्राप्य शम्भोरनुग्रहात् ॥ तत्र भुक्त्वा महाभोगांस्ततो मोक्षमवाप्स्यति ॥६॥ इत्यालोच्य सुरास्सर्वे जग्मुर्गुरु
गृहं मुने ॥ चक्रुर्निवेदनं गत्वा गुरवे स्वार्थसाधकाः ॥ ७ ॥ देवा ऊचुः ॥ गुरो हिमालयगृहं गच्छास्मत्कार्य्यसिद्धये ॥ कृत्वा निंदां महेशस्य गिरि
भक्तिं निवारय ॥ ८ ॥ स्वश्रद्धया सुतां दत्वा शिवाय स गिरिर्गुरो ॥ लभेत मुक्तिमत्रैव धरण्यां स हि तिष्ठतु ॥ ९ ॥ इति देववचः श्रुत्वा प्रोवाच
च विचार्य्य तान् ॥ १० ॥ गुरुरुवाच ॥ कश्चिन्मध्ये च युष्माकं गच्छेच्छैलान्तिकं सराः ॥ सम्पादयेत्स्वाभिमतमहं तत्कर्तुमक्षमः ॥११॥ अथ वा
गच्छंत सुरा ब्रह्मलोकं सवासवाः ॥ तस्मै वृत्तं कथय स्वं स वः कार्यं करिष्यति ॥ १२ ॥ नंदीश्वर उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा ते समालोक्य जग्मुर्विधि
सभां सुराः ॥ सर्वं निवेदयामासुस्तद्वृत्तं पुरतो विधेः ॥ १३ ॥ अवोचत्तान्विधिः श्रुत्वा तद्वचः सुविचिन्त्य वै ॥ नाहं करिष्ये तन्निंदां दुःखदां कहरां
सदा ॥ १४ ॥ सुरा गच्छत कैलासं संतोषयत शङ्करम् ॥ प्रस्थापयत तं देवं हिमालयगृहं प्रति ॥१५॥ स गच्छेदथ शैलेशमात्मनिन्दां करोतु वै ॥
परनिन्दा विनाशाय स्वनिन्दा यशसे मता ॥१६॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ ततस्ते प्रययुः शीघ्रं कैलासं निखिलास्सुराः ॥ सुप्रणम्य शिवं भक्त्या तद्वृत्तं
निखिला जगुः ॥१७॥ तच्छ्रुत्वा देववचनं स्वीचकार महेश्वरः ॥ देवान्सुयापयामास तानाश्वास्य विहस्य सः ॥१८॥ ततः स भगवाञ्छम्भुर्महेशो
भक्तवत्सलः ॥ गन्तुमैच्छच्छैलमूलं मायेशो न विकारवान् ॥१९॥ दण्डी छत्री दिव्यवासा बिभ्रत्तिलकमुज्ज्वलम् ॥ करे स्फटिकमालां च शालग्रामं
गले दधत्॥२०॥जपन्नाम हरेर्भक्त्या साधुवेषधरो द्विजः॥ हिमाचलं जगामाशु बन्धुवर्गैस्समन्वितम्॥२१॥तं च दृष्ट्वा समुत्तस्थौ सगणोऽपि हिमा
लयः ॥ ननाम दण्डवद्भूमौ साष्टाङ्गं विधिपूर्वकम्॥२२॥ततः पप्रच्छ शैलेशस्तं द्विजं को भवानिति ॥ उवाच शीघ्रं विप्रेन्द्रस्स योग्यद्रिम्महादरात्
॥ २३ ॥ साधुद्विज उवाच ॥ साधुद्विजाह्वः शैलाहं वैष्णवः परमार्थदृक् ॥ परोपकारी सर्वज्ञः सर्वगामी गुरोर्बलात् ॥ २४ ॥ मया ज्ञातं स्ववि

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ज्ञानात्स्वस्थाने शैलसत्तम ॥ तच्छृणु प्रीतितो वच्मि हित्वा दम्भन्तवांतिकम् ॥ २५ ॥ शङ्कराय सुतान्दातुन्त्वमिच्छसि निजोद्भवाम् ॥ इमाम्प उत्तरा०
शि० पु० ज्ञासमां रम्यामज्ञातकुलशीलिने ॥ २६॥ इयं मतिस्ते शैलेन्द्र न युक्ता मङ्गलप्रदा ॥ निबोध ज्ञानिनां श्रेष्ठ नारायणकुलोद्भव ॥२७॥ पश्य शैलाधि श.रु.सं. ३
॥२७४॥ पत्वं च न तस्यैकोऽस्ति वान्धवः ॥ बान्धवान्स्वान्प्रयत्नेन पृच्छ मेनां च स्वप्रियाम् ॥२८॥ सर्वान्संपृच्छ यत्नेन मेनादीन्पार्वतीं विना ॥ रोगिणे अ० ३६
नौषधं शैल कुपथ्यं रोचते सदा ॥ २९ ॥ न ते पात्रानुरूपश्च पार्वतीदानकर्म्मणि ॥ महाजनः स्मेरमुखः श्रुतिमात्राद्भविष्यति ॥ ३० ॥ निराश्रय
स्सदासङ्गो विरूपो निर्गुणोऽव्ययः ॥ स्मशानवासी विकटो व्यालग्राही दिगम्बरः ॥ ३१ ॥ विभूतिभूषणो व्यालवरावेष्टितमस्तकः ॥ सर्वाश्रमपरि
भ्रष्टस्त्वविज्ञातगतिस्सदा ॥ ३२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्याद्युक्त्वा वचस्तथ्यं शिवनिन्दापरं स हि ॥ जगाम स्वालयं शीघ्रन्नानालीलाकरः शिवः ॥
॥ ३३ ॥ तच्छ्रुत्वा विप्रवचनमभूताञ्च तनू तयोः ॥ विपरीतानर्थपरे किं करिष्यावहे ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ ततो रुद्रो महोतिं च कृत्वा भक्तमुदावहाम् ॥
विवाहयित्वा गिरिजां देवकार्य्यं चकार सः ॥ ३५ ॥ इति प्रोक्तस्तु ते तात साधुवेषो द्विजाह्वयः ॥ शिवावतारो हि मया देवकार्य्यकरः प्रभो ॥
॥ ३६ ॥ इदमाख्यानमनघं स्वर्ग्यमायुष्यमुत्तमम् ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि स सुखी गतिमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां
शतरुद्रसंहितायां साधुद्विजशिवावतारवर्णनं नाम पञ्चत्रिंशोऽध्यायः॥३५॥ षडशीत्यवताराः (८६) ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ सनत्कुमार सर्वज्ञ शिवस्य
परमात्मनः ॥ अवतारं शृणु विभोरश्वत्थामाह्वयं परम् ॥ १ ॥ बृहस्पतेर्महाबुद्धेर्देवर्षेरंशतो मुने ॥ भरद्वाजात्समुत्पन्नो द्रोणोऽयोनिज आत्मवान् ॥२॥
धनुभृतां वरः शूरो विप्रर्षिस्सर्वशास्त्रवित् ॥ बृहत्कीर्तिर्महातेजा यः सर्वास्त्रविदुत्तमः ॥ ३ ॥ धनुर्वेदे च वेदे च निष्णातं यं विदुर्बुधाः ॥ वरिष्ठं
चित्रकर्माणं द्रोणं स्वकुलवर्धनम् ॥ ४ ॥ कौरवाणां स आचार्य्य आसीत्स्वबलतो द्विज ॥ महारथिषु विख्यातः षट्सु कौरवमध्यतः ॥ ५ ॥ साहा
य्यार्थं कौरवाणां स तेपे विपुलन्तपः ॥ शिवमुद्दिश्य पुत्रार्थं द्रोणाचार्य्यो द्विजोत्तमः ॥ ६ ॥ ततः प्रसन्नो भगवाञ्छंकरो भक्तवत्सलः ॥ आविर्बभूव
पुरतो द्रोणस्य मुनिसत्तम ॥ ७ ॥ तन्दृष्ट्वा स द्विजो द्रोणस्तुष्टावाशु प्रणम्य तम् ॥ महाप्रसन्नहृदयो नतकस्सुकृताञ्जलिः ॥ ८ ॥ तस्य स्तुत्या च ॥२७४॥
तपसा सन्तुष्टः शंकरः प्रभुः ॥ वरम्ब्रूहीति चोवाच द्रोणन्तं भक्तवत्सलः ॥ ९ ॥ तच्छ्रुत्वा शम्भुवचनं द्रोणः प्राहाथ संनतः ॥ स्वांशजन्तनयन्देहि
सर्वाजेयम्महाबलम् ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वा द्रोणवचनं शम्भुः प्रोचे तथास्त्विति ॥ अभूदन्तर्हितस्तात कौतुकी सुखकृन्मुने ॥ ११ ॥ द्रोणोऽपगच्छ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्स्वन्धाम महाहृष्टो गतभ्रमः ॥ स्वपत्न्यै कथयामास तद्वृत्तं सकलं मुदा ॥ १२ ॥ अथावसरमासाद्य रुद्रः सर्वान्तकः प्रभुः ॥ स्वांशेन तनयो जज्ञे
द्रोणस्य स महाबलः ॥ १३ ॥ अश्वत्थामेति विख्यातस्स बभूव क्षितौ मुने ॥ प्रवीरः कञ्जपत्राक्षश्शत्रुपक्षक्षयङ्करः ॥ १४ ॥ यो भारते रणे ख्यातः
पितुराज्ञामवाप्य च ॥ सहायकृद्बभूवाथ कौरवाणां महाबलः ॥ १५ ॥ यमाश्रित्य महावीरं कौरवास्सुमहाबलाः ॥ भीष्मादयो बभूवुस्तेऽजेया अपि
दिवौकसाम् ॥ १६ ॥ यद्भयात्पाण्डवास्सर्वे कौरवाञ्जेतुमक्षमाः ॥ आसन्नष्टा महावीरा अपि सर्वे च कोविदाः ॥ १७ ॥ कृष्णोपदेशतश्शम्भोस्तपः
कृत्वातिदारुणम् ॥ प्राप्य चास्त्रं शम्भुवराज्जिग्ये तानर्जुनस्ततः ॥ १८ ॥ अश्वत्थामा महावीरो महादेवांशजो मुने ॥ तथापि तद्भक्तिवशः स्वप्रताप
मदर्शयत् ॥१९॥ विनाश्य पाण्डवसुताञ्शिक्षितानपि यत्नतः ॥ कृष्णादिभिर्महावीरैरनिवार्य्यबलः परैः ॥२०॥ पुत्रशोकेन विकलमापतन्तं तमर्जुन
म् ॥ रथेनाच्युतवंतं हि दृष्ट्वा स च पराद्रवत् ॥ २१ ॥ अस्त्रम्ब्रह्मशिरो नाम तदुपर्य्यसृजत्स हि ॥ ततः प्रादुरभूत्तेजः प्रचण्डं सर्वतो दिशम् ॥ २२ ॥
प्राणापदमभिप्रेक्ष्य सोर्जुनः क्लेशसंयुतः ॥ उवाच कृष्णं विक्रान्तो नष्टतेजा महाभयः ॥ २३ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ किमिदं स्वित्कुतो वेति कृष्ण
कृष्ण न वेद्म्यहम् ॥ सर्वतोमुखमायाति तेजश्चेदं सुदुस्सहम् ॥ २४ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ श्रुत्वार्जुनवचश्चेदं स कृष्णश्शैवसत्तमः ॥ दध्यौ शिवं
सदारं च प्रत्याहार्जुनमादरात् ॥ २५ ॥ ॥ कृष्ण उवाच ॥ वेत्थेदन्द्रोणपुत्रस्य ब्राह्ममस्त्रं महोल्बणम् ॥ न ह्यस्यान्यतमं किञ्चिदस्त्रं प्रत्यवकर्श
नम् ॥ २६ ॥ शिवं स्मर द्रुतं शम्भुं स्वप्रभुम्भक्तरक्षकम् ॥ येन दत्तं हि ते स्वास्त्रं सर्वकार्य्यकरम्परम् ॥ २७ ॥ जह्यस्त्रतेज उन्नद्धन्त्वन्तच्छैवास्त्र
तेजसा ॥ इत्युक्त्वा च स्वयं कृष्णश्शिवन्दध्यौ तदर्थकः ॥ २८ ॥ तच्छ्रुत्वा कृष्णवचनं पार्थस्स्मृत्वा शिवं हृदि ॥ स्पृष्ट्वापस्तं प्रणम्याशु चिक्षेपा
स्त्रन्ततो मुने ॥ २९ ॥ यद्यप्यस्त्रं ब्रह्मशिरस्त्वमोघञ्चाप्रतिक्रियम् ॥ शैवास्त्रतेजसा सद्यस्समशाम्यन्महामुने ॥ ३० ॥ मंस्था मा ह्येतदाश्चर्य्यं सर्वे
चित्रमये शिवे ॥ यस्स्वशक्त्याखिलं विश्वं सृजत्यवति हन्त्यजः ॥ ३१ ॥ अश्वत्थामा ततो ज्ञात्वा वृत्तमेतच्छिवांशजः ॥ शैवन्न विव्यथे
किञ्चिच्छिवेच्छातुष्टधीर्मुने ॥ ३२ ॥ अथ द्रोणिरिदं विश्वं कृत्स्नं कर्तुमपाण्डवम् ॥ उत्तरागर्भगं बालं नाशितुम्मन आदधे ॥ ३३ ॥ ब्रह्मास्त्रम
निवार्य्यं तदन्यैरस्त्रैर्महाप्रभम् ॥ उत्तरागर्भमुद्दिश्य चिक्षेप स महाप्रभुः ॥३४॥ ततश्च सोत्तरा जिष्णुवधूर्विकलमानसा ॥ कृष्णन्तुष्टाव लक्ष्मीशन्दह्य
माना तदस्त्रतः ॥ ३५ ॥ ततः कृष्णः शिवं ध्यात्वा हृदा नुत्वा प्रणम्य च ॥ अपाण्डवमिदं कर्तुं द्रौणेरस्त्रमबुध्यत ॥ ३६ ॥ स्वरक्षार्थेन्द्रदत्तेन तदस्त्रे
ण सुवर्चसा ॥ सुदर्शनेन तस्याश्च व्यधाद्रक्षां शिवाज्ञया ॥ ३७ ॥ स्वरूपं शंकरादेशात्कृतं शैववरेण ह ॥ कृष्णेन चरितं ज्ञात्वा विमनस्कः शनैर

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भूत् ॥ ३८ ॥ ततस्स कृष्णः प्रीतात्मा पाण्डवान्सकलानपि ॥ अपातयत्तदंघ्योस्तु तुष्टये तस्य शैवरात् ॥ ३९ ॥ अथ द्रौणिः प्रसन्नात्मा पाण्डवा न्कृष्णमेव च ॥ नानावरान्ददौ प्रीत्या सोऽश्वत्थामानुगृह्य च ॥ ४० ॥ इत्थं महेश्वरस्तात चक्रे लीलाम्परांप्रभुः ॥ अवतीर्य्य क्षितौ द्रौणिरूपेण मुनिसत्तम ॥ ४१ ॥ शिवावतारोऽश्वत्थामा महाबलपराक्रमः ॥ त्रैलोक्यसुखदोऽद्यापि वर्तते जाह्नवीतटे ॥ ४२ ॥ अश्वत्थामावतारस्ते वर्णित श्शंकरप्रभोः ॥ सर्वसिद्धिकरश्चापि भक्ताभीष्टफलप्रदः ॥ ४३ ॥ य इदं शृणुयाद्भक्त्या कीर्तयेद्वा समाहितः ॥ स सिद्धिम्प्राप्नुयादिद्यामन्ते शिवपुरं व्रजेत् ॥ ४४ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायामश्वत्थामशिवावतारवर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ शृणु प्राज्ञ किराताख्यमवताराम्पिनाकिनः ॥ मूकं च हतवान्प्रीतो योऽर्जुनाय वरन्ददौ ॥ १ ॥ सुयोधनजितास्ते वै पाण्डवाः प्रवराश्च ते ॥ द्रौपद्या च तया साध्व्यौ द्वैताख्यं वनमाययुः ॥ २ ॥ तत्रैव सूर्य्यदत्तां वै स्थालीं चाश्रित्य ते तदा ॥ कालं च वाहयामासुस्सुखेन किल पाण्ड वाः ॥ ३ ॥ छलार्थं प्रेरितस्तेन दुर्वासा मुनिपुङ्गवः ॥ सुयोधनेन विप्रेन्द्र पाण्डवान्तिकमादरात् ॥४॥ छात्रैः स्वैर्वायुतैस्सार्द्धं ययाचे तत्र तान्मुदा॥ भोज्यं चित्तेप्सितं वै स तेभ्यश्चैव समागतः ॥ ५ ॥ स्वीकृत्य पाण्डवैस्तैस्तैः स्नानार्थं प्रेषितास्तदा ॥ दुर्वासः प्रमुखाश्चैव मुनयश्च तपस्विनः ॥ ६ ॥ अथ ते पाण्डवाः सर्वे अन्नाभावान्मुनीश्वर ॥ दुःखिताश्च तदा प्राणांस्त्यक्तुं चित्ते समादधुः ॥ ७ ॥ द्रौपद्या च स्मृतः कृष्ण आगतस्तत्क्षणादपि ॥ शाकं च भक्षयित्वा तु तेषां तृप्तिं समादधत् ॥ ८ ॥ दुर्वासाश्च तदा शिष्यांस्तृप्ताञ्ज्ञात्वा ययौ पुनः ॥ पाण्डवाः कृच्छ्रनिर्मुक्ताः कृष्णस्य कृपया तदा ॥ ९ ॥ अथ ते पाण्डवाः कृष्णं पप्रच्छुः किम्भविष्यति ॥ बलवाञ्छत्रुरुत्पन्नः किं कार्य्यन्तद्वद प्रभो ॥ १० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा तैस्तु श्रीकृष्णः पाण्डवैर्मुने ॥ स्मृत्वा शिवपदाम्भोजौ पाण्डवानिदमब्रवीत् ॥ ११ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ श्रूयतां पाण्डवाः श्रेष्ठाः श्रुत्वा कर्तव्यमेव हि ॥ मद्वृत्तान्तं विशेषेण शिवसेवासमन्वितम् ॥ १२ ॥ द्वारकां च मया गत्वा शत्रूणां विजिगीषया ॥ विचार्य्य चोपदेशांश्च उप मन्योर्महात्मनः ॥ १३ ॥ मया ह्याराधितः शम्भुः प्रसन्नः परमेश्वरः ॥ बटुके पर्वतश्रेष्ठे सप्तमासं सुसेवितः ॥१४॥ इष्टान्कामानदान्मह्यं विश्वेशश्च स्वयं स्थितः ॥ तत्प्रभावान्मया सर्वसामर्थ्यं लब्धमुत्तमम् ॥ १५ ॥ इदानीं सेव्यते देवो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ यूयं सेवत तं शम्भुमपि सर्वसुखावह म् ॥ १६ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे कृष्ण आश्वास्याथ च पाण्डवान् ॥ द्वारकामगमच्छीघ्रं स्मरञ्छिवपदाम्बुजम् ॥ १७ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पाण्डवा अथ भिछं च प्रेषयामासुरोजसा ॥ गुणानां च परीक्षार्थं तस्य दुर्य्योधनस्य च ॥ १८ ॥ सोपि सर्वं च तत्रत्यन्दुर्योधनगुणोदयम् ॥ समी
चीनं च तज्ज्ञात्वा पुनः प्राप प्रभून्प्रति ॥ १९ ॥ तदुक्तन्ते निशम्यैवं दुःखम्प्रापुर्मुनीश्वर ॥ परस्परं समूचुस्ते पाण्डवा अति दुखिताः ॥ २० ॥
किङ्कर्तव्यं क्व गन्तव्यमस्माभिरधुना युधि ॥ समर्था अपि वै सर्वे सत्यपाशेन यन्त्रिताः ॥ २१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एतस्मिन्समये व्यासो भस्म
भूषितमस्तकः ॥ रुद्राक्षाभरणश्चायाज्जटाजूटविभूषितः ॥ २२ ॥ पञ्चाक्षरं जपन्मन्त्रं शिवप्रेमसमाकुलः ॥ तेजसां च स्वयं राशिस्साक्षाद्धर्मं इवा
परः ॥ २३ ॥ तन्दृष्ट्वा ते तदा प्रीता उत्थाय पुरतः स्थिताः ॥ दत्वासनन्तदा तस्मै कुशाजिनसुशोभितम् ॥ २४ ॥ तत्रोपविष्टं तं
व्यासं पूजयन्ति स्म हर्षिताः ॥ स्तुतिं च विविधां कृत्वा धन्याः स्म इति वादिनः ॥ २५ ॥ तपश्चैव सुसन्ततं दानानि विविधानि च ॥
तत्सर्वं सफलं जातं तृप्तास्ते दर्शनात्प्रभो ॥२६॥ दुःखं च दूरतो जातन्दर्शनात्ते पितामह ॥ दुष्टैश्चैव महादुःखं दत्तं नः क्रूरकर्मभिः ॥२७॥ श्रीमता
न्दर्शने जाते दुःखं चैव गमिष्यति ॥ कदाचिन्न गतं तत्र निश्चयोयं विचारितः ॥२८॥ महतामाश्रमे प्राप्ते समर्थं सर्वकर्मणि ॥ यदि दुःखं न गच्छेत्तु
दैवमेवात्र कारणम् ॥ २९ ॥ निश्चयेनैव गच्छेत्तु दारिद्र्यं दुःखकारणम् ॥ महतां च स्वभावोयं कल्पवृक्षसमो मतः ॥ ३० ॥ तद्गुणानेव गणयेन्महतो
वस्तुमात्रतः ॥ आश्रयस्य वशादेव पुंसो वै जायते प्रभो ॥ ३१ ॥ लघुत्वं च महत्त्वं च नात्र कार्य्या विचारणा ॥ उत्तमानां स्वभावोयं यद्दीनप्रति
पालनम् ॥ ३२ ॥ रंकस्य लक्षणं लोके ह्यतिश्रेयस्करं मतम् ॥ पुरोऽस्य परयत्नो वै सुजनानां च सेवनम् ॥ ३३ ॥ अतः परं च भाग्यं वै दोषश्चैव
न दीयताम् ॥ एतस्मात्कारणात्स्वामिंस्त्वयि दृष्टे शुभन्तदा ॥ ३४ ॥ त्वदागमनमात्रेण सन्तुष्टानि मनांसि नः ॥ दिशोपदेशं येनाशु दुःखं
नष्टम्भवेच्च नः ॥ ३५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येतद्वचनं श्रुत्वा पाण्डवानां महामुनिः ॥ प्रसन्नमानसो भूत्वा व्यासश्चैवाब्रवीदिदम् ॥ ३६ ॥ हे पाण्ड
वाश्च यूयं वै न कष्टं कर्तुमर्हथ ॥ धन्याः स्थ कृतकृत्याः स्थ सत्यं नैव विलोपितम् ॥ ३७ ॥ सुजनानां स्वभावोयं प्राणान्तेऽपि सुशोभनः ॥ धर्मं
त्यजन्ति नैवात्र सत्यं सफलभाजनम् ॥ ३८ ॥ अस्माकं चैव यूयं च ते चापि समताङ्गताः ॥ तथापि पक्षपातो वै धर्मिष्ठानां मतो बुधैः ॥ ३९ ॥
धृतराष्ट्रेन दुष्टेन प्रथमं च ह्यचक्षुषा॥धर्मस्त्यक्तः स्वयं लोभाद्युष्माकं राज्यमाहृतम् ॥४०॥ तस्य यूयं च ते चापि पुत्रा एव न संशयः ॥ पितर्य्युपरते
बाला अनुकम्प्या महात्मनः ॥४१॥ पश्चात्पुत्रश्च तेनैव वारितो न कदाचन ॥ अनर्थो नैव जायेत यच्चैवं च कृतन्तदा ॥४२॥ अतः परं च यज्जातं
तज्जातं नान्यथा भवेत् ॥ अयन्दुष्टोभवन्तश्च धर्मिष्ठाः सत्यवादिनः ॥ ४३ ॥ तस्मादन्ते च तस्यैवाशुभं हि भविता ध्रुवम् ॥ यच्चैव वापितं बीजं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तत्प्ररोहो भवेदिह ॥ ४४॥ तस्माद्दुःखं न कर्तव्यं भवद्भिः सर्वथा ध्रुवम् ॥ भविष्यति शुभं वो हि नात्र कार्य्या विचारणा ॥४५॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
इत्युक्त्वा पण्डवाः सर्वे तेन व्यासेन प्रीणिताः ॥ युधिष्ठिरमुखास्ते च पुनरेवाब्रुवन्वचः ॥ ४६ ॥ पाण्डवा ऊचुः ॥ सत्यमुक्तन्त्वया नाथ दुष्टैर्दुःखं
निरन्तरम् ॥ दुष्टात्मभिर्वनेचापि दीयते हि मुहुर्मुहुः ॥ ४७ ॥ तन्नाशयाशु भन्तेच किंचिदेयं शुभं विभो ॥ कृष्णेन कथितं पूर्वमाराध्यश्शङ्करस्सदा
॥ ४८ ॥ प्रमादश्च कृतोऽस्माभिस्तद्वचशिशथिलीकृतम् ॥ स देवमार्गस्तु पुनरिदानीमुपदिश्यताम् ॥ ४९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येतद्वचनं
श्रुत्वा व्यासो हर्षसमन्वितः ॥ उवाच पाण्डवान्प्रीत्या स्मृत्वा शिवपदाम्बुजम् ॥ ५० ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रूयतां वचनं मेद्य पाण्डवा धर्म्म
बुद्धयः ॥ सत्यमुक्तन्तु कृष्णेन मया संसेव्यते शिवः ॥ ५१ ॥ भवद्भिः सेव्यताम्प्रीत्या सुखं स्यादतुलं सदा ॥ सर्वंदुःखं भवत्येव शिवाऽसेवात
एव हि ॥ ५२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अथ पंचसु तेष्वेव विचार्य्य शिवपूजने ॥ अर्जुनं योग्यमुद्धार्य व्यासो मुनिवरस्तथा ॥ ५३ ॥ तपःस्थानं
विचार्य्यैवं ततस्स मुनिसत्तमः ॥ पाण्डवान्धर्मसन्निष्ठान्पुनरेवाब्रवीदिदम् ॥ ५४ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ श्रूयताम्पाण्डवास्सर्वे कथयामि हितं
सदा ॥ शिवं सर्वं परं दृष्ट्वा परं ब्रह्म सताङ्गतिम् ॥ ५५ ॥ ब्रह्मादित्रिपरार्द्धान्तं यत्किञ्चिद्दृश्यते जगत् ॥ तत्सर्वं शिवरूपं च पूज्यन्ध्येयं च तत्पुनः ॥
॥ ५६ ॥ सर्वेषां चैव सेव्योसौ शङ्करस्सर्वदुःखहा ॥ शिवः स्वल्पेन कालेन संप्रसीदति भक्तितः ॥ ५७ ॥ सुप्रसन्नो महेशो हि भक्तेभ्यः सकल
प्रदः ॥ भुक्तिं मुक्तिमिहामुत्र यच्छतीति सुनिश्चितम् ॥ ५८ ॥ तस्मात्सेव्यस्सदा शम्भुर्भुक्तिमुक्तिफलेप्सुभिः ॥ पुरुषश्शङ्करः साक्षाद्दुष्टहन्ता सतां
गतिः ॥ ५९ ॥ परन्तु प्रथमं शक्रविद्यां दृढमना जपेत् ॥ क्षत्रियस्य पराख्यस्य चेदमेव समाहितम् ॥ ६० ॥ अतोर्जुनश्च प्रथमं शक्रविद्यां जपे
दृढः ॥ करिष्यति परीक्षाम्प्राक् संतुष्टस्तद्भविष्यति ॥ ६१ ॥ सुप्रसन्नश्च विघ्नानि संहरिष्यति सर्वदा ॥ पुनश्चैवं शिवस्यैव वरं मन्त्रं प्रदास्यति
॥ ६२ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वार्जुनमाहूयोपेन्द्रविद्यामुपादिशत् ॥ स्नात्वा च प्राङ्मुखो भूत्वा जग्राहार्जुन उग्रधीः ॥ ६३ ॥ पार्थिवस्य
विधानं च तस्मै मुनिवरो ददौ ॥ प्रत्युवाच च तं व्यासो धनंजयमुदारधीः ॥ ६४ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ इतो गच्छाधुना पार्थ इन्द्रकीले सुशो
भने ॥ जाह्नव्याश्च समीपे वै स्थित्वा सम्यक् तपः कुरु ॥ ६५ ॥ अदृश्या चैव विद्या स्यात्सदा ते हितकारिणी ॥ इत्याशिषन्ददौ तस्मै ततः
प्रोवाच तान्मुनिः ॥ ६६ ॥ धर्म्ममास्थाय सर्वे वै तिष्ठन्तु नृपसत्तमाः ॥ सिद्धिः स्यात्सर्वथा श्रेष्ठा नात्र कार्या विचारणा ॥ ६७ ॥ ॥ नन्दीश्वर
उवाच ॥ इति दत्वाशिषन्तेभ्यः पाण्डवेभ्यो मुनीश्वरः ॥ स्मृत्वा शिवपदाम्भोजं व्यासश्चान्तर्दधे क्षणात् ॥ ६८ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शतरुद्रसंहितायां किरातावतारवर्णप्रसंगेऽर्जुनाय व्यासोपदेशवर्णनं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अर्जुनोऽपि तदा
तत्र दीप्यमानो व्यदृश्यत ॥ मन्त्रेण शिवरूपेण तेजश्चातुलमावहन् ॥ १ ॥ ते सर्वे चार्जुनन्दृष्ट्वा पाण्डवा निश्चयं गताः ॥ जयोऽस्माकं ध्रुवञ्जातन्ते
जश्च विपुलं यतः ॥ २ ॥ इदङ्कार्य्यन्त्वया साध्यन्नान्येन च कदाचन ॥ व्यासस्य वचनाद्भ्रातः सफलं कुरु जीवितम् ॥ ३ ॥ इति
प्रोच्यार्जुनन्ते वै विरहौत्सुक्यकातराः ॥ अनिच्छन्तोपि तत्रैव प्रेषयामासुरादरात् ॥ ४ ॥ द्रौपदी दुःखसंयुक्ता नेत्राश्रूणि निरुध्य च ॥ प्रेषयन्ती
शुभं वाक्यन्तदोवाच पतिव्रता ॥ ५ ॥ ॥ द्रौपद्युवाच ॥ व्यासोपदिष्टं यद्राजंस्त्वया कार्यं प्रयत्नतः ॥ शुभप्रदोऽस्तु ते पन्थाश्शंकरश्शंकरो
स्तु वै ॥ ६ ॥ ते सर्वे चावसंस्तत्र विसृज्यार्जुनमादरात् ॥ अत्यन्तदुःखमापन्ना मिलित्वा पञ्च एव च ॥ ७ ॥ स्थितास्तत्र वदन्ति स्म
श्रूयतांनृपसत्तम ॥ दुःखेपि प्रियसंगो वै न दुःखाय प्रजायते ॥ ८ ॥ वियोगे द्विगुणन्तस्य दुःखम्भवति नित्यशः ॥ तत्र धैर्य्यधरस्यापि
कथन्धैर्य्यम्भवेदिह ॥ ९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ कुर्वत्स्वेव तदा दुःखम्पाण्डवेषु मुनीश्वरः ॥ कृपासिन्धुश्च स व्यास ऋषिवर्य्यस्समागतः ॥
॥ १० ॥ तन्तदा पाण्डवास्ते वै नत्वा सम्पूज्य चादरात ॥ दत्वासनं हि दुःखाढ्याः करौ बद्ध्वा वचोऽब्रुवन् ॥ ११ ॥ ॥ पाण्डवा ऊचुः ॥ श्रूयता
मृपभश्रेष्ठ दुःखदग्धा वयम्प्रभो ॥ दर्शनन्तेद्य सम्प्राप्य ह्यानन्दं प्राप्नुमो मुने ॥ १२ ॥ कियत्कालं वसात्रैव दुःखनाशाय नः प्रभो ॥ दर्शनात्तव
विप्रर्षेस्सर्वदुःखं विलीयते ॥ १३ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्स ऋषिश्रेष्ठो न्यवसत्तत्सुखाय वै ॥ कथाभिर्विविधाभिश्च तद्दुःखं नोदयंस्तदा
॥ १४ ॥ वार्तायां क्रियमाणायान्तेन व्यासेन सन्मुने ॥ सुप्रणम्य विनीतात्मा धर्मराजोऽब्रवीदिदम् ॥ १५ ॥ ॥ धर्मराज उवाच ॥ शृणु त्वं हि
ऋपिश्रेष्ठ दुःखशान्तिर्मता मम ॥ पृच्छामि त्वां महाप्राज्ञ कथनीयन्त्वया प्रभो ॥ १६ ॥ ईदृशं चैत्र दुःखं च पुरा प्राप्तश्च कश्चन ॥ वयमेव परं
दुःखं प्राप्ता वै नैव कश्चन ॥ १७ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ राज्ञस्तु नलनाम्नो वै निषधाधिपतेः पुरा ॥ भवद्दुःखाधिकं दुःखं जातन्तस्य महात्मनः
॥ १८ ॥ हरिश्चन्द्रस्य नृपतेर्जातन्दुःखम्महत्तरम् ॥ अकथ्यन्तद्विशेषेण परशोकावहन्तथा ॥ १९ ॥ दुःखन्तथैव विज्ञेयं रामस्याप्यथ पाण्डव ॥
यच्छ्रुत्वा स्त्रीनराणां च भवेन्मोहो महत्तरः ॥ २० ॥ तस्माद्वर्णयितुन्नैव शक्यते हि मया पुनः ॥ शरीरं दुःखराशिं च मत्वा त्याज्यन्त्वयाधुना
॥ २१ ॥ येनेदञ्च धृतन्तेन व्याप्तमेव न संशयः ॥ प्रथमम्मातृगर्भे वै जन्म दुःखस्य कारणम् ॥ २२ ॥ कौमारेऽपि महादुःखं बाललीलानुसारि
यत् ॥ ततोपि यौवने कामान्भुंजानो दुःखरूपिणः ॥ २३ ॥ गतागतैर्दिनानां हि कार्यभारैरनेकशः ॥ आयुश्च क्षीयते नित्यं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न जानाति ह तत्पुनः ॥ २४ ॥ अन्ते च मरणं चैव महादुःखमतः परम् ॥ नानानरकपीडाश्च भुज्यंतेज्ञैर्नरैस्सदा ॥ २५ ॥ तस्मा
दिदमसत्यं च त्वन्तु सत्यं समाचर ॥ येनैव तुष्यते शम्भुस्तथा कार्यं नरेण च ॥ २६ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ एवं विविधवार्ताभिः कालनियापण
न्तदा ॥ चक्रुस्ते भ्रातरः सर्वे मनोरथपथैः पुनः ॥२७॥ अर्जुनोपि स्वयं गच्छन्दुर्गाद्रिषु दृढव्रतः ॥ यक्षं लब्ध्वा च तेनैव दस्यून्निघ्ननेकशः ॥२८॥
मनसा हर्षसंयुक्तो जगामाचलमुत्तमम् ॥ तत्र गत्वा च गंगायास्समीपं सुन्दरं स्थलम् ॥ २९ ॥ अशोककाननं यत्र तिष्ठति स्वर्ग उत्तमः ॥ तत्र
तस्थौ स्वयं स्नात्वा नत्वा च गुरुमुत्तमम् ॥ ३० ॥ यथोपदिष्टं वेषादि तथा चैवाकरोत्स्वयम् ॥ इन्द्रियाण्यपकृष्यादौ मनसा संस्थितोऽभवत् ॥
॥ ३१ ॥ पुनश्च पार्थिवं कृत्वा सुन्दरं समसूत्रकम् ॥ तदग्रे प्रणिदध्यौ स तेजोराशिमनुत्तमम् ॥ ३२ ॥ त्रिकालं चैव सुस्नातः पूजनं विविधन्तदा ॥
चकारोपासनन्तत्र हरस्य च पुनःपुनः ॥ ३३ ॥ तस्यैव शिरसस्तेजो निस्सृतन्तच्चरास्तदा ॥ दृष्ट्वा भयं समापन्नाः प्रविष्टश्च कदा ह्ययम् ॥ ३४ ॥
पुनस्ते च विचार्यैवं कथनीयं विडौजसे ॥ इत्युक्त्वा तु गतास्ते वै शक्रस्यान्तिकमञ्जसा ॥ ३५ ॥ चरा ऊचुः ॥ देवो वा थ ऋषिश्चैव सूर्य्यो वाथ
विभावसुः ॥ तपश्चरति देवेश न जानीमो वने च तम् ॥ ३६ ॥ तस्यैव तेजसा दग्धा आगतास्तव सन्निधौ ॥ निवेदितश्चारित्रं तत्क्रियतामुचितन्तु
यत् ॥ ३७ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्तैश्चरैस्सर्वं ज्ञात्वा पुत्रचिकीर्षितम् ॥ सगोत्रपान्विसृज्यैव तत्र गन्तुं मनो दधे ॥ ३८ ॥ स वृद्धब्राह्मणो
भूत्वा ब्रह्मचारी शचीपतिः ॥ जगाम तत्र विप्रेन्द्र परीक्षार्थं हि तस्य वै ॥३९॥ तमागतन्तदा दृष्ट्वांकार्षीत्पूजाञ्चपाण्डवः॥ स्थितोग्रे च स्तुतिं कृत्वा
ह्यायातोसि वदाधुना ॥ ४० ॥ इत्युक्तस्तेन देवेशो धैर्य्यार्थन्तस्य प्रीतितः ॥ परीक्षागर्वितं वाक्यं पाण्डवन्तं ततोऽब्रवीत् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मण उवाच॥
नवे वयसि वै तात किन्तपस्यसि साम्प्रतम् ॥ मुक्त्यर्थं वा जयार्थं किं सर्वथैतत्तपस्तव ॥४२॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति पृष्टस्तदा तेन सर्वं संवेदि
तम्पुनः॥ तच्छ्रुत्वा स पुनर्वाक्यमुवाच ब्राह्मणस्तदा ॥४३॥ ब्राह्मण उवाच ॥ युक्तं न क्रियते वीर सुखं प्राप्तुं च यत्तपः॥ क्षात्रधर्मेण क्रियते मुक्त्यर्थं
कुरु सत्तम ॥ ४४ ॥ इन्द्रस्तु सुखदाता वै मुक्तिदाता भवेन्न हि ॥ तस्मात्त्वं सर्वथा श्रेष्ठ कर्तुमर्हसि सत्तपः ॥४५॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इदन्तद्वचनं
श्रुत्वा क्रोधं चक्रेऽर्जुनस्तदा ॥ प्रत्युवाच विनीतात्मा तदनादृत्य सुव्रतः ॥ ४६ ॥ अर्जुन उवाच ॥ राज्यार्थं न च मुक्त्यर्थं किमर्थं भाषसे त्विदम् ॥
व्यासस्य वचनेनैव क्रियते तप ईदृशम् ॥ ४७ ॥ इतो गच्छ ब्रह्मचारिन्मा पातयितुमिच्छसि ॥ प्रयोजनं किमत्रास्ति तव वै ब्रह्मचारिणः ॥ ४८ ॥
नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तः स प्रसन्नोभूत्सुन्दरं रूपमद्भुतम् ॥ स्वोदस्करणसंयुक्तं दर्शयामास वै निजम् ॥ ४९ ॥ शक्ररूपन्तदा दृष्ट्वा लज्जितश्चार्जुन

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्तदा ॥ स इन्द्रस्तं समाश्वास्य पुनरेव वचोऽब्रवीत् ॥ ५० ॥ इन्द्र उवाच ॥ वरं वृणीष्व हे तात धनंजय महामते ॥ यदिच्छासि मनोभीष्टन्नादेयं विद्य
ते तव ॥ ५१ ॥ तच्छ्रुत्वा शक्रवचनम्प्रत्युवाचार्जुनस्तदा ॥ विजयन्देहि मे तात शत्रुक्लिष्टस्य सर्वथा ॥ ५२ ॥ शक्र उवाच ॥ बलिष्ठाश्शत्रवस्ते च
दुर्योधनपुरःसराः ॥ द्रोणो भीष्मश्च कर्णश्च सर्वे ते दुर्जया ध्रुवम् ॥ ५३ ॥ अश्वत्थामा द्रोणपुत्रो रौद्रांशो दुर्जयोऽति सः ॥ मया साध्या भवेयुस्ते
सर्वथा स्वहितं शृणु ॥ ५४ ॥ एतद्वीर जयं कर्तुं न शक्तः कश्चनाधुना ॥ वर्तते हि शिवोवर्यस्तस्माच्छम्भोर्जपोऽधुना ॥ ५५ ॥ शंकरः सर्व
लोकेशश्चराचरपतिः स्वराट् ॥ सर्वं कर्तुं समर्थोऽस्ति भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ५६ ॥ अहमन्ये च ब्रह्माद्या विष्णुः सर्ववरप्रदः ॥ अन्ये जि
गीषवो ये च ते सर्वे शिवपूजकाः ॥ ५७ ॥ अद्यप्रभृति तन्मन्त्रं हित्वा भक्त्या शिवं भज ॥ पार्थिवेन विधानेन ध्यानेनैव शिवस्य च ॥ ५८ ॥
उपचारैरनेकैश्च सर्वभावेन भारत ॥ सिद्धिः स्यादचला तेद्य नात्र कार्या विचारणा ॥ ५९ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा च चरान्सर्वान्समाहूया
ब्रवीदिदम् ॥ सावधानेन वै स्थेयमेतत्संरक्षणे सदा ॥ ६० ॥ प्रबोध्य स्वचरानिन्द्रोऽर्जुनसंरक्षणादिकम् ॥ वात्सल्यपूर्णहृदयः पुनरूचे कपिध्वजम् ॥
॥ ६१ ॥ इन्द्र उवाच ॥ राज्यं त्वया प्रमादाद्वै न कर्तव्यं कदाचन ॥ श्रेयसे भद्र विद्येयं भवेत्तव परन्तप ॥ ६२ ॥ धैर्यं धार्यं साधकेन सर्वथा
रक्षकः शिवः ॥ सम्पत्तीश्च फलन्तुल्यं दास्यते नात्र संशयः ॥ ६३ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इति दत्वा वरन्तस्य भारतस्य सुरेश्वरः ॥ स्मर
ञ्छिवपदाम्भोजञ्जगाम भवनं स्वकम् ॥ ६४ ॥ अर्जुनोऽपि महावीरस्सुप्रणम्य सुरेश्वरम् ॥ तपस्तेपे संयतात्मा शिवमुद्दिश्य तद्विधम् ॥ ६५ ॥
इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां किरातावतारवर्णनप्रसंगेऽर्जुनतपोवर्णनं नामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
स्नानं स विधिवत्कृत्वा न्यासादि विधिवत्तथा ॥ ध्यानं शिवस्य सद्भक्त्या व्यासोक्तं यत्तथाऽकरोत् ॥ १ ॥ एकपादतलेनैव तिष्ठन्मुनिवरो यथा ॥
सूर्ये दृष्टिं निबध्यैकां मंत्रमावर्तयान्स्थितः ॥ २ ॥ तपस्तेपेति संप्रीत्या संस्मरन्मनसा शिवम् ॥ पंचाक्षरं मनुं शम्भोर्जपन्सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ ३ ॥
तपसस्तेज एवासीद्यथा देवा विसिस्मियुः ॥ पुनश्चैव शिवं याताः प्रत्यूचुस्ते समाहिताः ॥४॥ देवा ऊचुः ॥ नरेणैकेन सर्वेश त्वदर्थं तप आहितम् ॥
यदिच्छति नरः सोयं किन्न यच्छति तत्प्रभो ॥ ५ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा तु स्तुतिं चक्रुर्विविधान्ते तदा सुराः ॥ तत्पादयोर्दृशः कृत्वा
तत्र तस्थुः स्थिराधयः ॥ ६ ॥ शिवस्तु तद्वचः श्रुत्वा महाप्रभुरुदारधीः ॥ सुविहस्य प्रसन्नात्मा सुरान्वचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ शिव उवाच ॥ स्वस्थानं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गच्छत सुराः सर्वे सत्यन्न संशयः ॥ सर्वथाहं करिष्यामि कार्यं वो नात्र संशयः ॥८॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा शम्भुवचनान्निश्चयं परमं गताः ॥
परावृत्य गताः सर्वे स्वस्थानं ते हि निर्जराः ॥ ९ ॥ एतस्मिन्नन्तरे दैत्यो मूकनामागतस्तदा ॥ सौकरं रूपमास्थाय प्रेषितश्च दुरात्मना ॥ १० ॥
दुर्योधनेन विप्रेन्द्र मायिना चार्जुनं तदा ॥ यत्रार्जुनस्थितश्चासीत्तेन मार्गेण वै तदा ॥ ११ ॥ शृङ्गाणि पर्वतस्यैव च्छिन्दन्वृक्षाननेकशः ॥
शब्दं च विविधं कुर्वन्नतिवेगेन संयुतः ॥ १२ ॥ अर्जुनोपि च तं दृष्ट्वा मूकनामासुरन्तदा ॥ स्मृत्वा शिवपदाम्भोजं विचारे तत्परोऽभवत् ॥ १३ ॥
अर्जुन उवाच ॥ कोयं वा कुत आयाति क्रूरकर्मा च दृश्यते ॥ ममानिष्टं ध्रुवं कर्तुं समागच्छत्यसंशयम् ॥ १४ ॥ ममैवं मन आयाति शत्रुरेव न
संशयः ॥ मया विनिहताः पूर्वमनेके दैत्यदानवाः ॥ १५ ॥ तदीयः कश्चिदायाति वैरं साधयितुम्पुनः ॥ अथवा च सखा कश्चिद्दुर्योधनहितावहः ॥
॥१६॥ यस्मिन्मिन्दृष्टे प्रसीदेत्स्वं मनः स हितकृद्ध्रुवम् ॥ यस्मिन्दृष्टे तदेव स्यादाकुलं शत्रुरेव सः॥१७॥आचारः कुलमाख्याति वपुराख्याति भोज
नम् ॥ वचनं श्रुतमाख्याति स्नेहमाख्याति लोचनम् ॥ १८ ॥ आकारेण तथा गत्या चेष्टया भाषितैरपि ॥ नेत्रवक्त्रविकाराभ्यां
ज्ञायतेऽन्तर्हितं मनः ॥ १९ ॥ उज्ज्वलं सरसञ्चैव वक्रमारक्तकन्तथा ॥ नेत्रं चतुर्विधं प्रोक्तं तस्य भावं पृथग्बुधाः ॥ २० ॥ उज्ज्वलं मित्रसंयोगे
सरसम्पुत्रदर्शने ॥ वक्रं च कामिनीयोगे आरक्तं शत्रुदर्शने ॥ २१ ॥ अस्मिन्मम तु सर्वाणि कलुषानीन्द्रियाणि च ॥ अयं शत्रुर्भवेदेव मारणीयो न
संशयः ॥ २२ ॥ गुरोश्च वचनं मेद्य वर्तते दुःखदस्त्वया ॥ हन्तव्यः सर्वथा राजन्नात्र कार्या विचारणा ॥ २३ ॥ एतदर्थं त्वायुधानि मम चैव न
संशयः ॥ विचार्य्येति च तत्रैव बाणं संस्थाय सांस्थितः ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र रक्षार्थं ह्यर्जुनस्य वै ॥ तद्भक्तेश्च परीक्षार्थं शंकरो भक्तवत्सलः ॥
॥ २५ ॥ विदग्धभिल्लरूपं हि गणैः सार्धं महाद्भुतम् ॥ तस्य दैत्यस्य नाशार्थं द्रुतं कृत्वा समागतः ॥२६॥ बद्धकच्छश्च बस्त्रीभिर्बद्धेशानध्वजस्तदा ॥
शरीरे श्वेतरेखाश्च धनुर्बाणयुतः स्वयम् ॥ २७ ॥ बाणानान्तूणकं पृष्ठे धृत्वा वै स जगाम ह ॥ गणश्चव तथा जातो भिल्लराजोऽभवाच्छिवः ॥ २८ ॥
शब्दांश्च विविधान्कृत्वा निर्ययौ वाहिनीपतिः ॥ शूकरस्य ससाराथ शब्दश्च प्रदिशो दश ॥ २९ ॥ वनेचरेण शब्देन व्याकुलश्चार्जुनस्तदा ॥ पर्वता
द्याश्च तैश्शब्दैस्ते सर्वे व्याकुलास्तदा ॥ ३० ॥ अहो किन्नु भवेदेष शिवः शुभकरस्त्विह ॥ मया चैव श्रुतम्पूर्वं कृष्णेन कथितम्पुनः ॥ ३१ ॥ व्या
सेन कथितं चैवं स्मृत्वा देवैस्तथा पुनः ॥ शिवः शुभकरः प्रोक्तः शिवः सुखकररतथा ॥ ३२ ॥ मुक्तिदश्च स्वयं प्रोक्तो मुक्तिदानान्न संशयः ॥ तन्नाम
स्मरणात्पुंसां कल्याणं जायते ध्रुवम् ॥ ३३ ॥ भजतां सर्वभावेन दुःखं स्वप्नेऽपि नो भवेत् ॥ यदा कदाचिज्जायेत तदा कर्मसमुद्भवम् ॥ ३४ ॥भावि

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तद्वद्वपि ज्ञेयं नूनमल्पं न संशयः ॥ प्रारब्धस्याथ वा दोषो नूनं ज्ञेयो विशेषतः ॥ ३५ ॥ अथ वा बहु चाल्पं हि भोग्यं निस्तीर्य शंकरः ॥ कदाचि
दिच्छया तस्य दूरीकुर्य्यान्न संशयः ॥ ३६ ॥ विषं चैवामृतं कुर्यादमृतं विषमेव वा ॥ यदिच्छति करोत्येव समर्थः किन्निषिध्यते ॥ ३७ ॥ इत्थं विचा
र्य्यमाणेऽपि भक्तैरन्यैः पुरातनैः ॥ भाविमिश्च सदा भक्तैरहानीय मनः स्थिरम् ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीर्गच्छेच्चावातिष्ठेन्मरणं निकटे पुरः ॥ निन्दां वाथ
प्रकुर्वन्तु स्तुतिं वा दुःखसंक्षयम् ॥ ३९ ॥ जायते पुण्यपापाभ्यां शंकरस्सुखदः सदा ॥ कदाचिच्च परीक्षार्थं दुःखं यच्छति वै शिवः ॥ ४० ॥
अंत च सुखदः प्रोक्तो दयालुत्वान्न संशयः ॥ यथा चैव सुवर्णं च शोधितं शुद्धतां व्रजेत् ॥ ४१ ॥ एवं चैव मया पूर्वं श्रुतं मुनिमुखात्तथा ॥
अतस्तद्भजनेनैव लप्स्येऽहं सुखमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ इत्येवन्तु विचारं स करोति यावदेव हि ॥ तावच्च सूकरः प्राप्तो बाणसंमोचनावधिः ॥
॥ ४३ ॥ शिवोपि पृष्ठतो लग्नो ह्यायातः शूकरस्य हि ॥ तयोर्मध्ये तदा सोयं दृश्यते शृंगमद्भुतम् ॥ ४४ ॥ तस्य प्रोक्तं च माहात्म्यं शिवः
शीघ्रतरं गतः ॥ अर्जुनस्य च रक्षार्थं शंकरो भक्तवत्सलः ॥ ४५ ॥ एतस्मिन्समये ताभ्यां कृतं बाणविमोचनम् ॥ शिवबाणस्तु पुच्छे
वै ह्यर्जुनस्य मुखे तथा ॥ ४६ ॥ शिवस्य पुच्छतो गत्वा मुखान्निस्सृत्य शीघ्रतः ॥ भूमौ विलीनः संयातस्तस्य वै पुच्छतो गतः ॥ ४७ ॥
पपात पार्श्वतश्चैव बाणश्चैवार्जुनस्य च ॥ सूकरस्तत्क्षणं दैत्यो मृतो भूमौ पपात ह ॥ ४८ ॥ देवा हर्षं परम्प्रापुः पुष्पवृष्टिं च चक्रिरे ॥ जयपूर्वं
स्तुतिकराः प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ ४९ ॥ शिवस्तुष्टमना आसीदर्जुनः सुखमागतः ॥ दैत्यस्य च तदा दृष्ट्वा क्रूरं रूपं च तौ तदा ॥ ५० ॥
अर्जुनस्तु विशेषेण सुखिना प्राह चेतसा ॥ अहो दैत्यवरश्चायं रूपं तु परमाद्भुतम् ॥ ५१ ॥ कृत्वागतो मद्वधार्थं शिवेनाहं सुरक्षितः ॥
ईश्वरेण ममाद्यैव बुद्धिर्दत्ता न संशयः ॥५२॥ विचार्य्यैत्यर्जुनस्तत्र जगौ शिवशिवेति च ॥ प्रणनाम शिवं भूयस्तुष्टाव च पुनः पुनः ॥५३॥ इति
श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां किरातावतारवर्णने मूकदैत्यवधो नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥
सनत्कुमार सर्वज्ञ शृणु लीलाम्परात्मनः ॥ भक्तवात्सल्यसंयुक्तां तद्दृढत्वविदर्भिताम् ॥ १ ॥ शिवोप्यथ स्वभृत्यं वै प्रेषयामास स द्रुतम् ॥ बाणार्थं
च तदा तत्रार्जुनोपि समगात्ततः ॥ २ ॥ एकस्मिन् समये प्राप्तौ बाणार्थं तद्गणार्जुनौ ॥ अर्जुनस्तं पराभत्स्यं स्वबाणं चाग्रहीत्तदा ॥ ३ ॥ गणः
प्रोवाच तं तत्र किमर्थं गृह्यते शरः ॥ बाणश्चैवास्मदीया वै मुच्येतां ऋषिसत्तम ॥ ४ ॥ इत्युक्तस्तेन भिल्लस्य गणेन मुनिसत्तमः ॥ सोर्जुनः शंकरं
स्मृत्वा वचनं च तमब्रवीत् ॥ ५ ॥ अर्जुन उवाच ॥ अज्ञात्वा किं च वदसि मूर्खोऽसि त्वं वनेचर ॥ बाणश्च मोचितो मेऽद्य त्वदीयश्च कथं पुनः ॥६॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रेखारूपं च पिच्छानि मन्नामांकित एव च ॥ त्वदीयश्च कथं जातः स्वभावो दुस्त्यजस्तव ॥७॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवन्तद्वचः श्रुत्वा विह स्य सगणेश्वरः ॥ अर्जुनं ऋषिरूपं तं भिल्लो वाक्यमुपाददे ॥ ८ ॥ तापस श्रूयतां रे त्वं न तपः क्रियते त्वया ॥ वेषतश्च तपस्वी त्वं न यथार्थं छला यते ॥ ९ ॥ तपस्वी च कथं मिथ्या भाषते कुरुते नरः ॥ नैकाकिनं च मां त्वं च जानीहि वाहिनीपतिम् ॥ १० ॥ बहुभिर्वनभिल्लैश्च युक्तः स्वामी स आसते ॥ समर्थस्सर्वथा कर्तुं विग्रहानुग्रहौ पुनः ॥ ११ ॥ वर्तते तस्य वाणीयं यो नीतश्च त्वयाऽधुना ॥ अयं बाणश्च ते पार्श्वे न स्थास्यति कदाचन ॥ १२ ॥ तपः फलं कथं त्वं च हातुमिच्छसि तापस ॥ चौर्य्याच्छलार्द्यमानाच्च विस्मयात्सत्यभंजनात् ॥ १३ ॥ तपसा क्षीयते सत्यमेत देव मया श्रुतम् ॥ तस्माच्च तपसस्तेद्य भविष्यति फलं कुतः ॥ १४ ॥ तस्माच्च मुच्यते बाणात्कृतघ्नस्त्वं भविष्यसि ॥ ममैव स्वामिनो बाणस्तवार्थं मोचितो ध्रुवम् ॥ १५ ॥ शत्रुश्च मारितस्तेन पुनर्बाणश्च रक्षितः ॥ अत्यन्तं च कृतघ्नोसि तपोऽशुभकरस्तथा ॥ १६ ॥ सत्यं न भाषसे त्वं च किं मतः सिद्धिमिच्छसि ॥ प्रयोजनं चेद्बाणेन स्वामी च याच्यतां मम ॥१७॥ ईदृशांश्च बहून्बाणांस्तदा दातुं क्षमः स्वयम् ॥ राजा च वर्तते मेऽद्य किं त्वेवं याच्यते त्वया ॥ १८ ॥ उपकारं परित्यज्य ह्यपकारं समीहसे ॥ नैतद्युक्तं त्वयाद्यैव क्रियते त्यज चापलम् ॥ १९ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवं वचनन्तस्य श्रुत्वा पार्थोऽर्जुनस्तदा ॥ क्रोधं कृत्वा शिवं स्मृत्वा मितं वाक्यमथाब्रवीत् ॥ २० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ शृणु भिल्ल प्रवक्ष्यामि न सत्यं तव भाषणम् ॥ यथा जातिस्तथा त्वां च जानामि हि वनेचर ॥ २१ ॥ अहं राजा भवांश्चौरः कथं युद्धप्रयुक्तता ॥ युद्धं मे स बलैः कार्यं नाधमैर्हि कदाचन ॥ २२ ॥ तस्मात्ते च तथा स्वामी भविष्यति भवादृशः ॥ दातारश्च वयं प्रोक्ताश्चौरा यूयं वनेचराः ॥ २३ ॥ कथं याच्यो मया भिल्लराज एवं च साम्प्रतम् ॥ त्वमेव याचसे नैव बाणं मां किं वनेचर ॥२४॥ ददामि ते तथा बाणान्सन्ति मे बहवो ध्रुवम् ॥ राजा च ग्रहणं चैव न दास्यति तथा भवेत् ॥ २५ ॥ किम्पुनश्च तथा बाणान्प्रयच्छामि वनेचर ॥ यदि मे या चिकीर्षा स्यात्कथं नागम्यतेऽधुना ॥ २६ ॥ ययागच्छत्तु ते भर्ता किमर्थं भाषतेऽधुना ॥ आगत्य च मया सार्द्धं जित्वा युद्धे च माम्पुनः ॥ २७ ॥ नीत्वा बाणमिमं भिल्लस्वामी ते वाहिनीपतिः ॥ निजालयं सुखं यातु विलंबः क्रियते कथम् ॥ २८ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ महेश्वरकृपाप्राप्तसद्बलस्यार्जुनस्य हि ॥ इत्येतद्व

१ बहुवचनमार्षम् ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नं श्रुत्वा भिल्लो वाक्यमथाब्रवीत् ॥ २९ ॥ ॥ भिल्ल उवाच ॥ अज्ञोसि त्वं ऋषिर्नासि मरणं त्वीहसे कथम् ॥ देहि बाणं सुखान्तिष्ठ त्वन्यथा क्लेशभाग्भवेः ॥ ३० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्तेन भिल्लेन शिवसच्छक्तिशोभिना ॥ गणेन पाण्डवस्तं च प्राह स्मृत्वा च शङ्करम् ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ मद्वाक्यन्तत्त्वतो भिल्ल शृणु त्वं च वनेचर ॥ आगमिष्यति ते स्वामी दर्शयिष्ये फलन्तदा ॥ ३२ ॥ न शोभते त्वया युद्धं करिष्ये स्वामिना तव ॥ उपहासकरं ज्ञेयं युद्धं सिंहशृगालयोः ॥ ३३ ॥ श्रुतं च मद्वचस्तेऽद्य द्रक्ष्यसि त्वं महाबलम् ॥ गच्छस्व स्वामिनं भिल्ल यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ३४ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्तु गतस्तत्र भिल्लः पार्थेन वै मुने ॥ शिवावतारो यत्रास्ते किरातो वाहिनीपतिः ॥ ३५ ॥ अथार्जुनस्य वचनं भिल्लनाथाय विस्तरात् ॥ सर्वं निवेदयामास तस्मै भिल्लपरात्मने ॥ ३६ ॥ स किरातेश्वरः श्रुत्वा तद्वचो हर्षमागतः ॥ आजगाम स्वसैन्येन शंकरो भिल्लरूपधृक् ॥ ३७ ॥ अर्जुनश्च तदा सेनां किरातस्य च पाण्डवः ॥ दृष्ट्वा गृहीत्वा सशरन्धनुः सम्मुख आययौ ॥ ३८ ॥ अथो किरातश्च पुनः प्रेषयामास तं चरम् ॥ तन्मुखेन जगौ वाक्यम्भारताय महात्मने ॥ ३९ ॥ ॥ किरात उवाच ॥ पश्य सैन्यं तपस्विस्त्वं मुञ्च बाणं व्रजाधुना ॥ मरणं स्वल्पकार्यार्थे कथमिच्छसि साम्प्रतम् ॥ ४० ॥ भ्रातरस्तव दुःखार्त्ताः कलत्रं च ततः परम् ॥ पृथिवी हस्ततस्तेद्य यास्यतीति मतिर्मम ॥ ४१ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तं परमेशेन पार्थदार्ढ्यपरीक्षया ॥ सर्वथार्जुनरक्षार्थं धृतरूपेण शंभुना ॥ ४२ ॥ इत्युक्तस्तु तदागत्य सगणश्शंकरश्च तत् ॥ विस्तराद्वृत्तमखिलमर्जुनाय न्यवेदयत् ॥ ४३ ॥ तच्छ्रुत्वा तु पुनः प्राह पार्थस्तं दूतमागतम् ॥ वाहिनीपतये वाच्यम्विपरीतम्भविष्यति ॥ ४४ ॥ यद्यहं चैव ते बाणं यच्छामि च मदीयकम् ॥ कुलस्य दूषणं चाहं भविष्यामि न संशयः ॥ ४५ ॥ भ्रातरश्चैव दुःखार्ता भवन्तु च तथा ध्रुवम ॥ विद्याश्च निष्फलाः स्युस्तस्मादागच्छ वै ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ सिंहश्चैव शृगालाद्वा भीतो नैव मयाश्रुतः ॥ तथा वनेचराद्राजा न बिभेति कदाचन ॥ ४७ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्तं पुनर्गत्वा स्वामिनं पाण्डवेन सः ॥ सर्वं निवेदयामास तदुक्तं हि विशेषतः ॥ ४८ ॥ अथ सोपि किराताह्वो महादेवस्ससैन्यकः ॥ तच्छ्रुत्वा सैन्यसंयुक्तो ह्यर्जुनं चागमत्तदा ॥ ४९ ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां किरातावतारवर्णने भिल्लार्जुनसंवादो नाम चत्त्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ तमागतन्ततो दृष्ट्वा ध्यानं कृत्वा शिवस्य सः ॥ गत्वा तत्रार्जुनस्तेन युद्धं चक्रे सुदारुणम् ॥ १ ॥ गणैश्च विविधैस्तीक्ष्णैरायुधैस्तं न्यपीडयत ॥ तैस्तदा पीडितः पार्थः सस्मार

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वामिनं शिवम् ॥ २ ॥ अर्जुनश्च तदा तेषां बाणावलिमथाच्छिनत् ॥ यदा युद्धं च तैः क्षिप्तं ततः शर्वं परामृशत् ॥ ३ ॥ पीडितास्ते गणास्तेन ययुश्चैव दिशो दश ॥ गणेशावारितास्ते च नाजग्मुस्त्वा मिनन्प्रति ॥ ४ ॥ शिवश्चैवार्जुनश्चैव युयुधाते परस्परम् ॥ नानाविधैश्चायुधैर्हि महाबलपराक्रमौ ॥ ५ ॥ शिवोऽपि मनसा नूनं दयां कृत्वार्जुनं ह्यगात् ॥ अर्जुनश्च दृढं तत्र प्रहारं कृतवांस्तदा ॥ ६ ॥ आयुधानि शिवस्सो वै ह्यर्जुनस्याच्छिनत्तदा ॥ कवचानि च सर्वाणि शरीरं केवलं स्थितम् ॥ ७ ॥ तदार्जुनः शिवं स्मृत्वा मल्लयुद्धं चकार सः ॥ वाहिनीपतिना तेन भयात्क्लिष्टोपि धैर्यवान् ॥ ८ ॥ तद्युद्धेन मही सर्वा चकम्पे ससमुद्रका ॥ देवा दुःखं समापन्नाः किं भविष्यति वा पुनः ॥ ९ ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवः शिवो गगनमास्थितः॥ युद्धं चकार तत्रस्थस्सोर्जुनश्च तथाऽकरोत्॥ १० ॥उड्डीयोड्डीय तौ युद्धं चक्रतुर्देवपार्थिवौ ॥ देवाश्च विस्मयं प्रापू रणं दृष्ट्वा तदाद्भुतम्॥ ॥ ११ ॥ अथार्जुनोत्तरं ज्ञात्वा स्मृत्वा शिवपदाम्बुजम् ॥ दधार पादयोस्तंवै तद्ध्यानादाप्तसद्बलः ॥ १२ ॥ धृत्वा पादौ तदा तस्य भ्रामयामास सोर्जुनः ॥ विजहास महादेवो भक्तवत्सल ऊतिकृत् ॥ १३ ॥ दातुं स्वदासतान्तस्मै भक्तवश्यतया मुने ॥ शिवेनैव कृतं ह्येतच्चरितन्नान्यथा भवेत् ॥ ॥ १४ ॥ पश्चाद्विहस्य तत्रैव शङ्करो रूपमद्भुतम् ॥ दर्शयामास सहसा भक्तवश्यतया शुभम् ॥ १५ ॥ यथोक्तं वेद शास्त्रेषु पुराणे पुरुषोत्तमम् ॥ व्यासोपदिष्टं ध्यानाय तस्य यत्सर्वसिद्धिदम् ॥ १६ ॥ तद्दृष्ट्वा सुन्दरं रूपं ध्यानप्राप्तं शिवस्य तु ॥ बभूव विस्मितोतीव ह्यर्जुनो लज्जितः स्वयम् ॥ ॥ १७ ॥ अहो शिवश्शिवस्सोयं यो मे प्रभुतया वृतः ॥ त्रिलोकेशः स्वयं साक्षाद्धा कृतं किं मयाऽधुना ॥ १८ ॥ प्रभोर्बलवती माया मायिनामपि मोहिनी ॥ किं कृतं रूपमाच्छाद्य प्रभुणा छलितो ह्यहम् ॥ १९ ॥ धियेति संविचार्य्यैवं साञ्जलिर्नतमस्तकः ॥ प्रणनाम प्रभुं प्रीत्या तदोवाच स खिन्नधीः ॥ २० ॥ अर्जुन उवाच ॥ देवदेव महादेव करुणाकर शंकर ॥ ममापराधं सर्वेश क्षन्तव्यश्च त्वया पुनः ॥ २१ ॥ किं कृतं रूपमाच्छाद्य छलितो ऽस्मि त्वयाऽधुना ॥ धिङ्मां समरकर्तारं स्वामिना भवता प्रभो ॥ २२ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्येवं पाण्डवस्सोथ पश्चात्तापमवाप सः ॥ पादयोर्निपपाताशु शंकरस्य महाप्रभोः ॥ २३ ॥ अथेश्वरः प्रसन्नात्मा प्रत्युवाचार्जुनं च तम् ॥ समाश्वास्येति बहुशो महेशो भक्तवत्सलः ॥ २४ ॥ शंकर उवाच ॥ न खिद्य पार्थ भक्तोसि मम त्वं हि विशेषतः॥ परीक्षार्थं मया तेऽद्य कृतमेवं शुचञ्जहि ॥२५॥ नन्दीश्वर उवाच॥ इत्युक्त्वा तं स्वहस्ता

१ संधिरार्षः ।

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भ्यामुत्थाप्य प्रभुरर्जुनम् ॥ विलज्जं कारयामास गणैश्च स्वामिनो गणैः॥ २६ ॥ पुनश्शिवोऽर्जुनम्प्राह पाण्डवं वीरसम्मतम् ॥ हर्षयन् सर्वथा प्रीत्या
शंकरो भक्तवत्सलः ॥ २७ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ हे पार्थ पाण्डवश्रेष्ठ प्रसन्नोस्मि वरं वृणु ॥ प्रहारैस्ताडनैस्तेऽद्य पूजनम्मानितम्मया ॥ २८ ॥ इच्छ
या च कृतं मेऽद्य नापराधस्तवाधुना ॥ नादेयम्विद्यते तुभ्यं यदिच्छसि वृणीष्व तत् ॥ २९ ॥ ते शत्रुषु यशोराज्यस्थापनाय शुभं कृतम् ॥ एतद्दुःखं
न कर्तव्यं वैक्लव्यं च त्यजाखिलम् ॥ ३० ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तस्त्वर्जुनस्तेन प्रभुणा शंकरेण सः ॥ उवाच शंकरं भक्त्या सावधानतया
स्थितः ॥ ३१ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ भक्तप्रियस्य शम्भोस्ते सुप्रभो किं समीहितम् ॥ वर्णनीयं मया देव कृपालुस्त्वं सदाशिव ॥ ३२ ॥ इत्यु
क्त्वा संस्तुतिं तस्य शंकरस्य महाप्रभोः ॥ चकार पाण्डवस्सोथ सद्भक्तिम्वेदसंमताम् ॥ ३३ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ नमस्ते देवदेवाय नमः कैला
सवासिने ॥ सदाशिव नमस्तुभ्यं पञ्चवक्त्राय ते नमः ॥ ३४ ॥ कपर्दिने नमस्तुभ्यन्त्रिनेत्राय नमोऽस्तु ते ॥ नमः प्रसन्नरूपाय सहस्रवदनाय च
॥ ३५ ॥ नीलकंठ नमस्तेस्तु सद्योजाताय वै नमः ॥ वृषध्वज नमस्तेस्तु वामांगगिरिजाय च ॥ ३६ ॥ दशदोष नमस्तुभ्यन्नमस्ते परमात्मने ॥
डमरुकपालहस्ताय नमस्ते मुण्डमालिने ॥ ३७ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाश शुद्धकर्पूरवर्ष्मणे ॥ पिनाकपाणये तुभ्यन्त्रिशूलवरधारिणे ॥ ३८ ॥ व्याघ्र
चर्मोत्तरीयाय गजाम्बरविधारिणे ॥ नागांगाय नमस्तुभ्यं गंगाधर नमोस्तु ते ॥ ३९ ॥ सुपादाय नमस्तेऽस्तु आरक्तचरणाय च ॥ नन्द्यादिगण
सेव्याय गणेशाय च ते नमः ॥ ४० ॥ नमो गणेशरूपाय कार्तिकेयानुगाय च ॥ भक्तिदाय च भक्तानां मुक्तिदाय नमो नमः ॥ ४१ ॥ अगुणाय
नमस्तेस्तु सगुणाय नमोनमः ॥ अरूपाय सरूपाय सकलायाकलाय च ॥ ४२ ॥ नमः किरातरूपाय मदनुग्रहकारिणे ॥ युद्धप्रियाय वीराणां
नानालीलानुकारिणे ॥ ४३ ॥ यत्किंचिद्दृश्यते रूपन्तत्तेजस्तावकं स्मृतम् ॥ चिद्रूपस्त्वं त्रिलोकेषु रमसेन्वयभेदतः ॥ ४४ ॥ गुणानान्ते न संख्या
स्ति यथा भूरजसामिह ॥ आकाशे तारकाणां हि कणानाम्वृष्ट्यपामपि ॥ ४५ ॥ न ते गुणास्तु संख्यातुं वेदा वै सम्भवन्ति हि ॥ मन्दबुद्धिरहं
नाथ वर्णयामि च कम्पुनः ॥ ४६ ॥ सोसि योसि नमस्तेस्तु कृपां कर्तुमिहार्हसि ॥ दासोहं ते महेशान स्वामी त्वं मे महेश्वर ॥ ४७ ॥ ॥ नन्दी
श्वर उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य पुनः प्रोवाच शंकरः ॥ सुप्रसन्नतरो भूत्वा विहसन्प्रभुरर्जुनम् ॥ ४८ ॥ ॥ शंकर उवाच ॥ वचसा किम्ब
हुक्तेन शृणुष्व वचनम्मम ॥ शीघ्रं वृणु वरम्पुत्र सर्वन्तच्च ददामि ते ॥ ४९ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्तश्चार्जुनस्तेन प्रणिपत्य सदाशिवम् ॥ साञ्ज
लिर्नतकः प्रेम्णा प्रोवाच गद्गदाक्षरम् ॥ ५० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ किं ब्रूयां त्वं च सर्वेषामन्तर्यामितया स्थितः ॥ तथापि वर्णितं मेऽद्यश्रूयतां च

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्वया विभो ॥५१॥ शत्रूणां संकटं यच्च तद्गतन्दर्शनात्तव ॥ ऐहिकीं च परां सिद्धिम्प्राप्नुयां वै तथा कुरु ॥५२॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा तं नमस्कृत्य शंकरम्भक्तवत्सलम् ॥ नतस्कन्धोऽर्जुनस्तत्र बद्धाञ्जलिरुपस्थितः ॥ ५३ ॥ शिवोपि च तथाभूतञ्ज्ञात्वा पाण्डवमर्जुनम् ॥ निजभक्तवरं स्वामी महातुष्टो बभूव ह ॥ ५४ ॥ अस्त्रम्पाशुपतं स्वीयन्दुर्जेयं सर्वदाखिलैः ॥ ददौ तस्मै महेशानो वचनञ्चेदमब्रवीत् ॥ ५५ ॥ ॥ शिव उवाच ॥ स्वं महास्त्रम्मया दत्तन्दुर्जयस्त्वम्भविष्यति ॥ अनेन सर्वशत्रूणां जयकृत्यमवाप्नुहि ॥ ५६ ॥ कृष्णं च कथयिष्यामि साहाय्यन्ते करिष्यति ॥ स वै ममात्मभूतश्च मद्भक्तः कार्य्यकारकः ॥ ॥ ५७ ॥ मत्प्रभावान्भारत त्वं राज्यन्निष्कण्टकं कुरु ॥ धर्म्मान्नानाविधान्भ्रात्रा कारय त्वं च सर्वदा ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वा निजहस्तं च धृत्वा शिरसि तस्य सः ॥ पूजितो ह्यर्जुनेनाशु शंकरोन्तरधीयत ॥ ५९ ॥ अथार्जुनः प्रसन्नात्मा प्राप्यास्त्रं च वरं प्रभोः॥ जगाम स्वाश्रमे मुख्यं स्मरन्भक्त्या गुरुं शिवम् ॥ ६० ॥ सर्व्वे ते भ्रातरः प्रीतास्तन्नः प्राणमिवागतम् ॥ मिलित्वा तं सुखं प्रापुर्द्रौपदी चाति सुव्रता ॥ ६१ ॥ शिवं परं च सन्तुष्टम्पाण्डवाः सर्व एव हि ॥ नातृप्यन्सर्ववृत्तान्तं श्रुत्वा हर्षमुपागताः ॥ ६२ ॥ आश्रमे पुष्पवृष्टिश्च चन्दनेन समन्विता ॥ पपात सुकरार्थं च तेषाञ्चैव महात्मनाम् ॥ ६३ ॥ धन्यं च शंकरं चैव नमस्कृत्य शिवम्मुदा ॥ अवधिं चागतं ज्ञात्वा जयश्चैव भविष्यति ॥ ६४ ॥ एतस्मिन्नन्तरे कृष्णश्श्रुत्वार्जुनमथागतम् ॥ मेलनाय समायातश्श्रुत्वा सुखमुपागतः ॥ ६५ ॥ अत श्चैव मयाख्यातः शंकरः सर्वदुःखहा ॥ स सेव्यते मया नित्यं भवद्भिरपि सेव्यताम् ॥ ६६ ॥ इत्युक्तस्ते किराताह्वोवतारश्शंकरस्य वै ॥ तं श्रुत्वा श्रावयन्वापि सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥६७॥ इत्यष्टाशीत्यवताराः (८८)॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां किरातेश्वरावतारवर्णनं नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ नन्दीश्वर उवाच ॥ अवताराञ्छृणु विभोर्द्वादशप्रमितान्परान् ॥ ज्योतिर्लिङ्गस्वरूपान्वै नानोतिकारकान्मुने ॥ ॥ १ ॥ सौराष्ट्रे सोमनाथश्च श्रीशैले मल्लिकार्जुनः ॥ उज्जयिन्यां महाकाल ओंकारे चामरेश्वरः ॥ २ ॥ केदारो हिमवत्पृष्ठे डाकिन्याम्भीमशंकरः ॥ वाराणस्यां च विश्वेशस्त्र्यम्बको गौतमीतटे ॥ ३ ॥ वैद्यनाथश्चिताभूमौ नागेशो दारुकावने ॥ सेतुबन्धे च रामेशो घुश्मेशश्च शिवालये ॥ ४ ॥ अवतारद्वादशकमेतच्छम्भोः परात्मनः ॥ सर्वानन्दकरं पुंसान्दर्शनात्स्पर्शनान्मुने ॥ ५ ॥ तत्राद्यस्सोमनाथो हि चन्द्रदुःखक्षयंकरः ॥ क्षयकुष्ठादिरोगाणां नाशकः पूजनान्मुने ॥ ६ ॥ शिवावतारस्सोमेशो लिङ्गरूपेण संस्थितः ॥ सौराष्ट्रे शुभदेशे च शशिना पूजितः पुरा ॥ ७ ॥ चन्द्रकुण्डं च तत्रैव सर्वपापविनाशकम् ॥ तत्र स्नात्वा नरो धीमान्सर्वरोगैः प्रमुच्यते ॥ ८ ॥ सोमेश्वरं महालिङ्गं

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शिवस्य परमात्मकम् ॥ दृष्ट्वा प्रमुच्यते पापाद्भुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ॥ ९ ॥ मल्लिकार्जुनसंज्ञश्चावतारश्शंकरस्य वै ॥ द्वितीयः श्रीगिरौ तात भक्ताभीष्टफलप्रदः ॥ १० ॥ संस्तुतो लिंगरूपेण सुतदर्शनहेतुतः ॥ गतस्तत्र महाप्रीत्या स शिवः स्वगिरेर्मुने ॥ ११ ॥ ज्योतिर्लिंगं द्वितीयन्त दर्शनात्पूजनान्मुने ॥ महासुखकरं चान्ते मुक्तिदन्नात्र संशयः ॥ १२ ॥ महाकालाभिधस्तातावतारश्शङ्करस्य वै ॥ उज्जयिन्यां नगर्य्यां च बभूव स्वजनावनः ॥ १३ ॥ दूषणाख्यासुरं यस्तु वेदधर्मप्रमर्दकम् ॥ उज्जयिन्यां गतं विप्रद्वेषिणं सर्वनाशनम् ॥ १४ ॥ वेदविप्रसुतध्यातो हुङ्कारेणैव स द्रुतम् ॥ भस्मसात्कृतवांस्तं च रत्नमालनिवासिनम् ॥ १५ ॥ तं हत्वा स महाकालो ज्योतिर्लिंगस्वरूपतः ॥ देवैस्स प्रार्थितो तिष्ठत्स्वभक्तपरिपालकः ॥ १६ ॥ महाकालाह्वयं लिंगन्दृष्ट्वाभ्यर्च्य प्रयत्नतः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति लभते परतो गतिम् ॥ १७ ॥ ओङ्कारः परमेशानो धृतः शम्भोः परात्मनः ॥ अवतारश्चतुर्थो हि भक्ताभीष्टफलप्रदः ॥ १८ ॥ विधिना स्थापितो भक्त्या स्वलिंगात्पार्थिवान्मुने ॥ प्रादुर्भूतो महादेवो विन्ध्यकामप्रपूरकः ॥ १९ ॥ देवैस्संप्रार्थितस्तत्र द्विधारूपेण संस्थितः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदो लिंगरूपो वै भक्तवत्सलः ॥ २० ॥ प्रणवे चैव चोंकारनामासील्लिंगमुत्तमम् ॥ परमेश्वरनामासीत्पार्थिवश्च मुनीश्वर ॥२१॥ भक्ताभीष्टप्रदो ज्ञेयो योपि दृष्टोर्चितो मुने ॥ ज्योतिर्लिंगे महादिव्ये वर्णिते ते महामुने ॥ २२ ॥ केदारेशोवतारस्तु पंचमः परमश्शिवः ॥ ज्योतिर्लिंगस्वरूपेण केदारे संस्थितस्स च ॥ २३ ॥ नरनारायणाख्यौ याववतारौ हरेर्मुने ॥ तत्प्रार्थितश्शिवस्तत्स्थैः केदारे हिमभूधरे ॥ २४ ॥ ताभ्यां च पूजितो नित्यं केदारेश्वरसंज्ञकः ॥ भक्ताभीष्टप्रदः शम्भुर्दर्शनादर्चनादपि ॥ २५ ॥ अस्य खण्डस्य स स्वामी सर्वेशोपि विशेषतः ॥ सर्वकामप्रदस्तात सोवतारश्शिवस्य वै ॥ २६ ॥ भीमशंकरसंज्ञस्तु षष्ठश्शम्भोर्महाप्रभोः ॥ अवतारो महालीलो भीमासुरविनाशनः ॥ २७ ॥ सुदक्षिणाभिधम्भक्तङ्कामरूपेश्वरन्नृपम् ॥ यो ररक्षाद्भुतं हत्वासुरन्तं भक्तदुःखदम् ॥ २८ ॥ भीमशङ्करनामा स डाकिन्यां संस्थितस्स्वयम् ॥ ज्योतिर्लिंगस्वरूपेण प्रार्थितस्तेन शंकरः ॥ २९ ॥ विश्वेश्वरावतारस्तु काश्यां जातो हि सप्तमः ॥ सर्वब्रह्माण्डरूपश्च भुक्तिमुक्तिप्रदो मुने ॥ ३० ॥ पूजितस्सर्वदेवैश्च भक्त्या विष्ण्वादिभिस्सदा ॥ कैलासपतिना चापि भैरवेणापि नित्यशः ॥ ३१ ॥ ज्योतिर्लिंगस्वरूपेण संस्थितस्तत्र मुक्तिदः ॥ स्वयं सिद्धस्वरूपो हि तथा स्वपुरि स प्रभुः ॥ ३२ ॥ काशीविश्वेशयोर्भक्त्या तन्नामजपकारकाः ॥ निर्लिप्ताः कर्मभिर्नित्यं कैवल्यपदभागिनः ॥ ३३ ॥ त्र्यम्बकाख्योऽवतारो यः सोष्टमो गौतमीतटे ॥ प्रार्थितो गौतमेनाविर्बभूव शशिमौलिनः ॥ ३४ ॥ गौतमस्य प्रार्थनया ज्योतिर्लिंगस्वरूपतः ॥ स्थितस्तत्राचलः प्रीत्या तन्मुनेः प्रीतिकाम्यया ॥ ३५ ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तस्य सन्दर्शनात्स्पर्शाद्दर्शनाच्च महेशितुः ॥ सर्वे कामाः प्रसिध्यन्ति ततो मुक्तिर्भवेदहो ॥ ३६ ॥ शिवानुग्रहतस्तत्र गंगानाम्ना तु गौतमी ॥ संस्थिता गौतमप्रीत्या पावनी शंकरप्रिया ॥ ३७ ॥ वैद्यनाथावतारो हि नवमस्तत्र कीर्तितः ॥ आविर्भूतो रावणार्थं बहुलीलाकरः प्रभुः ॥ ३८ ॥ तदानयनरूपं हि व्याजं कृत्वा महेश्वरः ॥ ज्योतिर्लिंगस्वरूपेण चिताभूमौ प्रतिष्ठितः ॥ ३९ ॥ वैद्यनाथेश्वरो नाम्ना प्रसिद्धोभूज्जगत्त्रये ॥ दर्शनात्पूजनाद्भक्त्या भुक्तिमुक्तिप्रदः स हि ॥ ४० ॥ वैद्यनाथेश्वरशिवमाहात्म्यमनुशासनम् ॥ पठतां शृण्वतां चापि भुक्तिमुक्तिप्रदं मुने ॥ ४१ ॥ नागेश्वरावतारस्तु दशमः परिकीर्तितः ॥ आविर्भूतः स्वभक्तार्थं दुष्टानान्दण्डदस्सदा ॥ ४२ ॥ हत्वा दारुकनामानं राक्षसन्धर्मघातकम् ॥ स्वभक्तं वैश्यनाथं च प्रारक्षत्सुप्रियाभिधम् ॥ ४३ ॥ लोकानामुपकारार्थं ज्योतिर्लिंगस्वरूपधृक् ॥ सन्तस्थौ साम्बिकश्शम्भुर्बहुलीलाकरः परः ॥ ४४ ॥ तद्दृष्ट्वा शिवलिंगन्तु मुने नागेश्वराभिधम् ॥ विनश्यन्ति द्रुतं चार्च्य महापातकराशयः ॥ ४५ ॥ रामेश्वरावतारस्तु शिवस्यैकादशः स्मृतः ॥ रामचंद्रप्रियकरो रामसंस्थापितो मुने ॥ ४६ ॥ ददौ जयवरम्प्रीत्या यो रामाय सुतोषितः ॥ आविर्भूतस्सलिंगस्तु शंकरो भक्तवत्सलः ॥४७॥ रामेण प्रार्थितो त्यर्थं ज्योतिर्लिंगस्वरूपतः ॥ सन्तस्थौ सेतुबन्धे च रामसंसेवितो मुने ॥ ४८ ॥ रामेश्वरस्य महिमाद्भुतोऽभूद्भुवि चातुलः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदश्चैव सर्वदा भक्तकामदः ॥ ४९ ॥ तं च गंगाजलेनैव स्नापयिष्यति यो नरः ॥ रामेश्वरं च सद्भक्त्या स जीवन्मुक्त एव हि ॥ ५० ॥ इह भुक्त्वाखिलान्भोगान्देवतादुर्लभानपि ॥ अतः प्राप्य परं ज्ञानं कैवल्यं मोक्षमाप्नुयात् ॥ ५१ ॥ घुश्मेश्वरावतारस्तु द्वादशश्शंकरस्य हि ॥ नानालीलाकरो घुश्मानन्ददो भक्तवत्सलः ॥ ५२ ॥ दक्षिणस्यान्दिशि मुने देवशैलसमीपतः ॥ आविर्बभूव सरसि घुश्माप्रियकरः प्रभुः ॥ ५३ ॥ सुदेहमारितं घुश्मापुत्रं साकल्यतो मुने ॥ तुष्टस्तद्भक्तितश्शम्भुर्योरक्षद्भक्तवत्सलः ॥ ५४ ॥ तत्प्रार्थितस्स वै शम्भुस्तडागे तत्र कामदः ॥ ज्योतिर्लिंगस्वरूपेण तस्थौ घुश्मेश्वराभिधः ॥ ५५ ॥ तन्दृष्ट्वा शिवलिंगन्तु समभ्यर्च्य च भक्तितः ॥ इह सर्वसुखम्भुक्त्वा ततो मुक्तिं च विन्दति ॥ ५६ ॥ इति ते हि समाख्याता ज्योतिर्लिंगावली मया ॥ द्वादशप्रमिता दिव्या भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ५७ ॥ एतां ज्योतिर्लिंगकथां यः पठेच्छृणुयादपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो भुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ॥ ५८ ॥ शतरुद्राभिधा चेयम्वर्णिता संहिता मया ॥ शतावतारसत्कीर्तिस्सर्वकामफलप्रदा ॥ ५९ ॥ इमां यः पठते नित्यं शृणुयाद्वा समाहितः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति ततो मुक्तिं लभेद्ध्रुवम् ॥ ६० ॥ इति श्रीशिवमहापुराणे तृतीयायां शतरुद्रसंहितायां सनत्कुमार नन्दीश्वरसंवादे द्वादशज्योतिर्लिंगावतारवर्णनं नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ समाप्तेयं तृतीया शतरुद्रसंहिता ॥

CC.0- Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri